İKİ DÜKKAN BİR FURUN

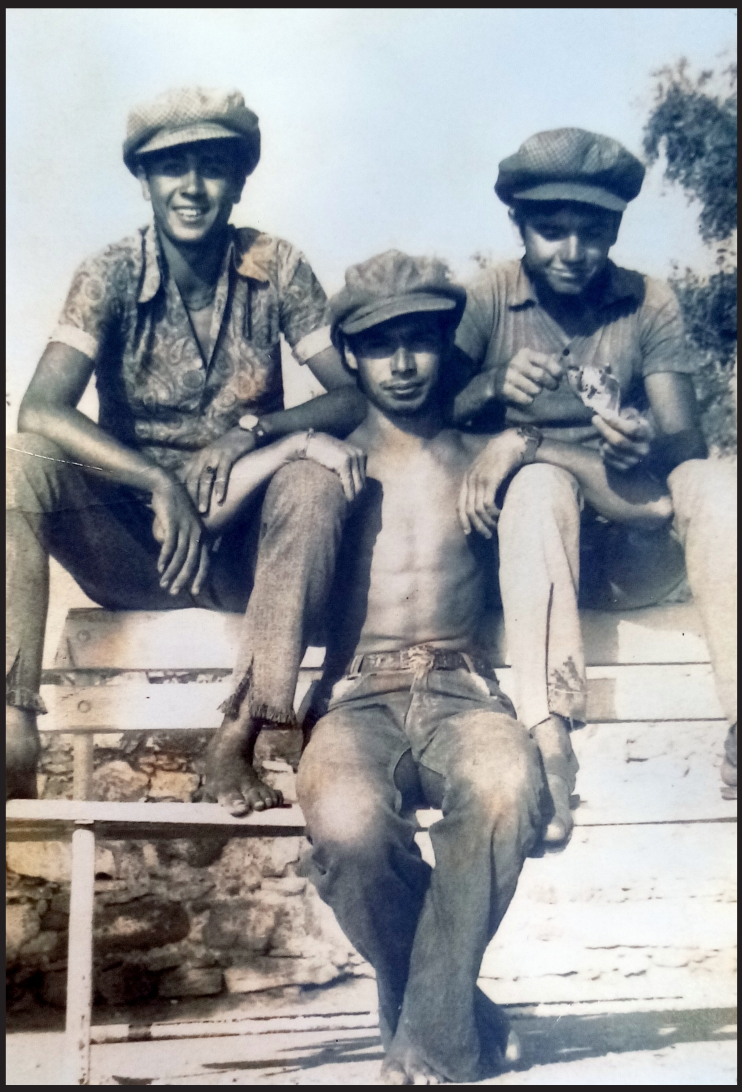

Ali Dizdar

BODRUM BELEDİYESİ

ALİ DİZDAR

İKİ DÜKKAN Bİ FURUN

Ali DİZDAR - Fotoğraf: İdil DİZDAR

ALİ DİZDAR

İKİ DÜKKAN Bİ FURUN

Eski Bodrum Yaşamından Kesitler Sunduğum Hikayeler Dizisi

İKİ DÜKKAN Bİ FURUN
ALİ DİZDAR

Yayına Hazırlayanlar:
Mehmet KOCAİR
Cezmi ÇOBAN

Kapak ve Sayfa Tasarımı:

Ön Kapak Fotoğrafı:
Ali Dizdar

Arka Kapak Fotoğrafı:
Sami Güner

Kitap İçi Fotoğraflar:
Ali Dizdar özel arşivi
Ali Şengün'ün eski Bodrum Arşivi
Teşekkür metninde yer alan kişi ve kuruluşlar arşivleri

Yayıncı Sertifika No:
43819 / 11.05.2023 - 11.05.2027

ISBN: 978-625-94485-0-3

1. Basım: Bodrum, Şubat 2024

Baskı:
Halikarnas Matbaacılık San. Tic. Ltd. Şti.
Merkez Mah. Gazderesi Cad. No:21/2 Konacık-BODRUM
Telefon: 0252 317 02 91

Tüm hakları saklıdır.
Kitapta yer alan metin ve fotoğraflar, Yazarının yazılı izni alınmadan
Kısmen ya da tamamen işlenerek kullanılamaz,
Yorumlanamaz ve çoğaltılamaz.

Bu eser Bodrum Belediyesi'nin kültür hizmetidir.
Ayrıca para ile satılamaz.

Şehirleşme, modernleşme, özenti, betona olan merakımız nedeniyle çocuklarımızın oyun sahalarını yok ettik. Çocukları kısıtlı kapasiteli açık cezaevi niteliğindeki çocuk parklarına kapattığımızda, yaratıcılığını köreltip güvensizlik aşılıyoruz. Öyle güvensiz bir ortam yarattık ki şimdi onları sokağa salmaya korkuyoruz büyüdükçe ellerine bilgisayar ve telefon verip yalnızlaşmasını ve şişmanlamasını sağlıyoruz.

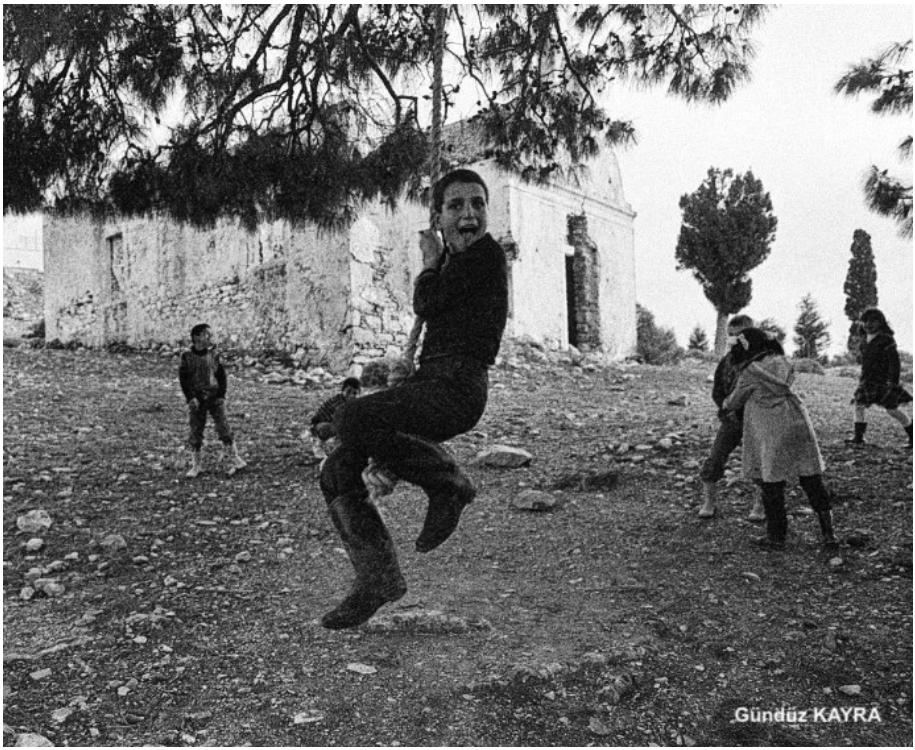

Bodrum Kumbahçe Mahallesi Paşatarlası mevkiinde 1986 yılında otel yapılarak özelleştirilen halk ağzında Manastır adıyla anılan 17. Yüzyıldan kalma eski RUM mezarlığı ve Şapeli bahçesinde oynayan çocuklar.

İÇİNDEKİLER

TEŞEKKÜR.....8

İKİ DÜKKAN Bİ FURUN.....10
ZARAR YOK EVLADIM.....12
ESKİ SOKAK ve ÇOCUK OYUNLARI.....14
TENEKE KAYIKLAR.....16
SOKAK ARASI OYUNLARI.....18
ATEŞLİM (Ateşliyim).....19
KEMİK BULMACA.....20
SAKLAMBAÇ (Sobeleme).....21
GÖT KAZMACA.....22
OKUL BAHÇESİ.....24
ŞEYTANIN DÜRTTÜKLERİ.....27
YANAR MI? YANMAZ MI?.....30
ELLE GARİ.....33
BİR SANA İKİ BANA.....36
DENİZ BAYRAMI.....41
RAMAZAN GELDİ HOŞ GELDİ.....45
KİLİSE ve SİNEMA.....51
FİLM KOPTU.....55
EKREMİN KÖPEĞİ.....60
BEN DE UÇARIM.....62
TURİZME BALIKLAMA DALMAK.....65
KLAKSON.....68
ZORDUR ALMAK BİZDEN KIZI.....71
ÇÖKERTME'DEN ÇIKTIM DA HALİL'İM.....78
KUMBAHÇE'NİN LODOSU ve ERİŞTE.....81
GUMBULLE.....87
TAHTA İSKELELER ve BALIK.....88
BODRUM'UN EMEKÇİ TEKNELERİ PİYADELER.....94
SÜNGERE DALMAK.....101
ASGELLE ya da PASPARAS SÜNGERLERİ.....109
ARAP MOTORU.....110
DELİ AHTAPOT.....119
PARLAMENTER.....124
MOBİLET.....132
BEKAR HALİL.....136

KASAP HACI 139
SARHOŞ 140
KOÇERO 142
CEVAT BEY 147
İKİ SANDAL ve SANDAL SEFALARI 149
PAŞATARLASI ve HIDIRELLEZ 152
YALIGIYI 158
VİKİNG KANI 164
ÇAKTIRMA 170
PİSTON KIRILDI 179
SAAT SIFIR DÖRT OTUZ 184
ÜŞ KURUŞ 187
İKİ KURT 195
ADNAN'IN HOROZU 199
KARLAR ERİMEDEN 203
KOYLARIN EFENDİSİ ve MAVİ YOLCULUK 207
TIRHANDİL ve USTALARI 210
ÇOLAK EROL 215
ŞEF 220
YARIŞ BAHANE DOSTLUK ŞAHANE 223
DİNOZOR YARIŞLARI 229
MARTI'NIN BEKLENTİSİ 235
SELAMET 238
SATMASAYDINIZ 246
TIRKALAMAK 249
DENİZE GİRMEK 251
OLSA DA YESEK 257
YALINAYAK 265
YEDİ BASAMAK HATIRA 269
SON SÖZ 275
AMANİİİİİİİN 279
BEN KİMİM 281

TEŞEKKÜR

Bir kitabı dolduracak hikâyeler yazmak elbette zaman ve emek gerektiriyor ancak bu hikâyeler görsellerle desteklendiğinde beğenisini katlayarak arttırdığına inanıyorum.

Görsellerimiz elbette ki fotoğraflarımız. Günümüzü yansıtmak kolay ancak geçmişi anımsatmak için geçmişte harcanmış emekler gerekiyor. Uzun zaman önce eski fotoğraflarımızı bir arşivde toplamaya girişen ve bizlerle paylaşan Ali Şengün ve Harun Özakıncı'ya çok teşekkür ederim. Arşivlemek çok önemli elbette ancak o fotoğrafları çeken ve günümüze kadar gelmesini sağlayarak bizlere eski günleri yaşatan gözlem, düşünce ve emeğe ayrıca çok çok teşekkür etmeliyiz.

Kitabımdaki hikâyelerime can veren fotoğrafçı ve arşivini bizlerle paylaşanlara şahsım adına binlerce teşekkürler. Yaşamıyorlarsa bile anılmayı hak etmişlerdir. Kitabımda kullandığım arşiv fotoğraflarını çeken ve arşivinde saklayıp bizimle paylaşanları alfabetik sırayla yazıyor teşekkür ve saygılarımı sunuyorum.

Ali Güven… Ali Şengün… Andreas Torneberg… Ara Güler… Armağan Tekdöner… Bahri Kurtbay… Bahriye Bayram… BrianNaas… Cumhur Topçu… Deniz Ziylan… Derviş Görgün… EBA arşivi… Ethem Demiröz… Erkan Koyunbaba… Ersin Sueren… Fatma Barka İnce… George Bass… Gülten Uzbilge… Gülsen Uslu… Gündüz Kayra... Güngör Dalay… Hakan Dizdar… Halime Özceylan Pulat… Harun Gencer… Hasan Arslanseren… Hasan Erdoğan… HAYAT Dergi arşivi… Hüseyin Yeter Şakar… İdil Dizdar… Josephine Powel…. Kanat Yıldırım… Mehmet Baş (Aksona)… Mustafa Kapkın… Mustafa Yuvanç… Mehmet Barut (Foto Barut)… Mehmet İzgi (Koçero)… Mehmet C. Sarıdal (Süngercibaba)… Osman Nuri Bilgin… Oya Balkanlı… Saadet Ergene… Sami Güner... Sema Yeşilova… Sulhi Kurtbay (Foto Sulhi)… Şükran (Anlaşan) Tan… Turgut Özkargın (Herkül)… Yusuf Görgün… Zehra Levent Denizaslanı… Zeynel Yeşilay…

Kullandığım fotoğrafların büyük bir kısmını kullanmama sunan, fotoğraflar hakkında bilgiler sağlayan, Eski Bodrum fotoğraflarının arşivcisi Ali Şengün'e ayrıca özel teşekkürlerimi sunarım.

Kitabın basımına onay veren Bodrum Belediye Başkanımız Sayın Ahmet Aras'a, kitabımın basımına karar veren Bodrum Belediyesi Kültür AŞ. YK Başkanı Mehmet Kocair'e, kitabımın editörlüğünü yapan Cezmi Çoban'a ve konuyla ilişkili emeği geçen tüm Bodrum Belediyesi yetkili ve çalışanlarına, kitabıma ilgi duydukları, basımını üstlendikleri ve okurlara ulaşmasını sağlayıp Bodrum Kent Belleğine kazandırdıkları için şahsım ve okurlarım adına teşekkür ederim.

Saygılarımla.

Ali DİZDAR
Bodrum, 01.02.2024

İKİ DÜKKAN Bİ FURUN

Eski Bodrumlulardan söylene gelmiş ve ağzımıza pelesenk olmuş bir söylemdir "*İki Dükkân Bi Furun*" Bodrumlu kısa ifadeleri sever, kendine has lisanı vardır, bu nedenle 'Bir' demez 'Bi' olarak yetinir. 'Fırın' da ağzından 'Furun' olarak dökülür.

Büyük şehirler haricindeki imkânsızlıklar ülkesi Türkiye'mizde diğer taşra kasabaları gibi aynı kaderi paylaşan bir uzak yerleşim idi Bodrum. Bu imkânsızlıklar içerisinde bıkkınlık geçiren yöre halkı uzun uzun oflar çekmek yerine bir tekerleme üretmişler;

İstanköy altı Bodrum… (Bodrum Bodrum…)
İki dükkan bi furun
Peynir ekmek yiye yiye
Ne ağız kaldı ne burun.

Bizim kuşak da zaman zaman sıkıldı Bodrum'da yaşamaktan, koşup gittik şehir dışına okumaya ve de iş aramaya. Ancak çok kısa zamanda anladık ki gereksiz söylenip telaş etmişiz. Bize Bodrum'dan öte yaşam harammış. Çoğumuz çarçabuk geri döndük, benim gibi paçayı çarka kaptırıp uzun kalanlarda oldu elbet. Geri döndükten sonra aman etmeyin eylemeyin bozmayın Bodrum'u diye dil dökesim, anlatıp duyurasım geldi terk edip gittiklerimi. Nasıl ne ile yapacağımı bilemedim.

Bir fıkra vardır: "Köpekbalığı dolu bir havuzda bir yarışma düzenlenir, havuzu boydan boya yüzerek geçecek kişiye büyük bir ödül verilecektir ve biri atlar hızla yüzer ve karşıya geçip havuzdan çıkar. Gazeteciler koşup mikrofon tutarlar 'Helal olsun size nasıl cesaret ettiniz?' diye sorarlar.'Önce beni iteni bir bulayım hele sonra konuşuruz" der.

Benim yazarlığım da buna benzeyen bir şekille başlar. Bodrum çevre sorunlarına balıklama dalan *Mavi Yol Girişimi Platformu*'nda aldığım görevler bana sitem etme fırsatını tanımış oldu. Ancak, Bodrum'un halini bir de yakından görünce çığlık atma isteğimle kaleme sarılışım neticesinde yazmak alışkanlık yaptı. Bu görev ve alışkanlık gazete köşelerinde Bodrum elimizden kayıyor çığlıkları attığım makaleler ile sürerken, eskiye özlemi de kaleme almak gereğini duyarak, eskiden biz nasıl yaşıyorduk düşüncesiyle öykülerimi de anlatmaya, çevremle

paylaşmaya başladım. Eş dost tezahüratları devreye girince, istemem yan cebime koy hesabı öyküler öyküleri takip etti ve çoğunluğu 1960 ile 1975 yılları arası, uzantıları günümüze kadar gelen ve öncesi duyduklarımdan oluşan bir dolu öykü birikti. Eyvah! Bunca öyküyü şimdi ne yapayım diye telaşlandım, kaybolup gitmesine de gönlüm razı olmadı, hepsi bir arada derli toplu dursun çocuklarıma da hatıram olsun diye öyküleri bir kitap kıvamında toparladım. O zaman kitap yap dendiğinde, iyi de benim ne haddimedir kitap yazmak diye geri dururken, yine eş dost tezahüratları devreye girince bir yazıt bırakmak hoş olur hevesine kapılarak böyle bir kitap oluştu ve sizlerle buluştu. Bodrum'a ilişkin nice usta yazarın kaynattığı çorbaya bir tutam tuz da ben atmış oldum umarım tadını bozmamışımdır.

Ben bu kitabımı kızım İdil ve Oğlum Çağın'a atfettim. Takdirlerini kazanabildimse ne mutlu bana.

Siz yine de bana bir yazar gözüyle bakmayın; ben kaptan olmayı çok istemiştim ve de oldum, bana Ali Kaptan deyin yeter.

Halikarnas Balıkçısı sözlerinin sonunda böyle seslenirdi:

"Bir de Merhaba diyelim değilmi a canım… MERHABAAAAA…".

Konuya öz eleştiri yapmadan bakmak yanlış olurdu. Ne demiş atalarımız: "İğneyi kendine çuvaldızı başkasına batır". Ben de öyle yaptım çuvaldızı el aleme batırmadan önce, iğneyi kendimize sapladım ki ne kadar acıtacağı konusunda bir fikrimiz olsun.

ZARAR YOK EVLADIM

-Baba sinemamızı yıkıyorlar!...
-Zarar yok evladım… Yerine kocaman otel yapacaklar, kasabamıza gelen devlet büyüklerimizi yatıracak yerimiz yok.
-Baba limanı dolduruyorlar!...
-Zarar yok evladım… Marina yapacaklar, kasabamıza gelen tekneleri bağlayacak yerimiz yok.
-Baba bahçemizi yıkıyorlar!...
-Zarar yok evladım… Yollar yetmiyor yeni yol yapacaklar, kasabamıza gelen arabalara geçecek yer yok.
-Baba Kiliseyi yıkıyorlar!...
-Zarar yok evladım… Boş boş duruyor. Halk Eğitim Merkezi yapacaklar, bir işe yarayacak zaten ibadet eden de yok…
-Baba tütün deposunu yıkıyorlar!...
-Zarar yok evladım… Tütün dikilmiyor artık üretim yok da ondan. Artık turistik kasaba olduk bir şey ekmemize gerek yok.
-Baba meydanımıza binalar yapıyorlar!...
-Zarar yok evladım... Dükkânlar yapacaklar, büyüdü artık Bodrum.Çarşı artık küçük geliyor hem altına da otopark yapacaklar. Kasabamızda otoparkımız yok.
-Baba manastıra bir şeyler yapıyorlar!...
-Zarar yok evladım… Kurtulduk ne güzel, bir gün yıkılacak başınıza diye korkuyorduk. Otel yapacaklar, otel daha çok lazım, hem manastır otelin içinde duracakmış korkma sen.
-Ama baba hani Hıdırellez'de orada piknik yapacaktık, ağaca salıncak kuracaktık, ip atlayacaktık, top oynayacaktık?
-Zarar yok evladım… Buluruz bir yer dağlarda yer mi kalmadı.
-Baba, Paşatarlası'ndaki futbol sahamıza bina yapıyorlar!...
-Zarar yok evladım… Otel yapacaklar. Bir sürü turist geliyor artık Bodrum'a, yatıracak yerimiz yok.
-Baba Limanaçi'ye dolgu yapıyorlar!...
-Orası neresi evladım?
-Yaaaa!Babaaa! Halikarnas Otel'in önündeki kayalıklar yok mu? İşte orası Limanaçi bizim kayıklarımızın limanı!
-Zarar yok evladım… Yat bağlama iskelesi yapacaklar. Siz teneke kayıklarınızı bağlıyordunuz, bundan böyle biz turistik kayıklarımızı bağlayacağız. Kumbahçe'den kovdular tekneleri bağlayacak yerimiz yok.
-Baba Gavo'yu da dolduruyorlar!...

-Orası da neresi evladım?
-Baba yaaaa Şalvarağa Burnu'ndaki kayalıklar var ya işte orası Gavo, kayıklarımızın büyük limanı.
-Zarar yok evladım… Oraya gemi yanaşma iskelesi yapacaklar, dev gemiler yanaşacak çok turist gelecek para kazanacağız, gemileri yanaştıracak yerimiz yok.
-Baba avluya neden dükkân yapıyorsun?
-Zarar yok evladım…Kiraya verip rahat yaşayacağız, sizi okutacağız, yapacak başka işim yok.

* * * * *

Günü geldi biz çocuklara söylenmeye başladık.

-Evladım bütün gece barlardasın, bütün gün de bilgisayar başında, bu ne hal yahu! Asosyal olup çıktınız. Çık biraz dışarıya arkadaşlarınla vakit geçir, top oynayın, denize girin, kayıkla gezin, misket oynayın, kayık yüzdürün, oturun sohbet edin.

-Baba! Tüm kıyıya şezlong koymuşlar denize girecek yer yok.
-Baba! Sokak mı kaldı her yer kafe, restoran misket oynayacak bir karış toprak yok.
-Baba! Alan mı kaldı her yere otel, ev, disko yaptınız top oynayacak bir metre kare alan yok.
-Baba! Ne dağda oynayacak yer kaldı ne sahilde, her yeri işgal ettiniz, kovalamaca bile oynayamıyoruz, her yerden kovuluyoruz.
-Baba! Sandal mı kaldı gezecek, sahilde oturup sohbet edecek yer mi var? Her yer bangır bangır Bar!
-BABAAAAAAA! BİLGİSAYARDAN BAŞKA ARKADAŞIM, BARDAN BAŞKA GİDECEK YERİM YOOOOOOOOK!...

ESKİ SOKAK ve ÇOCUK OYUNLARI

Bizim çocukluk çağımızda, haylaz olmayan çocuk yok gibiydi. Mahallenin tüm erkek çocukları bir çete gibi hareket ederdi. Şeytanın dürtükledikleri hariç, yaramazlıklarımız genellikle çevreye zarar veren hainlikleri pek fazla içermezdi. Genellikle aşırı oyun oynamaktan ders çalışmaya vakit bulamaz, eve geç gelmekten devamlı azar işittiğimiz çocukluğumuzun büyük bir kısmını, sokakta oyun oynayarak geçirirdik.

Yaz ve kış oyunlarımız farklı olur, zamana göre ayarlanmış oyun yelpazemiz çok zengindi. Zamanın yoklukları içerisinde kendi oyuncağımızı kendimiz yapardık ve ona göre de oyun icat ederdik. Herkesin kargıdan bir atı vardı.Kargının ucuna bağlı bir ip, yuları tutar ata biner gibi binerdik kargının üzerine. At yerine biz koşardık ancak onun farkından bile olmazdık. Elde tahtadan kılıçlarla Romalı askerlerdik sanki. At önce bir şahlanır, kişner ve dörtnala sokak aralarında kargının çıkardığı cızırtıdan mest olmuş çocuklar deeeeh deeeh diye diye dörtnala dağlara doğru koşardık. *Harpçilik* oynamaya…

Palmiye Ağacı ve meyvesi
Fotoğraf: Ali DİZDAR

Gladyatörler, Benhur, Samson ve Dalilah, Herkül daha ne olsun ki..Biz bu filmlerle büyüdük. Şimdilerde dükkanlarda satılan plastik kılıçlar o zamanlar yoktu, olsaydı da zaten bizi kesmezdi. Tahtadan ne kılıçlar imal ettik bilseniz. Sloganımız bile vardı:

Kargıdan At, Tahtadan Kılıç, Kamıştan Tüfek, Kara Beppeden Saçma, Maçan Sıkıyorsa Kaçma!...

Kargı boğumlarından üfürmeli silah yapardık. Amazon yerlileri pigmelerin üfleyerek fırlattıkları zehirli ok misali, henüz olgunlaşmamış palmiye

Palmiye meyvesi (KARABEPPE)
Fotoğraf: Ali DİZDAR

meyvesini fırlatırdık kamıştan üfleyerek. Palmiye meyvesine Kara Beppe deriz. Henüz yeşilken toplanır, ceplere doldurulur cephanemiz olurdu. Tane karabiber büyüklüğünde sert bir meyve, hızlı üflerde çıplak tenine denk gelirse acıtırdı.

Beppe; Leblebi için kullandığımız kelime. Kara beppe olgunlaşınca siyah renge bürünür ve ballanır. Palmiye ağaçları yüksek olduğundan; el, kol ve merdiven erişmez, uzun kargı edinir ucunu çatallaştırır kara beppe salkımlarını çatala kıstırıp çevire çevire kopartıp bal tadındaki meyvelerini yerdik. Meyvenin hacmine göre oldukça büyük çekirdeği olur yenmez, diş kıramaz, o nedenle meyvenin üzerindeki ballı kısmı sıyırır çekirdekleri tükürürdük.

TENEKE KAYIKLAR

Yaz aylarında, yani Mayıs-Ekim arasını kapsayan bu uzun süreçte teneke kayıklarla oynamak önemli bir bölümü oluştururdu.

Yapıldığı materyalle aynı isimle anılan "*Teneke*" bizim çocukluğumuzun en önemli taşıma araçlarından birisidir. Gaz, zeytinyağı, margarin, bal, tuzlu balık, lakerda, turşu, zeytin, peynir ve buna benzer tüm maddeler tenekelerle servis edilir, nakledilir, satılır ya da korunurdu. Bu nedenle her eve çok sayıda teneke girmesi normaldi. Boşalan tenekeler atılmaz veya israf edilmez, yıkanır temizlenir çok çeşitli işlerde kullanılırdı. Çiçek dikmek için saksı olur, tahtadan veya telden bir sap takılarak su taşıma kabı olur, kavurma etler muhafaza edilir, fırınlanmış kuru incir stoklanır, ev çatılarında, hayvan barınakları ya da tavuk kümeslerinin çatısında yalıtım malzemesi, balıkçı teknelerinde mangal olarak kullanılırdı. Sucular sattıkları içme sularını tenekelerle getirir ve evlerimizdeki küplere boşaltırlardı.

Böyle çok yerde kullanılan teneke biz çocukların elinde de kayık olarak değerlendirilirdi. Yaz aylarının önemli bir bölümünde bilhassa denize girerken oynadığımız bu tenekeden kayıkları, günün şartlarında diğer oyuncaklar gibi her çocuk kendisi yapardı.

Edindiğimiz 20 litrelik yağ tenekesinin alt ve üst kapaklarını keserek çıkarttıktan sonra, teneke dikey kesilir ve uzunlamasına açılarak kenarlarında kalan keskin çapaklar taş ya da çekiç vasıtasıyla düzeltilirdi. İki boyutlu hale getirip düzlenen teneke, uzunlamasına ikiye katlanırdı. Bir kenarına teknenin baş şekli bir kenarına da kıç şekli çizilir ve kesilirdi. Bu kesme ve vurma işlemleri evden gizlice alınan sağlamca bir bıçak, bulunursa bir çekiç yoksa bir taş ile yapılırdı.

Baş ve kıç şekli kesilen kenarlar kıvrılarak katlanır ve dövülerek sıkıştırılırdı. İkiye katlanmış teneke yaprakları açıldığında kayık şeklini alır, daha sonrada baston direk ve çarmıklar eklenerek şekillenirdi. Sızdırmazlığı sağlamak için zift kullanır, düzgün yüzmesi için içine safra olarak taşlar dizerdik. Daha sonraları beton döktüğümüz de olmuştu. Üzerlerine sevdiğimiz büyük teknelerin isimlerini yazar boya bulursak güzelce boyar ve boyalı teknemizle gururlanır böbürlenirdik.

Teneke kayıt yüzdüren çocuk (Zak Ömer ARSLANSEREN) Fotoğraf: Ali DİZDAR

Kayık boyunun baştan itibaren üçte biri mesafesinde bağladığımız iple kayığı sahil boyu yürüyerek çektiğimizde, kıyıya paralel bir rotada peşimizden yüzerek gelirdi. Buna "Kayık Yüzdürmek" derdik. Ve bu işi çok çocuk birlikte yaptığımızdan kayıklar konvoy halinde yüzdürülürdü. Bazen 5, bazen 10 kayık. Kimi zaman arkasına küçük tahtadan yaptığımız filika bağlar gezdirir, bazen yelken takar ve arkasından yüzerek kovalardık. Konvoy halinde gezen bu teneke kayık filosunun gezişini ve bizleri seyredenleri biz fark etmezdik ancak illaki olurdu.

Kayık yüzdürme alanımız Kumbahçe ve Paşatarlası sahilleriydi. Kumbahçe sahilini boydan boya gezdikten sonra Limanaçi'ye girer demirlerdik. Şimdilerde dolgu ve beton iskele yapılarak Halikarnas tekne bağlama iskelesi olarak kullanılan yerde, kıyıda bir sığlık ve bu sığlığın su yüzeyinde kaldığı kayalıkları vardı. Bu kayalıklar arasında küçük bir gölete benzer bir limanımız vardı. Biz Kumbahçe Mahalleli, Bodrumlunun dilinde Giritli Mahalleli çocukların "Limanaçi" diye adlandırdığı küçük limana girer dinlenirdik. Sonra Paşatarlası sahilini boydan boya geçer şimdiki gemi yanaşma iskelesi için doldurulan Şalvarağa Burnu'nda kayalıklar arasındaki *Gavo* olarak adlandırdığımız büyük limanımızı ziyaret eder dönerdik.

Kumbahçe sahiline geldiğimizde bir taşa ip bağlayarak demir atar, kayığımızın dalgalarda oynaşmasını hayran hayran seyrederken denize girerdik.

Kaderin cilvesi midir, bizim seçimimizdeki isabetin doğruluğu mudur bilinmez. Küçük limanımız *Limanaçi* üzeri doldurulup yatların bağlandığı, bir bakıma küçük bir liman Halikarnas İskelesi ve büyük limanımızın *Gavo* üzeri doldurulup Gemi Yanaşma İskelesi yani büyük liman yapıldı.

SOKAK ARASI OYUNLARI

Sokak bizler için sadece evimizin bulunduğu caddeye çıkan dar bir yol değildi; sokak, her yer anlamına gelirdi. Evin dışındaki her yer sokaktı. Ancak genel manada bilinen sokaklarda özellikle oynadığımız oyunlarımız da vardı. Biz bu oyunları cadde üzerinde oynamayı tercih etmezdik. Misket, bizim bilye dediğimiz oyunlarımız için toprak bir sokak seçerdik. Oldukça çok çeşidi de vardı. Çukura girme, misket vurma yoluyla misket kazanma, katım ya da ceviz vurma oyunları. Ve bu oyunlarda oynama sırasını belirlemek için bile oyun oynanırdı. Belli bir mesafeden, çizilmiş bir çizgiye en yakın misket atan birinciliği alır ve yakınlık sırasıyla oynama sırası belirlenirdi. Katım ya da ceviz oyunu genellikle bir kazanç elde edebilme açısından cevizle oynanırdı. Her çocuk evden ceplerine ceviz doldurur gelirdi. Herkes birer adet cevizini katım olarak verir katımlar bir çizgi üzerine belirli aralıklarla dizilirdi. Bu aralık genellikle yarım metre civarında olur çocuk sayısına göre dizi uzar giderdi. Misketle oynanır, önce oynama sıralaması çekişmesi yapılır, diziye belli bir mesafe seçilir ve sırayla misketle dizideki cevizler vurularak kazanma sağlanırdı.

Katım ya da *Ceviz Oyunu*‘nu misketle iki şekilde oynardık; ya ayakta durup misketi fırlatarak ya da yerde duran misketi parmak marifetiyle fırlatarak. Yerde duran misketi parmak marifetiyle fırlatmak için isteyen özel “*Bilye Tahtası*” yapar ve misketi bu tahta üzerinden fırlatarak oynardı.

Bilye Tahtası; pinpon/masa tenisi raketinin minyatürünü düşünün, avuç içi büyüklüğünde ve ince tahtadan yapışmış yuvarlak kısmının ucunda oyulmuş bir yuva olurdu. Bilye tahtasının bu oyuğu misketin toprakta durduğu yere denk gelecek şekilde bilye tahtası yere yerleştirilir, misket o yuvanın üzerine konur ve atış gerçekleştirilir. Atış, işaret ve orta parmak tahta üzerine misketin arkasına konur. İşaret parmağı orta parmağın üzerine bindirilerek orta parmağı baskılar orta parmak bu baskıdan kurtulduğu andaki çarpma tepkisi mancınık misali misketi fırlatarak yapılırdı. Zamanla ustalaşır çok isabetli vuruşlar yapardık.

Katım oyununda kazandığımız cevizleri ya eve götürür bir dahaki oyun için saklardık ya da kırar yerdik, genellikle hep beraber. Ceviz bulamadığımız zamanlar da olurdu elbet, ancak biz oyundan vazgeçmez

etrafımızdaki servi ağacının ceviz büyüklüğündeki kozalaklarını katım yapar oynardık. Çocuğu özgür bıraktıktan sonra oyuncağa ihtiyacı olmaz, kendisi üretir oyuncağını. Kafa cin gibidir, ihtiyacı neyse bulur, yapar, yaratır para pul da istemez.

İlk televizyon yayınını 18 yaşımda izlediğimi düşünürseniz naylon top görmek için epey büyümem gerekti, futbol oynamak için meşin top mahallemizde bir kişide vardı. Top bulamamışsak kartona çaput, bez sarar top gibi yapar oynardık. Bodrum'a kar yağmadığından kardan adam yapamadık, karda kızak kayamadık ancak inşaatlarda kum yığınlarını bulur büyükçe boy tahta parçaları ile ya da mukavva kutularından kopardığımız parçaların üzerinde yokuş aşağıya kayardık. Hiç tepelik bir yer bulamazsak, limandaki mendireğin dış tarafındaki eğimli betondan kayardık.İllaki birkaç kez karton altımızdan sıyrılır popo üstü kayarak pantolonda iki delik açılırdı, her çocuğun poposunda iki yaması olan pantolonu olurdu muhakkak. Annemizden yediğimiz azarı yazmama gerek yok. Bizler oyuna doymaz çağırılmadan da eve girmezdik. Bugünkü oyuncakçılardaki oyuncaklar o günlerde var olsaydı bize yetmezdi ve kendi ürettiğimiz oyuncaklar çok farklıydı. Bodrum'a gelen cambazlardan gördüğümüz tahta bacaklar yapar yürürdük, telden yaptığımız arabalarımız bir tasarım harikasıydı. Kimimiz hızını alamaz römorkunu da yapar, kimimiz üzerine tahtadan bir kasa yaparak kamyon benzetmesi ile bütün Bodrum'u boydan boya seyahat ederdik. Lastik ya da demir fark etmez bulduğumuz her türlü çember oyuncağımız olurdu. Telden yapılmış özel iteneği ile çember çevirerek gezerdik. Kimin arabası daha süslü, kim daha iyi çember çeviriyor manevralarla belirlenirdi.Sokak oyunları bir form içerir ancak yaratıcılığı sınırlardan taşan çocuk yeni oyunlar icat eder, var olanları kendi ihtiyacı ölçüsünde biçimlendirirdi.

ATEŞLİM (Ateşliyim)

Sokakta toplanan çocuklar iki gruba ayrılır ve genellikle cadde kenarlarındaki birbirine yakın iki elektrik direği gruplarca paylaşılır. Her grup kendi direğine elini değdirerek oyun başlardı. Oyun için özellikle elektrik direklerini seçerdik, bizim mahallemizde (Kumbahçe) her sokak başında bir elektrik direği vardı. Bu sayede iki sokak arası mesafede her iki takımında kuvvet aldığı birer güç kaynağı sayılacak direği olur ve

elini direğe değdiren elektrikten güç alarak kuvvetlenmiş sayılırdı. En son güç alan kuvvetli olurdu.

Amaç karşı takımdakileri kazağından ya da gömleğinden tutmak suretiyle onu esir almaktır. Esir alabilmenin koşulu kendi direğinden rakibinden sonra ayrılarak daha kuvvetli ya da daha ateşi olmak.

Takımlardan bir kişi sırayla direğinden ayrılıp iki direk arasındaki orta çizgiye kadar gelir, onu karşı takımdan eli kuvvetli olan kovalar ve o kovalayanı eli kuvvetli olan karşı takım elemanı kovalayarak oyun devam ederdi. Kaçan oyuncu kendi direğine el değerek tekrar güç kazanır rakibinden kuvvetli hale gelirdi. Senden daha kuvvetsiz rakibini yakalarsan onu kendi esir parkına götürmen serbesttir. Esir parkı kendi direğin hemen yanında çizilmiş bir alanla belirlenir, esirler o alan dışına çıkamaz ta ki takım arkadaşı oraya kadar gelip ona el değdirene kadar.

Oyun bu koşuşturmayla devam eder ta ki bir takımda yeterli eleman kalmayıp pes edene kadar sürerdi. Biz çocuklar henüz şarj etmenin herkesçe bilinmediği bir devirde şarj olmayı bulmuşuz. Elektrik direğine elini dayayan bir nevi şarj oluyor daha dayanaklı ve kuvvetli hale geliyordu.

KEMİK BULMACA

Oyunların oynandığı mekânlar önemlidir. Benim çocukluğum Kumbahçe Mahallesi'nde deniz kenarında geçtiğinden oyunlarımız da buna göre şekilleniyordu. Oynanan oyunlar kültürün getirdikleri, çocukların yaratıcılıkları ile farklılıklar ya da kendine has özellikler taşıyabilir.

Eskiden kurban ya da adak gibi farklı nedenlerle de kesilen hayvanlardan arta kalan kemikler denize atılırdı. Fırtınaların yarattığı dalgalar henüz yok olmayan kemikleri geri kıyıya atardı. Bu nedenle deniz kıyısında bolca hayvan kemiği bulabilirdik. Bilhassa koç ya da koyun çene kemikleri tabanca olarak hayat bulurlardı.

Bizim,"*Kemik Bulmaca*" oyunumuzda ihtiyacımız olan 10 cm. kadar büyüklüğünde bir kemik parçası ki kolaylıkla bulurduk. Oyunumuz gece oynanırdı çünkü karanlığa ihtiyaç vardı. Eskiden şehir aydınlatmaları

cılız olduğundan sokak lambaları ancak elektrik direklerinin dibini aydınlatır, deniz kenarının büyük bir bölümü karanlık olurdu.

Yemekten sonra sokakta toplaşan biz çocuklar deniz kenarında çakıllık ve karanlık bir bölge seçerdik ki kemiği bulmak zor olsun. Seçilen kemik bu karanlık ve çakıllık alana atılacak, onu bulan önceden kararlaştırılmış o noktaya getirip galibiyetini ilan edecekti.

Seçilen kemik herkese iyice gösterilir ve ezberletilir ki yanlış kemik bulunmasın. Çünkü deniz kenarında kemik çok olurdu. Herkes tamam dedikten sonra rastgele seçilen oyun başlatıcısı kemiği karanlık çakılların olduğu bölgeye atar kemiğin düştüğü duyulur ve oyun başlar.

Kemiği bulmak marifet olduğu kadar onu seçilen yere kadar götürmek de marifetti. Çünkü kemiği bulanın elinden almak serbestti. Kemiği bulduğu anlaşılan ya da şüphe edilen kişinin üzerine çullanılır kemik elinden alınırdı. En son kemik kimde kalır ve varış noktasına ulaşırsa liderliğini ilan edebilirdi.

Bu nedenle kemiği bulmanın yanısıra bulduğunu belli etmemek önemliydi, yoksa en az on çocuk üzerine çullanır ve kemiği kaybetmenin yanı sıra altta kalır ezilirdiniz. O nedenle kemiği bulmak onu muhafaza etmek çaktırmadan sahadan fırlayıp varış noktasına gitmek strateji ve çeviklik gerektirirdi.

Kemiği nihai noktaya getiren kişi, kemiği atma şerefine nail olduğu gibi büyük sükse yapardı. Oyunun en zevkli yeri kemiği bulanın elinden almak için çullanılan kısımdı.

SAKLAMBAÇ (Sobeleme)

Genel kuralları aynıdır, günümüz çocukları evde bile oynarlar. Bu saklambaç oyun şekli gece seansında karanlık alanların bolluğu nedeniyle aynen uygulanırdı ancak gündüz seansında saklanacak yer azlığı ve saklanmaktan sıkıldığımızdan oyunda biraz değişiklik yapmıştık.

Saklambaç alanı olarak birbirine yakın ve paralel iki sokak seçeriz ve bu sokaklar ara sokaklarla birbirine bağlıdırlar. Kumbahçe Mahallesi’nde,

Artemis Oteli'nden eski Halikarnas diskoya kadar olan caddeye çıkan bütün sokaklar birbirine paralel ve ara sokaklarla birbirlerine bağlantılıdırlar.

Yaklaşık 100 metre uzunluğunda 30 metre genişliğinde bir dikdörtgen planda yapılar topluluğu etrafındaki sokaklar seçilir. Bu dikdörtgenin bir köşesi sobeleme noktasıdır ebe burada sayımını ve söylemini yaparak oyun başlar. Sobeleme şartı saklananları tüm uzuvlarıyla bir bütün halinde görmektir. Bu nedenle saklananlar bu dikdörtgen plan halindeki sokakların uzak köşelerinde ebeyi görebilecek şekilde yarı belini duvarın arkasına saklayarak ebeyi beklerler. Ebe sobeleyeceği kişiyi bir bütün olarak görmek zorunda olduğundan koşusuna güvenmek zorundadır. Ebenin kendisinden hızlı koştuğunu bilenler ebeyle köşe kapmaca oyununa dönüşen bir taktik uygulamaya başlarlar. Ebe de koşuda geçebileceği oyuncuları hedef alır ve bir taktik savaşı başlardı.

Burada en az 100 metreyi hızlı koşanlar sobelenmekten kurtulurdu. Bizim mahallede bu oyun için toplaşan çocuk sayısı hayli yüksek olur ilk ebe seçimi belirlemesi el çekişerek yapılır, bu el çekişmek bile başlı başına bir oyun gibiydi.

El çekişmek: Genellikle 3 kişi karşı karşıya gelir 1, 2, 3, diye sayılır ve aynı anda her kişi bir elini açık şekilde avuç içi yere yada yukarı bakan bir pozisyonda ortaya uzatır. Bu üç elden aynı yöne bakan iki el ebelikten kurtulur, tüm eller aynı olursa çekişme bozulana kadar tekrarlanır. Kalan kişi diğer iki kişi ile tekrar el çekişerek el çekişme devam eder, tüm oyuncuların el çekişmesi sonucu sona kalan ebe seçilirdi.

GÖT KAZMACA

Bu sözcüğüm kullanılması, altının kazılması anlamında bir yakıştırma ve kızdırma gerekliliğindendir. Başka bir sözcük oyundaki aktiviteyi açıklamada yetersiz kalır.

Bu oyun, çelik çomak oyununun değişik bir versiyonudur. Çelik çomak takımlar arası oyundur; bizim oyunumuz ferdidir.

Oyun genellikle 5 ve daha fazla kişiyle oynanması zevklidir. 10 yaşından

büyük çocukların oyunu olmasına rağmen büyüklerin de zevkle oynadığı bir oyundur. Kalabalık bir aile kendi aralarında ya da piknikte iki üç aile çocukları ile birlikte oynayabilirler.

Her oyuncunun kendine ait yaklaşık 1 metre ucu sivriltilmiş ya da yontulmuş çomakları olur ve oyunda 20 cm bir çelik vardır. Oldukça geniş ve zemini yumuşak bir alan seçilir. Futbol sahasının yarısı kadar bir alan yeterlidir. Oyuncular aralarında 2-3 metrelik aralar bırakarak geniş bir daire oluşturacak şekilde dizilirler. Her oyuncu durduğu yere içinde duracağı bir daire çizer. Bu daire o oyuncuya aittir. Daireler takas edilemez değiştirilemez.

Her zamanki gibi el çekişmeyle ebe belirlenir. Ve ebe sırayla diğer oyunculara çeliği atar, oyuncular dairesi içerisinde ebenin kendisine attığı çeliğe, çomağıyla hızla vurup bulundukları alandan uzağa atmaya çalışırlar. Ebe çeliği düzgün bir pozisyonda atmak zorundadır.

Ebe vurulan çeliği gittiği yerden alıp, yerinde olmayan herhangi bir oyuncunun bulunduğu daire içine koyabilirse, ebelik el değiştirir. Çeliğe vurulduğu anda tüm oyuncular ebenin bulunduğu daireye kadar gelerek, elindeki çomakla ebenin dairesi içine bir çentik atmak zorundadır.

İşin püf noktası buradadır çeliği uzağa atıp ebenin gidip getireceği sürede herkesin ebenin dairesine gidip gelmesi gerekir, kısa mesafeye düşen çelik; ebenin hızlı hareketiyle dairesinde olmayanlardan birini ebe yapabilir. Ebenin çeliği çok süratle gidip getirmesi gerekir ki boş bir daire bulabilsin ya da oyuncunun çeliğe düzgün vuramamasını ya da kısa düşmesini umut eder.

Ebe, çeliğin çok uzağa gitmesi ile ebelikten kurtulma umudunu kaybetse de çelik ne kadar uzağa giderse gitsin hızla gidip dairesine geri gelmelidir. Ebe geciktikçe dairesine çentik atmak kazmaya dönüşür ve dairesi o kadar çok kazılır. Çomağın ucunun sivri olması ve zeminin yumuşak seçilmesinin sebebi ebenin dairesini kazmak kolay olsun diyedir.

Ebe çeliği alıp gelene kadar tüm oyuncular ebenin dairesini var güçleriyle kazmaya başlarlar. Uzun süren ebelikler ve çeliğin uzaklara atılması ebenin dairesini an be an derinleştirir ve genişletir. Ve bu alan başlıktaki sözcükle de anıldıkça oyun zevkli, neşeli ve sinir bozucu olmaya başlar.

Ebelikten kurtulamayan oyuncuların dairesi bir süre sonra geniş ve derin çukur haline gelir ki oyuncu o çukurun içinde oynamak zorundadır. Oyuncuların neredeyse dizine kadar çukurun içinde oynamak zorunda kaldığı oyunlar olmuştur.

Diğer oyuncuların alaylı sataşmaları ve çukuru genişledikçe gülünme oranları arttığından oyunun sonlarına doğru gülme krizlerine erişen alaycılık ebelikten kurtulamayan oyuncunun bazen oyunu terk etmesine kadar gidebilirdi. Oyuncuların kabul etmesi sonucu oyunlara kazma kürek dahi getirildiği olurdu.

OKUL BAHÇESİ

Hatırlarsınız, ilkokulda beden eğitimi derslerinde bazen öğretmen oyunlar oynatırdı. Mendil kapmaca, yağ satarım bal satarım, deve cüce, kaşıkla yumurta taşıma, halat çekmece, çuval içinde koşu gibi oyunlar… Bunu hâlâ yapan öğretmenler var sanırım ancak asıl devamlılığı olan teneffüs aralarındaki oyunlarımızdı. Kızlar ip atlar, seksek oynar bizlerse canhıraş kendi icadımız olan oyunlarımızı oynar, derse kan ter içinde girerdik.

Öğleden önce 3 ders vardı. Teneffüsler yirmi dakikaydı bu uzun zaman aralığında biraz önce anlattığım *Ateşlim* benzeri kovalamaca bir oyunumuz vardı. İsmi "*Vindavikez*". Ne anlama geldiğini bilmiyorum; çocukların uydurduğu bir isim de olabilir, Giritlilerden gelen bir benzetme de. Birkaç arkadaş el ele tutuşur okulun bahçesinde "*Vindavikez oynayan… Vindavikez oynayan…*" diye bağırarak yürür oyuncu toplardık, yeterli çoğunluğa ulaşınca da iki takım oluştururduk. Takımlar sırayla kaçan ve kovalayan olurdu. Bir kale tespit edilir ve yakalanan karşı takım oyuncuları o kalede esir olarak tutulur, takım arkadaşı el değirip kurtarana kadar. Yakalamak kolay bir şey değildi, bahçede oynayan onca çocuk arasında kimseyle takışmadan siyah önlüğünden sıkıca kavramak gerekirdi. Bu yakalamalar siyah önlüğümüzün düğmelerini kopartır, bazen beyaz yakalar perişan olur, belde bağlı kuşağımızın düğümü sıkılaşır açılmaz hale gelebilirdi.

Ders zili çaldığında toparlanır derse girerdik ancak, öğretmenin "Ne bu haliniz" diye kulak çimdirmesinden kurtulamazdık. Oyun bir dahaki teneffüs kaldığı yerden devam ederdi.

Çocuktuk oyun bizim hayatımızdı ve hakkımızdı. Dayak, ceza, yasaklar oyun oynamamıza engel olamazdı. Top oynamak yasaktı, öğretmenlerin erişemeyeceği dağlarda gizli oyun sahaları icat ederdik. Dağlara kadar gelip, top oynayan çocukları tespit etmeye çalışan öğretmenleri asla affetmedim.

Bazı anne babaların peygamberin kafasını tekmeliyorsunuz diye oynamamızı istemedikleri futbol; okullar açıldığından itibaren çocuklara yasaklanırdı. Mahallede oynanan futbol maçlarında bazen "Öğretmen *geliyooooo*" alarmı sonrası takımlar yakan topu takımlarına dönüşür, yakan topu oynuyor görüntüsü vermeye çalıştığımız da olurdu. Ta ki ortaokul üçüncü sınıfta (1967) bakanlıktan okullarda futbol, basketbol, voleybol, hentbol ve atletizm takımlarının kurulması emri gelene kadar.

Bakanlığın bu emri ile ilerde Avrupa'da sözünü ettirecek takımların altyapısını kurmuş olduk. Bizim ilk basket öğreticimiz Amerikalıydı.

Bizdeki top oyunlarına duyulan açlık okulda sınıflar arası futbol maçlarını yaratmıştı. Hentbol bile oynadık ve hatta Bodrum'a gösteri bile yaptık. Turgut Reis İlkokulu'nun önündeki eski pazar yeri, bayram merasimlerinin yapıldığı, cambazhanelerin kurulduğu, deve güreşlerinin yapıldığı ve daha birçok amaçla kullanılan sonraları otobüs ve dolmuş garajı olarak kullandığımız, şimdilerde altı otopark üstü dükkânlar yapılan ilçemizin futbol sahasında, voleybol topuyla hentbol maçı yaptık.

Koca sahada koşmaktan dalaklarımız şişmişti. Ne yapalım bizdeki olanaklar bunlardı verilen izinleri en iyi şekilde değerlendiriyorduk. Takip eden yıllarda ilkokullar arası çekişmelere neden olan basket takımlarının oluştuğunu gördük. Bölge çapında, ülke çapında birincilikler aldık; ancak günümüze gelindiğinde bu şevk söndürüldü. Yeniden alevlendirilir umarım.

Cinsiyetimden ötürü erkek çocukların oynadığı oyunları anlatıp durdum ancak kızlı erkekli de oynadık. Kız çocukları genellikle *beş taş, seksek, ip atlama, istop* oynarlardı ve onların evde oynama olanakları da vardı. Erkek çocuklar çeteleşmeyi bırakıp sosyalleşme girişimi yaptığında ancak kızlı erkekli oyunlar oynanırdı. Bu oyunların başında *yakan top* olurdu, yanı sıra *istop* oyunu, bazen *körebe*, bizim "*amata"* dediğimiz *seksek* oyununu genellikle gırgır olsun diye oynardı erkek çocukları, pek

gururlarına yediremez alay konusu olmaktan korkarlardı. İp atlamaya dâhil olmakta pek bir sakınca görmezdik ancak kızlar kadar becerimiz olmaz madara olmaktan çekinirdik.

Paylaşmayı, mücadeleyi, sabretmeyi, doğa ile dost olmayı, dürüstlüğü, hak yememeyi, egoist olmamayı, dostluğun değerini biz çocukken sokakta bu oyunlar sayesinde öğrendik. Ve bunlara şimdi eski sokak oyunları diyorum çünkü eskide kaldılar.

Günümüzde şehirleşme, modernleşme, özenti, betona olan merak, çocuklara oyun sahası bırakmadı. Özellikle Bodrum'da, çocukları kısıtlı kapasiteli açık cezaevi niteliğindeki çocuk parklarına kapattığımızda, yaratıcılığını köreltip güvensizliklerimizi hissettiriyoruz. Çünkü onları sokağa salmaya korkuyoruz; üç beş kuruş uğruna bu ortamı bozan da bizleriz.

ŞEYTANIN DÜRTTÜKLERİ

Kendi ürettiğimiz oyuncaklar, oyunlar ve hatta etkinliklerin yanı sıra ortamda bulunan materyaller da oyuncağımız olurdu. Sağda solda atılmış bulduğumuz ya da dalgaların koparttığı iskele tahtaları kıyıya vurduğunda bizim elimizde üzerinde oynadığımız sörf bordu niteliğine bürünürdü.

Bir kış günü fırtınanın yardımıyla tersaneden firar edip denize atlamış kütükler vurdu sahilimize. İki metre civarı uzunlukta 20 cm. kadar çaplı, silindirik çam kütükleri. Sahil yolu üzerine çıkarıp yerde yuvarlama, üzerinde yürüme gibi uydurma oyunlar oynuyoruz. Kumbahçe kıyı yolu sonundayız, bugünün Leman Kültür Kafe ve Gözegir Otel önleri.Yol kenarının henüz ev duvarları ile sınırlı olduğu günler. O sıra bir otobüs geldi.

Eskiden seyahat şirketleri, servise koyduğu yeni gelmiş otobüsleri "*bakın bizim böyle bir otobüsümüz var*" gibisine kasabalıya tanıtma amacıyla şehir turu attırır, müşteriyi kendi taraflarına çekmeye uğraşırlardı. Otobüsler, günümüzde kalabalıktan yürüme zorluğu çektiğimiz ve trafiğe kapatılan Cumhuriyet Caddesinden de geçerek Paşatarlası'na kadar gider dönerdi. Geçer mi? Demeyin geçerdi. Gerçi Yunuslar Fırını (Yunuslar Karadeniz Unlu Mamulleri) önü Kortan Restoran (Artemisia Sergi Salonu) önü ve Hey Yavrum Hey Restoranın da bulunduğu caddenin keskin zikzak yaptığı bölümlerinde otobüs çok yavaş ve duvara neredeyse sürtünme mesafesinde geçerdi. Caddede yürümekte olan insanlar ya dükkanların kapı boşluklarına sığınır ya da duvara sıva olur yapışırlar otobüse yol verirlerdi. O zamanlar *Bodrum Seyahat, Karadeveci, Aydın Turizm* ve *Pamukkale* otobüs seyahat şirketleri vardı. Cumhuriyet Caddesinden geçen otobüs hangisinindi hatırlamıyorum.

Otobüs, Paşatarlası yokuşunu çıkıp geri dönmüş klakson çalarak çekilin bakayım geçeyim diyordu. Caddemizin darlığı malum, biz de kütüğümüzü ayağımızın altına alıp duvara yaslandık. Otobüs burnuma bir-iki karış mesafede yavaş yavaş geçmekte, arka teker tam önüme geldiği sırada şeytan dürttü, bakalım ne olacak hesabı ayağımın altındaki kütüğü tekerin önüne yuvarladım.

Bir gümbürtü koptu ki sormayın, benim aklım çıktı. Eh şoförün de

aklı çıktı ki otobüs durdu. Otobüs durur durmaz ben topukladım ve daldım sokaklara dağlara doğru kaçtım. Şoförün arabadan inip beni kovalayacağını tahmin etmek hiç zor değildi. O zamanlar her yer dağ taş. Bugünün Müze Kooperatif evlerinin olduğu yamaçlarda uzun süre saklanmıştım. Otobüsün gittiğine emin olduktan sonra indim mahalleye. Tekerlekten seken kütük arabanın alt kısımlarına çarpmıştı, ya bana doğru geri fırlatsaydı.Uzun süre hastanelik olurdum herhalde. Ancak şeytan bu, ne zaman dürteceği belli olmuyordu.

Bayramlarda çocukların eğlencesi mantar tabancalarımız vardı.
İyi bayram harçlığı toplamışsak bir tane alır mantarları patlatarak eğlenirdik. Bu günlerde artık göremediğimiz "Mantar" adını verdiğimiz patlayan nesneyi bilmeyenlere tarif edeyim ki Fransız kalmasınlar.

Şişe mantarının üçte biri boyutunda sıkıştırılmış talaştan yapılmış kapsül, içine darbeyle patlayan madde eritilip konulmuş bir mamul ve bunu patlatacak da bir tabanca yaratılmış.

Mantar tabancası ve mantarı
Fotoğraf: Anonim

Mantar, tabancanın ucuna sıkıştırılır tetiğin çekilmesiyle fırlayan çiviye benzer sivri bir dil hızla bu maddeye vurunca oldukça yüksek gürültüde patlardı. Ufak tefek kazalar olmuyor değildi elbet ancak yüzüne gözüne gelmez ise çok önemli hasar yaratmıyordu.

Bazen tabancasını alacak parayı denkleştirememiş ancak mantarı alacak gücümüz olurdu. Mantarı alır onu patlatacak mekanizmayı icat ederdik. Kalınca telden küçük bir daire yapıp mantarı usulca telin arasına sıkıştırıp havaya fırlatırdık. Yere düşen tel darbeyle sıkışarak mantarın patlayan maddesine darbe yapar mantarı patlatırdı. Bazen mantarı telin arasına sokarken dikkatsizlik yaparsak patlar, elde küçük yanıklar oluşurdu.

Bir bayram günü edindiğim mantarları mahallede patlatıyorum.Benim satın almama gerek yoktu, babamın bakkal dükkanında satılırdı. Epeyce almışım ancak tabancasını almaya izin olmamış ki tel marifetiyle patlatıyordum. O ara toplaşıp ip atlayarak oynayan mahallenin kızlarının yanından geçiyorum, yine şeytan dürttü hazırladığım tel patları kızların arasına fırlattım ve mantar gitti de ip atlayan kızın omzunda patladı.

Işık hızıyla sokak aralarından yine dağa kaçtım, bu sefer iş ciddiydi ya kızın kulağına bir şey olduysa diye ödüm patlamıştı. Mahallemizin kızı, kız kardeşim Türkan'ın okul arkadaşı, çok saygı duyduğumuz Ziraatçı Yalçın amcanın kızı *Sahibe* idi. O gün akşam karanlığı basıncaya kadar dağdan inemedim. Dağdan inince de annemden sıkı bir azar işitmiştim, her ne kadar kazaen oldu mazeretim olsa da. Elbette şikâyet bizim eve gelmişti. Asıl sorunum sokağa nasıl çıkacaktım. Yalçın amcayla karşılaşmak kâbusum olmuştu. Çok uzun süre Yalçın amcaların evinin civarına yanaşamadım. Okula gidiş gelişlerde Yalçın amcaların evinin önünden geçmek gerekirdi. Konu soğuyana kadar okula arka yollardan gitmeyi seçmiştim.

Çok uzun süre kızın yüzüne bakamamıştım, utancımdan ve korkudan özür bile dileyememiştim. Bu yazı bahanesiyle okumasını da umarak özür de dilemiş olayım.

Eşek şakası Eski Bodrum yaşamında çok rastlanır olduğundan biz çocuklara da şeytan dürtmesi miras kalmıştı…

YANAR MI? YANMAZ MI?

Kumbahçe Mahallesi'ndeki Atatürk İlkokulu henüz inşa halinde olduğundan, 1959 yılında ilkokula Bodrum merkezdeki, Turgut Reis İlkokulu'nda başladım.

Babamın çarşı içindeki meşhur bakkalı o zamanlar iyi çalışıyordu. Babamın zenginlik zamanları. Bugünkü Akbank karşısındaki dükkân. Babamın okula başlayan ilk çocuğu olarak özene bezene donatıldım. Sırtta da taşınabilir askıları olan kırmızı bir okul çantası, her çocuğun rüyalarını süsleyebilecek kalitede ve şıklıkta. Okulun ilk günü babam beni okulun merdivenlerine kadar getirip haydi hayırlı olsun diye bıraktı. Bir sürü merdiven çıktım.Sıraya girdik, sınıflara dağıtıldık ve eğitim serüvenim başladı. Zannedersem o gün ders yapılmadı. Ben çantayı sürekli taşıyıp duruyorum, öğle yemek arasında getir götür herhalde yorulmuş olmalıyım.

Gün sonu dersler bitti ve bahçede sıraya giriyoruz. Çantalar engel olmasın diye herkes çantasını bir yerlere bıraktı. Bende iniş merdivenin üst basamaklarından birine koydum, öyle girdim sıraya. Başöğretmen konuşmasını yaptı ve bizleri serbest bıraktı. Sıralardaki öğrenci güruhu kapıdan çıkıp merdivenlerden evine doğru koşuşturmakta, ben de aralarında sele kapılmış misali gidiyorum. Çantamın olduğu yere geldim, çantama bakındım göremedim. O ara çantamı önde giden bir çocuğun sırtında gördüm. Albenili bir okul çantası olduğundan ben buradayım diye kendini belli ediyordu. Ahaaa benim çantamı almış çocuk diye takıldım peşine o önde ben arkada merdivenleri indik. Ben çocuğa yetiştim ancak, o benim çantam diyemiyorum. Ağlayarak çocuğun arkasında çantamı işaret ederek yürüyorum. Çocuk benden çok büyük, belli ki birkaç sınıf üstte. Çocuk bana garip garip bakıyor ve yürüyüşünü hızlandırdı çarşının içine doğru gidiyoruz. Mecburen bizim dükkânın önünden geçti. Ben de arkada koşup dükkâna girdim ve babam beni ağlar görünce 'ne oldu' dedi. Ben de çocuğu işaret edip 'çantamı aldı' dedim.

O zaman henüz çarşı içindeki Ziraat Bankası inşa edilmemiş bankanın olduğu yerde Cevat Şakir'in diktiği ve kocaman olmuş bir Bellasombra ağacı vardı ve çocuk oraya kadar varmıştı. Babam çanta sırtında giden çocuğa baktı ve *"gel len buraya"* diye çocuğun arkasından bağırdı. Çocuk dönüp bize bakıyor ancak yürüyüşüne devam ediyordu. Babam bir

kez daha bağırdı, çocuk durmadı. Babam çocuğa doğru seğirtti. Çocuk koşmaya başladı. Babam da arkasından koşturdu, ancak hemen ilerdeki dar sokaklara dalan çocuk kaçıp kayboldu. Babam yetişemeyip geri döndü nefes nefese, *"iyi koşucuymuş kerata"* deyip sordu bana *"oğlum çantanı nasıl aldı o çocuk"* diye, ben de anlattım. Merdivenin başına koymuştum, sonra geldiğinde yoktu. Sonra çantamı o çocukta gördüm diye. O zamanlar kimsenin diğerinin malında gözü olmadığı hırsızlık, gasp, kaptı kaçtı, gibi kelimeleri henüz duymadığımız günler. Babam olayda bir gariplik var hissiyle *"oğlum çocuk senin çantanı niye alsın git bir daha bak koyduğun yere"* diye beni okula gönderdi.

Gittim, artık her yer bomboş herkes gitmiş, merdivenleri çıkmaya başladım.Merdivenin en üst basamağının kenarında çantam tek başına duruyor. Pek bir rahatladım ve sevindim çantamı bulduğuma, aldım dükkâna gittim. Babam beni görünce o da rahatladı ancak biraz kızdı,*"senin yüzünden el alemin çocuğunu korkuttuk emin olmadan bir daha böyle şeyler yapma"* diye de tembihledi. O çocuğun garip ve korku dolu bakışlarını o günden beri hiç unutamadım, yaptığım haksızlık iz bıraktı. O çocuk zannedersem o dönem kasabamıza gelmiş bir memurun oğluydu. Babam muhtemelen bulup babasından özür dilemiştir. Kasabamız küçük bir oluşumdu böyle olaylar gargaraya gelmezdi. Ben akan çocuk seliyle çantamı koyduğum basamaktan birkaç basamak aşağıya inip çantamı bulamamıştım. Aynısını edinmiş bir başka çocukta da görünce olanlar olmuştu.

İlk sömestrden sonran ikinci sömestre başlangıcında Atatürk İlkokuluna transfer edildik. O zamanlar sömestr tatilinin ismi şubat tatili olarak adlandırılırdı. Şubatın ilk günleri başlar,on beşi gibi sona eren, iki haftalık bir ara tatiliydi. Atatürk İlkokulu da Şubat tatilinden sonra açıldı, ancak sınıflar tam hazır olmadığından birkaç gün okulun karşısındaki *Halit'in Kahvesi*'nde ders görmüştük. Kahvehane gündüzleri genellikle boş olurdu ya da bizim için boşaltmışlardı. Birkaç gün de Şehir Kulübü'nde ders gördükten sonra okula geçmiştik.

Yeri gelmişken anlatalım. Kasabamızın Şehir Kulübü vardı. Üye olanlar gidebiliyordu, elbette parası olan üst düzey memur ve esnafın buluşup sohbet edip yemek yediği ve tavla ve benzeri oyunlar da oynadıkları bir kulüp. Cumhuriyet Caddesi'nde, belediyenin mülkü olan, daha sonra uzun yıllar Kortan Restoran olarak yaşamını sürdüren, bugün Artemisia

Sergi salonu olan mekandaydı.

Böyle maceralı bir başlangıç yapmıştık ve Atatürk İlkokulu'nun birinci sınıfından başlayan ilk öğrencileriydik. Beş yıl sonunda okulu birinci sınıftan başlayıp mezun olan ilk öğrencilerinden biri olacaktım. O zamanlar okul sonu bitirme sınavları vardı, ortaokullarda da liselerde de aynı sistem uygulanıyordu. Ben ilk, orta ve lise mezuniyetlerimi yılsonu sınavlarına girerek aldım.

İlkokulun bitirme sınavına gireceğim. Sınıfın birinde müdür ve sınıf öğretmenleri birlikte oturur, teker teker çocukları içeri alırlar öğretmenler birkaç soru sorarlar ve cevapları alır öğrenciyi gönderirlerdi. O sabah annem beni okula gönderirken iki adet okunmuş pirinç tanesi verdi, "Bunları sınava girmeden yut" dedi. Akıl zihin açıklığı versin diye. Neyse sıram geldi pirinç tanelerini yuttum ve aldılar beni içeriye ve hiç sevmediğim bir sınav şekliyle baş başa kaldım *Sözlü*…

Birkaç soru sordular. Benim heyecandan elim ayağım titrer durumda ya hiç cevap veremedim ya da abuk sabuk cevaplar verdim. Bizim sınıf öğretmeni de oradaydı: Müşerref Kaya. Öğretmenim çok sıkılmış olmalı, beni de çok severdi "*Oğlum Ali bak sana son bir soru soracağım bilirsen geçersin*" dedi ve sordu "İnsan Yanar mı?" Çok kısa bir süre düşündüm, çok şaşırtmacalı bir soru gibi geldi bana ve hayal ettim kibriti yakıp etime tutsam ya da birine tutsam eti alev alır mı? Alev alev yanar mı? İnsan kâğıt gibi tutuşur mu? Ve kararımı verdim "*Yanmaz!*" dedim. Maalesef mezun olamadım. İşte bu çocuk adam olmaz serüvenim o zaman başlamıştı. Ve de Astsubay okulundan mezun olana kadar da sürdü.

Babam çok sonra söyledi. Müdürümüz Halil Arkun gelmiş babama durumu anlatıp, *"Senin* oğlan çok zayıf. *Ne yapalım bırakalım mı geçirelim mi?*" diye sormuş. Babam o zamanın kalburüstü esnafı. Tanınırlığı var borçlu kalmak istemediğinden ve gururuna yediremediğinden,*"Bırakın keratayı*" demiş.

Tek kelime *Yanar* ya da *Yanmaz* bir yılıma mal oldu. Bugün sorsanız yine *Yanmaz* derim, inat değil mi kararımdan vazgeçmeyeceğim.

İnsan vücudunun %70 i sudan oluşur. Düşünün yüzde 70'i su olan bir nesne *YANAR MI? YANMAZ MI?*

ELLE GARİ

"*Hadi Gari Bar*" açıldıktan sonra, zamanla ağızlara pelesenk olan "*Gari*", biz Bodrumluların sabırsızlık, hasret veya beklenti bildiren sıkça kullandığı bir ek'tir. "*Artık*" anlamına gelir. "*Haydi artık, yürü artık, yeter artık, sus artık, yat artık, uyu artık, gel artık*" gibi söylemleri kendimizce ifademizdir. "*Hadi gari, yörügari, yetti gari, sus gari, yat gari, zıbar gari, ge gari*". Olarak söyler dururuz.

Bunlardan birisini de biz icat etmiştik çocuk aklımızla, içinde kıskanmayı da barındıran hafiften alaya almak için "*Elle Gari*" dediydik, "*Alla Gari*"nin kibarcasıydı. Biz Giritli Mahallesinin gençleri Bodrum ağzı kullanma hevesiyle Alla Gari'yi, Elle Gari'ye çevirmiştik. Sesler incelince sanki daha kibar oluyorduk. Yaşadığımız kapalı çevrede çok şey göremediğimizden kendimizce kibarlık icat ediyorduk. Mesela "*Ver*" kelimesini çok kaba görür kibarcası "*Versene*" yi kullanırdık. İstanbul'a liseyi okumaya gittiğim ilk günler. Beyoğlu'nda *Dünya* ve *Fitaş* sinemaları pasajının hemen girişinde bilet satış kulübesi vardı. Sıraya girdim, sıram geldi bilet alacam, gireceğim filmi ve seansı söyleyip "*bir bilet versene*"dedim. Gişede oturan kadın yüzüme dik dik baktı ve "*ne biçim söz o, kibar ol, lütfen diyeceksin*" dedi. Kuyruktaki bir sürü insan içinde utancımdan alı al, moru mor olmuştum. Hâlbuki ben "*Versene*" diyerek içinde lütfen olan kibarca istemiştim kendimce.

*Elle Gari*de öyleydi, *Alla Gari*'nin kibarcasıydı. Hani yeni elbise alındığında onu, olur olmadık yerlerde hatta her yerde giyersiniz ya "*aman da yeni elbisesini giymiş de gelmiş*" demek yerine uzata uzata "*AllaaaaGaaaariiiiii*" denir. Herkes düz renk gömlek giymiştir, siz rengarenk çiçekli gömlek giyer de aralarına karışırsanız size "*Alla Gari Gömleğe Baksa Leeee*" çalımından geçilmiyor anlamında hafiften bir alaya alma olur. *Alla Gari* olursunuz.

Eve alınan televizyonun, buzdolabının, çamaşır makinesinin üzerine el örmesi tığ işi örtüler örtülür ya işte ona *Alla Gari* derdik. Yeni saat alırsın da cümle alem görsün diye gömlek kol manşetlerini kıvırırsın ya işte o zaman da *Alla Gari* olursunuz.

Ancak *Elle Gari*'nin *Alla Gari*'den bir farkı vardı. *Alla Gari*'yi çok

sinirlenip kızdığında, şimdi ben sana gösteririm anlamında, "*Alla Gari kaçma yedim seni*" diye birinin üzerine hışımla giderken de kullanırdık. Ya da kötü bir muamele görüp veya biri tarafından darp edilip onu şikâyet etmeye ağlayarak giderken "*Alla Gari dur bak seni annene söyleyem de gör*" anlamında da kullanırdık. *Elle Gari* bu durumlarda kullanılmazdı. *Elle Gari* kullanılırken ya kıskanılır ya gülümsenir ya da gülünürdü.

Kendi aramızda çok kullanır olduğumuzdan popüler hale gelmişti, bir sandalımız olsa ismini *Elle Gari* koyacak kadar da sevmiştik. O zamanlar sandal bizim için çok kıymetliydi, her işimizi onunla görüyorduk. Hani çok sevdiği arabayı alan hem sevincinden hem de nispet olsun diye arkasına "*Babam Sağolsun*" diye yazar ya işte öyle bir şeydi bizim için *Elle Gari*…

Veresiye vermekten iflas eden ve kapanan, bir zamanlar her şeyin satıldığı babamın bakkal dükkanından kalan kasketleri giyen biz üç arkadaş birden havaya girmişiz; isimlerimiz *Mehmet, Ali* ve *Hasan*. Sanki yeni çağın sosyetik isimleri imiş de sosyetik olmaktan kurtulup daha yerel ve daha köylü olabilmek için kendimize ikinci isimler koymuştuk. *Bekir, İsmail, Cafer*. İşte biz buna da Elle *Gari dediydik*. Üstelik *Elle Gari*'liğimizin fotoğrafını da çektirmiştik.

Hikayelerimde bu fotoğraftaki üçlüden sık sık bahsedeceğim için sizlerle tanıştırmak istedim:

Soldan sağa: Mehmet İnce, Ali Dizdar ve Hasan Arslanseren (1969)
Bodrumluların genellikle Giritli Mahallesi olarak dillendirdikleri Kumbahçe Mahalle sahilinde doğan ve büyüyen Girit göçmeni ailelerin çocukları.

Sıkı arkadaş olup birlikteliğin keyfini sürdüler. Çokça da *Elle Gari* oldular.

Bense "*Elle Gari*" liğimin sayısını unuttum ancak son *Elle Gari*'liğim bu yazarlığım oldu sizlerin hoşgörüsüne sığınarak.

"*Elle Gari*, hikayeci de olmuşum".

Mehmet İNCE - Ali DİZDAR - Hasan ARSLANSEREN
Fotoğraf: Ali DİZDAR arşivi

BİR SANA İKİ BANA

Nakliyatın temel araçları eşek ve deve olduğu yıllarda, Bodrum'da hamallık en çok ihtiyaç hissedilen mesleklerden biriydi. Sermayesi olmayıp dükkân açamayan, belirli bir zanaatı olmayanlar hele bir de güçlü kuvvetli yapılı biriyse en kolay para kazanma yolu hamallığı seçerdi. Çok fazla iş kolu olmayan kasabamızda kimisi için ek iş olarak da yapılan nakliye hizmetini olmazsa olmaz hamallar yapıyordu. Kâh arabayla, kâh sırtında taşıyarak…

Bodrum Liman Meydanı - Hamal Arabaları
Fotoğraf: Ali ŞENGÜN Arşivi

Bodrum'un büyük şehirlerle irtibatını sağlayacak sağlıklı bir araba yolu olmadığından, ihtiyaç olan bütün mallar genellikle deniz yoluyla ya özel teknelerle ya da gemilerle gelirdi. Çuvallarla, tenekelerle, kasalarda, bidonlarla gelen bu malzemeler gemiden yük motorlarına, motorlardan rıhtıma, rıhtımdan da depolara hamallar vasıtasıyla taşınırdı. Bir de İkinci Dünya Savaşı yıllarında İngiliz donanmasının ikmal merkezi haline gelen Bodrum limanı artı bir malzeme transferi trafiği de yaşamıştı.

Keza Bodrum'dan gidecek incir, harnup, sünger, defne, tütün, yine aynı yolla ihraç edilir ve gönderilirdi. Bir gemi ya da tekne ile gelen giden mallar bir-iki kişi ile nakledilmesi imkânsız miktarlarda olurdu. Bu nedenle çok hamala ihtiyaç olur hamallar da grup olarak çalışırlardı.

Şehir içi nakliyatını kolaylaştırmak için hamalların genelde taşıma arabaları olurdu. İki araba tekerleği üzerine yerleştirilmiş ahşaptan yapılan büyükçe alçak kenarlıklı kasa ve birer metrelik iki kolu olan hamal arabası. Büyüğü küçüğü vardı elbet ancak, en fazla bir ton civarındaki eşyayı taşıyabilirlerdi. Yüklenmiş arabayı, hamalın en güçlüsü ya da arabanın sahibi arabanın iki kolu arasına girer arabanın

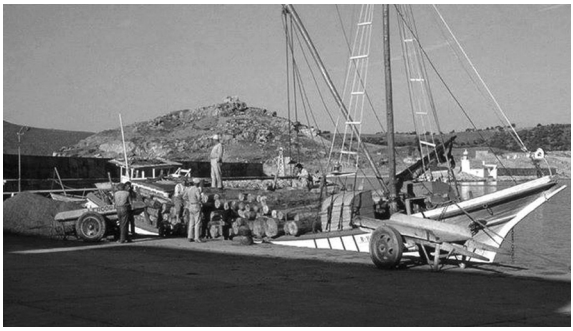

Kütük Nakliyatı - Bodrum Limanı
Fotoğraf: George BASS

kenarlarına bağlı olan halatı omzundan çapraz geçirir, kollarıyla birlikte çekerek götürürdü. Kollar genellikle dengeleme ve yön vermeye yarar asıl güç omuza geçirilmiş halat üzerinde olurdu. Yükün çokluğuna göre arabayı arkadan iten hamallar da olur, yükleme boşaltmayı da yaparlardı. Bodrum yolları ve sokakları kısmen beton kısmen taş döşeliydi. Çok fazla yokuşu olmasa da taşlı yollarda hamallar epeyce zorlanırlardı. O nedenle arabayı bir kişi çeker, genelde iki kişi de iterdi.

Çok fazla mal getirip götüren toptancı, bakkal, fırın gibi işletmelerin illaki böyle bir hamal arabaları olurdu.Çoğu zaman kendi işlerini gördükleri gibi, ek iş yapma anlamında da ihtiyaç hissedenlerin işlerini de yaparlardı. Bunlardan birisi de Şalvarağa İbram (İbrahim Karabak) amcaydı.

Salvarağa lakaplı Karabak soyadlı bu dört erkek kardeşin iki bakkal, bir fırın ve bir de kömür depoları vardı. İbram Amca kömür (mangal kömürü) deposunu çalıştırırdı. O zamanlar mangal kömürü çok kullanılan bir yakacaktı. Lokantacı ve köfteciler ızgarada, kahveciler ocaklarında; evlerde ise mangallarda, mutfak ocaklarında, ütülerde bolca kullanılırdı. Tüp gaz çok sonra icat oldu.

Şalvarağa dükkanlarının mal ihtiyaçlarını, arabasıyla İbram amca taşırdı. Bu arada birisinin taşıma ihtiyacı da olursa İbram amca hiç yerinmez hamal gibi çalışırdı. O devirleri gören herkes İbrahim amcayı Cumhuriyet Caddesinde şimdiki Mahfel Kafe'nin az ilerisindeki dükkanında "*Abu Hayat Bu*" diye bağırarak ayran satarken anımsar, çok bağırgan bir adam olduğundan arabayla eşya taşırken yolda yürüyen kişilere çarpmamak için klakson çalar gibi "Çekilin Değmesin Yağlı Boya" diye gür sesiyle bağırarak ilerlerdi.

Bodrum'un renkli kişileri içerisinde elbette hamallarda yer aldılar. Ben göremedim ancak babamın çok sıkça anlattığı Bodrum'un *Plaçi* lakaplı (Hüseyin Özkaplan) ünlü bir hamalı varmış. *Plaçi* iri yarı ve çok güçlü bir adammış. İri bir adam olan *Plaçi,* 45-50 numara ayaklarına zaten ayakkabı alamadığından çıplak ayakla yürür her adım attığında ayaklarının yere çarpmasından çıkan *Plaçh…Plaçh…Plach*…sesinden ötürü *Plaçi* lakabı verilmiş. Babam o zamanlar kuzeni *Ali Ziylan*'ın bakkal dükkanında çırak olarak çalışmakta, gençlik çağının başlarında ve adaleleri gelişmiş güçlü bir genç.

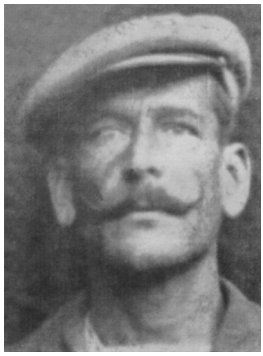

Hüseyin ÖZKAPLAN (PLAÇİ) Fotoğraf: Hüseyin Yeter ŞAKAR arşivi

Ben çocukluğumda da rastlamıştım. Bodrum'a dışarıdan cambazlar gibi birtakım insanlar da gelir, meydanlarda hayret uyandıran gösteriler yapar ve halktan para toplarlardı. Yere yatıp karnının üzerinden araba geçirmek gibi ekstrem gösteriler yaparlardı. Eskiden de böyle gösteriler sık olurmuş.

Zamanın bir gününde yine kasabamıza böyle bir kişi gelmiş ve üstelik bu kişi bir kadın. "Kadın Pehlivan" namıyla ünü her yöreye yayılmış, iriyarı bir kadın. Kasaba kasaba dolaşıp, yere yatıp karnının üzerinden araba tekerini geçirir, dişleriyle bir kamyonu çekerek güç gösterisiyle etrafında toplanan ahaliden para toplayarak geçimini sağlayan biri. Bu güç gösterisi bizim *Plaçi*'nin çok zoruna gitmiş, bir kadın gelmiş kasabasında güç gösterisi yapıyor diye bayağı içerlemiş.

Kadın Pehlivan; gösterisini o zamanın en büyük meydanında yapacak diye saat verilmiş, gösteri yapılacak diye tellal bağırmış. Şimdinin eski Ziraat Bankası binasının olduğu yerde, hani önünde karikatüristlerin stant açtığı meydancık. O zaman orası çok daha geniş.Oradaki banka ve dükkanlar henüz yok iken hatta millî bayramların kutlandığı meydan halinde iken. Bu gösteriye içerlemiş olan *Plaçi* de babamın çalıştığı bakkal dükkânına gelip;"*Recepo yürü depoya gidiyoruz*" diye babamı da alıp depoya gitmişler. Her zaman mal gelmediğinden sıkıntı çekmemek için satılacak mallar mecburen stoklanırdı. Her Bakkal dükkanının bir iki deposu olurdu. Bu depolar da genellikle Çarşı'da Liman Camisi ile yıkılan kilise arasındaki o küçük cadde ve civarında olurdu. Bizim depo

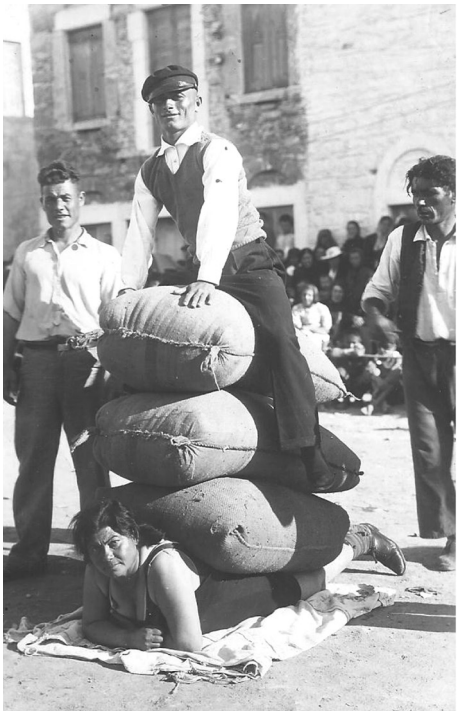

Ali ERDOĞAN (HALAZAR)
ve Kadın Pehlivan
Fotoğraf: Hasan ERDOĞAN arşivi

da orada ve malları da genellikle *Plaçi* taşırmış.

Plaçi babama;"*Recepo şuradan üç çuval şeker yükle bakayım sırtıma*" demiş. Babam vazgeçirmeye çalışsa da Plaçi ısrarcıymış. Babam (Recep Dizdar) tanesi 125 kilo olan büyük şeker çuvallarından üç çuvalı çömelen *Plaçi*'nin sırtına yüklemiş. Dedim ya babamın da gücünün zirvesinde olduğu yıllar. 125 kiloluk çuvalları kaldırıp taşıyabilecek güçte. Neyse yüklemiş çuvalları özenle *Plaçi*'nin sırtına. *Plaçi*'nin özel bir bağlama usulü varmış. Halatıyla üç çuvalı vücuduna sarıp alnında sabitledikten sonra iki elini serbest bırakabilirmiş.

Çuvalları yüklenen *Plaçi* zorlanarak da olsa ayağa kalkmış ve yürümüş ancak kapının darlığı nedeniyle depodan dışarı çıkamamış. "*Ah bre Recepo düşünemedim*" deyip yeniden çömelip çuvalları indirtmiş. Bu seferde depodan dışarıya çıkıp çömelmiş,"*Recepo şimdi yükle*" diye ısrar etmiş. Babam çuvalları tek tek depodan çıkarıp yeniden yüklemiş. Zar zor ayağa kalkan *Plaçi*, sırtındaki 375 kiloluk üç şeker çuvalı ile gösteri yapılan alana yürümüş ve gösteri yapan kadının önünde durarak, kadına alkış tutmuş. *Plaçi*'nin ne demek istediğini anlayan kadın *Plaçi*'nin omzuna vurup "*sen benden daha güçlüsün*" diyerek takdirini belirtmiş.Sonrasını babam olayı şöyle anlatır; "*Plaçi döndü depoya doğru yürümeye başladı.Yanına vardım, 'Çabuk Recepo indirelim şunları takatim tükenmek üzere' diyordu…*"

Plaçi hamal arabasıyla eşya taşırken yanına iki de yardımcı alırmış, ancak öyle hızlı çekermiş ki arabayı, yardımcılar arabayı itmek yerine; arabaya yetişmekle uğraşırlarmış. Bunu görenler gücünü küçümsercesine

"*Hayrola Plaçi yardımcı almışsın*" diye takılırlarmış. *Plaçi* altta kalır mı? "*Ben onları arabayı ittirsinler diye almadım.Arabayı çekerken ellerim dolu oluyor pantolonum düşerse kaldırıversinler diye tuttum*" diyormuş.

Bir gün bir gemi gelmiş, getirdiği eşyalar oldukça fazla. Hamalları toplamışlar gemi boşaltılacak.Ancak verilen sürede bu malların boşaltılması mümkün değil. Hamallar *Plaçi*'den rica etmişler; "*Gel hamalbaşı sen ol, işi zamanında bitirelim*". Başlamışlar ve gün sonunda hamalların gündeliği hamalbaşı olarak *Plaçi*'ye verilmiş. *Plaçi* hamalları toplayıp parayı dağıtacak, herhalde oldukça çok olan metal paralardan bir kese verilmiş. *Plaçi* başlamış dağıtmaya, "*Bir Sana… Bir Sana… Bir Sana… Bir Sana… İki Bana*" Diğer turları da aynı şekilde yapıp parayı dağıttıktan sonra, diğer hamallar itiraz etmiş. "*Niye sen iki pay alıyorsun*" diye. "İşinize geliyorsa benimle çalışırsınız*, yoksa ben giderim*" demiş *Plaçi*. "*Tamam istemiyoruz seni, sen gelme*" demişler. *Plaçi* de ertesi gün gitmemiş.

Gemide boşaltım işlemi ağır gitmeye başlayınca, gemi görevlisi hamalları azarlamış "*Ya bu işi zamanında bitirin ya da bırakın başkalarını bulalım*" demiş. Çaresiz kalan hamallar *Plaçi*'yi yeniden rica minnet razıyız diye ikna etmişler. Neyse o gün işler tıkırında gitmiş, yine gündelikler hamalbaşı olarak *Plaçi*'ye verilmiş. *Plaçi* dağıtacak "*Bir Sana… Bir Sana… Bir Sana… Bir Sana… Üç Bana*" diye dağıtınca kimse sesini çıkaramamış, diye anlatırdı babam *Plaçi*'nin hikayesini. Ne kadar da iyi iş çıkaran biriydi diyebilmek için.

Hamal deyip geçmeyin, onlar kasabamızın çok önemli iş görenleriydi. O zamanlarda her şeyimizi onlar taşırdı. Pazar alışverişlerini evlerimize onlar taşır, taşınacak ev eşyalarını onlar getirir ve götürürlerdi. Bazen hamal arabasına mahallenin çocuklarını doldurup gezdirdikleri de olurdu ya da yolda yürürken rastladığın boş giden tanıdık hamal amca, biz çocukları arabasına bindirerek sevindirirdi. Ya da biz arabanın arkasına tutunarak eğlenirdik.Yoksul ve zamanın yokluklarıyla yaşayan bir kasabaydık. Ancak günümüzdeki dertleri ve haksızlıkları minimum yaşayan insanlardık.Hayat böyleymiş diye kabullenip sızlanmazdık.

DENİZ BAYRAMI

Eski Bodrum diyoruz ya böbürlene böbürlene, yenisiyle kıyaslamak gerçekten akıllara zarar. Eski bayramları ve kutlamaları da arar olduk. *1 Temmuz Kabotaj Bayramı* kutlamalarını yenileriyle karşılaştırdığınızda nerde o eski bayramlar dedirtiyor.

Benim çocukluğumda bu bir *Deniz Bayramı* idi ve yarışmalar şöleni çerçevesinde bir kutlama, Kabotaj nedir hiç umurumuzda olmazdı. Bayrama gitmemek ya da kaçırmak olası değildi. Yarışmaları izlemek için Deniz Bayramını iple çekerdik. Olimpiyat oyunlarını canlı seyretmek gibi bir şey.

Kutlama genellikle Kumbahçe Sahili'nin bir kısmında yapılırdı. Limanda ve şimdiki Askeri Kamp sahilinde de yapıldığı olmuştu. Kürekli sandal yarışları, motorlu piyade tekne yarışları, yelkenli tekne yarışları, 100, 200, 400 ve 1000 metre serbest yüzme yarışları, sırtüstü yüzme, kurbağalama yüzme, dipten gitme yarışı, ördek yakalama yarışı, sonraki yıllarda güzellik kraliçesi seçimi, ip çekme yarışmaları da ilave edilmişti. *Zeki Müren* de Bodrum'a yerleştiğinden itibaren yarış komitesine ve protokole katılıp yarışların daha da bir sükse yapmasına katkı vermişti. Zeki Müren'in dahil olduğu yıldan itibaren ilave edilen güzellik yarışması esnasında Kumbahçe Mahallesinin iki sevilen ve biraz da safça olan yaşlıca iki bayanı *Emsal* abla ile Şahinde Ablayı kızıştırıp ikisi arasında bir güzellik yarışması da düzenlenir ortama renk katılırdı.

Deniz Bayramının en zevkli yarışması ve en önemlisi *Yağlı Direk* idi."*Yağlı Direk*" nedir diye soranlara: 6-7 metre uzunluğunda yuvarlak, çapı yaklaşık 20-25 cm kalınlığında tekne direği misali bir kalas, teknenin güvertesinden denize doğru yukarı meyilli olarak uzatılır, direğin ucuna küçük bir çıta ile küçük bir bayrak tutturulur. Direk baştan sona bol gres yağı ile sıvanır. Yarışma; yukarı meyilli yağlanmış yuvarlak bir zeminde yani,o direk üzerinde yürüyerek bayrağı oradan almak.

Deniz Bayramında yapılan tüm yarışlar herkes tarafından ciddiye alınır, 1 Temmuz'dan birkaç gün önce yarışacak tekne ve sandallar karaya alınır, onların altındaki yosun ve kakamozlar temizlenir, boyanır ve daha hızlı gitmesi için kayganlığını arttırsın diye de altına gres yağı sürülerek bakımı yapılıp denize indirilirdi.Yüzücüler, kürekçiler günler öncesinden

antrenmanlara başlar, hazırlık yaparlardı. Biz seyirciler; bu yıl kimin birinci geleceğinin tahminlerini yapar, zamanın balıkçılıkta ve taşımacılıkta kullanılan en yaygın tekne tipi olan, motor gücüyle yarışacak piyade tipi teknelere taraf olur, "*Biz bu sene* Çakırcalı'*yı tutuyoz*" "*Biz Yarıkkaya'yı tutuyoz*" "*Biz de* Şahane*'yi tutuyoz*" diye taraftar toplar "*gör bakalım*" diye iddialaşırdık.

Yarışmaları deniz üzerinde bir tekneden seyretmek daha keyifli olurdu. Teknesi olanlar tekne ile gelmeyi tercih ederdi. Bir akraba veya tanıdığın teknesine kapağı attık mı bizden keyiflisi olmazdı. Yarış parkuru veya kutlama bölgesi etrafında onlarca tekne demirler, bir koridor oluşturur, seyirci olurlar ve tezahürat yaparlardı. Bulunduğunuz yer itibarıyla bazı yarışları seyredememiş olabilirdiniz, ancak en sona bırakılan *Yağlı Direk* yarışını mutlaka izlerdiniz.

Seyredenleri eğlendiren tarafı yarışmacıların yağlı direkten kayıp biçimsiz düşme pozisyonlarıydı, gres yağının sürülüşünden dolayı kayganlığın fazla olması bu yarışın oldukça uzun sürmesini sağlar ve neredeyse her genç birkaç kez düşmeyi denerdi. Zaman geçtikçe azalan kayganlık sonunda meyvesini verir yağlı direğin ucunda çakılı küçük bayrağı kapan olimpiyat madalyası almış gibi gururlanır ve alkışlanırdı. İnanın yarış birincileri uzun yıllar unutulmazdı.Yarışmalarda hakem heyeti ve yarışma komitesi oluşturulur, her yarışma titizlikle organize edilirdi. Yağlı direk teknesinde hakem bulunur, kaymayı önlemek için ayaklarının altına zift süren olabilir diye yarışmacıları kontrol ederdi. Hile yapılmasına izin verilmez sportmence yarışılır herkes yarışmayı bileğinin hakkıyla kazanırdı.

Akşam güneş batışına doğru son yarış *Yağlı Direk* ile bayram sona erer ve tüm gün denizde olmanın getirdiği üşümeye rağmen insanlar yarışlardan hüzünle ayrılırdı. O gece sahilde toplanıp yarışlardan konuşur, taraftarı olduklarımızın yarışlardaki performanslarını gururla anlatırdık. Hele taraftarı olduğunuz piyade tekne birinci geldiyse değme keyfimize.

"*Nasıl gidiyodu ama…Gara duman attırıyodu*"

Bu coşkulu deniz bayramlarının birinde, yarışmalara yelkenli kategorisinde bir kez katılmışlığım bile vardı. 1967-68, o yıllardan birinde Bodrum'da açılan ikinci eczane *Yeni Eczane*'nin sahibi Yücel

Ziylan vatani görev nedeniyle askerde olduğundan eczaneyi babam işletiyor. Eczacı bir mesul müdür tutuldu ve mesul müdür memleketine gitti izinde. Kendine yaptırdığı 4,5 metrelik "*Latin yelken*" armalı bir sandalı var; ismi *Nil* ve tekne bende. Devamlı denizdeyim, rahmetli *Demir Dinç* (Kumbahçe'de Dinç Pansiyon'un sahibi) eczacı mesul müdürün de arkadaşı. Bir keresinde heves edip yelkenli sandalla beraber gezdik, hoşuna da gitti herhalde ki; bir iki gün sonra 1 Temmuz Deniz Bayramı aklına gelmiş ve Demir Abi bana "*Ulen Ali hadi gel yarışa bizde katılalım dedi*" Olur dedim.

O yıl Deniz Bayramı bizim kışla sahili dediğimiz Bardakçı ile Liman arasında Askeri Kampın sahilinde yapılıyor. Biz de yarışçıyız.Yarış komitesine yazdırdık ismimizi.Yarış saati geldi, dizildik sahile ve start verildi. Arkamızdan ittirdiler, yarış başladı. Rüzgâr arkamızdan esiyor, diğer yelkenli gibi tasarlanmış yelkenliler önümüzde ancak, biz de iyi gidiyoruz pupa yelken. 1 mil kadar açıkta bir şamandıra var, döneceğiz geri gelip start aldığımız yerde finiş yapacağız hepsi bu. Birinci olmak aklımızda yok, maksat aktivite olsun diye yarışıyoruz. Şamandıraya vardık ve döndük, ancak rüzgâr önümüzden gelmeye başlayınca orsa yelken (rüzgâra karşı) gidemez olduk. Sandala, zevk için yelken arması yapıldığından eh işte bir yelkenli kalitesinde ve sandal karinasında salma ve ağırlık yok. Tekne yattı mı yengeç gibi yan yan gidiyor. Birkaç tiramola yaptık.Tiramola(dönüş) yaparken kürekle de yardım ediyorum. Bizi gören kimse yok hesabı ancak, bizim bitiş yapmamız çok geçe kalacak.Yarıştan vazgeçtik deniz bayramı şölenini kaçıracağız, hele yağlı direği kaçırmak olmaz.

Demir abi dayanamadı "*Bre Ali geç küreklere bakem*" dedi. Geçtim küreklere biz diskalifiyeyi kabullenip yelken kürek yarışlara yetişmeye gidiyoruz. Yol uzun rüzgâr kuvvetli, bereket serde gençlik var epeyce bir mücadeleden sonra Demir abi dümende, ben küreklerde canım çıkmak üzere yarış alanına giriyoruz.Yelken yarışı biteli çok olmuş, yüzme yarışlarının sonuna gelinmiş, o yıl yüzücü bir kadın da katılmıştı 1000 metre yarışına. Üstelik birinci de gelmişti.Tam da onun bitişe doğru yüzmesini seyrederek sahile doğru gidiyoruz. Birden bir alkış koptu ki ne olduğuna şaşırdık. Yüzücü kıza mı acaba diye bakındık ancak onun daha finişine çok var; üstelik bir kadın hele de bizim erkekleri sollamış iken tezahürat mümkün değil. Haydi! Haydi! Haydi! tezahüratları bizim yarışı bitirmemizi istediklerini anlatıyordu. Silkinip yelken kürek son bir gayretle ve büyük bir istek üzerine bitiş hattını geçtik ki daha beter bir

alkış koptu.

Bizi seviyorlar mıydı gırgır mı geçiyorlardı pek umursamadık artık, yelken yarışlarına üç tekne katıldığından ve onca tezahürattan ötürü bizim diskalifiyeyi görmezden gelip önceden hazırlanmış bronz madalyayı vermişlerdi.

Siz siz olun "*Eskiye rağbet olaydı bitpazarına nur yağardı*" özdeyişine inanmayın. Ne varsa eskilerde var.

RAMAZAN GELDİ HOŞGELDİ

Bir varmış bir yokmuş, evvel zaman içinde, kalbur saman içinde, develer tellal iken, pireler berber iken, ben annemin beşiğini tıngır mıngır sallar iken…Zamanın bir yerinde, Ramazan geldi diye insanlar çok mutlu olurmuş.

Günümüzde artık o eski heyecanlı günleri özler olduk. Nerde o eski Ramazanlar demeye gönlüm de razı değil. Günümüzde Ramazanları daha refah, daha neşeli geçirebilmemiz gerekirdi. Eski günlerde çok eksiğimiz vardı, paramız daha kıttı, teknoloji gelişmemişti, elektrik yok, televizyon yok, cep telefonu yok, bazı ihtiyaç maddelerine ulaşımımız daha zordu ama bugün ile kıyaslarsak çok daha mutluyduk. Ramazan'ı daha bir coşkuyla karşılar, Ramazan'ın gelmesini sabırsızlıkla beklerdik.

Ramazan yaklaştıkça coşku artar, mağazalarda ürünler bollaşır ve çeşitler çoğalırdı. Gerek yiyecek gerek giyecek seferberliği yaşandığından zekât vermek, ihtiyacı olanı sevindirmek, bayram ikramiyesi gibi geleneklerle, esnaf da çalışan da sevinir ve bu Ramazan Bereketi olarak anılırdı.

Ramazan boyunca terziler, ayakkabıcılar harıl harıl çalışırdı. Herkes ya yeni giysi diktirir ya da giysilerinin tamirini yaptırır ve yeniletirdi. Ya yeni ayakkabı yaptırılır ya da bakımdan geçirtilir gıcır gıcır boyanırdı. Elbette hafızanız almıyor belki ancak hazır giyim henüz icat edilmemişti. Takım elbise, pantolon ve gömlek için kumaş alınır terziye verilir, ayakkabı için model seçilir ayağın ölçüsü alınır sipariş verilirdi. Altı eskimiş ayakkabıların altı ve topukları yenilenirdi. Yeni giysi ve ayakkabılar için bir-iki kerede provaya gidilirdi. Kadın erkek eşitsizliğinin elbette daha fazla olduğu zamanlardı, kadınlar kız çocuklarının ve kendi elbiselerini diker, dikiş bilmiyorsa mahallede bilene diktirir, erkekler terzilere giderdi. Belki büyük şehirlerde vardı ancak bizim kasabamızın kadın terzisi yoktu.

Ramazan'da herkes kesenin ağzını açtığı için esnaf iyi iş yapar evlerde bolluk olurdu. İftar ve sahur sofraları daha bir özenli hazırlanırdı. Sahura çoluk çocuk herkes kalkar, yatarken "*anne beni de kaldır*" diye tembih ederlerdi. Büyükler oruç tutar, tutmayanlar da oruç tutanlara saygısından tutmadığını açık etmez, saklamaya çalışırdı. Biz çocuklar da oruç tutacağız diye tuttururduk ki biz çocuklara göre de oruç tutma

usulü icat etmişlerdi. Çocukların gelişme çağımda sürekli gıda alması gerektiğinden *tekne orucu* diye bir oruç şekli icat etmişlerdi. Üç öğün yemek yenir, sahur, öğle yemeği ve iftar, ancak aralarda yeme içme yapılmazdı, biz de oruç tuttuğumuza sevinirdik. Ancak çocuk enerjimizle oynamaktan koşturmaktan çok susar orucu da unutur su içerdik ki eyvah oruç bozuldu diye aklımıza gelir, olsun yarın tutarım diye teselli bulurduk.

Ramazan boyunca bizi en çok heyecanlandıran sahur ritüeliydi. Çocuklar da kalkıyor diye özenilir ailece sabaha karşı bir merasimle yenen o yemek bizler için büyük bir zevkti. Ramazan davulcusu *Ali Dayının*[1] kendine has tempoda vurduğu davul ritmi duyulunca kalkılırdı. Tek başına mıydı yardımcısı da davulla geziyor muydu bilemiyorum, koca Bodrum'u dolanıp herkesi uyandırıyordu. Sahurun bitişi top atışıyla duyurulurdu.

Sahurda ve iftarda top patlaması sesi, kalenin trafo tarafındaki duvarın üzerinde dinamit patlatarak yapılırdı. Bizim Kumbahçe Mahallesi'nden topun patlayışı izlendiğinden iftar zamanı sahilde hazır bekler, ramazan topçusunun top patlatılan yere gelişi görülür, "*top patlıyooo*" diye bağırarak ilan eder, topun patlamasını izlerdik.
Dinamitin fitilini ateşleyen ramazan topçusunun kaçışı ardından, önce duman görünür ardından sesi gelirdi. İşte o zaman ışık hızıyla ses hızı farkının ayırdına varmıştım. Top patlaması ardından hep beraber "*top patladıuuuu!*" bağrışlarıyla evlerimize koşardık.
Top atıcısı bizim mahalleden, patlatılan dinamit, patlayıcı madde bayisi babamdan alındığı gibi Ramazan boyunca bizim evdeki kurmalı çalar saat top atıcısına geçici göreve giderdi. O zamanlar çalar saat her evde yoktu.

Ramazan davulcumuz Ali dayı, Ramazan'ın ilerleyen günlerinde her gece bizi sahura kaldırma zahmetinin ücretini almak üzere, sahurda sokak sokak dolaşarak maniler söyler bahşişini toplardı. İşte o anı iple

---

1 - Ali Gökçen; 1901yılında Bodrum Eskiçeşme Mahallesinde dünyaya geldi. 11 yaşında kendi kendine kaval ve davul çalmayı öğrenir. Askerliğini Bitlis, Mardin, Kars ve Ağrı'da yapar. 1959 yılında yapılan "3. Halk Oyunları Bayramı" na katılan Bodrum Folklor ekibinde kaval ve davul çalar. Yörede "Davulcu Ali Dayı" "Kavalcı Ali Dayı" olarak tanınır. Evli ve dört çocuk sahibi olan Ali Gökçen 17.11.1991 yılında vefat etmiştir.Ayrıntılı bilgi için bakınız: Cezmi Çoban, "Bodrum'un Ramazan Davulcusu Ali Gökçen Namı Diğer Ali Dayı", BG Bodrum Gündem Dergisi, Sayı: 25, Ocak-Şubat-Mart-Nisan 2023, sayfa: 48-49.

ALİ DAYI (Ali GÖKÇEN)
Fotoğraf: Josephine POWELL

çekerek beklerdik. Davul çalarak sokağa girdiğinde zaten her yer zangır zangır titrer uyuyan kalmaz herkes pencerelere çıkardı. Ali dayı yanında bayrakçısı ile birlikte sırayla evlerin önünde durur biliyorsa, ki çoğunu da biliyordur, evin reisinden başlayarak maniler okurdu. Evin reisinin ismi aklına gelmedi ya da bilmiyorsa maniyle özür dilerdi.

Davulcun kapıya geldim
Cümlenize selam verdim
Darılmayın iki gözüm
İsmini almaya geldim.

Pencereden isim verilir, ismini aldığı evin reisinin ya da önceden biliyorsa ramazanını kutlardı.

Besmeleyle çıktım yola
Selam verdim sağa sola
İki gözüm Recep Efendi
Bayramınız mübarek ola.

Ali dayı pencerelerden gelen istekler üzerine maniler okurdu. Bu istekler evdeki yaşayanların ismi söylenerek yapılır Ali dayı manisini o isme ithaf ederdi. Yorulunca mola vermek ister, maniyle anlatır o arada evin reisi gider bahşişini ve hediyesini verir gereken ikramını da yapardı.

Bizim cami direk ister
Söylemeye yürek ister
Benim karnım toktur ama
Bayrakçım da börek ister.

Bazı sokaklarda çok fazla hane olmaz üç dört kapı gezdikten sonra, sokak ahalisi biter ve diğer sokağa geçmek için mâni söyleyerek izin isteyip veda ederdi.

Şekerim var ezilecek
Al tülbentte süzülecek
İki gözüm Müşerref Hanım
Çok yerim var gezilecek.

Bayrakçısı elinde uzun bir sırığın ucuna takılmış Türk bayrağı taşır,

verilen bahşiş ve hediyeleri alırdı. Bayrakçının elindeki bu bayrak sahur gezilerinde karanlıkta görülmediğinden çok özen gösterilmez ancak bayrakçı, bayramın üç günü boyunca gündüz yapılan ve yine bu mâni gezilerinde şık bir gönder ve üzerinde özenle seçilmiş Türk bayrağı taşırdı. Ali dayı, uzun yıllar en azından benim çocukluk yıllarında, Ramazan davulcumuzdu. Çok güzel ağdalı bir sesi ve çok iyi bir makamla müzisyen kalitesinde maniler okur, çok iyi de kaval çalardı. Bodrum'da davulun çalınacağı her etkinliğe Ali dayı çağrılırdı. Bu nedenle de zamanın İlçe Millî Eğitim Müdürü *Osman Nuri Bilgin*, Bodrum'un tanıtımına katkı için o zamanlarda yapılan, Folklor Festivaline Ali dayıyı da katmıştı.

Davulcu Ali Dayı ve çalgıcılar
Fotoğraf: Derviş - Yusuf GÖRGÜN arşivi

Ramazan Bayramının üç günü boyunca gündüz yine sokak sokak dolaşır, son bahşişlerini de toplardı. Biz çocuklar etrafında çember oluşturur ve bir süre Ali dayı ilebirlikte gezerdik. Ali Dayı'dan sonra bu işi yapmaya çalıştılarsa da en azından o kaliteyi tutturamadılar ve bayram heyecanımız da söndükçe unutuldu gitti.

Bayram arifesi heyecanların doruk noktasına ulaştığı günlerdi. Evlerde tatlı bir telaş, bayram tatlıları ya da ikramları hazırlanırdı. O gün ekmek fırınları vızır vızır çalışır fırında yemekler, tatlılar pişirilirdi. Biz çocukların gözü bayram sabahı giyeceğimize takılı kalır, gezeceğimiz

haneleri tasarlar, giysileri başucumuza asar beraber uyurduk. Derler ya yeni ayakkabımı yastığın altına koyar uyurdum diye, aynen öyle. Çünkü yeni ayakkabı ancak bayramlarda alınırdı. Şimdiki gibi canın sıkıldıkça gidip ayakkabı alınmazdı. Hem gücümüz yoktu hem de ayakkabı bolluğu.

Bayram sabahı erkenden kalkar hemen giyinmeye kalkışırdık ki, annem bekleyin kahvaltınızı yapın sonra giyinirsiniz diye bizi sakinleştirmeye uğraşırdı. Kahvaltıdan sonra giyinilir, önce anne baba elleri öpülür bayram harçlıkları alınır ve ardından haydi bakalım önce amcanın, sonra dayının, sonra teyzenin ellerini öpün diye evden yönlendirilerek uğurlanırdık.

Kardeşler el ele tutuşur söylendiği sırayla en büyük akrabadan başlamak kaydıyla evler gezilirdi. "*Aman da aman ne güzel olmuşsunuz*" övgüleriyle karşılanır, misafir gibi ağırlanır, eller öpülür, ikram edilen tatlılar yenir, mendil içerisinde bayram harçlıkları verilirdi. Mendilsiz harçlıklar eline verilmez erkeklerin cebine kızların çantasına konurdu. Diğer günler olmasa da bayramda kızların taşıdığı illaki küçük bir çantası olurdu.

Görevler tamamlanıp akrabalar gezildikten sonra kapı kapı dolaşıp bayramlaşmak çocukların inisiyatifi ölçüsünde gerçekleşirdi. Her evde kapı çalınıp bayramlaşmaya gelecek çocuklar için çikolata, bayram şekeri ve bozuk para bulundurulur gelen memnun edilirdi. Toplanan bayram harçlıkları gönlünce harcanır kimse hesabını sormazdı. O üç gün boyunca bayramlıklar üzerimizden çıkmaz, çarşıda ya da bayram yerinde hazırlanmış bayram eğlencelerinde eğlenir vakit geçirirdik. O zamanlar bayram günlerinde özensiz giyimli bir tek kişiye rastlayamazdınız.

Bizler de ebeveyn olduğumuz zamanlarda kapıya çocuklar gelir diye bayram şekeri çikolata ve bozuk para bulundururduk ancak son yıllarda kimse gelmediğinden, çikolata ve şekerlerin hepsini biz yedik şişmanladık.

Bolluğa, her şeye kavuştuk derken zaman zaman zor günler yaşar olsak da yine de o günlerin yoksunluğunun çok ilerisindeyiz. Bir varmış bir yokmuş olarak anılmaması için öncelikle ramazan heyecanımızı geri kazanmamız lazım.

KİLİSE ve SİNEMA

Bilmeyenler, görmeyenler, tatmayanlar bilmez. Bizim çocukluğumuzda eğitim sistemi farklıydı. Her döneminde farklı bir heyecan yaşanır, farklı bir kişilik geliştirirdi çocuklar.

İlkokul + ortaokul + lise ve becerebilirsen ekonomik gücün de varsa, üniversite olmak üzere dört etaptan oluşan bir eğitim sistemi vardı. Mecburi olan ilkokulu bitirdikten sonra, eğitime devam edeceksek ortaokula kaydımız yapılır ve dünyamız tamamen değişirdi. Siyah önlükleri çıkarıp, takım elbise, kravat ve şapka takarak ortaokula gitmek ve farklı bir mekânda, ayrı bir atmosferde hem eğitime hem ilişkilere, iliklerinize kadar işleyen bir heyecanla yeni bir başlangıç yapmaktı. Gerçi kız öğrenciler yine siyah önlük giyerlerdi, ancak şapka takıp eğitime devam etmek erkeklerin duyduğu heyecanı duymak için yeterliydi. Mahalleden dışarı çıkmış olurduk. Bodrum'un her yöresinden gelen diğer çocuklarla tanışır, onlarla kaynaşır ve artık Bodrumlu hemşeri olmaya başlardık.

Liseyi okumak ise ayrı bir uzmanlık dalı olup şehir dışına göçmeyi gerektirirdi. Bodrum'da lise yoktu. Bu nedenle şehir dışına çıkıp tam manasıyla yurttaş olmaya başlardık. Üniversiteye gitmeyi başaranlar dünyalı olur, globalleşir, bilge bir kişiliğe sahip olurlardı.

Ülkenin diğer yörelerini bilmem, ancak bizim burada çocuğunu ilkokula göndermeyen babaları hapse atarlar kanaati ve söylentisi yaygındı. Söylentiler nedeniyle oluşan bu kanaatler ve okumanın erdemine ve *Adam* olmanın kriterlerinden saydığı tahsilin sihrine inanmış olmanın sonucu okuma yazma oranı Türkiye ortalamasının çok üstündeydi. Bunun yanı sıra lise ve üniversite eğitimi alanların oranı da onca zorlu engellere rağmen oldukça yüksekti. Yani bilge kişileri de olan küçük bir sahil kasabası idi "*O zamanlar*" Bodrum.

Bodrum ortaokulu, belediye binasının bitişiğinde idi. Bizim jenerasyon mezun olduktan sonra, bir süre lise olarak da görev yapan okula daha sonra, uzun yıllar okul müdürlüğünü yapmış Turgut Karabağlı öğretmenin ismini vermişlerdi. Yakın zamana kadar ortaokul görevine devam eden ve halen belediye binasının bitişiğinde eğitim görevini sürdüren okulumuza Kumbahçe'de oturan ben ve arkadaşlar Cumhuriyet

Caddesi'nden geçerek giderdik. Okula giden tüm Bodrumlular gibi elbette yürüyerek. Hatta civar yakın köylerde oturan arkadaşlarımız; çoğu zaman araç bulamazsa yürüyerek gider gelirlerdi.

Ortaokula, Cumhuriyet Caddesi'nden gider gelirken iki önemli olaya şahit olmuştum. Yazlık sinemamızın yerine otel yapılmasına (Baraz Otel) ve Kilisenin yıkılıp yerine Halk Eğitim Merkezi yapılmasına.

Cumhuriyet caddesinde şimdiki Mahfel Kafe olan yer; çocukluğumun yazlık sineması idi. Ailece sık sık gittiğimiz, köpeğimiz Fino'nun da sandalyede oturup bizimle deniz kenarında serin serin esintiler içerisinde filmler seyrettiği, kasabamızın en önemli kültür merkezi birdenbire yok olunca çok ağrıma giymişti.

Saint Nikola Kilisesi - Bodrum
Fotoğraf: Anonim

Saint Nikola Kilisesi yıkılıp yerine yapılan
Halk Eğitim Merkezi - Fotoğraf: Anonim

Pencerelerindeki rengârenk vitraylarını hayran hayran seyrettiğim bana devasa görünen ve civarında ikamet eden çocukların da oyun alanıydı Kilise. Biz Giritli Mahalleli çocuklara uzak olduğu için pek oynamaya gelemezdik, ancak yıkılmasına da pek bir anlam verememiştim.
Çok heybetli ve sağlam bir binaydı. Zamanın şartlarında zorluklarla yıkılabilmişti. Okula gidiş gelişlerimizde yıkımı seyreder olmuştuk. Bir keresinde geçişi durdurup yolu kapamışlardı ve çan kulesini yıkıyorlardı. Seyrediyorduk, çan kulesinden kopartılan büyükçe bir taş hemen ilerimi-

ze düşmüştü. Kolları eşit istavroz biçiminde, belkide bir metreküp büyüklüğünde bir taştı. Hafızamda kazılı kalmış.

Güzelim yazlık sinemamızın yerine otel yapmaları ve kiliseyi yıkıp yerine anlamsız bir bina yapmaları mantığımı çok rahatsız etmişti. Bir anlam veremediğim gibi hiç affedemedim.

Saint Nikola Kilisesi (Günümüz durumu)
Fotoğraf: Ali DİZDAR

Saint Nikola Kilisesi (Günümüz durumu)
Fotoğraf: Ali DİZDAR

Yerelin kültürel karnesi yüksek not alırdı ancak, devletin yetkilileri; yumuşak, hoşgörülü, itaatkâr, "Devlet istiyorsa yapacak bir şey yok" anlayışına sahip yerel inisiyatifini elbet yenecek, istediğini yapacaktı ve de yaptı. Sözüm ona okumuş yüksek tahsilli olan onlardı. Bizler ise taşranın saflığından kurtulamayan itaatkârlar.

Sinemanın yerine otel yapımına itiraz eden olmamıştır. Çünkü *"otele çok ihtiyacımız var. Kasabamıza gelen devlet büyüklerini yatıracak yerimiz yok."* gibi absürt bir nedenimiz vardı ancak kilise için bahane resmen oluşturuldu: depreme dayanıksızmış. İtiraz eden olmuş elbet "Allah rızası için yıkmayın" diyen çıkmış da cılız sesler yeterli olmamıştır.

Kumbahçe'de oturan ahaliden bu yıkıma o zamanlar itiraz eden çıkmazdı.

Çünkü Girit'ten, Rodos'tan, Kos'tan zorunlu göçerek gelen, henüz yeni yeni alışmaya başladığı ortamında otoriteye henüz sevimli görünmeyen Müslümanlığından ve Türklüğünden şüphe duyulan bir mahallenin ileri gelenleri, nereden para bulsak ve şu mahallenin neresine bir cami yapsak da şu töhmetten kurtulsak düşüncesiyle Türklük ve Müslümanlık ispatı aşamasında iken bir de kilisenin yıkılışına karşı fikir beyan etmesini bekleyemezsiniz. Diğer Müslümanlar neler yaptı bilemiyorum, ben daha çok küçüktüm.

Bir dinin diğerine olan garezinin böyle gösterişli bir şekilde sergilenmesi ne fayda sağlar ki, komşuyu düşman etmekten başka…

Yıllarca kiliseyi neden yıktınız diye dile getirmemiz gündeme oturduğundan ve"*ne güzeldi yazık oldu*" sitemlerinin sıklıkla söyleniyor olmasından etkilenip, eski haline getirme çabası olarak üzerine eklenen garabet binayı yıkıp, eski kiliseden kalanları ortaya çıkardılar. Ancak çok acıklı bir manzara ile kala kaldık. Yenisini yapacağız sözleri havada uçuşsa da eski tadını vermez ki!

Belediyenin mülkü olan bu *Baraz Otel* uzun yıllar hizmet verdi; yıprandı, hatta yandı, onarılmalı mı? Yeniden yapılmalı mı? Derken isabetli bir kararla sinemamızın yerine yapılan bu otelin yıkılması takdir ile karşılandı.

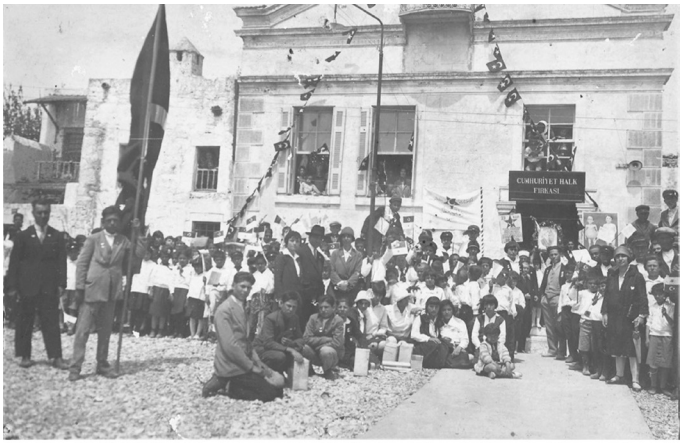

Bodrum Halk Kütüphanesi
Fotoğraf: Hüseyin Yeter ŞAKAR arşivi

Eski haline getirilmese de yerine denizi seyrettiğimiz bir meydancık kaldığından *Mahfel Kafe* ile teselli bulur olduk. Zaten, burası bizim sinemadan önce de meydancıkmış.

FİLM KOPTU

Kumbahçe Mahallemizde, üç fırın vardı. Emin Sır ağabeyin fırını, İspita'nın Fırını ve Ömer amcanın fırını. Ömer amcanın fırınına herkes Bodrumlu ağzıyla Şalvarağa Furunu derdi. Şalvarağa, soyadları Karabak olan ailenin dedelerinden miras kalan lakapları aynı zamanda da unvanları idi.

ŞALVARAĞA Fırını - Bodrum Kumbahçe
Fotoğraf: Harun GENCER arşivi

Şalvarağa Fırını, Kumbahçe sahilinde *Artemis Otel*'in yanı başındaydı. Fırıncı Ömer amca asabi bir adamdı. Ekmek istemeye korkardık. Genellikle ekmek satışını yanında çalışan Hakkı Usta ya da oğulları yapardı. Anneler babalar biz çocukları ekmek almaya gönderirken, ekmek alda gel *pişgen* (iyi pişmiş) olsun derlerdi. Ömer amcadan ise *pişgen* ekmek istemek büyük cesaret isterdi. Gaflete gelip öyle bir söz söyleyecek olursan fesuphanallah çeker, ters ters bakar, "*O*ğlum Ali pişmeyen ekmek olur mu? S*ana bunu kim söylediyse ona söyle, benim canımı sıkmasın*" diye haşlanırdık. Bazen biri kızdırmıştır, fırının içinde sinirli sinirli söylenirken görürdüm ve ekmek istemeye çekinir öylece beklerdim. Beni öyle

çekingen bir vaziyette görünce "*ne istiyorsan söyle*" diye de bağırır kızardı. Her durumda azarı yerdim.

Eskiden evlerde elektrikli fırınlarımız yoktu, zaten doğru düzgün elektrik de yoktu. Olanaklarımız artıp elektrikli fırınlara kavuştuğumuz günlerde de ekmek fırınında pişenin lezzetini arar olduğumuzdan, fırında pişecek yemek, börek, tatlı, halka (*Giritlilerin yaptığı yuvarlak şekil verilen bir çeşit sert kek*), incir kavurma ya da yağlı kâğıtta ahtapot olduğunda, öğleden sonra ekmek çıkmadığı zamanlarda fırına götürürdük. En çok da bayram günleri. Götürüp getirmek bize ait olduğundan Ömer amca ile mücadele de bize kalırdı. Evden ne zaman alacağımızı sormamızı isterler ya da halka pişecekse bir an önce yemek için ne zaman pişeceğini merak ederek Ömer amcaya sormak gafletinde bulunurduk. Yine o sert ve ters bakışını sallar "*Oğlum Ali, ne zaman pişerse o zaman alırsın*" der, kös kös geri dönerdik.

Ömer amcanın kız çocuğu olmadı. Dört oğlunun en büyüğü *Mustafa* esmer tenli olduğundan *Gara Musto* derdik. Mahallemizin çocuk topluluğunun elebaşısı idi. Benden bir yaş büyüktü ve boy pos olarak da hayli büyüktü. Çabuk serpilmiş iri bir çocuk olması avantajını da kullanıp karar verici, lider, oyun seçici, hakem, yönlendirici görevlerini kapardı. Oynanacak oyunun kurallarını, takımları, nerede nasıl oynanacağını, futbol maçında tartışmalı pozisyonun sonucunu o saptardı. Bizler top oynarken hakem kullanmazdık, çoğunluğun gördüğü doğru olurdu.

Genellikle Mustafa'nın istediği oyunu oynar ya da etkinliği yapardık. Yüzmeyi yeni yeni öğrendiğim bir dönemdi zannederim 5-6 yaşları civarı, yüzmeyi biliyorum ama açılamıyorum. Ayağımın yere değdiği seviyede kolayıma geldiği için daha çok köpekçe yüzmeyi seviyorum. Mustafa; "*Hadi gidelim limanda yüzelim*" dedi."*Tamam*" dedik takıldık peşine gittik. 5-6 kişiyiz. Bizi götürdü fenerin başına, "*Karşıya geçeceğiz*" dedi. Yani liman girişindeki iki fener arasını yüzerek geçeceğiz. Kale tarafındaki mendireğin ucundaki fenerden Türbe tarafındaki fenere gidip geleceğiz. Tamam da bu mesafe bana *Manş Denizini* geçmek gibi birşey. Mustafa onu da düşünmüş ki, yanına büyükçe bir tahta almış "*Yorulan buna tutunur*" diyordu. Hayır demek olasılığı yok. *Korkaklıktan başlanıp yüzme bilmiyora* kadar giden bir alaya alınma riskini göze alamayız.

Neyse hep beraber atladık suya şapada şupada gidiyoruz. Benim bir elim tahtada köpekçe yüzmekteyim. Liman ağzı olduğu için akıntı da var. Mustafa'nın yüzmesi iyi olduğu için, akıntı bizi alıp götürmesin diye tahtanın bir ucundan tutuyor. Korku heyecan karışık zar zor yarı yola geldik. Herkes de benim gibi korkmuş olmalı ki, herkesten '*dönelim*' sesi gelince mecbur döndük.Tahtaya tutuna tutuna sefer sona erdi, ancak nefes nefese ve korkudan perişan oldum. İlk defa derin suda yüzmüştüm. Allahtan o zamanlar tekne sayımız çok azdı da limana giren çıkan tekne olmamıştı.

Mustafa'nın başımızı derde sokma fikirleri asla tükenmezdi. Bir gün yine;"*Haydi arkadaşlar kök yemeye gidiyoruz*" dedi. Kök dediğimiz lahana kökü, çok severdik kenar kabuklarını sıyırır ortasını yerdik. Neyse takıldık yine Mustafa'nın peşine, götürdü bizi Kumbahçe Deresi'nin ta içlerinde bir bahçeye. O zamanlarda da dereler yol olarak kullanılırdı ancak yağmurda dere akmadığı zamanlar. Dere yatağına saygımız vardı. Dere yatağının her iki kenarı dere tabanından bir buçuk iki metre yüksekte bahçeler ile doludur. Biz bahçeye daldık. Lahanalar kesilmiş, kökleri duruyor. Lahanaların köklerini söküp söküp kucaklarımızı doldurduk. Kaçıyorken, bahçe sahibi bizi görmüş arkamızdan kovaladı ancak bizi tutabilmesi mümkün değil. Bahçe sahibi çoğumuzu tanımış elbette, babalarımıza şikâyet etmiş tarlamı talan ettiler diye. Ertesi gün, "*ben yoktum*" mazereti pek çalışmadı. Epeyce bir azar yemiştim babamdan, dayak yemeden kurtulduğuma dua etmiştim.

Mahalle çocuklarının buna benzer seferleri olurdu. Çağla badem zamanı çağla yemeye, narlar olunca nar yemeye, erik zamanı erik yemeye, mandalina zamanı mandalina yemeye. Tüm mahalle çocukları hep birlikte gidince bahçeye çekirge sürüsü girmiş gibi olurdu. Bereket versin o zamanlar ürün bol, alıcısı kıt olduğu zamanlar. Ürün sahibinin canı pek fazla yanmazdı.

Kimseye zararı olmayan seferlerimiz de olurdu. Ekşi ot toplama seferi. Ekşi ot, yonca bitkisinin çiçek açtığı sarı çiçek sapı. Limon gibi ekşi olur, çiçeğiyle birlikte yerdik. Bol gübre verildiği için daha çok mandalina ağaçlarının altında olur. Bahçe sahibinden izin isteyip toplardık. Genellikle çok fazla yerdik, dişler kamaşır akşam yemek yiyemezdik.

Bir de dağ elması seferimiz vardı. Dağ elması bilinen adıyla *adaçayı*

bitkisinin meyvesidir, adaçayına yerelde "*dağ elması*" derdik. O nedenledir ki adaçayı bitkisinden elde edilen yağın ismi"elma yağı"dır. Soğukalgınlığı, karın ağrısı, sırt ve göğüs ağrılarında çok kullanılırdı. Karnım ağrıyor dedinmi, göbek deliğine elma yağı sürerlerdi. Yağ satıcıları, kolunda, elde ettikleri yağları taşıdıkları sepetiyle ya da camekanlı küçük sandığıyla mahalle mahalle, sokak sokak "*elma yağı, nane yağı, kekik yağı, hayıt yağı*" diye bağıra bağıra gezer ihtiyacı olana küçük şişelerde satarlardı. Nerdeyse her evde bu yağlardan küçük bir şişe bulunurdu.

Mevsimi geldiğinde mahallenin bütün çocukları toplanıp, dağ elmasının bol olduğunu bildiğimiz dağ tepelerine ya da yamaçlarına sefer yapardık. Yaprağıyla aynı renkte olan ve en iri meyvesi yeşil erik büyüklüğünde olur irili ufaklı toplar hafif kadifemsi dış kabuğunu da dişimizle sıyırır içini yerdik. Dış kabuğunu dişimizle sıyırma nedeniyle ağzımızın içi mavi mürekkeple gargara yapmış gibi boyanırdı. Bodrum'un meşhur kafelerinde ilaç diye üç beş yaprağını suya daldırıp şifa bulmaya çalıştığımız adaçayının özü olan meyvesini avuç avuç yiyen biz çocuklar elbette grip, nezle olmazdık.

Mustafa ile maceralarımız çoktu. On yaş civarı dağlarda harpçilik oynuyoruz. Ben Mustafa'nın takımındayım. Genellikle onun takımında olurdum, beni kollardı arkadaşlığımız sıkıydı. Dağlarda adam kovalıyoruz. Sinsice yaklaşıp, tahtadan yaptığımız tabancayı doğrultup "*dışkın dıkşın*" diye ateş ettik mi rakip ölüyor ve biz kazanıyoruz.
Bu günkü Paşatarlası'ndan sonraki Akçabük Mahallesi'ndeki taksi durağının olduğu yerlerde oynuyoruz. O zaman her yer dağ taş. Yüksek bir kayalık grup oluşum var, genellikle orada saklanılıyor diye Mustafa ile ikimiz kayalıkların tepelerinde bir bu kayadan bir o kayaya atlayarak gizlenenleri bulmaya çalışıyoruz. Mustafa benden uzun ve iri, o önde ben arkada. O atlıyor arkasından ben atlıyorum, ancak atlanır mı atlanmaz mı diye düşünmüyorum. Mustafa sıçrıyor arkasından ben sıçrıyorum derken, yine Mustafa sıçradı ardından ben de sıçradım ama bir anda bende film koptu.

Eskiden sinemalarımızda büyük makaralara sarılmış film şeritlerinin büyük film makinelerinden geçişi ile film oynatılırdı. Film şeritleri bazen makinenin çekiştirmesinden ya da daha önceki ek yerinden kopar bir anda sahne beyaz olurdu. Ya da film sıkışır şerit kaymaz, sahne durur ve

ışığın ısısından film şeridi ve de dolayısıyla görüntü kavrularak yanmaya başlardı. Yaşamakta olduğumuz film hikâyesi bıçakla kesilmiş gibi sona erer, film yeniden başlayana kadar ara verilmiş olurdu. Hele heyecanlı bir sahne ise hiç hoş olmazdı. Makinist bazen dalgın olur bazen de uyur kalır fark etmez, çabuk müdahale etmez de makineyi durdurmazsa ya uzun süre beyaz bir sahne seyreder ya da sahnede film yanma görüntüleri seyreden seyirciler illaki bağırırdı "*film koptu*" diye.

Uyandığımda iki kişi kollarımdan, iki kişide bacaklarımdan kaldırmış beni Bodrum'a doğru götürüyorlardı. Uyandığımı görünce "aaaa uyandı" diye sevinip beni bıraktılar. Bir garip bakıyorlardı "iyi misin" dediler "evet iyiyim" dedim ve kalkıp onlarla beraber yürümeye devam ettim. Kollarımda birkaç önemsiz çizik vardı o kadar. Ama neler oldu hatırlamıyorum.

Mustafa sıçrayıp karşı kayaya ermişti, ancak benim ayak boyum yetmemiş beş altı metrelik uçurumdan aşağıya düşmüştüm. Aşağısı "*sakızdırık*" dediğimiz yabani sakız çalılarıyla kaplı olduğundan, yumuşak düşüş yapmışım. Beni çalıların içinden alıp götürüyorlardı, ayılmadığım için de korkmuşlardı tabi. Bense buna rağmen Mustafa'ya olan güvenimi yitirmemiştim.

EKREMİN KÖPEĞİ

Bodrum yerleşiminin doğudan başlangıç noktasında bir nevi sınır misali *Paşatarlası* ile *Kumbahçe Mahallesi* arasında bir patika yol vardı. Yol daha sonra gelişe gelişe şimdiki *Zeki Müren Caddesi* oldu. O zamanlarda var olan, sonra üzerine otel yapılan manastıra kadar giden bu patika yol kenarında bir aile otururdu. Küçük çaplı da hayvancılık yaparlardı. Evlerine bitişik küçük bir ağılları vardı. Hayvancılıkla uğraşan bu ailenin de hayvanlarla ilgilenen oğulları *Ekrem* vardı. Bizler çocuk, Ekrem ergen yaştaydı ancak Paşatarlası'nda maç yaptığımız zamanlar ara sıra bizimle top oynamaya gelirdi.

O zamanların olmazsa olmazı bu ağılı bekleyen de bir kangal çoban köpeği vardı ki türünün tüm iriliğini almış has bir kangal. Bu köpeğe, hep Ekrem'le beraber gördüğümüz için *Ekrem'in k*öpeği derdik. Biz mi küçük idik köpek mi çok iri idi, biz çocuklara devasa bir boyutta görünür bahsi geçtiğinde anlatırken "*eşşek kadar*" diyerek heyecanlanırdık.

Ekrem'in köpeği bazen bizim Kumbahçe Mahallesi'nde yolda gezinirken görünürdü. Sahibini mi arıyor yoksa gezintiye mi çıktığını bilemeyiz ama biz mahallenin çocukları köpeği görür görmez büyük bir heyecana kapılır, birinin fişeklemesiyle köpeğe savaş ilan ederdik. Henüz ilkokulu yarılamış mahallenin sekiz on çocuğu taşlarla sopalarla köpeğe saldırınca garibim köpek kaçacak delik arar sokak aralarına dalardı. Geri dönüp bir kere havlasa tahminen hepimiz altımıza yapardık, ancak köpeğin insanlara bir garezi yoktu ve kimseye de saldırmışlığı olmamıştı.

Yine böyle mahallede gördüğümüz Ekrem'in köpeğine, kim önderlik etti bilmiyorum yine savaş ilan ettik ve ellerimize geçirdiğimiz sopalarla köpeği kovalamaya başladık. Elimizdeki o sopalar anında kılıca dönüşmüştü. Taşlanan köpek sokaktan sokağa kaçarken kovalamaca Azmakbaşı'nda Atatürk İlkokulu'nun arkasında son buldu. Orada köpeği kaybettik. Pek peşinden gitmeye de maçamız yemedi. Çünkü okulun arkasında iki çıkmaz sokak var. Köpekle burun buruna gelmeyi kimse istemediğinden, köpeğin kaybolmasına sevinmiş ve kaçmasını galibiyet bilerek evlere dağıldık. Öğle vaktiydi, yemek zamanı herkes yemeğe gitti.

Bizim kirada oturduğumuz ev de okula yakın Artemis otelinin hemen arkasına denk gelen ve Kumbahçe Deresi kenarında bir evdi. Artemis

Otel ile Şalvarağa fırını arasında dar bir sokağın sonundaydı. Ancak dereye paralel olan bu dar sokağın dereyle arasında küçük nereyse 10x10 ebatlarında bir evlik boş bir sahanlık misali bir alan vardı. Misket oyunlarımızın bazılarını bu toprak sahada oynardık. Kolayımıza geldiğinden de eve gidiş gelişleri genellikle dereden ve bu boş sahanlıktan yapardık. Okul ile evimiz arasında bir blok evler ve bu dere var.

Kovaladığımız Ekrem'in köpeğini okul civarında kaybettikten sonra zaferle geri dönen savaşçı misali eve yemeğe gidiyorum. Ev de zaten yakındı hemen dereye daldım ve o sahanlıktan geçip sokaktan eve gireceğim. Tam sahanlığa girmek üzereydim ki sahanlığın ortasında tüm heybetiyle oturmuş bana bakan Ekrem'in köpeğini gördüm.

Ahaaa! Şimdi teke tekiz göreyim seni der gibi miydi yoksa bana sevecen gözüyle merhaba mı diyordu; artık pek bir önemi kalmamıştı. Sahanlığın bir köşesinde ben ortasında Ekreminköpeği öylece donmuş birbirimize bakarken, köpek yerinden kalkıp bana doğru hamle yapmasını görür görmez ben can havliyle derenin içlerine doğru koştum ve omuzlarımdan belime doğru inen iki pati hissettim o kadar. Yine filim koptu

Daha sonra ayıldığımda yüzüme kolonya sürüp ayıltmaya çalışıyorlar bir avuç da nar tanesi yedirmeye uğraşıyorlardı. Bayılanlara ekşi iyi gelirmiş. Ayılıp kendime geldiğimde olayın şokuylahem ağlıyor hem de *"öldürücem o köpeği"* diye efeleniyordum. Birkaç arkadaşını gören fason kabadayının hasmına dayılanması misali beni zor tutuyorlardı. "*Tamam tamam önce şu narları ye sonra gidersin dediler*".

Ben kaçarken benim çığrınmama annem ve komşular evden fırlamış, köpek de bu çığrınmama bir anlam verememiş ve etraftaki koşuşturmadan ürküp kaçmıştı. Köpek tahminen benimle oynamak istemiş ve hamle yapmıştı, ancak benim savaş durumunda teyakkuzda olduğumu anlayamamıştı.O sahanlıktan her geçişimde bakıştığımız o sahne gözümün önüne gelir, ürperirdim. Köpeğe yaptığımız gereksiz zulmün ve onca çocuğun vebalini benim yaşamış olmam aklıma gelirdi. Ne yapalım arkadaş hatırına çiğ tavuk bile yenirmiş. Tüm mahalleli arkadaşlara duyurulur.

BEN DE UÇARIM

Büyüklerimiz çocuklar düşe kalka büyür diyerek geçirdiğimiz sokak kazaları konusunda pek fazla telaş etmezler, yolda yürürken ya da herhangi bir nedenle düşen, yere kapaklanan çocuklara ufaktan kalkmasına yardım etse de ağlamasın diye "*büyüyorsun*" diye teselli verirlerdi. Büyüyorsun dediklerine göre düşmenin vardır bir kerameti diye yerden kalkıp, üstümüzü silkeleyip sıyrıklarımıza üfleye üfleye yolumuza devam ederdik. Büyüklerimiz çocuk dediğin düşe kalka büyür derlerdi, biz de öyle yaptık.

Hikayem dokuz on yaşlarını yaşadığım zamanlardan 1960'lı yılların başları.

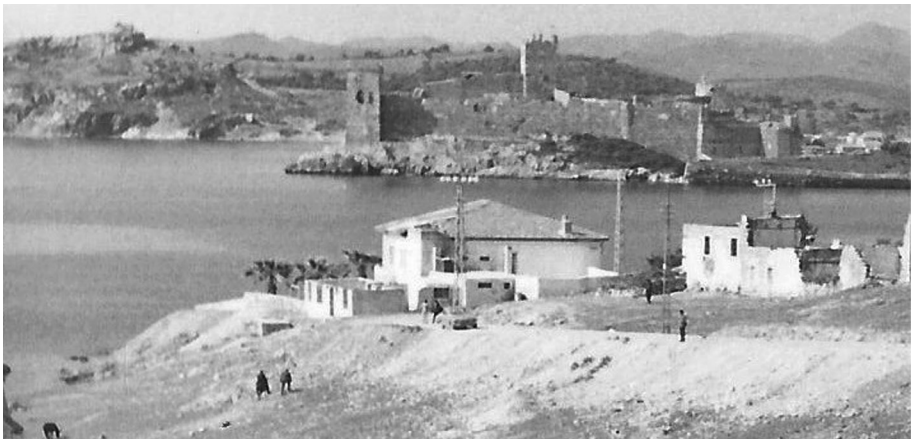

Bodrum Kumbahçe - Paşatarlası geçiş sınırı (Zeki Müren Caddesi)
Fotoğraf: Fatma BARKA İNCE arşivi

Çoğunuz kapanan Halikarnas Diskonun giriş kapısını hatırlıyordur, oradaki açıklık alan. Hatırlamayanlar için de şöyle tarif edeyim Kumbahçe Mahallesi sahili son bulduktan sonra dar bir sokak benzeri yokuştan çıkılır, yokuş çıkılıp sola sapılırsa Zeki Müren'in evi yani müzesinin de bulunduğu Zeki Müren Caddesine yine yokuş yukarı devam edilir. Sola sapmaz düz gider yokuşu inerseniz Paşatarlası sahiline inersiniz. Eskiden diskonun giriş kapısının da olduğu o kavşak biz çocukların oyun alanlarımızdan biriydi. Eski Bodrum fotoğraflarında görürsünüz. O zamanlar oralar bakir sayılır, birkaç ev vardı yarısı da

viran haldeydi. Buralara mübadele ile gelen Giritlileri yerleştirmişlerdi ve zor şartlar altında yaşıyorlardı. Verilen evlerin hepsi mükemmel değildi. Gelenlerin çoğunluğunun maddi olanakları zayıftı ve kazanç elde etmekte sıkıntılı günler yaşıyorlardı. Bazı aileler verilen hasarlı evlerde uzun süre mecburen mevcut haliyle oturuyorlardı. Çok sonraları meşhur olan Halikarnas Disko o zamanlar konut olarak kullanılıyor. Etrafında ev azlığı nedeniyle o kavşak bir tepe ve bir boğaz niteliğindeydi. Bilhassa kış aylarında sıklıkla esen güneydoğu (keşişleme) rüzgârı esnasında Paşatarlası'ndan gelen rüzgâr orada hız kazanır daha kuvvetli eserdi. Yangın söndürmek için kullanılan *nozul* dediğimiz su yönlendirme aparatı misali geniş bir ağızdan girip dar bir uçtan çok hızlanarak çıkan su misali o boğazda rüzgâr daha sert eserdi. Biz de kuvvetli esen bu keşişleme rüzgarının itme kuvvetinden yararlanarak tepeden Kumbahçe yönünde yokuş aşağıya havaya zıplar rüzgârın itmesiyle az buçuk uçuyor hissine kapılır, üç-dört adım öteye uzun atlama yapmış gibi koşar adım düşerdik

Kuvvetli sağanak rüzgâr beklenir tam geldiğinde sırtını rüzgâra verip kollar yana açılır, yelkenler fora zıplayıp üç-dört adım ileriye ayaklarımızın üzerine düşüyoruz, yeni yetme kuş yavrularının yuvadan uçma girişimi misali zıplayıp duruyoruz. Sokakta oynarken genellikle kalabalık çocuk grupları oluştururduk. Mekân hep beraber uçmamıza uygun olmadığından ikişer üçer gruplar halinde tepeden aşağıya yarı uçan yarı koşan çocuklar geri gelip pozisyon alana kadar diğerleri zıplıyor derken, sıra bendeydi. Bekledim, rüzgâr kuvvetlenmeye başladı.Tam kıvamına geldiğinde kollarımı açıp zıpladım sonrasını hatırlamıyorum yine benim film koptu.

Hemen yokuşun dibindeki meşhur *Tarla Sokak* girişi sağ köşesinde arkadaşımız Adnan Kıvrak'ların evi vardı. Babası, kapının önünde sokağın başındaki küçük alçak bir masa arkasında oturur ayakkabı tamir ederdi. O alçak küçük ayakkabıcı işlem masası, bir tür iş tezgâhı idi. Bütün ayakkabı tamir ve imal dükkanlarında görürdük. Şimdinin tarifiyle Aliko'nun kahvesi ile Berk Restoranın arasındaki ya da Kumbahçe Meydanı'nın karşısındaki sokak ağzı. Meşhur diyorum çünkü mübadeleyle ve sonrasında gelip kabul edilen Giritlilerin en yoğun ikamet ettikleri mekânın sokağı. Burası, Girit'te ve İstanköy (Kos) Adası'nda yaşadıkları ortama ve geleneklerine en yakınını yansıttıkları, yaşattıkları ve yaşadıkları mahalleleridir.

Uyandığımda Adnan'ların evinde Adnan'ın annesi ve arkadaşlar etrafımda toplaşmış, yüzüme pansuman yapıyorlardı. Kolonya ile yüzümdeki kanları siliyorlar ve burun deliklerime pamuk tıkamışlardı. Neyse serde gençlik var kalktım, iyiyim dedim. Burnumdaki pamukları çıkarıp sokak başındaki belediye çeşmesinde elimi yüzümü yıkadım. Herkesin neşesi kaçmış ve oyun sona ermişti.Yüzüm ağrıyor ama yiğitliğe çamur sürdürmüyorum ve doğruca eve gittim. Annem şaşırdı ne oldu sana diye. Bir şeyim yok düştüm dedim. Düştüysem sorun yoktu nasıl olsa büyüyorum hesabı. Aynaya baktım ki; yüzüm, gözüm, ağzım, burnum şişmişti. Birkaç gün çektim sıkıntısını.

Ben havaya sıçradığımda öyle bir rüzgâr esmiş ki beni kaldırıp yerden yere vurmuştu.Benimle birlikte zıplayan diğer arkadaşlar da zor durumda kalmışlar ancak Halikarnas Disko dediğimiz evin duvarına yapışıp kurtulmuşlardı. Beni yine kollardan bacaklardan tutup Adnan'ların evine taşımışlar. Burnum kanıyormuş. Adnan'ın annesi başta olmak üzere, burnumu tıkayıp yüzüme dağılan kanları temizlemişler, kolonya ile de ayıltmaya çalışıyorlarmış. Vücudumda kırık çıkık olmaması çocuk bedenin elastikiyet kabiliyeti nedeniyle adeta mucizeydi.

Hazarfen Ahmet Çelebi kadar uçamasak da az buçuk havalanıyorduk ancak bir daha uçma girişiminde bulunmaktan vazgeçmiştim. Kurbağanın öküze benzeme çabası hayatına mal olmuştu. Masallardan bir şeyler öğrenmek gerek, uçmayı boş verdim yürüyerek de yaşanıyor.

TURİZME BALIKLAMA DALMAK

Rahmetli öğretmenimiz, o zamanlar İlçe Milli Eğitim Müdürü olan Osman Nuri Bilgin'in de içinde olduğu bir heyet turizme balıklama dalmamız gerektiğine inanmışlar ki Bodrum'u dış dünyaya tanıtmaya başlamışlar; tanıtım broşürleri, ilanlar, basın yoluyla yayınlanmış ve bir bayram tatilinde Bodrum'a bir turist kafilesi akınını organize etmişlerdi. Ancak öncesinde yapılması gerekenler vardı. Gelecek olan turistin konaklayacağı ne yeterli otel ne de yemek yedireceğimiz yeterli lokantamız vardı. Gelecek olan akına hizmet sunmamız mümkün değildi. O zaman yapılacak tek bir şey vardı: *Misafir ağırlama yöntemiyle ilk turist akınını karşılayıp hoşnut edebilmek*.

Biz öğrenciler aracılığıyla da olmak üzere, Bodrum ahalisine dört bir yandan haber salındı. Misafir ağırlayabilecek ve istekli aileler tespit edildi.Bu girişime evi uygun olanlar canı gönülden katıldılar ve bir turizm danışma bürosu oluşturuldu. Bir de bu turistleri (misafirleri) evlere götürecek mihmandarlar gerekti ve benim gibi öğrenciler de görevlendirildi.

Yılını çok net hatırlamasam da muhtemel 1963 yılında ilkokul sonlardayım. Bodrum'un girişi o zamanlar postanenin önü olduğundan danışma bürosu ve karşılama komitesi orada karargâh kurdu. Arife günüydü. Mihmandar olarak okul önlüklerimizi giymiş, danışma bürosu yanında benim gibi birçok öğrenciyle bekleşiyoruz. Gelen misafirler arabalarıyla geliyor, danışma üyelerince karşılanıyor ve gidecekleri ev tespit edilip yanlarına bizden bir mihmandar verilerek gönderiliyorlardı.

Sıra bana geldi. Volkswagen marka kaplumbağa tipi bir araba idi. Benim bildiğim eve verilmiş bir aile idi. Beni de arabaya aldılar gittik. Evi gösterdim indiler arabadan ve misafir karşılanır gibi karşılandılar. Arabayı kullanan araç sahibi bey, beni bırakmadı aldığı yere geri getirdi. Yani postanenin önünde ben arabadan inerken bana demir 2,5 lira uzattı. Almadım, indim arabadan. Arkamdan o da indi ve parayı cebime koymaya çalıştı. Ben kaçmaya başladım, arkamdan koşmaya başladı. Ben daha hızlı kaçtım, yetişemedi; demir 2,5 lirayı arkamdan fırlattı. Yerde tıngırdadığını duyuyordum ancak ben yaydan fırlamış ok gibi kaçıyordum. Fırlattığı para bana yetişemedi ve ben de çarşıdaki bakkal dükkanımıza kaçıp saklanmıştım. O 2,5 liraya ne oldu; birileri yerden alıp

geri mi verdiler, babama mı getirdiler bilmiyorum ancak O,2,5 lira benim mihmandarlığımın sonu oldu onu biliyorum. O günkü 2,5 lira önemli bir miktardı, o dönem bir çırağın haftalığıydı.

Belki amaçlanmamıştı ancak bu misafir ağırlama, yerli turist ile Bodrumlunun bire bir tanışmasını sağlanmış oldu. Bodrumlu da turist de ikna oldu ve o yaz ev pansiyonculuğu başladı. Zaten başka çare de yoktu. Turist baskınına uğramıştık, otel yapacak zamanımız da takatimiz de yoktu. Çekincesi olanlar, evine yabancı sokmayı yadırgayanlar komşularına bakarak alıştılar. Bir sakıncası olmadığını görüp benimsediler. Önceleri evimizin bir odasını kiraya verdik, sonraları

Bodrum - Fotoğraf: TedXopl2009

tüm odaları verdik, bizler bahçede divanda yattık. Baktık bu iş iyi gidiyor, gelenler çok memnun, inşaatla odalar ilave ettik tuvaletlerimizi yeniledik, mutfağımızı genişlettik ve güzelleştirdik evimizi pansiyon haline getirdik. Daha ileri gittik evimizi yıkıp ya da bahçemize pansiyon inşa ettik. Pansiyonlarımızın internet adresleri yoktu. Broşürlere yazılı telefon numaraları vardı. Turizm danışma büromuzda kayıtlı idiler. Bodrum'a daha önce gelenler pansiyonların yolunu biliyor direk gidiyorlardı. İlk kez gelenler ya dost yönlendirmesi ya da turizm danışma

bürosu vasıtasıyla yönlendiriliyorlardı. Gelen turist bir dahaki yıl için rezervasyonunu yaptırıp gidiyordu.

Önceleri mutfağı paylaştık bazen kendi yemeklerini yapıyorlardı bazen de bizim yemeklerimizin tadına bakıyorlardı. Kültür alışverişleri başladı; bizler onlardan, onlar da bizden çok şey öğrendik. Sonraları oda-kahvaltıya geçtik derken akşam yemeği de vererek yarım pansiyon yaptık. Dostluklar kurduk gelen turistlerle, ahbap olduk kimi zaman kız aldık kimi zaman kız verdik, akraba olduk. Dostluklar çok uzun yıllar sürdü halen sürenleri bile vardır.

Pansiyonlar çoğalınca rekabet başladı. Hanutçularla gelen otobüs başlarında pansiyonlarını pazarlamaya kadar ilerledik. Sonrasını biliyorsunuz. "*Siz küçük küçük evciklerinizle bu işi yapamazsınız. Biz size kocaman kocaman oteller yapacağız*" dediler. Bürokrasi gibi çeşitli engelleri devreye soktular ve ev pansiyonculuğu bitirildi.

Vazgeçemeyenler bürokrasi canavarıyla güreşerek varlıklarını sürdürmeyi denediler. Hâlâ Bodrum'un Sokak aralarında bu pansiyonlardan varlığını sürdürenler var.

İşte böyle biz turizme balıklama dalmıştık. Şimdi dipten gitmeye çalışıyoruz.

KLAKSON

Eski Milas yolu, bugünkü Kızılağaç girişindeki petrol istasyonunun yanından sola doğru giden tek şeritli yoldan Çamlık Köyü (*Zıp Zıp*), Mumcular Köyü (*Karaova*), Dörttepe Köyü içinden geçilerek yaklaşık 73 km.'lik bir yoldu. Yollar dar ve virajlı idi. Otobüsler mecburen yavaş giderdi. Yolculuk 1,5-2 saat sürerdi.

Cumhur TOPÇU - Bodrum'un ile şöförlerinden
Fotoğraf: Cumhur TOPÇU arşivi

Bodrum - Çamlık arasındaki virajlı yol, yolculuğa heyecan katar, her virajda otobüs adeta durarak manevra yapar virajı dönerdi. Otobüste önde oturanlar hariç yolcular camdan yolu göremezlerdi. İki araç karşı karşıya gelince durulur, yolun geniş bir yeri seçilir, aracın biri iyice kenara yanaşır, durur diğeri geçerdi. Sağda ve solda cam kenarında oturanlar ya dağ yamacıyla ya da yol kenarındaki çam ağaçlarıyla burun buruna yolculuk ederlerdi. Bu da kimine göre müthiş bir keyifli yolculuk, kimine göre ise ödüm koptu yolculuğu olurdu. *Zıp Zıp* (Çamlık)'taki kahveyi görünce bu virajlı yolun bittiğini anlardık. Buradan sonra yol düzleşir ve bu seferde uzun boylu sık çam ormanlarının arasında ipnotize olarak gidilirdi.

Bodrum'a gelenler ise tam tersini yaşardı. İzmir'den beri harika bir doğanın içinde uzun bir yolculuk yapmaktan ve Milas'tan sonra önce çam

ormanları arasında ipnotize olmuş yarı uyur vaziyette rüyalara dalmışken, Zıp Zıp (Çamlık) tan sonra virajlı yollarda ayılır ya da uyandırırlardı. Bodrum'a girerken karşılaştıkları müthiş manzara ile yolculuk bir maceraya dönüşür, kalabalık karşılama ağzı kulaklara vardırır "*Artık Sen, Sen Olmaktan Çıkacaksın*" süreci başlardı.

İşte, otobüs ile bu yolculuk icat edildiğinde üstelik henüz otogarımız bile yok iken birkaç tane otobüs çarşı içinden kalkar ve çarşı içine indirirdi getirdiği yolcularını. Bodrum'a gelen otobüsler Yokuşbaşı'ndan itibaren geldiğini haykırırdı. Bodrum'un ilk göründüğü o virajdan Bodrum'a doğru çalınan bir klakson, antik tiyatro misali konuşlanmış Bodrum'un her noktasına nüfuz ederdi. Otobüs şoförü,Yokuşbaşı köprüsünü geçtiğinden itibaren eli klaksondan kalkmaz, yolcularını Bodrum'a getirmiş olmanın gururuyla bağıra bağıra gelirdi.

Bodrum Futbol Sahası - Pazar Yeri - Otogar
Fotoğraf: Erkan KOYUNBABA

Bu, "*Gelin Alın Yolcularınızı... Lütfen Bizi Karşılayın... Biz Geldik…*" haykırışını bütün Bodrum duyardı. *Hem o zamanlar kaç kişiydik ki? Sen,ben,bizim oğlan*. Klakson sesini duyan merak ederdi kimler geldi acaba diye karşılamaya gidemese bile.

Yolcu bekleyenler yolcusunu karşılamaya, turist bekleyenler pansiyonunu pazarlamaya, paket (kargo) bekleyenler paketini ya da eşyasını almaya koşardı. Beklentisi olmayanlar bile kasabamıza kimler geldi merakından karşılamaya koşar, otobüsün başı ana baba gününe dönerdi. Gelenler arasında tanıdık varsa hoş geldin temennileri ile selamlanır, bu kalabalık karşılama insana keyif verir ve Bodrum'a gelme ayrıcalığı yaşanırdı.

Günler geçti kalabalıklaştık, turistik olduk, göçler aldık çoğaldık, otobüsler çoğaldı, dolmuşlar arttı çarşı içine sığamaz olduk. Utandık bir otogarımız bile yok diye. Futbol sahamızı şehir dışına çıkardık, pazarcıları çarşı içine tıktık. Futbol sahamızı, pazar yerimizi; otobüslere, dolmuşlara, kamyonlara, otogar yaptık. Utandık toprak zeminde yolcu indirmeye, tozutmaktan utandık beton yaptık koca alanı.

Otobüs şoförleri bıkmadı klakson çalmaya devam ettiler; taaaa Bodrum'da en son frene basana kadar. Durmadı göç, yetmedi çoğalmak bir telaş kapladı bizi. Yetmeyecek bu alan, turistik olduk artık, turistimizi rahat ettirmeliyiz, otogar lazım bize otogar diye düşünerek şehir dışında bir bahçeyi bozup otogar yapıp taşındık.

Otobüsler bir süre daha şehre girerken klakson çalmaya devam ettiler ancak bir süre sonra karşılamaya gelen olmadı. Otobüs şoförleri de utandı sonunda vazgeçtiler "biz geldik" diye bağırmaktan.

İşte o günden sonra artık Bodrum, Eski Bodrum olmaktan vazgeçmişti.

Hayır…Hayır…Hayır… Bodrum, Eski Bodrum olmaktan vazgeçmedi. Biz utandık da Eski Bodrumlu olmaktan vazgeçtik.

ZORDUR ALMAK BİZDEN KIZI

Millî Eğitim Müdürü olan Bodrumlu öğretmen *Osman Nuri Bilgin*, Bodrum'a etki etmiş kişilerin başında gelir. Kendisi, Bodrum türkülerini derlemiş, türküleri kayda aldırarak radyolarda çalınmasını sağlamış, okul okul gezerek öğrencilere türküleri öğretmiş, söyletmiş ve hatta oynatmış adamdır. Folklor ekibi oluşturup 1959'da "*3. Halk Oyunları Bayramı*'na katılmıştır. O zamanlar festival kavramı henüz dilimize girmediğinden bayram olarak anıyorduk.

Ardından ev pansiyonculuğunu başlatarak Bodrum'u turizme balıklama daldıran, Halikarnas Balıkçısı Cevat Şakir'i Bodrum'u tanıtmak için kullanan ve başaran, turizme de Bodrum'u tanıştıran öğretmenimiz Osman Nuri Bilgin. Ben ilkokuldayken eşi *Didar Bilgin* bir ara öğretmenliğimi yapmıştı.

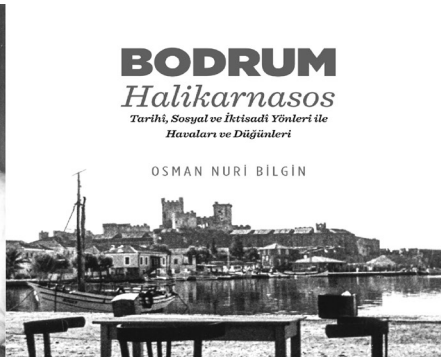

Didar ve Osman Nuri Bilgin - 19 Temmuz 1971

İşte bu değerli büyüğüm Osman öğretmenimin ölümünden sonra, yazdığı kitaplar ışığında derlenen "*Bodrum Halikarnasos*" isimli kitabında yazdığı değerli bilgilerden Bodrum'da kız almak ve düğünlerimizi sizlere hatırlatmak gereği duydum ki unutulmasın, Bodrum'dan kız alacaksanız başınıza gelecekleri bilesiniz.

Kız istemeye cuma veya pazar geceleri gidilir. Eskiden yalnızca cuma geceleri gidilirmiş. Kız istemek için oğlan evi olarak anne, baba, amca, teyze, dayı gibi hısım akraba veya çok samimi dostlarla gidilir, istemeye gitmeden önce reddedilme olasılığını ortadan kaldırmak için kız

tarafının fikri bir tanıdık vasıtasıyla sordurulur "*gelsinler istemeye*" diye haber gelince hazırlanılıp gidilir. Bu toplantıda sadece gelin adayı kız bulunmaz.

Oğlan evi istemek için eve geldiğinde önce kahveler içilir ardından "*Allah'*ın adı Peygamberin kavli ile" kız istenir "*Siz bilirsiniz, biz de münasip görüyoruz*" yanıtı alındıktan sonra tebrikler yapılır ve ardından lokum, limonata, şerbet içilir ve nişanın nasıl yapılacağı üzerinde anlaşmaya varılır.

Bu anlaşma gereğince cuma veya pazar günü kız evine "*Nişan*" götürülür. "Nişan" bir hediyeler grubudur. Nişanı, istemeye giden kişiler götürür. Nişan; sele ve heybeler içinde götürülür. Bir seleye kıza ait elbiselik, terlik, çorap, mendil, beşibirlik ve dizi altın, yüzük, küpe, kolonya, parfüm, pudra, allık, oje gibi hediyeler konur diğer seleye kahve, şeker, lokum konur. *Nişan* teslim edildikten sonra, nişanı getirenlere içinde ipekli gömlek, havlu, peşkir, iç çamaşırı, kemer, mendil bulunan bir bohça verilerek gönderilir.

Aradan bir süre geçtikten sonra, kız tarafı oğlan tarafına *nişan ardı* götürür. Bir tepsi baklava ile yine seleler içerisinde gömlek, iç çamaşırı, çorap, mendil, yüzük bulunur. Nişanardı getiren heyete para verilerek gönderilir.

Oğlan evi bir müddet sonra kızı görmek için kız evine gider. Kız ortaya süslenmiş olarak oturur. Gelen oğlan evi görücüleri kıza hediyelerini verirler. Kız da bu hediye verenlere, evlendikten sonra birer bohça ile hediyelerini götürür.

Nişanı kız evi düzenler.Yüzükler takılır, yenilir, içilir, eğlenilir. Nişan ile düğün veya nikâh arasında uzun bir zaman aralığı olur da düğün gecikirse, oğlan evi gelinin evine Ramazan Bayramı'nda elbiselik kumaş, çorap, mendil, şeker gönderir. Kurban Bayramı'nda ise süslenmiş, kınalanmış ve boynuzları arasına bir altın bağlı olarak bir koç hediye gönderir. Kız tarafı da karşılık olarak oğlana tatlı, gömlek, iç çamaşırı, çorap gönderir.

Taraflar anlaşarak düğün tarihine karar verirler ve daha sonra belirtilen cuma veya pazar günü oğlan evi kız evine deve ile çeyiz gönderir.

Kız evine "ÇEYİZ" gidişi "AĞIRLIK"
Fotoğraf: Ali DİZDAR

Kız evine "ÇEYİZ" gidişi "AĞIRLIK"
Fotoğraf: Ali DİZDAR

Buna "*ağırlık*" denir. Devenin üzerine içinde parça kumaşlar (*okuntu*), ayakkabı, terlik; babalığa (kayınpedere) takım elbiselik kumaş; analığa (kayınvalide) elbiselik kumaş, geline gelinlik, elbiselik kumaş, iç çamaşırı, çorap, ayakkabı, duvak, helva ekmek konulan bir veya iki sandık bağlanır. Üzerine halı veya kilim atılır. Maddi durumu hallice iyi olanlar deve ile birlikte, bir küfe içinde içi doldurulmuş bir kuzu da gönderirler. Deveye büyükçe bir çan bağlanır ki ağırlığın gittiği etrafa ilan edilmiş olur. Deve kız evine varır hediyeler indirilir. Kız evi devenin üzerine deveciye hediye gömlek asarak deveciyi gönderir.

Kız tarafı ağırlık geldikten sonra, oğlan evinin gönderdiği kumaş parçalarını eşe dosta göndererek düğüne davet eder. Buna *okuntu* denir. Bu daveti alan eş dost geline ait olacak uygun hediyeler getirirler. Bu hediyelerin bir kısmı evde kalır, bir kısmı da kızın çeyizine gider.

Ağırlık geldikten bir gün sonra, kız evi tanıdık erkekleri çağırarak onları oduna gönderir. Erkekler dağdan odun yapar kız evine getirir. Kız evi de bu imeceye katılanlara yemek ikram eder.

Oğlan evi ağırlık gönderdikten sonra, evin bacasına bir bayrak diker. Bunu gören eş dost gece oğlan evine gelir. Pilav ve et yemekleri yenilir

TEMEL DEVRAN giymiş kız
Fotoğraf: Bahriye BAYRAM arşivi

içkiler içilir ve eğlenilir. Bu bayrak gelin almaya gidilene kadar orada kalır.

Düğün bir hafta sürer. Düğün pazar günü başlamış ise pazar; perşembe başlamış ise perşembe günü gelin alması yapılır. Aradaki günlerde gelin kıymetli elbiselerini giyerek düğün yerinde bulunur.

Düğün müddeti içinde kızın ablası, yengesi ya da çok yakınından bir kadın, kızları oyuna kaldırır. Kızlar oyun alanının etrafında bir sıra halinde halka olurlar ve arkalarında evli ve yaşlı kadınlar sıra olurlar. Sadece bekâr kızlar oynar, evli olanlar oynamaz. Kızların oynamasını takiben erkekler oynar. Kızlar ve erkekler oynarken akrabalar çalgıcılara para atarlar.

Temel Devran merasimi; perşembe başlayan düğünlerde takip eden salı günü öğlen, kız evi ve gelinin kız arkadaşları çalgıcılar eşliğinde hamama giderler. Hamamda başına kına yakılır. O sırada dışarıda çalgıcılar kınan kutlu olsun şarkısını çalıp söylerler ve bu arada hısım akraba ağlaşırlar. Hamamdan sonra gece yine düğün yapılır. Çarşamba günü ise *temel devran* giyilir. Gelinin bütün arkadaşları da temel devran giyerler. Öğleden sonra ve gece olmak üzere iki kez düğün yapılır. Çalgıcıların önünde oynarlar. Çalgıcıları da oğlan evi gönderir ve ücretini oğlan evi öder. Kız evi çalgıcılara bohça içinde çeşitli hediyeler verir. Oğlan evi gece yapılan düğüne gelir, oyunlar oynayıp giderler. Oğlan evi gittikten sonra kız evi geç saatlerde kızın eline ve ayaklarına kına yakarak hep bir ağızdan aynı şarkıyı "*Kınan Kutlu Olsun"* şarkısını söylerler.

Yengeler Yakar kınayı,
Ağlatmayın garip anayı,
Kızlar tutar merhamayı.

Gelinim kadınım kınan kutlu olsun,
Var başına günler doğsun,
Orada burada dilin tatlı olsun.

Leblebiyi aldım kavurdum,
Çıktım tepeye savurdum,
Ben kızımı gitmez sanırdım.

Gelinim kadınım kınan kutlu olsun,
Vardığın yerde dilin tatlı olsun.
..... biner atın iyisine,
Gider yolun doğrusuna,
Selam söyleyin dayısına.

Gelip duvağını bürüsün,
Bürüsün de cümle âleme görünsün.

Gelinim kadınım kınan kutlu olsun,
Var başına günler doğsun,
Orada da burada da dilin tatlı olsun.

Perşembe günü oğlan evi hazırlanıp, eşini dostunu hısım akrabayı çağırdıktan sonra çalgıcılar eşliğinde süslenmiş alımlı bir at ile gelin almaya giderler. Kız evi bu atın boynuna gömlek kulaklarına mendil bağlar. Gelin almaya giderken, oğlan evinde bacaya dikilen bayrak iner ve kız almaya giden alayın önünde taşınır. Bu bayrağa kız evi gömlek bağlar. Gelin almaya çalgıcılar eşliğinde oynaya oynaya gidilir. Kız evine varan damat alayı kız evin önünde oynarlar ve gelini de oynatırlar. Daha sonra gelinin babası ve akrabaları geline ellerini öptürürler ve geline uygun hediyeler verirler. Bunlar genellikle altın takılar olur. Gelinin babası kızının beline kırmızı kuşak bağlar ve bir altın takar. Tellenir, duvaklanır ve ata bindirilir.

Önde erkekler, arkada kadınlar ve gelin olmak üzere *gelin alayı* oğlan evine doğru çalgılar ve oyunlar eşliğinde yola düzülür. Ancak damat alayının geldiği yolun aynısı kullanılmaz, muhakkak bir yerde yol değişikliği yapılır.Gelin alayı yolda iken zaman zaman köyün ya da mahallenin gençleri tarafından gelin alayının önü kesilir ve durdurulur. Çalgılar eşliğinde oynanır. Gelin yol kesicilere mendili damat da para

vererek yol kesme sonlanır ve gelin alayı bir başka yol kesmeye kadar yoluna devam eder. Gelin alayı, oğlan evinin önüne gelince; damat gelini sağ taraftan attan indirir ve yengeler gelini evin içine götürürler. Oğlan evinde eğlence devam eder. Akşam namazından sonra damat alay halinde evine gelir ve okunan duasının ardından evine girer.Gece oğlanın samimi arkadaşları kapıyı vurarak tatlı isterler. Damat gelenlere tatlı ikram ederek gönderir. Sabah damat kayınbabasının ve kayınvalidesinin elini öpmeye gider. Bir hafta sonra kız evi oğlan evini yemeğe davet eder. Buna *kızardı çağırışı* denir. Bir iki gün sonra da oğlan evi kız tarafını yemeğe davet ederek düğün adetleri tamamlanmış olur.

Onlar erdi muradına biz çıkalım kerevetine. Osman öğretmenin anlattığı düğün geleneğimiz ufak tefek değişimlerle hâlâ devam etmektedir. *Kulağınıza küpe olsun zordur almak bizden kızı*.

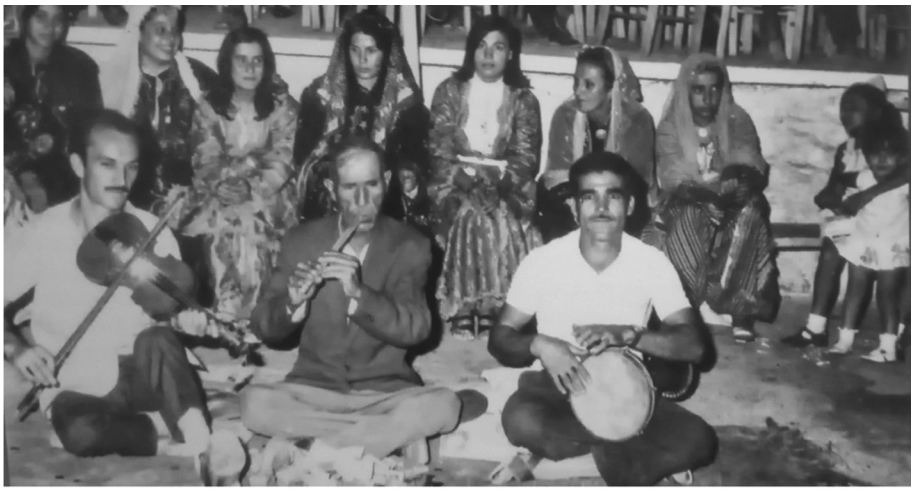

Keman (Rasim ERİŞ) - Kaval (Ali Dayı) - Darbuka (Müskebili Aşık Mehmet)
Fotoğraf: Bahriye BAYRAM arşivi

ÇÖKERTME'DEN ÇIKTIM DA HALİL'İM

Yalıkavak Çökertme Mevkiî'nde heykeli de dikilmiş olan Halil ile Güssüm'ün hikayesini bir de benden dinleyin ancak bendeki versiyon farklıdır.

Çökertme adıyla bildiğimiz türkünün google'da bulunabilen üç benzer hikayesi anlatılmaktadır ancak ben bu hikayelerde mantıksız yanlar bulduğumdan, Osman Nuri Bilgin öğretmenimin kitabındaki Çökertme Türküsü olarak ünlenen *Halilim Türküsü* nün hikayesini mantığıma daha yatkın bulurum.

Bodrum türkülerini araştıran, hikâyelerini bulan,1959 yılında Bodrum türkülerini ilk kez kayda aldırıp radyolarda çalınmasını ve günden güne meşhur olmalarını sağlayan, Bodrum'da okul okul dolaşıp türküleri öğrencilere öğreten dönemin İlçe Millî Eğitim Müdürü öğretmenimiz Osman Nuri Bilgin'in:"Çocuklar zaman gelecek bu türkü Bodrum*'u dünyaya tanıtacak, marş gibi olacak*" dediği Halil'im (Çökertme) Türküsünün hikâyesini öğretmenimiz 1964 yılında yayınladığı kitabında şöyle yazmıştır.

"***HALİL'İM***
Halil iri yarı, insan azmanı, yukarıya doğru kıvrık bıyıklı, iyi kalpli, yiğit tabiatlı bir insan olmasına rağmen kaçakçılıkla uğraştığı, eşkıyalık ettiği ve Datçalı Güssün'ü dağa kaldırdığı için Çerkez Kaymakam adı ile anılan Kaymakam Ömer Lütfü Bey ve Reji İdaresi (şimdiki Tekel İdaresi) tarafından aralıksız olarak kovalanmıştır.

Çok yakın bir tasımlamayagöre; 1898 senesinde Milas'ın Çökertme Limanında bulunan bir Rum kangavasını basarak içindeki Rum tayfayla birlikte Lodoslu bir havada Bodrum önünden geçerek Bitez Köyü Limanına demir atan Halil, sarhoşluk veya deniz tutmasından ötürü hemen yatıyor. Halil'in uyuduğunu gören Rum tayfa denize atlıyor ve karadan Bodrum'a gelerek durumu Kaymakam'a ihbar ediyor. Kaymakam da bunun üzerine Barka'nın Ali'nin kaptanlık yaptığı kol kayığı olan piyadeyi denizden, jandarmaları da karadan Bitez'e gönderiyor. O sırada uyanan Halil Rum tayfanın kaçtığını görünce kangavayı tek başına kaldırıp Asbat tarafına kaçırmak istiyorsa da bir yandan karadan jandarmaların; denizden de kolcuların ateşi ile

karşılaştığı için yaralı olarak yakalanıyor. Deniz yoluyla Bodrum'a getiriliyor. Eski Hükümet Konağı önündeki eski postane iskelesinde karaya çıkarılıyor. Ayağından çekmek suretiyle sürüye sürüye eski hükümet konağının altındaki hapishaneye konuluyor. Bütün gece bağıra bağıra inleyerek kan kaybından ölüyor.

Halil'in üzerinde olay günü dizleri meşinle kaplı sarı renkli kilotpantalon ve üstünde de ceket yerine kollu aba varmış.

Halil'in, Datça'da Hakkı Çavuş adı ile anılan bir akrabası vardır. Vücut yapısı itibariyle Hakkı Çavuş Halil'e çok benzermiş. Ben Datça'da çalışırken bu türkümüzü oradaki öğrencilere ve memur arkadaşlara öğretmiştim. Hakkı Çavuş bilhassa içkili olduğu zamanlarda gelir bana; "Yaşa be Osman Bey" diye iltifat ederdi. Meğer kendi sülalesinin şarkısını söylettiğim için bu şekilde hareket edermiş.

Azize Özden teyzeden 28/11/1964 günü öğrendiğime göre Halil aynı zamanda şairmiş de. Vurulduğu zaman kendi üzerinde bulunan şiirini aşağıya alıyorum.

Denizde pareçele yan gider
Yarem çeşme kan gider
Doktor bunu neye diksin
Vade gelmiş can gider.
Bu acıklı olay üzerine Müsgebili çalgıcı Hasan Hüseyin, Halil'im türküsünü yakmıştır.

NOT: Gavur Ali adıyla anılan, Ali Karayel 15-16 yaşlarında iken bu olay olmuştur. Ali Karayel şimdi 80 yaşında olduğuna göre ölüm tarihi 1898 olarak tespit edilmiştir."

****
Evet, bu hikâyeden anladığım şudur;

Halil kız kaçırmaktan ve tütün kaçakçılığı yapmaktan suçlu ve aranmaktadır. Halil'in dağa kaldırdığı Güssüm'de gözü olan zamanın kaymakamı Çerkez Kaymakam olarak dillendirilen Ömer Lütfü Bey Halil'i yakalamak için özel gayret göstermektedir. Dağlarda saklanmaktan ve bu sıkı takipten usanan Halil Güssüm'ü de alıp

İstanköy'e (Kos) kaçmak istiyordur. Bu günkü Çökertme denilen limana sıkça Yunan teknelerinin geldiğini bildiğinden oraya gider ve uygun bir zamanı kollayıp, içinde birde gemicisi olan kangava teknesini esir alır. Gemiciye yelken açtırıp Asbat'a doğru yola çıkar ve orada Güssüm'e haber gönderip onu da alarak İstanköy'e kaçacaktır.

Hava keşişlemeden esmektedir.(O zamanın denizcileri kuzeyden esen rüzgarlara poyraz güney yönlülere de lodos derlerdi) Keşişleme, (Güney doğu) rüzgarları sonbaharda başlayıp kış aylarında en çok esen rüzgardır. Keşişleme rüzgarıyla Çökertme'den Bodrum'a yelkenle çok rahat gelinir. Ancak Asbat sahilini büyük dalgalar döver, bu nedenle sahiline yanaşılmaz. Bitez koyu ise sakin ve korunaklıdır. Çaresizce Bitez'e yanaşan Halil sahilden birileri vasıtasıyla Güssüm'e haber gönderir ve beklemeye başlar. O arada yol yorgunu ve biraz da içkili olmasından uyuyup kalır. Bunu fırsat bilen Rum gemici kaçarak Bodrum'a Kaymakamlığa gider ve durumu anlatır. Kaymakam karadan jandarmaları, denizden de kolcu piyadesini Bitez'e gönderir.

Kaymakamın bu gönderisini gören kaymakamlıkta çalışan Halil'in arkadaşı İbram Çavuş, Halil'e jandarmadan önce bir haberci göndererek uyarmaya çalışır. Bu sırada uyanan Halil gemicinin kaçtığını fark eder ve İbram Çavuş'un uyarısını da alır. O sırada Güssüm de gelmiştir. Jandarmaların yetişmesi nedeniyle Güssüm ile karadan kaçabilme olanağı kalmayan Halil Güssüm'ü de alarak tekneyle demir alıp hareket eder. Deniz üzerinden gelen *Kolcu Kayığı* yetişmiş ve çatışmışlardır. Halil denizci değildir muhtemelen yelken açmayı becerememiş ve yakalanmışlardır. Her ne kadar silahlı çatışmaya girseler de ateş üstünlüğü kolculardadır. Halil'i yaralı ele geçirirler ve Güssümle birlikte Bodrum'a götürürler. Anlatılan hikâyelerden benim mantığıma yatan çıkarımım budur.

Ağızdan ağıza giden hikâyelerde değişimler kaçınılmazdır.

Halil'in şiirinde geçen *paraçele* bir tekne çeşididir.

KUMBAHÇE'NİN LODOSU ve ERİŞTE

Bodrum ve civarları kuzey rüzgârlarına korunak sağlayan bir pozisyondadır. Güneyden esen rüzgârlarda denizde barınma yerleri çok azdır. Güneyli fırtınalarda Bodrum Yarımadası'nın güney yakası komple etkilendiği gibi Kıble ve Lodos yönlü fırtınalarda Bodrum merkez sahilleri büyük dalgaların etkisi altında kalırlar.

Bodrum'da yaz mevsimini oluşturan *Mayıs-Ekim* arası dönemde genellikle *kuzeyli* rüzgârlar; bahar ve kış aylarını oluşturan *Kasım-Nisan* arası dönemde de *güneyli* rüzgârlar eser. Yazın kuzeyli rüzgârlardan korunan sahillerde güle oynaya denize girip yazın tadını çıkarırız. Kışın da güneyli rüzgârlar sahillerimizdeki kumsal plajları dalgalarıyla yeniden düzeltip temizlerler.

Bodrum'da Akdeniz'e bağlı olarak sistemin oluşturduğu Lodos yönlü rüzgâr esmesi nadir olur. Genellikle sonbahar-kış sezonunun uzun süreli esen güney doğu (*keşişleme*) rüzgârları yerini ara sıra kuzeyli rüzgârlara bırakırken, bazen bunu yön değiştirerek yaparlar ki biz buna denizcilik dilinde rüzgâr *drisa ediyor* deriz. Güney doğu yönünden esen rüzgâr saat dönüş yönünde yön değiştirerek esmeye başlar, *güney-güneybatı ve batı* yönlerde eserek kuzeybatı veya kuzey yönünde sisteme oturur. İşte bu dönüş esnasında, rüzgâr kısa süreli olarak güney (*kıble*) ve güneybatı (*lodos*) yönlerinden eser. Bazen bu kıble ve lodos rüzgârları, sert ve fırtına şeklinde eserler ve ortalığı kasıp kavururlar.

Eski liman ağzı güney rüzgârlarına korunak sağlamadığı için, bu fırtınalı havalarda büyük dalgalar liman içine girer ve teknecilere kötü anlar yaşatır. Bilhassa, *Tepecik Camisi* civarında demirli tekneleri illaki kıyıya sürükler batırırdı. Bu nedenledir ki ilave bir mendirek daha inşa edilerek liman ağzı güneyli dalgalara kapatılmıştır.

İşte bu kısa süreli de olsa esen fırtınalar Bodrum'un güney sahillerinde etkili olur, şehir merkezinde Kumbahçe ve Paşatarlası sahilinde denizcilerin ve Kumbahçe sahil esnafının korkulu rüyası haline gelir. Zaman zaman Kumbahçe sahilini aşarak yol üzerine taşan dalgalar etrafa kötü anlar yaşatırlar.

Çocukluğumuzda Lodos fırtınası sonrası Kumbahçe sahilindeki yol

Fotoğraf: Ali DİZDAR

tamamen erişte, yosun, çakıl ve taşlarla kaplı olduğundan sahil yolu geçit vermez, arka yollardan okula gittiğimiz çok olmuştur.

Fotoğraf: Ali DİZDAR

Benzer manzaraları yakın tarihlerde de görüyoruz. Denizin ve rüzgârın sahile dökülen mıcırları bazen yola fırlatıp attığı da oluyor.Verdiği zarar artık kimseyi korkutmuyor, nasıl olsa turizm var.

Fotoğraf: Ali DİZDAR

Kumbahçe sahilinde; Artemis Otel, Karya Otel ve Dinç Pansiyon önündeki geniş alanda, Azmakbaşı dere ağzında ve Hey Yavrum Hey Restoran yanındaki sokak ağzı boşluğunda karaya çekilmiş tekneler olurdu. Tekne sahipleri bilhassa fırtınanın zirve yaptığı gece saatlerinde teknelerinin başlarında olurlar, konu komşu da yardıma koşar ve tekneler halatlarla ağaçlara, kazıklara bağlanır, dalgaların alıp gitmesi önlenirdi. Kaleden itibaren sahili döven dalgalardan fışkıran serpintiler, deniz kenarındaki evlerin üzerinden aşarak Cumhuriyet Caddesini ıslatırdı.

Deniz kenarında olan evlerin duvarları dalgalarla dövülür, ev ahalisi kötü anlar yaşarlardı. Sırf bu nedenlerle miras paylaşımında sahildeki evler kız çocuklarına paylaştırılır, erkek çocuklar daha içerilerdeki bahçeleri kaparlardı. Elbette sonraları damatların başına talih kuşu konmuş oldu.

Fotoğraf: Ali DİZDAR

Kumbahçe Mahallesi bu fırtınalarda korkulu anlar geçirse de biz çocukların sevinçle karşıladığı anlar olmuştur.

Bu fırtınalı havalarda Kumbahçe'nin bitimindeki (daha sonra dolgu yapılan) sahilde, dalgalar beton duvara vurur havaya fışkırır ve köpükler bir ev boyu yükselirdi. Biz çocuklar bu manzarayı seyretmekten büyük keyif alır, gelen serpintiden kaçma oyunları oynardık ve bilirdik ki fırtına sonrası Kumbahçe sahili tıka basa erişte ile dolacak.

Kumbahçe koyunun sığ denizinde çok fazla *erişte* vardı.Sular alçaldığı zamanlar boyu bir metreyi bulan, bizim erişte dediğimiz ince uzun yapraklı deniz bitkilerinin oluşturduğu denizçayırı (*posidoniaoceanica*) yaprakları, yer yer su yüzeyine çıkar dalga hareketleriyle salınırlardı. Buğday tarlalarındaki başakların rüzgarla savrulmasını andırırdı.

Fotoğraf: Anonim

Kumbahçe sahilinin yanı sıra Bodrum sahillerinin neredeyse tamamı, bu posidonia çayırları ile kaplanmış bir ekosisteme sahiptir. 30 metreye kadar olan derinliklerinde yaşayan bu deniz erişteleri,tropikal ormanlardan daha fazla organik madde üretirler. Suyu oksijence zenginleştirirler. Her gün, her m^2 için 10 litre'nin üzerinde oksijen üretirler. Balıklar için besin zincirinde en üst sıradadırlar. Yüzlerce farklı omurgasız ve alg türüne ev sahipliği yapmaktadırlar. Balıkların ve eklem bacaklıların yumurtlama ve üremeleri için ortam görevi görürler. Bilhassa balık yavrularına barınak teşkil ederler. Üremeyi sağlarlar ve çok sayıda tür için yaşam alanıdır. Ekonomik balıklar için barınak teşkil ettiğinden sürdürülebilir balıkçılık faaliyetlerine katkı sağlarlar.

İşte bunca saydığımız faydayı sağlayan eriştelerin kopan ölü yaprakları, bu bizim korktuğumuz lodos fırtınalarında kıyılarımızı döven dalgalarca kıyılara savrulur ve orada da kuruyarak biz çocuklara eğlenceli oyun alanı oluştururlardı.

Şimdilerde Kumbahçe plajı olarak nitelendirilen bizim Kumbahçe Sahili, boydan boya fırtınanın şiddeti ölçüsünde eriştelerle dolar ve bize üzerinde

Fotoğraf: Anonim

oynayabileceğimiz yumuşak zeminli saha meydana gelirdi. Fırtınalar ardarda ya da uzun süreli olursa sahil kalın bir sünger döşek gibi olur ve üstünde hoplaya zıplaya güreşir, taklalar atar, birdirbir oynardık. Okuldan sonra oyun alanımız sahil olurdu. Hatta eve girmeden çantaları bir kenara bırakır, erişteler üzerinde oyuna dalardık ve kaçınılmaz olan olur donumuzun içine kadar erişte dolardı. Eve gidince olacaklar belli.“*Körolmayasıca gene eriştelerde oynadınız demi*” azarı illaki garantiydi.

Fotoğraf: Ali DİZDAR

Bu erişteler kış boyu kaldırılmadığı için oyun alanımızın kullanım süresi uzun olurdu. Şimdilerde sahile masa koyan işletmeler nedeniyle hemen temizlendiğinden artık eriştiler birikmiyor.

Kumbahçe Sahilinde plaj oluşturma bahanesiyle yapılan dolgu işlemleri

Fotoğraf: Ali DİZDAR

deniz çayırlarının büyük bir kısmını yok etmiştir. Bodrum yarımadasında kıyıya komşu otel, villa ve sitelere ait plaj oluşumları için yapılanlar posidonia çayırlarının yok olmasına sebebiyet vermesi talihsizliktir. Yok edilen deniz çayırlarının bulunduğu bölgeler onca faydasından mahrum kaldığı gibi zamanla deniz dibinin balçıklaşmasına da neden olmaktadır. Bir nevi karadaki çölleşmenin deniz versiyonu oluşur.

Kış boyu sahilde kalıp bizim oyun alanımızı oluşturan bu erişteler, *geren* damlı evlerde de yalıtım malzemesi olarak kullanılırdı. Bilenler vardır elbet Kumbahçe Mahallesi'nin çoğunluğu bu evlerden teşkil etmiş olmanın yanı sıra Bodrum Yarımadası'nda bu evler çoğunluktaydı.

Tavan ahşap dilmelerle donatılır, dilmelerin üzeri ekonomik güce göre kargı ya da tahta döşenir.Onun üzerine bir katman bu bizim erişteler serilir, erişteler üzerine *geren* denilen su geçirmeyen killi toprak serilir ve dövülerek sıkıştırılırdı.

Eriştenin kullanılma amacı; *birincisi sıcak-soğuk yalıtım özelliği,ikincisi tuzlu olduğundan böcek ve haşere barındırmaması, üçüncüsü ve en önemlisi de bedava oluşuydu.*

GUMBULLE

Geren damlı evler her yıl ya da iki yılda bir bakım görür, erişte ve geren toprağı takviyesi yapılırdı. Bu serilen *geren* toprağı yağan yağmurla akıp gitmesin diye damın kenarlarında bir çıkıntı yaratılır ki buna mimarlar *Parampet* derler, ancak Bodrumlular *Gumbulle* demişler. Gumbulle'nin üzeri su ve toprak birikerek katman yapmasın diye bombelidir.

Gumbulle'nin dambaş dışına her yönden geren toprağı hizasında delikler bırakılır ki damda yağmur suyu birikim ya da göllenme yapmasın diye. Geren toprağı genellikle mor renkli olduğundan damdan sokağa dökülen sular sokak aralarında pembe ile mor karışımı renkte bir su akıntısı yaratır.

Fotoğrafta sol tarafta damdaki gördüğünüz çıkıntı ve sağdaki maket evin damındaki oluşturulmuş çıkıntı *Gumbulle*'dir

Bazen kış boyu yağan aşırı yağmurlarda damlarımızın sızdırmazlığı zayıflar ve damlarımız akar, iki katlı evlerimizin üst katında tencereler damlayan sular için dizilirdi.

Bu "*Bodrum Evi*" modelini de oluşturan geren damlı evler görünüm olarak aynı kalsa da, sonraları damlara beton dökülerek teras oluşumuna dönüştü.

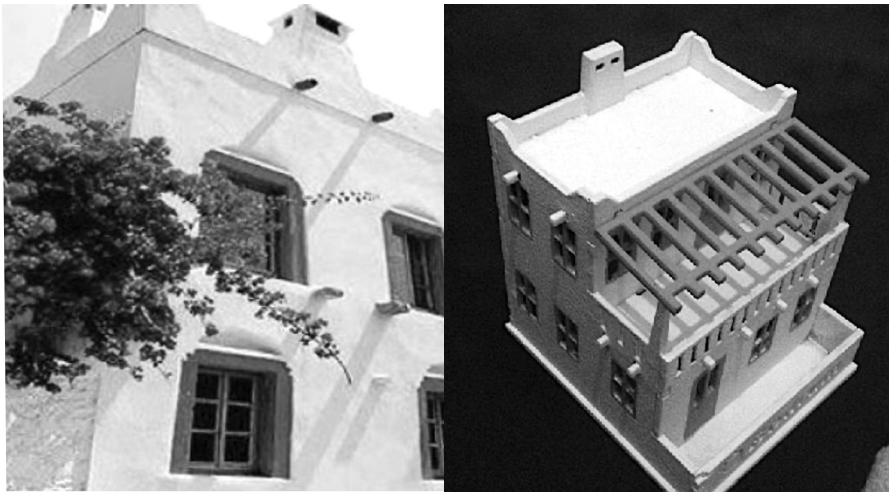

PARAMPET (GUMBULLE) Eski Bodrum Evi

TAHTA İSKELELER ve BALIK

Eski Bodrum fotoğraflarında sıklıkla rastladığımız, artistik pozlar vermiş birçok küçük tahta iskeleler deniz yaşamımızın can damarları gibiydiler. Onlara ulaşım köprüleri demek daha doğru olur.

Fotoğraf: Armağan TEKDÖNER - Kartpostal

Bizim mahalle Kumbahçe'de, sahile dik bakan sokağın bir sakini yani ekonomik durumu iyi olanı veya teknesi ya da sandalı olup da iskeleye ihtiyacı olanı sokağının hizasına, kapısı denize bakan evin sahibi kapısının hizasına, pansiyon ve oteller mekânın giriş kapısı hizasındaki kıyı denizine bir iskele yaptırırdı. İhtiyaca hizmet edecek büyüklüklerde. İskelenin kime ait olduğu bilinir ve herkesce rahatlıkla kullanılırdı.

Azmakbaşı'ndan Kumbahçe'ye doğru sayacak olursak; Azmakbaşı'nda kahvenin hemen önünde balıkçıların teknelerini bağladıkları iskele en garibanıydı. En güzeli turistik olması sebebiyle Artemis Otel'inki olurdu. Dinç Otel'in iskelesi de her yıl güzelleşerek Artemis Oteli'nki ile yarış içerisindeydi. Bu iki otelin büyük iskeleleri arasında Ziraatçı Yalçın ağabeyin iskelesi çok mütevazi kalırdı. Daha sonra özel biraz da fantastik yapılan doktorun iskelesi gelirdi.Yazları tatile gelen doktorun evinin önündeki iskele, biraz daha özenli kurulurdu. Dört beş metre kadar dar gider, sonunda kare şeklinde bir basamakta yükselerek genişler, bir platform oluşturur, platform kenarlarına paravan yaptırır, kendilerini çevreden soyutlarlardı. Denize girerken ya da güneşlenirken

etraftan görünmemek ister gibi bir hal takınırlardı. Doktor iskelesini kullanmamızdan pek hoşlanmaz bazen kovalardı ancak bizim pek umurumuzda olmaz fırsatını bulur kullanırdık. Ardından Başkatip İlyas Öztin amcanın iskelesi gelirdi. Ve iskelenin ucunda çocuklarının isimlerinin (Belkıs, Mehmet ve Kazım) ilk hecelerinin birleşmesiyle oluşturulmuş *Bemeka* isimli teknesi bağlı olurdu. İlyas amca kış günlerinde bile her sabah bu iskeleden denize girerdi ancak bizler bu iskeleyi yüzme amaçlı pek kullanmazdık daha çok balık tutmaya uygundu. Çünkü iskelenin hemen önünde uzun yapraklı posidonia çayırları neredeyse suyun yüzeyine kadar uzandığından eriştelere sürtünerek yüzmek pek sevimli olmazdı. Biraz daha ilerde Vasfi Tan amcanın iskelesi ki Vasfi amcanın iskelede bağlı hep bir teknesi olurdu. En sonda Derviş Görgün (belediye başkanı) iskelesi vardı. Uzun yıllar bu iskelelerle idare ettik. Sonraki yıllarda turizm furyasıyla bu iskeleler epeyce çoğalmıştı.

İskeleler yaz bitince sökülür ve bir dahaki senenin yaz başında tekrar yapılırlardı. Çünkü, kış boyunca esen sert lodos, güney rüzgarları ve fırtınalar iskeleleri söker atar parçalardı. Vasfi amca bazen iskelesini bırakır ve kışı epeyce hasarlı bitirirdi. O nedenle bizim mahallenin iskele kuran ya da yapan ustaları vardı. Bir tanesi *Gabis Memet* idi. Kıyıya balyoz ile uzun ve kalın kazıklar çakar ve üzerine tahta dilmeler yerleştirerek iskeleyi oluştururdu. Başkaca motorlu bir alet falan kullanmazdı.

Gabis Memet mahallemizde çok işe koşuşturan çalışkan bir adamdı. Çok bağırarak konuşur tanımayanlar karşısındakini azarlıyor zannederdi. Bir zaman; Artemis Otel, Karya Otel ve Dinç Pansiyon önündeki geniş kıyı alanını, kıyıya ırgat teşkilatı kurarak küçük teknelerin karada kışlamasını sağlayan çekek yeri haline getirmişti.Önceden de oralara tekneler, bilhassa piyadeler çekilirdi ancak tekneler küçük olur ve bir vinç ihtiyacı duyulmazdı.Tekne sahibi ya yoldan geçenlerden ya da kahvede oturan ahaliden "*Bir el verin de çekelim gayığı*" diyerek yardım ister, asla reddedilmez; herkes gelir, çok yaşlı varsa bile seyretmeye gelir, kahvede tek bir kişi bile kalmazdı.

Mehmet KARADENİZ (GABİS MEMET)
Fotoğraf: Ali DİZDAR

Teknenin her iki yanına dizilinir bir kısmı da baş ipine yapışırdı. Tekne sahibi, hep beraber yüklenelim Bismillah anlamına gelen "*Hoooooop!... Hepberaber!... Yusaaaaaa!... Bis!...*"Komutuyla, hem herkese bir gayret verir hem de herkesin aynı anda yüklenmesini sağlayan tetiklemesi ile tekne gideceği yere kadar "*Durmasın!.. Durmasın!.. Durmasın!..*" nidalarıyla sürüklenerek karaya alınırdı.

Bodrum Kumbahçe sahilinde karaya alınmış tekneler
Fotoğraf: Oya BALKANLI

Turizmin de başlamasıyla tekneler biraz daha büyümüş ve çoğalmıştı.Bu ihtiyacı fark eden *Gabis Memet* kıyıya tekne çekmek için küçük bir kızak ve bir ırgat (bir çeşit vinç) sistemi kurarak bu ihtiyacı gidermişti. Irgatın üzerinde ırgatı döndürmeye yarayan yaklaşık 1-1,5 metrelik kollar olur ve bu kollara dayanarak dolap beygiri misali çevirecek insan gücüne ihtiyaç olurdu. Tekne cüssesine göre bazen bir, bazen iki, bazen de dört kişiye ihtiyaç duyardı. Bu kadar yardımcısı olmayan *Gabis Memet* yoldan geçen tanıdıklardan ya da denizde oynayan gençlerden yardım ister, elbette gelirlerdi. Bu alan kış aylarında lodos fırtınalarının büyük dalgalarına maruz kaldığından, karadaki tekneler zor anlar geçirseler de Allah korur temennisiyle kışlarlardı. İçmeler Mevkiînde tersane ve çekek yerleri tesis edildikten sonra burada karaya alma sandallar hariç sona erdi.

Gabis Memet, sucu *Küçük Karadayı'nın* da damadıydı, Karadayı'dan sonra suculuk işini devraldı. Kumbahçe Mahallesi'nin içme suyu ihtiyacını *Bağlar Koyu*'ndaki kaynaktan, tekneyle su taşıyarak sağlayan son kişi olmuştur. Bağlar'ın yapılaşması ve turizmin modernleşerek damacana suyun yaygınlaşmasıyla içme suyu taşıma işi bitince, teknesini balıkçı teknesine çevirmişti. Talihsiz rahatsızlıklar dolayısıyla tekerlekli sandalyeye mahkûm olduğunda balıkçılığı iki oğluna devretti ve sonra da rahmetli oldu. Nur içinde yatsın.

İşte *Gabis Memet*'in de yaptığı çocukluk ve gençliğimin bu iskelelerinde oturur balık avlardık. Bazen olta bulamaz çarşıya gitmeye üşenir, annemin toplu iğnelerinden birkaç tane alır, onları kıvırır olta yapardım. Misina kalmadığında siyah makara ipliği bile kullandığım olmuştu. Gerçi yakalanan balıkların yarısı kaçardı, ancak misinayı hızlı hızlı çekersem kaçırmazdım.

Deniz çayırları, yani erişteler (posidonia çayırları) nedeniyle her yerde olduğu gibi Kumbahçe Mahalle sahilinde de balık boldu. Yedi sekiz yaşlarında bir çocuk, elinde yirmi metre misina ve ucunda bir olta ile evden aldığı iki dilim ekmeği denizde ıslatıp, hamur haline getirip yem yaparak bu iskeleler üzerinde bir evin günlük balık ihtiyacını karşılayabilirdi.

Kumbahçe sahilinde günün herhangi bir zamanında, serpme ağ ile balık avlayanları görebilirdiniz. Hüseyin Abi (*Hüseyin Güvercin*) ya da Yıldırım Abi (*Yıldırım Kocair*) sırtlarında asılı balık torbası, eller arkada

ve eller arasında atışa hazır serpme ağ. Bütün kıyı boyunca eğilerek bir panter sessizliğinde yürürler, toplaşan balıkları kollar aniden serpme ağı fırlatarak nevaleyi doğrulturlardı.

Kumbahçe sahilimizin genel balık çeşitleri; başta kefal olmak üzere, uslu sarpa, çipura, melanur, ispari, karagöz, iskorpit, barbun ve tabi ki ahtapot. Bodrum'a kesin dönüş yaptığım 1996 yılında kıyı denizinde ilk kontrol ettiğim, küçüklüğümüzde ve gençliğimizde kıyı denizindeki çakıllı yerlerde taşların altına yapışık olarak duran ve işaret parmağınızın iki boğumu büyüklüğünde, altında bir vantuzu bulunan bizim yapışkan balık dediğimiz, literatürdeki ismini bulamadığım balıklardan hâlâ var mı diye yoklamak olmuştu. Elbette kalmamıştı muhtemelen çöpçü balığı türünde bir balıktı. Sonraki yıllarda bir kere Tavşan Burnu sahilinde rastladım, sonra da bir daha rastlayamadım.

Bizler ara sıra evdeki en büyük alüminyum tencereyi alır, beyaz tülbent, Amerikan bezi ya da eskimiş beyaz fanilayı keserek tencerenin ağzına bağlar, bezin ortasına çay bardağı ağzı büyüklüğünde bir delik açar ve bezin iç kısmına ekmek hamuru sürer, tencerenin içerisine biraz taş ağırlık koyarak diz boyu kıyıda dibe batırırdık. Yeni yetme kefaller tencereye doluşur hamuru yemek için küçük delikten tencerenin içine girer ve çıkamazlar. Yeterince dolduğuna kanaat getirince tencereyi kaldırırdık.

Her seferinde yaklaşık yarım kilo küçük kefal yakalardık. En büyük zevkimiz de hemen deniz kenarında ateş yakar balıkları tenekeler üzerinde pişirerek yemekti.

Bazen değişiklik olsun diye deniz kıyısından, bizim dilimizde *kortlangoz* ve *kapak* olarak adlandırdığımız kıyı denizimizde çok bol olan taşlar ve kayalar üzerinde yapışık küçük deniz kabuklularını toplar, yanan ateşin üzerindeki teneke üstünde pişirir yerdik. Ahtapot avlamaya gerek duymazdık, kıyı denizinde ayakta dur gelir ayağına yapışırdı. Bu kadar balığın bol olduğu bir sahile sahipken bile değişiklik olsun diye ya da değişik balıklar yakalamak için sandallarla *gadidiye* gider, küçük maceralar yaşadığımız da olurdu.

Bizim *gadidi* dediğimiz, yabancıların *parakete* diye adlandırdıkları olta takımıyla, en altta kurşun ağırlıkla denize salınan uzun misina

üzerine bağlanmış, üç oltadan on oltaya kadar çok oltalı balık avlama düzeni. Boğazlarda tüylü oltalarla avlanır bizim burada balıklar tüylere aldanmaz illaki yem isterler. Biz de genellikle *sübye* dediğimiz *mürekkep balığı*, *mamun* dediğimiz deniz böceklerini veya bulabilirsek *karides* yavrularına benzeyen dere ağzı kumsallarında bol bulunan çimçim dediğimiz kabukluları yem olarak kullanırdık. Bir de balıkçıların da çok rağbet ettiği *paragadi* düzeni vardır, uzun bir beden misina üzerine belirli aralıklarla bağlanmış kısa bedenli misinalı oltalar takımı. Ve bu takımın belli bir düzen içinde deniz tabanına serilmesine de *paragadi* avcılığı deriz. Paragadi büyükçe bir kargı sepet içerisine toplanır, oltalar sepet kenarlarına bağlanmış mantar kenarlıklara sırayla ve itinayla takılarak dizilir. Paragadi beden uzunluğu isteğe bağlı, ortalama bin metre civarında, olta sayısı da uzunluk ölçüsüve avlanacak balık cinsine göre iki yüz üç yüz olta civarında olur. Her oltaya belirli büyüklükte yem takılarak paragadi yemlenerek hazırlanırdı.

Elbette o zamanlar insan az balık boldu ve gürültü kirliliği de yoktu. Şimdi bu sahilde dolgudan ötürü posidonia çayırları pek kalmadı, balık da büyüteçle aranacak kadar azaldı. Sahilde kamışla balık avlayanları görürsünüz, ancak vakit öldürmek ve kol adalelerini geliştirmek için at çek yaparak spor yaparlar.

BODRUM'UN EMEKÇİ TEKNELERİ PİYADELER

Bizler çocukken, henüz turizm aklımızı başımızdan almadan önce yani, 1965'den önceye baktığımızda Bodrumlunun iki türlü tatili vardı. Ya Bodrum dışına İzmir'e fuara gezmeye gidilir ya da Bodrum'da tekneyle *Karaada*'ya (Banyo'ya) veya *Bağla*'ya pikniğe gidilirdi. Bu elbetteki Bodrum merkezde oturan esnaf ve memurların tatil planlamalarıydı ancak civar köylerinki kendine özgüydü.

Karaada'ya bazen günübirlik pikniğe ya da pazar günü babalarımızın dükkânı kapalı iken tekneyle gidilirdi. Evde yemekler, börekler hazırlanır; tencereler, testiler, kilimler, hasırlar sırtlanır bir piyadeye yüklenir cümbür cemaat sabah erkenden yola koyulurduk. Karaada'yı seçmemizin nedeni oradaki termal mağaradan denize akan kükürtlü sıcak su oluşuydu.

Eskiden beri gelen bir gelenek ya da alışkanlık haline gelen Karaada'da uzun sureli kalarak tatil yapmak; evlere kapalı kaldığımız kasavetli kış aylarının sıkıntısını atmak, biraz da çoluk çocuğu sevindirmek ve aile bağlarını sıkılaştırmaktı.

Karaada'ya uzun sureli kalınmaya gidilirdi. Birkaç ailenin geceleri de kalabileceği odalar vardı.Fotoğraflarda görülen iki katlı binada yaz boyu görevli kalan aile otururdu.Tatile gelen diğer aileler tek katlı yan yana dizili odalarda kalırlardı.Anne baba bir odada, çocuklar bir odada. Odalarda kapı, pencere olmadığından kapı olarak kilim battaniye gibi örtüler gerilerek odalar kapatılırdı. Elektrik olmadığından gaz lambaları ve idare kandilleri kullanılırdı. Genellikle dört beş gün kalınır, bazen de bir hafta kadar kalındığı da olurdu.

KARAADA Oteli - 1926
Fotoğraf: Servet-i Fünun

Bodrum - KARAADA Oteli arkadan görünüşü
Fotoğraf: Mustafa KAPKIN arşivi

Aileler Bodrum'dan bir piyadeye doluşur taşınıyormuşçasına eşya yüküyle Karaada'ya gelirdi. Karaada'da tekneler için yanaşacak iskele, rıhtım olmadığından piyadeler evlerin önündeki kıyıya baştankara yanaşır, yolcuları ve eşyalarını indirir ve giderlerdi. Aileler ise kalabalık olur; üç beş çocuk, anne, baba, nine, dede hep akrabalar birlikte olurlardı. O zamanlarda yerli kadınlar mayo giymez, elbiseyle denize girerlerdi. Utanırlar herkesle birlikte denize girmeye çekinirlerdi. O nedenle genellikle yakın akraba ve komşular birlikte gelirlerdi.

Büyük evin alt katında ve odaların bir köşesinde gazocağı üzerinde yemekler pişirilir, çay demlenirdi. Genellikle pratik yemekler yenir, önceden hazırlanmış dolma türü yemekler, börekler getirilir; karpuz, kavun, domates ve peynir ekmek ile öğünler atlatılırdı.

Genellikle insanlar esnaflık yaptığından Karaada günlerinde, pazar günleri hariç dükkanlarını kapatmaz babalar, dayılar, amcalar, eğer varsa kendi teknesiyle ya da bir piyade kiralayarak sabah işe gidip akşam adaya dönerlerdi. Teknesi olmayan bazıları sandal bulur kürek çekerek Bodrum'a gider gelirlerdi. Su, Bodrum'dan tenekelerle getirilir, su küpleri ve su testilerinde korunur ve kullanılırdı.

Halk arasında *banyo* diye adlandırılan mağaradan akan jeotermal sıcak kükürtlü su, önceleri direkt denize akardı. Sonradan mağaranın önüne yığma taşlardan bir set yapılarak akan suyun biraz yükselmesi sağlandı. Sıcak su yığma taş setin üzerinden ve taşların arasından denize akardı. Mağaraya sıra ile girilirdi. Kadınlar ve erkekler birlikte giremezlerdi. Gündüz erkekler, akşam yemekten sonra kadınlar girerdi. Gençlik çağına ermiş çocuklar hariç, tüm çocuklara her zaman anne babalarıyla giriş serbestti. Adada sadece tek aile kalmışsa; anne, baba ve çocuklar birlikte girebilirlerdi.

O sıcak su mağarası 1960'lı yıllara kadar birkaç fok balığının yuvası niteliğindeydi. Mağarayı gece kullandıklarından bazen kadınlar banyoda foklarla karşılaşır, ortalık karışır kadınlar çığlık çığlığa kaçışırlardı. Mağaradan akan suyun deri ve göz hastalıklarına iyi geldiğine inanılır olduğundan bu tür rahatsızlığı olanlar adaya birkaç kez gelmeyi isterlerdi. Yaz boyunca bir kere de olsa aileler burada tatil yapar birlikte eğlenirlerdi. Geceleri ailece sahilde oturulur güzel hikâye anlatanlar dinlenir, sohbetler edilir zaten tüm gün denize girmekten yorgun düşenler erkenden yatardı. Turist akını başlayıp burada işletme açıldıktan sonra Bodrum halkının buradaki tatil macerası da sona ermiş oldu.

Bir hafta sonu da genellikle pazar günü, günübirlik *Bağla* plajına giderdik. Haritalarda *Bağlar Koyu* diye yazar ancak biz *Bağla* diye biliriz. Orayı seçmemizin nedeni de hem plajının hem de kumunun güzel oluşuydu. Anneler babalar kendilerini güneşin kızdırdığı kuma gömer, romatizmaya iyi geldiğini düşünürlerdi. Sahilden içerlerde kalan buz gibi akan kaynak suyunun içimine doyulmaz, getirilen karpuzlar suyun altında soğumaya bırakılırdı. Yine tencere dolusu dolmalar götürülür ancak en popüler yemek patates salatası olurdu. Koca bir tencere patates salatasına kaşıkla yumulurduk ki tadı hâlâ hafızamda kazılıdır. Ardından karpuzlar kesilir, dilim halinde dağıtılır, iki elimle tuttuğum karpuz dilimini ağız sulandırılacak bir iştahla şapur şupur yerken ağzımdan akan karpuz suyu çıplak bedenimde kıpkırmızı görünürdü. Gün boyu denizden çıkmaz, öğle güneşinde üzerinde yürünmeyecek sıcaklığa erişen sahil kumunda oynar, ıstakozkıvamında yanan vücut akşam evde yoğurt banyosu gerektirirdi. Buraya otel yapılınca da bu olanak ve tatil stilimiz tarih oldu.

İşte bizi bu tatillere götürüp getiren Bodrum'un emekçi tekneleri, piyadelerimiz vardı 1 Temmuz Kabotaj Bayramında yarıştırdığımız, uğruna methiyeler düzdüğümüz, iddialara girdiğimiz piyadelerimiz.

Piyade Bodrum'un eski günlerinden bugüne gelene kadar kürekle, yelkenle ve ardından motorla yürütülebilen kıyı denizinde çok kullanışlı bir tekne modelidir. Eski günlerin her türlü işlerine koşan bilhassa kara taşımacılığının imkânsız olduğu yörelere taşımacılıkta ve genellikle balıkçıların kullandığı tekne tiplerindendir. Alçak sularda yüzebilen, manevrası kuvvetli piyadeler ilk önceleri kürek ve yelkenle kullanılmış, sonraları motora kavuştukça yelken ve kürek yedeğe alınmıştır. Balıkçılar ağlarını döşerken kürekle yönlendirilebilen piyadelerin kürekleri oldukça

Bodrum Kumbahçe sahilinde eski PİYADE tekneleri
Fotoğraf: Ali ŞENGÜN arşivi

büyük ve ağırdır. Piyadelerin bariz özelliği; direğinin öne yatık olması ile tanınır kıç aynası, küçük kıç bodoslamanın güverteye varan kısmında ve üçgen şeklindedir. Kıç güverteye biraz olsun genişlik sağlar.

Eski Bodrum günlerinde Bodrum merkezi ile köyleri arasında işlerliği sağlıklı yollar yoktu ve araba ile ulaşım hem araç yokluğu hem yol bozukluğu nedeniyle zor yapılıyordu. Bu nedenle Bodrum'dan; Yalıkavak, Turgutreis (Karatoprak), Akyarlar (Kefaluka), Bağla, Yahşi, Bitez gibi köylere ulaşımlar kısmen teknelerle deniz yoluyla yapılıyordu. Bu ulaşımın ana malzemes ipiyade tekneleri hem edinilmesi daha ucuz hem de sığ sulara girebilen bir yapıya sahip motor yelken ve kürekle

hareket ettirilebilir karaktere sahiptiler. Tekne ile ulaşımı daha kolay olan köylerde yapılan evliliklerde, kız istemeye gitmek, çeyiz götürmek, gelin alma gibi ritüeller bu piyade tekneleri tercih edilirdi. Düğün günü ya da sünnet düğünlerinde piyadelerden oluşturulan konvoylar kapasiteleri ölçüsünde düğün ahalisini alarak Kumbahçe Koyu ve Liman içerisinde davul zurna eşliğinde turlar atarak kutlama yapardı. Kos adasında yaşayan Türklerden kız alma başlı başına tantanalı olurdu. Kızın çeyizi Kos'tan Piyade ile gelir kız almaya piyadelerle gidilirdi. Düğün günü piyadelerden oluşan konvoy davul zurna eşliğinde İstanköy (Kos) Limanına girerek bir tur atar evliliği ilan eder ve kutlardı. Daha eski tarihlerde Kos'a kız verdiğimiz de olmuş piyadelere doluşup gitmişiz.

PİYADE teknesi arkadan görünüşü (YARIKKAYA 1)
Fotoğraf: Ali DİZDAR

Çocukluğumda dayımın Bağla'dan kız alma seferlerinde ailece gittiğimiz yolculuklarda her seferinde teknenin önünde bodoslamanın üzerine oturur şahlana şahlana yolculuğun tadını çıkarırken içeride annem hatim indirirdi. Bağla seferlerinde yolculuk bazen dalgalı havalara rastladığından dalgalarla dövüşe dövüşe yol alınırdı.

Bodrum Kumbahçe sahilinde karaya alınan
PİYADE teknesi
Fotoğraf: Ali ŞENGÜN arşivi

Ben piyadelerin yelkenle yürütüldüğü zamanlara yetişemedim.Benim zamanımda tüm piyadeler motorluydu. Genellikle dokuz beygir gücündeki motorlarıyla yürütülen piyadelerin orta kısımlarında geniş

ambar bölümü olur ve gerektiğinde kürekler ayakta çekilirdi.Kürekler büyük ve ağır olur kürekleri çekmek her yiğidin harcı olmazdı. Genellikle tek kişi ile çekilirdi. İşte bu ambar, eşya ve veya insan taşınırken kullanılırdı.

Yolculuk yapanlar ambara doluşur üzerlerine branda gerilerek serpintiden korunarak ıslanmaları önlenirdi. İnsan ve eşya taşıyıcılığı yan işlerini de yapan piyadeler asıl balıkçılık alanında kullanılırlardı. Ağ ya da paragadi döşer ya da toplarken motor gücüne gereksinim duymaz kürekle yürütülürdü. Bu da hem kolaylık hem de tasarruf sağlardı. Sığ sularda rahat kullanılması nedeniyle sık sık *voli avcılığı* yaparken rastlar ya da yaptığını duyardık. Voli avcılığı; alçak derinliğe sahip kıyı denizlerine döşenen voli ağları ile balıklar ürkütülerek yapılan balık avcılığına denir. Bu avcılıkta olmazsa olmaz voli tokmağı vardır. Uzun bir sırık ucuna monte edilmiş huni şeklinde yapılmış ahşap vantuz. Her piyadenin yanına küreklerle birlikte bağlanmış olarak görürdük.Voli ağları kıyıya döşendikten sonra durağan balıkların sağa sola kaçışarak ağlara takılmasını sağlamak için piyade ağların içinde dolaşır, *voli tokmağı*nı denize vurarak küçük bir bomba etkisi yaratırdı.

Uzun sırığın ucundaki huni şeklindeki ahşap vantuzun içi boş olduğundan, içindeki hava boşluğunun suya çarpmasıyla oluşan *pooof* sesi ve ardından ayaklarla tekne güvertesine vurularak çıkartılan gürültüyle balıklar sağa sola kaçışır, gece karanlığında göremedikleri için ağlara takılırlardı. Teknede personel birden fazla ise tahta parçasıyla küpeşteye vurularak gürültünün süresi ve şiddeti uzatılırdı.

PİYADE - Bodrum KEFALUKA (AKYARLAR)
VOLİ avı yapan balıkçılar
Fotoğraf: Mustafa YUVANÇ arşivi

İşte bu ardı ardına *Poof!... Tak Tak Tak Tak...* sesleri gece karanlığında koy içinde yankılanır, uyuduğunuz sahile yakın evlerden bu sesleri

rahatlıkla duyardınız. Tekneyi görmeniz gerekmezdi.

Piyadeler motorlarla yürütülmeye başlamasından sonra yelken kullanımının ihtiyaç olmaktan çıkmasıyla zamanla direkten vazgeçilmiş, kullanım amacında değişimlerle de güverte yapısında değişimler olmuştur. Motora güven arttıkça da küreklerden vazgeçilmiştir

Bodrum'da balıkçılıkta kullanımı süregelmiş piyadeler farklı formdaki daha kullanışlı teknelerin imalatı nedeniyle tek tük kalmış ve artık terk edilmeye ve nesli tükenmeye başlamıştır.

Bodrum - Günümüz şartlarına göre gelişmiş balıkçı PİYADE teknesi
Fotoğraf: Ali DİZDAR

Zamanımızda artık nehir gezilerinde yoğun kullanılan piyadeleri bol miktarda *Dalyan* ve *Akyaka'*daki nehir gezilerinde yolcu taşımaya elverişli oturma grupları tasarlanmış halde, *Hisarönü, Bozburun, Göcek Körfezi'*nde ise balıkçıların kamara eklenmiş direksiz formlarını teknede gözleme yaparak koylarda satanların, gölgelik olsun diye üzerine tente ekledikleri gezici tekneler olarak eski yapılarını kaybetmiş halde görmekteyiz.

Günümüz şartlarında GÖCEK koyları gözleme sanat PİYADE teknesi
Fotoğraf: Ali DİZDAR

SÜNGERE DALMAK

Süngercilik; bir döneme damgasını vurmuş, ekonomiye çok fazla tesir etmiş, denizciliği geliştirip pekiştirmiş, çok fazla hatıra yaratmış, iz bırakmış, acılar yaşanmış bir konudur. Aksona Mehmet lakabıyla tanınan *Mehmet Baş*, bu konuda gereğince konuşmalar yapmakta ve yazdığı "*Son Süngerci Derin Maviye Adanmış Bir Ömür*" adlı kitabıyla da döneme ve konuya gereken dokümanı sağlamış oldu. Bu yeterli değil elbet. *Bodrum Süngerciliği'*nin daha çok yazılıp çizilmesi gerekir.

Oğlum Çağın, 2002 yılında Anadolu Üniversitesi İletişim Fakültesi'ndeki dönem ödevi için *Bodrumlu Süngercileri* seçmiş, benden de yardım istemişti. Eski süngercilerle röportajlar yapmıştık.

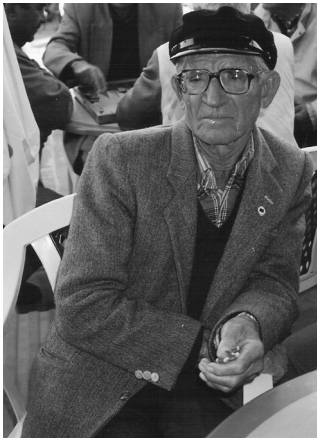

Hasan DİKAN
Fotoğraf: Zehra DENİZASLANI arşivi

Kısa zaman diliminde ulaşabildiklerimizden Aksona Mehmet'in (*Mehmet Baş*) yanı sıra, birisi de Hasan amca (*Hasan Dikan*) idi. Hasan amca, benim arkadaşım Hasan'ın da dayısıdır, Hasan amca o zaman yeğeni bizim Hasan'la birlikte,diğer yeğeninin günlük gezi teknesi "*Karen*" de aşçılık yapıyorlar. Buluşma ayarladık, teknede buluşup süngerciliğin geçmişiyle ilgili sohbet etmiştik.

İlk zamanlar *forma* ile dalınıyor. Forma dediğimiz sistemde; ayaklarında, yerde yürümeyi ve yaralanmayı da önleyecek, ağır, demir (döküm) ayakkabılardan başlayarak, boyuna kadar tulum şeklinde su geçirmez, lastik takviyeli elbiseler giyilirdi. Bu elbisenin boyun kısmı, kafasına takılacak kazan da dedikleri küre biçimindeki yanlarda ve önünde pencereleri olan başlık ile birleştirilir ve kelebek vidalarla sıkılarak su sızdırmazlığı sağlanırdı. Dalgıç dibe batsın diye beline kurşun ağırlıklar bağlanır tüm bu dalgıç kıyafeti yaklaşık elli kilogram gelirdi. Dalgıcın kafasına takılan başlığın tepesinde hortum bağlı olurdu. Bu uzun hortum vasıtasıyla tekneden hava pompalanırdı. Dalgıç bu başlığın içine dolan havayı teneffüs ederdi, fazla hava başlıktaki supap vasıtasıyla dışarı atılır ve dalgıcın mevkii bu su yüzeyine çıkan hava kabarcıklarından tespit

edilirdi. Dalgıç teknesi de ona göre dalgıcı takip ederdi.

İlk süngerciler "FORMA" ismi verilen dalgıç elbisesi sistemi ile dalıyorlardı. Forma dediğimiz sistemde; ayaklarında demir ayakkabı, üzerinde lastik bir elbis ve kafasında demir bir küre ve bu demir küreye tekneden hortumla hava basılan sistem. Deniz dibinde yürümeyi sağlamak ve olası yaralanmayı da önlemek için, ağır demir (döküm) ayakkabılardan başlayan ve kafasındaki kazana kadar devam eden, tulum şeklinde su geçirmez, lastik takviyeli elbise, dalgıcın boyun kısmında kazan denilen küre biçimindeki, yanlarda ve önünde pencereleri olan başlık ile birleştirilir ve kelebek vidalarla sıkılarak su sızdırmazlığı sağlanırdı. Dalgıç dibe batsın diye beline kurşun ağırlıklar bağlanır tüm bu dalgıç kıyafeti yaklaşık 50 kilogram gelirdi. Dalgıç, kafasına geçirilen başlığın tepesine bağlı olan uzun hortum vasıtasıyla tekneden başlığın içine pompalanan havayı teneffüs eder ve fazla hava başlıktaki supap vasıtasıyla dışarı atılırdı.

Teknede çalışan kompresörün pompaladığı hava uzun bir hortum vasıtasıyla dalgıca ulaştırılırdı. Henüz motorsuz devirlerde kompresörler kollu bir çark, insan gücü ile döndürülerek çalıştırılırdı. Motorlara kavuşunca kompresörler

Mehmet BAŞ (AKSONA)
Fotoğraf: kendi arşivi

Hüseyin DENİZASLANI
Fotoğraf: Ali ŞENGÜN arşivi

Dalgıç Elbisesi
Fotoğraf: İstanbul Deniz Müzesi

motora bağlandı ancak motorun durması veya acil durumlar için kollu sistem de mevcuttu. Kompresörler modernleşip küçülünce elle kullanılma mekanizması da yok oldu. Bu durumda herhangi bir aksilikte dalgıcı yukarıya sağ salim alabilecek havayı sağlamak için kompresöre bağlı büyük oksijen tüpleri benzeri iki tüp önceden hava ile doldurulmuş olarak beklerdi.

Bu forma dalışları bir süre sonra yerini maske, palet ve dalgıç elbiseleri kullanılarak yine kompresör marifetiyle tekneden uzatılan uzun hortumdan gelen hava, ağza alına regülatör vasıtasıyla nefes alınarak dalınan "NARGİLE" ismi verilen dalışlara geçildi. Bu geçişi İstanbul'dan gelen iki üniversiteli genç başarmıştı. Robert Kolej mezunu Baskın SOKULLU ve Tosun SEZEN isimli iki genç önlerindeki parlak karıyeri bir kenara iterek Bodrum'un çilekeş deniz emekçileri sünger avcılarına modern süngerciliği öğretmek üzere İstanbuldan çıkıp Bodrum'a gelirler. 1958-59 Bodrum'da sünger dalgıçlığına başlarlar. Ve onların gelişi dalgıçlar için yeni bir devrin başlangıcı olur. Regülatörlü nargile ile dalışları yaygınlaştırıp eski forma dalgıçlığındaki vurgun kayıplarının önlenmesine ön ayak olurlar.Çok az bir süre sonra da teknede kompresör ile doldurulan günümüzün tüplü dalışlarına geçişin ilk adımlarını atarlar.

Dalmanın en önemli kuralı, su yüzüne çıkışların belli aralıklardaki derinliklerde bekleyerek kademeli olarak yapılmasıdır. Yoksa "VURGUN" denilen "DEKOMPRASYON HASTALIĞI" gerçekleşir. Soluduğumuz havada, yüzde 78 oranında bulunan azot gazı, normal şartlarda solunum yoluyla vücudumuza giremez. Ancak denizde derine inildikçe ortam basıncı artar ve 30 metreden sonra dalgıcın vücut basıncı, dış ortamdan yani suyun basıncından daha düşük kalır ve soluduğu havadaki azot, yüksek basınçlı ortamından düşük basınçlı ortama, yani dalan kişinin vücuduna hareket eder. Solunum yaptıkça, akciğerler

yoluyla vücuda giren azot kanda, yağ dokusunda ve kemik dokusunda çözünerek birikir. Dalgıcın su yüzeyine doğru hareket etmesiyle, otuz metreden az su kütlesinden itibaren dalgıcın vücudundaki basınç dışarıdaki basınçtan yüksek olmaya başlamasından itibaren vücuttaki azot gazı da vücuttaki yüksek basınçtan dışarıdaki alçak basınca doğru hareket eder. Bu da solunum yoluyla olur ancak bu zaman isteyen bir süreçtir. Ve kademeli olarak belli derinliklerde bekleyerek azot gazının vücudu terk etmesi sağlanarak yüzeye çıkılır. Su yüzeyine çıkarken 30 metreden itibaren azot gazından kurtulmak için yapılan bu kademeli çıkma işlemine "AKSONA YAPMAK"diyoruz. Dalgıç herhangi bir nedenle henüz azot gazından kurtulmadan su yüzeyine çıkarsa, azot gazı vücut içinde sıkışıp kaldığından kan damarlarında ve dokularda baloncuklar oluşturur, sonuçta arıza, araz ya da ölüm gerçekleşir. Biz buna "VURGUN YEMEK" diyoruz.

Vurgun yememek için tüplü dalışlarda bu işlemi dalgıcın kendisi yapmak zorundadır. Forma ve Nargile ile dalışlarda da dalgıçları yukarı çeken kişilerce belli derinlilerde bekletilerek yapılırmış. Ancak bazı dalgıçlar hırs yapar dalma sürelerini uzatırlarmış. İşte bu gibi dalgıcın hırs yapıp dipte fazla kalması ve sağlığına dikkat etmemesi gibi sağlıksız durumların meydana getireceği muhtemel vurgun yemesi durumunu erkenden tespit ve müdahale için, dalgıç tekneye alındığında "VURGUN TESTİ" yapılırmış. Tekneye alınan dalgıcın, başlığı çıkarıldıktan hemen sonra, dalgıca bir sigara yakıp verilir, sigaradan birkaç nefes çeken dalgıç bayılırsa vurgun yemiş, bayılmazsa sağlam olarak kabul edilirmiş.

Hasan amca anlatıyor, babasının teknesinde çalışıyorken: "*Biz o zaman çift forma ile dalış yapardık. Dalgıcın biri çıkar çıkmaz, diğer dalgıç dalardı. Dalgıcı aldık tekneye, hazır olan diğer dalgıcı biraz beklettik daldırmadık.* Çıkan dalgıcın başlığını (kazanı) çıkarttık. *Bir sigara yakıp verdiler, bir iki nefes çekti hooooop bayıldı. Hemen kazanı yeniden takıp dalgıcı denize attılar. Ben ve bir gemici denize atladık, kazandaki fazla havayı boşaltıp daldırdık. Dalgıç yavaş yavaş kendine geldi ve aksonaya (dekomprasyona) başladık. 20 kulaca (36 metre) yavaş yavaş indiriyoruz, yine yavaş yavaş yüzeye çıkarıyoruz.Akşama kadar aksonaya devam ettik, adamı kurtardık ancak ayakları tutmuyordu. Akşam depo teknesine götürdüler dalgıcı yürütme egzersizleri ile sabaha kadar uyutmadılar. Ertesi gün defne yaprağı, adaçayı ve daha birçok bitki karışımlarının kaynatılması ile elde edilen bir solüsyonu özel plastik havuza doldurup*

dalgıcı içine yatırıp, ayakları ovmaya başladılar.Her sabah da dalmaya gitmeden önce, vurgun yiyen dalgıca aksonsa yaptırır ve depo teknesine bırakırdık. Her gün biraz daha iyiye gitmesi sonucu on beş gün sonra artık ayakları iyice iyileşti ve yine dalmaya başlamıştı."

Günümüzde bu işlem için böyle olayların bol olduğu yörelerdeki sağlık merkezlerinde, *basınç odaları* tesis edilir, denizde yapılan bu işlem uzmanlar kontrolünde sağlık merkezlerinde yapılır. Basında zaman zaman okuruz; basınç odası talepleri olur, çalışıyor çalışmıyor, kullanacak uzmanı yok, niçin yok, gibi bir sürü polemikle karşılaşırız. Günümüzde bu işi henüz rayına oturtamadık. Geçmişte insanlarımız mecburen kendi işini kendi halleder durumdaydılar.

Vurgun yiyenler bazen kurtarılıyor, bazen sakat kalıyor bazen de ölüyorlardı. Bu işlerden sıtkı sıyrılan Hasan amca askerden döndükten sonra *kangava* süngerciliğine geçiş yapmış: "*Karasularımızda üç milden yakın mesafelerde kangava avcılığı yasak olduğundan bazı mecburi durumlarda bu yasağı çiğnemek durumunda kaldık ve bu seferde jandarma botundan çekmeye başladık. O zaman henüz sahil güvenlik kurulmadığından, sahil güvenlik görevini yürütenler Jandarma Komutanlığına bağlı Deniz Kuvvetleri elemanlarının görev yaptığı Jandarma botlarıydı. Sık sık kontrollerle tabi tutulurduk. Bir keresinde jandarma botu komutanı suçum yokken bana vurmaya kalkıştı.O günden sonran süngerciliği bıraktım sattım takımları; gittim İzmir'e balıkçılık takımları aldım balıkçılığa başladım*" diyor. Hasan Amca.

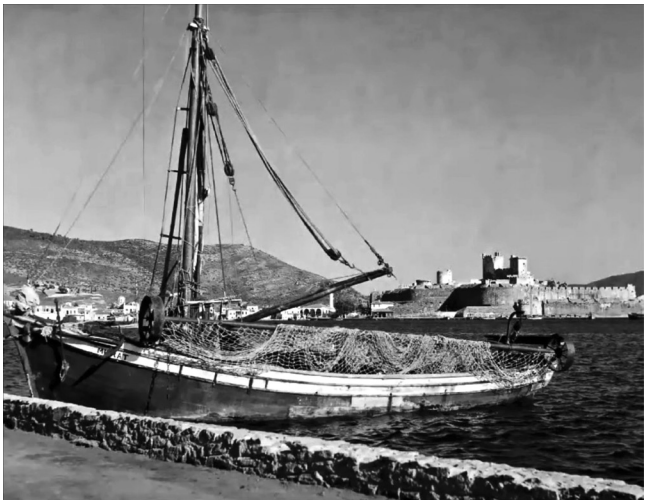

KANGAVA teknesi
Fotoğraf: Mustafa KAPKIN arşivi

Kangava… Teknenin boyu nispetinde altı ile on metre uzunluğunda, demir bir borunun her iki ucuna döner birer demir tekerlek takılır. Deniz dibinde bir aracın arkasından gelen römork misali çekilerek ilerleyen bu tekerlekli aparata, boyu kadar ağzı olan bir ağ torba bağlanır.Bu torbanın alt ucunda yerde sürünerek gelen zincir, üst ucunda da yüzen mantar yaka olur ki torbanın ağzı açık kalsın. Bu tekerlekli aparatın arkasından yere sürtünerek gelen zincir, deniz dibinde bulunan süngerleri yerden kopararak torbaya aktarır.Ağırlaşan torba tekerlekle birlikte tekneye alınarak süngerler toplanır. Bu avlanma şekline *kangava avcılığı* bu işi yapan teknelere de *kangava teknesi* denirdi. Günümüzde artık kalmadı. Onları sadece resimlerde görebiliyoruz

Kangavalar; deniz dibine yaptıkları tahribatların yanı sıra deniz diplerini tararken bolca tarihi eserler de çıkarmışlardır. Kangava avlarına takılan bilhassa amfora tabir ettiğimiz tarihi testileri ve benzeri eserleri süngerciler getirip müzeye teslim ediyorlarmış.

Bazen çıkarılan bu eserlerin müzeye tesliminde bürokrasi bıkkınlık veriyor, bazen de teknede bulunması başlarını derde sokuyor olmasından kangavacı, süngerci ve balıkçılar buldukları eserleri gersin geriye üstelik kırarak da denize attıklarını söylerler. Gündoğan koyunun çıkışında *Apostol* adası vardır haritalarda "*Küçük Tavşan Adası*" olarak geçer. Bu adanın kuzeye bakan yakasında küçük bir girinti vardır ve tekneleri karayel rüzgârından korur. Bu girintiyi genellikle balıkçılar kullanırlar. Bir nedenle orada yüzmeye gittiğimde maske ile deniz dibini seyretmiştim. Kıyı sularında çok geniş bir alanda çok fazla kırık amfora parçalarına rastlamıştım. Muhtemelen trolcüler ağlarına takılan amforalardan kurtulmayı seçmişlerdi.

Hasan Amca ile yaptığımız bu uzun sohbette, bir ara süngerlerin nerede kullanıldığını sormuştum.

"*Ben de merak ediyordum sünger sattığım tüccarın birine sordum.Bu kadar sünger alıyorsunuz nerde kullanılıyor bunlar diye. O söyledi. Bizim ipsatur dediğimiz süngerleri porselen eşyaları parlatmakta kullanıyorlarmış. Melat dediğimiz süngerleri de küçük küçük kırpıp kadınlar koltukaltlarında ter emici olarak ve doğum kontrolü için kullanılırmış. Kaba süngerleri de fabrikalarda temizlik için kullanıyorlarmış*" demişti.

AYNACI sandalı
Fotoğraf: Ali DİZDAR

Bizler ise suni süngerle henüz tanışmadan önce; mutfakta, banyoda ve temizlik işlerinde, cilalama işlerinde hep bu doğal süngerleri kullanırdık.

Devam eden sohbetimiz esnasında: "*Süngerlerimizi satmakta zorlanırdık. Genellikle Bodrum'a gelen Yunanlı tüccarlar alırdı. Bazen de kaçak yolla yine Yunanlı tüccarlara satardık. Anlaşır Karaada'nın arkasında Kaçakçı Koyu'nda, Yunan adalarından gelen tekneyle gece buluşur çuvallarla süngerleri verir karşılığı altın alırdık*" diye anlatmıştı.

Kaçakçı Koyu Karaada'nın güney yakasında küçük korunaklı bir koydur.Adını yerel halkın koyduğu günümüzde genellikle dalgıç teknelerinin durak ve dalış yeridir.

Hasan Amca (Hasan Dikan) bir süre balıkçılık yaptıktan sonra balıkçılığı da bırakmış ve yedi metre bir tekne alarak deniz dolmuşçuluğu yapmış. İleri yaşlarda kendini emekliye ayırıp zaman zaman kaptanlık ve hatta yeğeninin teknesinde aşçılık da yaparak denizden hiç ayrılmamıştı. İki oğlunu da kaptan olarak denizlere teslim eden *Hasan Dikan* amcayı 84 yaşında kaybettik. Nur içinde yatsın.

Akdeniz ve Ege Denizi'nde derin dalışlar, Marmara Denizi'nde alçak dalışlarla toplanan süngerler sığ sularda ve kıyı denizlerinde *aynacı sandalları* ile de toplanırlardı. Ege kıyılarımızda bol bulunan süngerler, sığ kıyılarımıza kadar üremişlerdi. Sefere gidilmediği, ara verildiği ya da daha fazlasına ihtiyaç hissetmeyen dalgıçlar, sığ sulardaki bu süngerleri toplamak için kullanılan bu sandallarla çok miktarda sünger toplamasalar

AYNACI sandalı (Kalimnoslu balıkçı)
Fotoğraf: Ali DİZDAR

da yeterli kazanç sağlayabiliyorlardı.
Aynacı sandalları yaklaşık beş altı metre civarlarında boyu olan, içinde deniz dibini seyretmek için bir *ayna* ve sünger çıkarmakta kullanılan *kamaka* dediğimiz bir sırık bulunan, eski zamanlarda sadece kürekle, daha sonraları motorla da yürütülen teknelerdi. Ayna, 40-50 cm. çapında konik ya da silindir seklinde tenekeden yapılmış bir boru, yüksekliği yaklaşık 50-60 cm. alt tabanına kalın bir cam monte edilmiş deniz dibini seyretme aletine denirdi. Aynayı kullanan kişi camlı ucunu yaklaşık bir karış kadar denize daldırıp üzerinden bakarak, camdan deniz dibini büyütülmüş bir şekilde seyrederdi. Bu deniz dibini seyreden ve süngerleri görüp haber veren kişiye aynacı denirdi. Görülen süngerler tarif üzerine ya kamaka denilen kancalı zıpkın ile alınır ya da dalgıç dalarak süngeri çıkartırdı.

Kamaka boyu dört beş metre civarı ve ucunda kancalı kısa zıpkını olan metal bir aparat monte edilmiş uzun bir sırık. Kamakanın sivri ucu süngere saplanır, sivri ucun altındaki kancayla sünger yerden ya da taştan koparılarak alınırdı.Yaz aylarında ayna kayığı ile sığ sularda denize girerek sünger çıkarmak zevkli ve kolay olabilirdi, ancak soğuk kış aylarında yapılmak istenirse kamaka daha çok tercih edilirdi. Yukarıdaki fotoğraflarda sandalın her iki yanında görünen kamaka sırıklarıdır.

Sünger avcılığı yasaklanmasından sonra aynacı sandalları işlevlerini yitirdi ve mecburen balıkçılığa döndüler. Aynayı balıkçılar bilhassa ahtapot avlamak için kullanıyorlardı. Sığ sularda deniz dibini görmek için *Eşref* amca gibi ahtapot avcıları kullanmayı sürdürdüler, ancak günümüzde artık göremiyoruz.

ASGELLE ya da PASPARAS SÜNGERLERİ

Beş bin çeşidi bulunan deniz süngerlerinden, bizim süngerciler beş altı çeşidini ticari değeri nedeniyle topluyorlardı.Bir de işlerini kolaylaştıran, ticari değeri olmayan süngerler de vardı. *Asgelle* ya da *pasparas* adıyla anılan bir sünger.

ASGELLE ya da PASPARA süngeri
Fotoğraf: Süngercibaba (Mehmet C. SARIDAL)

Bu süngerin ticari değeri olmadığından, toplanıp ticareti yapılmıyordu. Fakat eski sünger avcılarımız bu süngerin çok iyi temizlik yaptığını keşfetmişler ki bulaşık yıkamada kullanmışlardır. Tabak, çanak, çatal, kaşık, tencere tüm bulaşığı deterjan kullanmadan bu süngerle pırıl pırıl yıkamışlar, zamanın yokluk ve maddi sıkıntılarına da çare bulmuşlardı. Doğayla barışık yaşamayı benimsemiş, öğrenmiş ve öğretmişlerdir. Yakın zamana kadar bize pırıl pırıl bir denizi hediye ederek bizlere emanet eden sünger emekçisi denizcilerimize teşekkür edelim.

Bugünkü dünyaca ünlü sualtı müzelerimizi oluşturan buluntularda onların kılavuzluğu vardır. Deniz dibi dünyasının ve sualtı buluntularının kâşifleri ve neferleri sünger dalgıçlarımızdır.

Akdeniz'in her neresinde sünger varsa oraya sefer yapmışlar.Aylarca küçücük teknelerin içinde yaşamışlar, vurgun yiyerek hayatını kaybeden arkadaşlarını da en yakın kıyıya defnetmişlerdir.

Helalleşerek sefere gönderdiği, eşini, kardeşini, oğlunu ya da babasını kaybeden aileler; acı dolu yıllar yaşamıştır. Vurgun yiyip kurtulan dalgıçlar ise hayatı boyunca taşıyacağı arazlarla cebelleşmektedirler. Bodrum'un ekonomisine can veren sünger dalgıçlarının bu emeği anıt sallaşmayı hak etmiştir. Süngere dalarken dalgıçlığı öğrenmişler ve liman inşaatları, batık çıkarma,sualtı keşifler gibi birçok deniz dibi işlemleri için işçi olmuşlardır. Saygıyla anıyor ve selamlıyorum.

ARAP MOTORU

Arap Ömer Aslanseren, Arap amca, ayrılmaz üçlü arkadaş grubumuzdaki Hasan'ın babasıydı. Süngercilik, balıkçılık ve en son bakkallık yaptı. Karaciğer kanaması sonucu beklenmedik erken bir zamanda 59 yaşında rahmetli oldu, nur içinde yatasın.

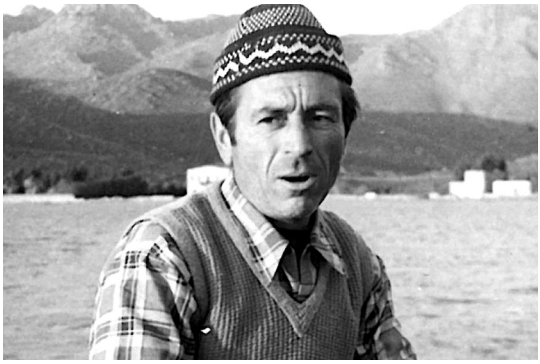

Ömer Arap ARSLANSEREN
Fotoğraf: Hasan ARSLANSEREN arşivi

Arap amca derdik arkadaşları ona *Arapo* diye seslenirdi. Arap ismi ona dedesinden miras kalmış, bu günün *Akyarlar* Mahallesi o günün *Kefaluka* Köyü'nde yaşamış ünlü Arap Ağa'nın torunuydu. Koyu buğday tenli, kısa boylu, küçük adımlar atarak hızlı hızlı yürür, espri yüklü cümlelerle çabuk çabuk konuşurdu. Zaten espritüellik bizim mahallenin genel karakteriydi.

Arap amcanın İstanbullu bir arkadaşı vardı: *Suat Bey* derdik. Bizim mahallede oturur, sık sık İstanbul'a gider gelir, geleceği zaman İstanbul'dan telefon edermiş, geliyorum bir şey istiyor musun diye. Bir seferinde Arap amca "*Yok, sen kendini getir; bir de şu poyrazın deliğini kapat da gel*" demiş. İstanbul'da ne zaman yağmur yağsa, ardından Bodrum'da kuzey rüzgârları eser hava soğurdu, biz de buna İstanbul'daki yağmurun soğuğu geldi derdik.

Bizim ahali güneyden esenlere *lodos* dediği gibi, kuzeyden esen soğuk rüzgârlara da *poyraz* derdi. Bu poyrazlar kış aylarında dondurur, bilhassa balıkçılar bu soğuğu elleri devamlı ıslandığından hiç sevmezlerdi. Balıkçılık yapmakta olan Arap amcanın bu isteği çok anlamlı olmuş ve çok da hoşumuza gitmişti. Sık sık anardık hâlâ daha anarız.

Arap amca biz üç arkadaşı bir arada gördüğünde "*Sacayağı gene buluşmuş*" derdi. Sacayağı demirden yapılmış, genellikle daire veya eşkenar üçgen biçiminde üç ayaklı, tencere, kazan, çömlek gibi mutfak

eşyalarının açık ateş üzerinde belli bir yükseklikte güvenilir bir şekilde durabilmesini sağlayan mutfak eşyasıdır.

Dedim ya esprisiz konuştuğu olmazdı. Hasan anlatırdı, bir sünger seferi sırasında teknede motor dairesinin arkasında şaftın üzerinde kendilerine bir yer yapıp yatıyorken; teknede bolca kakalak (hamam böceği) var. Arap amca üzerinden geçen böceğe seslenmiş, "*Tamam geç ama yol yapma*" demiş.

Bir gün arkadaşları ile muhabbet sofrasında, kadehine küçük bir sinek düşmüş.Çatalın tersiyle sineği bardaktan çıkarmaya çalışmış, ancak bir türlü denk getirememiş.Bir süre uğraştıktan sonra sıkılmış; "*Aaaaaa uğraşamıcem sennen, yum ulen bacaklarını yutucem*" demiş, ortalığı kahkahaya boğmuş.

Turizmin ilk yılları. Ankara'dan arkadaşlarımız gelmişti. Biz de onları gezdirmek istiyoruz. Mehtap turu yapacağız tekne bulmak lazım. Arap amca da balıkçılık yapıyor. Arap isimli 8,5 metre bir tirhandili var. Hasan'a baskı yaptık "al şu gayığı" diye. Neyse Hasan da *sabahçı*ya, ağ atmak bahanesiyle tekneyi almış. Sabahçı demek gece saat 12 ila 01 gibi serilen balık ağlarının gün ışırken kaldırılması ile yapılan balık avcılığı.

Neyse nevalemizi aldık doluştuk tekneye. Karaada'nın arkasında vur patlasın çal oynasın eğlendik. Nevaleyi de tükettikten sonra olduk pilot. Bizde ağ atacak ne hal kaldı ne de teknede ağ atılacak bir pozisyon. Ancak görevimiz var ağları atmalıyız. Atmaya kalkıştık da başa bela aldık. Ağlara basmışız ve ağlar dolaşmış. Atamadık, geri topladık ve sabaha karşı boş döndük.

Ertesi gün Allah'ın emri Hasan azarı yemiş. Bize; "Bunu telafi etmemiz lazım yoksa babam susmıcek" dedi ve biz tekneyi tekrar alıp telafi avcılığına gittik sadece üçümüz. Şansımıza da oldukça fazla balık tuttuk. Sefer dönüşü gerine gerine Arap amcanın yanına gidip balıkları verdiğimizde bize; "*Hepsini tutmasaydınız bize de bıraksaydınız*" deyip bizi affetmişti.

Herkeste olduğu gibi, bizim de illaki birbirimize kötü şakalar yapma eğilimimiz vardı. Bu nedenle bir keresinde içeceğine çeşitli şeyler karıştırıp Hasan'ı zil zurna sarhoş etmiştik. Kollarına girerek evine

götürüp, avludaki sedire yatırıp bıraktık. Ertesi gün Hasan'ı kontrole gittiğimizde, Arap amca: "*Buna bu kadar içirmeyin mantarını koklatın yeter*" diye Hasan'a takılmıştı.

Yıllarca olanaksızlıklarla sürdürülen süngerciliğin eziyetinden kurtulmak için, hazır da süngere hastalık gelmişken diğerleri gibi balıkçılığa başlayan Arap amca; çocuklarını bu işe bulaştırmamak ve tahsil yapabilmelerini sağlamak için zaman zaman eşi Müveddet Teyze ile birlikte bu işi yapmaya çalışmış, ancak eşine de kıyamayıp balıkçılığı tek başına yapmanın yollarını aramıştı.

Balık ağı çekme düzeneği
Fotoğraf: Ali DİZDAR

Ağları tekneye tek başına çekmek çok zordu ve yardımcısız olmazdı. Arap amca bunu kolaylaştırmanın ve balıkçılığı tek başına yapmanın çaresine kafa yormuş, aramış ve bulmuştu. Yunan balıkçı teknelerinde bir benzerini gördüğü, bugün her balıkçı teknesinin baş tarafında, ağları toplamak için monte edilen çıkrık dolabına benzeyen bu aparatı demirci, kaynakçı, motorcu ustaların kapılarını aşındırarak ve tek tek tarif ederek aşama aşama ve de söylene söylene yaptırmıştı.

Arap amcanın sistemi çok komplike idi. Teknenin önündeki bu kasnağa teknenin motorundan kayışlar vasıtasıyla dönme gücü de aktararak motor gücüyle kasnağı döndürüyor hiç zorluk çekmeden ağları tekneye alıyordu. Bu, ağların çekilmesini daha da kolay hale getirmişti. Ondan sonra diğer balıkçılar da yaptırmaya başlamışlardı. Biz bu aleti ilk kez *Arap* motorunda görmüştük.

Titiz, biraz asabi ancak hoşgörülü *Arap* amca, ismini Arap koyduğu 1962 yapımı teknesini biz gençlerin kullanmasına da hayır demezdi. Süngerciliğin ardından balıkçılık yaptıktan sonra yaşlanmanın da verdiği zorluklar nedeniyle pes etmiş ve evinin bahçesine yaptığı dükkânda mahalle bakkallığına başlamıştı. Bakkallığa başladığı 1970'li yıllarda Arap motorunu

gezi teknesi haline getirdiğinde tekne neredeyse bizim olmuştu. Koyları gezdiğimiz, gecelerimizin sohbet mekânı, ara sıra balığa çıktığımız Arap motoru hâlâ yaşamakta. Bu tekne ilk tekne yapım ustalarından *Ziya Güvendiren* ustanın imalatı olan bir tirhandildir. Eski tekne yapım ustası *Ali Kemal Denizaslanı*'nın yaptığı eski tekne maketlerinin sergilendiği *Bodrum Deniz Müzesi'*nde bu tirhandilin

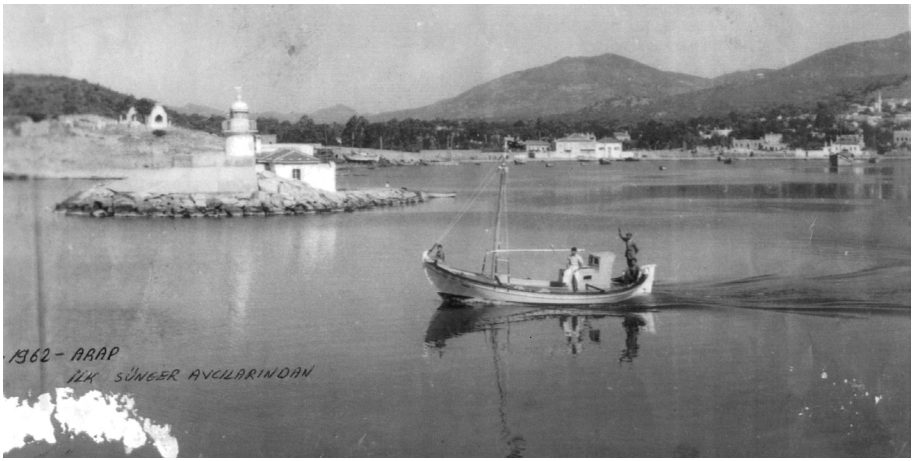

ARAP Tirhandili 1962 Bodrum Liman çıkışında
Fotoğraf: Hasan ARSLANSEREN arşivi

ARAP Tirhandili (günümüz) - Fotoğraf: Ali DİZDAR

bir maketi de sergilenmektedir. Bizim çocukluk zamanımızdaki tabiriyle Arap motoru, 8,5 metre boyunda bir tirhandil ve zamanın çalışkan süngerci teknesiydi. Hasan'ın babasıyla çıktığı süngercilik seferini sizlere aktaracağım ki süngercilerimizi de saygıyla analım.

Aldı sözü Hasan Aslanseren;

"*Sokakta oyun oynayan haylaz, serseri ve 'Bu çocuk adam olmaz' damgasından kurtarmak için okul çağındaki biz çocuklar, bilhassa yaz tatillerinde ya babanın işine yardımcı ya da tanıdık esnaf veya zanaatkâr yanına çırak olarak verilirdik. Babam o zamanın ekmek kapısı olan sünger avcılığı işiyle uğraşıyordu. Bu iş çocuklara göre değildi. Bu nedenle beni yanına almaz tanıdık esnaf yanına çırak verirdi.*

İlkokul dördüncü sınıf öğrencisiydim ve sınıfı geçemedim. Sınıfta kaldığım 1963 yılı yaz tatilinde, babam bana ders vermek, para kazanmanın zor yollarını göstermek ve biraz da cezalandırmak için gittiği sünger seferine beni de dâhil etmişti. 11 yaşındaydım ve esnaf yanında çıraklık yapmaya razıydım. Arkadaşlarımdan ve Bodrum'dan birkaç aylığına bile olsa ayrılmayı hiç istemiyordum, ancak sınıfta kalmanın utancından 'gitmek istemiyorum' bile diyemedim.

Sünger avcıları için Bodrum civarındaki kıyı denizlerinden çıkartılan süngerler yeterli olmaz, uzak denizlere seferler düzenlemek zorunda kalırlardı. Bu sefer rotalarından biri de Marmara Denizi rotası idi.

Sezon hazırlıkları mayıs ayına kadar tamamlanır, teknelerin bakımı yapılır ve boyanırdı. O zamanki teknelerde hiç vernikli kısım olmaz; her yer dip köşe boyanırdı. Tekne denize inip belgeleri ve seyir güvenliği tamamlandıktan sonra dalgıçlara hava sağlayan hayati teçhizat elden geçirilir, güvenli olmaları sağlanırdı. Hava kompresörünün bakımı yapılır dalgıcın hava hortumunun sağlamlığı, basınca dayanıklılığı ve hava regülâtörlerinin sağlıklı çalışması test edilir, eksiklik varsa gerekli yedek parçalar sağlanırdı.

Tüplü dalışın farklı bir versiyonu olan Nargile usulü ile dalgıçlar balıkadam elbiseleri giyer, maske ve palet ile teknedeki hava kompresöründen basılan havayı uzun hortumun ucundaki regülatörden soluyarak dalarlardı. Teknede konuşlandırılmış ve sisteme paralel bağlı bulunan büyük hava tüpleri devamlı dolu olarak yedekte bekler herhangi bir motor veya kompresör arızası meydana gelirse dolu olan tüplerdeki hava, dalgıcın dışarıya sağ salim alınması için yeterli zamanı sağlardı.

Hava tüplerimiz teknenin alabandasına (iç duvarına) monteli büyük

oksijen tüpleri ebadında üç adet idi. Seferden önce bakımı yapılır, içleri temizlenir ve kurutulup kapatılırdı. Babam bu konuda çok hassastı. Dalgıçların hayatının söz konusu olan bu teçhizatlardı, asla tedbirsizlik yapmaz ve çok titiz davranırdı. Bu nedenledir ki babamın teknesinde hayati tehlike yaratan bir kaza yaşanmamıştır.

Teçhizat işleri tamamlandıktan sonra kumanya tedarikine başlanırdı. Bir dana veya bir koyun kesilir ve evin avlusunda büyük kazanlarda akşama kadar eti kavrulurdu. Mahalle mis gibi kavurma kokardı. Kavrulan etler tuzlanıp tenekelere basılır teneke kapakları lehimlenirdi. Bu kavurmalar toplam üç dört tenekeyi bulurdu. Üç dört *çuval da peksimet siparişi verilir. Köylerden bir iki teneke yağlı zeytin, bir iki teneke salamura keçi peyniri sağlanırdı. Kumanyanın ana malzemesi kuru fasulye, bulgur, makarna çuvallarla alınır; yağ, salça, soğan gibi kumanyalarda temin edilerek tekneye depolanırdı.Baş üstüne direğin dibine içecek su tankı olarak yatay bağlanan bir varil ile içecek su temin edildikten sonra sefere hazır olunurdu.Datçalı dört dalgıç, aşçı (dedem) ve babam, okullar kapandıktan sonra da benim dâhil olduğum bu seferde teknede yedi kişi ile saydığım onca malzemeyi bizim 8,5 metrelik Arap tirhandiline sığdırılma konusu ise bir ustalık işiydi.*

Mayıs ayı idi. Marmara Denizi sünger seferi başlıyordu.Böyle seferlere genellikle yalnız gidilmez,dört beş tekne birbirine yakın tarihlerde mahalleli ile vedalaştıktan sonra, dualar ve sağ salim geri dönün temennileriyle uğurlanırdı. Sünger dalgıçlarında vurgun yemesi nedeniyle çok fazla ölüm ve sakat kalma olayı yaşandığından, uğurlamalar acılı olur; gidenlerde bir heyecan, kalanlarda bir buruk keder alın yazısına dönüşürdü.

Babamı sefere uğurladıktan bir süre sonra okullar kapanıp ben sınıfta kalınca, toplanan süngerleri Bodrum'a getiren babamla birlikte Kuşadası'nda tekneye katıldık. Bizimle aynı sünger seferine çıkan Plaçi ve Güven tekneleri ile genellikle yan yana avlanıp akşamları beraber oluyorduk. Dedem Mehmet Çavuş (Mehmet Dikan) çok iyi bir aşçı ve denizciydi. Ön tarafı yarım açılmış yağ ya da peynir tenekesinden yapılmış ocağı, çalı çırpı ile kamara girişinin ağzında öyle güzel yakar ve dikkat ederdi ki etrafa kıvılcım sıçratmaz, ceviz kabuğu misali denizde sallanan teknede yemekler dökülmezdi. Kötü hava bile olsa yemek; saatinde hazır olur ve kimseye acıktık dedirtmezdi.

Dedem kuru fasulye ve bulgurdan bıktı mı günün son dalgıcına siparişi verir "Üç dört kiloluk bi orfoz al da gel, akşama pilaki yapıcem" derdi. İşini bitiren dalgıç yüzeye çıkmadan önce, dedemin siparişini ne bir eksik ne bir fazla orfozu yakalar getirirdi.

Çıkarılan süngerler önce ayakla çiğnenerek süngerin içindeki beyaz sıvıdan arındırılır, daha sonra üzerindeki siyah zarı temizleyebilmek için Apoş dediğimiz file türü torbalara konularak denize sarkıtılırdı. Denizde yumuşayan süngerler daha sonra tekrar çiğnenip çitilenerek üzerindeki siyah zardan arındırılır ve iplere dizilerek teknenin muhtelif yerlerine asılarak kurutulurdu. Bu işlem hep bana verilirdi ki ben bunu bir angarya gibi görürdüm, sünger çıkartmak bana göre daha sayı değer gibi görünmüştü.

Kuruyan süngerler sonra çuvallara basılır depolama yeri olmadığından kamara içi, güverte üzeri her yer sünger çuvallarıyla dolardı, kıpırdamaya yer bulana aşk olsun. Kamara içinde yer kalmadığı için (dedem hariç) dalgıçlar dışarıda nerede yer bulurlarsa, babam ve ben makine dairesinin arkasındaki boşlukta şaftın üzerinde yatardık. Sabahları erken kalkılır, önce biraz yol gidilir sonra dalgıç hazırlanır ve dalmaya başlanırdı. Sabahları benim işim olmazdı, ancak babam uyumama izin vermez beni erkenden kaldırırdı. Para kazanmak için verilen çabanın, zorlukların, çekilen eziyetlerin farkına varayım diye ve bunu da yüzüme sık sık söylerdi zaten.

Bizim filo avlanarak Çanakkale'ye doğru yol alıyordu. Çeşme, Foça, Dikili, Edremit, Midilli Adası derken Bozcaada'ya vardık. Burada bir gece dinlendikten sonra zorlu Çanakkale Boğaz geçişi başladı. Boğazın bir dere gibi aktığını görmüş hayretler içinde kalmıştım. 10 beygirlik (hp) Scandia marka makinemiz kuvvetli akıntıya dayanamayıp arızalandı. Babam ve dalgıçlardan Nihat Abi motoru tamir edip çalıştırdıklarında, boğaz girişinden beş mil kadar açığa sürüklenmiştik. Giriş çıkış yapan büyük tankerleri seyrediyordum; bizim teknemiz onların filikası kadardı.

Çanakkale Boğazını geçmek için tam bir kıyı seyri başladı. Akıntı bize göre çok kuvvetli olduğu için neredeyse kıyılara altımız sürtecek kadar yakın gidiyorduk. Biraz ortaya çıksak motorun gücü akıntıyı yenemiyor yerinde sayıyor gibi oluyorduk. Bu zaman kaybı babamın da dalgıçların

da çok canını sıkıyordu ama benim çok hoşuma gitmişti. Tirhandilin en önünde oturup gün boyu kıyıları ve Çanakkale'yi seyretmiştim. Otuz mil olan Çanakkale Boğazını geçmek iki buçuk günümüzü almıştı.

Boğazı gerilerde bıraktıktan sonra bir süre Paşa Limanı, Avşa Adası ve Erdek civarlarında avlandık. Marmara Denizinin meşhur mantaba süngerlerine ulaşmıştık. Mantaba süngeri; küçük boyutta bol bulunan ve bu bolluğu nedeniyle getirisi tatminkâr bir sünger. Bu süngere ulaşmak için Bodrum'dan Marmara Denizi'ne zorlu bir yolculuk gerekiyordu. Ege Denizi'nde seksen metreye varan derinliklerde sünger çıkarma eziyetinden, beş altı metreye kadar düşen derinliklerde rahat dalmaya geçilmişti. Bazen sırasını bekleyen dalgıçlar sıkılırsa maske palet çıplak vaziyette dalar Mantaba toplarlardı.

Babama denemek istediğimi söyledim. Kabul etti ve kompresörle ilk dalış heyecanını orada yaşadım. 11 yaşında 11 metreye daldım. Birkaç sünger getirdim.Biri uslu imiş, diğerlerini denize attılar. Birbirine çok benzeyen bu iki tür süngerden işe yarayanına uslu işe yaramayan süngere de *deli sünger denir. Bunun ayırdına varmak biraz deneyim gerektirir.*

Avlanarak kuzeye doğru yol alıyorduk. Dört beş teknelik filomuz bazen ikiye düşüyor, bazen günlerce birbirimizi göremiyorduk. Tesadüfen bir yerlerde karşılaşınca da çok mutlu oluyorduk.

Dalgıçlar, Tekirdağ yakınlarında bol sünger çıkarmışlardı. Tekirdağ'da kumanya takviyesi yapıp hasretini çektiğimiz meyveleri almıştık. Oradan aldığımız gördüğüm en büyük karpuzu, yedi kişi iki günde zor bitirmiştik.

Bir akşam avlanmadan erken dönüp, Arap motorunu Şarköy'de bir çay bahçesinin önüne bağladık. Kasabanın merkezindeydi. Akşamsefası ya da çay keyfi için gezintiye çıkanlar bizim tekneyi ilgiyle seyrediyorlardı. Uzaylı görmüş gibiydiler. Görüntü olarak çok farklıydık, galiba kötü görünüyorduk. Her yerde kocaman sünger çuvalları, direkten gerili iplerin üzerinde dalgıçların çamaşırları, saçı sakalı uzamış insanlar. Bir de kimsenin alışık olmadığı ve sevmeyeceği sünger kokusu. Çay bahçelerinden gelen bir müzik beni çok etkilemişti ve o müziği çok sevmiştim. Bu, daha sonralarda meşhur olan Berkant'ın Samanyolu şarkısıydı ve ilk kez orada dinlemiştim.
Şarköy'den sonra tekrar Marmara'nın ortalarına, Marmara Adalarına

indik. Teknede adım atacak yer kalmamıştı.Her yer sünger çuvallarıyla dolmuştu.Babam sünger çuvallarını ve beni Bodrum'a geri götürmenin zamanının geldiğini söylediğinde çok sevinmiştim. Tekne ve dalgıçlar yaz sonuna kadar avlanmaya devam edecekti.

ARAP Tirhandili seferde
Fotoğraf: Hasan ARSLANSEREN arşivi

Marmara Adası'ndan İzmir'e mermer taşıyan Karadeniz tekneleri (çektirme) vardı. Ağzına kadar mermer yüklü bir çektirmenin üzerine bizim sünger çuvallarını da yüklediler. Babam, ben ve sünger çuvalları İzmir'e doğru yola çıktık. Birkaç gün sonra İzmir Pasaport Limanına, oradan da bir kamyonla Bodrum'a geldiğimizde temmuz sonlarıydı. İki ay süren ilk ve son süngercilik maceram sona ermişti. Babam bu işi birkaç yıl daha devam ettirdikten sonra pes edip balıkçılığa geçiş yaptı."

Evet Hasan'dan bu kadar… Eğer araştırırsanız bu anılardan yüzlercesine ulaşabileceğiniz, yaşanmış hikâyelerden birisi ile süngercileri bir kez daha yad etmiş olduk.

Unutmayalım…Çok hızlı bir ivme ve ihtiyaç ile turizme geçiş yapan denizcilik sektörümüz, süngercilerimiz sayesinde hiç bocalamamış, zorlanmamıştır. Turizm gezi kaptanlıklarına geçiş yapan süngercilerimiz, mesleklerini saygı ve övgülerle sürdürmüşler; kendilerinden sonraki kuşaklara da aktardıkları denizcilik bilgileriyle de gezi turizminde ve mavi yolculuklarda diğer yörelerden hep bir adım önde olmamızı sağlamışlardır. Kaptanlarımızdaki temel denizcilik öğretilerinin, usta çırak ilişkisiyle genlerimize işlemiş olması vefakâr ve cefakâr süngercilerimiz sayesindedir. Bir kez daha saygıyla selamlıyorum.

DELİ AHTAPOT

Deli tanımlamasını; yabani cins, ticari ya da verimkâr olmayan, yenmeyen ürünler için kullanırız. Deli zeytin, deli sünger gibi. Ahtapot ismi ise Yunancadan alınmadır. Söylendiği gibi yazıyorum: '*Ohto (sekiz) Podi (bacak)*'. Sekiz bacak olarak isim vermişler. Bilindiği üzere ahtapotların sekiz bacağı vardır. 300 türü bulunan kafadan bacaklılar familyasına dahil olan ahtapotlardan Bodrum kıyılarında iki türüne rastlardık. *Ahtapot* ve *Deli Ahtapot* derdik. Ahtapot, bildiğimiz satın alıp yediğimiz ahtapot. Deli ahtapot ise çok nadir rastlanan normalden ince ve uzun bacakları olan çok sümüksü bir bedene sahip bir ahtapot türüydü, yenmez bu diye bildiğimizden avlanmazdı. Günümüzde artık rastlamıyoruz. Benim öykümdeki deli ahtapot ise bu tanımladığım deli ahtapot olanından değil, normal ahtapotun delirmiş olanıydı.

Bir balıkçı ve süngerci kasabası olan Bodrum'da toplanan sünger genellikle Yunan tüccarlarca alınır ve diğer ülkelere pazarlanırdı. Bu simsarlardan bir türlü kurtulamadık. Hatta niye bunu biz kendimiz pazarlamıyoruz diye işe girişenler dönüp dolaşıp malını yine Yunan simsarlara satıyorlarmış. Bu işin piyasası onların elindeymiş dolayısıyla işin kaymağını onlar yiyorlardı.

Annemler yedi kardeş idi. Annem üçüncü çocuk; annemin bir büyüğü Halil dayım gençliğe adım attığı yıllarda kendine Bodrum'da bir gelecek kurgulayamadığı için şansını İstanbul'da denemiş, başarmış ve İstanbul'a yerleşmişti. Benim gibi daha birçok akrabalarına da Bodrum'da olmayan tahsil imkânına ulaşması için kolaylıklar sağlıyordu. O zamanlar lise ve üniversite öğrenimi için büyük şehirlerde bir tanıdık, bir akraban olmalı ki ikamet imkânı bulabilesin.

Halil dayım kamu kuruluşlarının, askeri birliklerin ihtiyaç duydukları malzemelerin alımı için açtığı ihalelere girer; aldığı ihalelerle de ticari hayatını sürdürüyordu. Aldığı bir ihale nedeniyle yüksek miktarlı sünger ihtiyacını karşılamak için, Türkiye'nin en büyük sünger deposu olan Bodrum'dan yüksek miktarda sünger satın almış ve nakletmeden önce süngerler kurutulmaya tabi tutulmuştu.

Depolarda satılmayı bekleyen süngerler; nemli olduğu ve kapalı kaldığı için tarifi çok zor, alışmayana çok kötü gelen, keskin bir kokuya

sahiptirler. O nedenle de pazarlanması ya da nakliyesi esnasında bu dayanılmaz kokudan mümkün olduğunca kurtulmak istenir. Bunun için de süngerler açık havada güneşte kurutulmaya bırakılır. Bu iş için evinizin bahçesi ya da terası yeterli olmaz, geniş mekâna ihtiyaç olunduğundan genellikle de liman alanından yararlanılırdı. Günün çoğunluğunda güneş gören geniş ve boş bir alan, bugünkü *Denizciler Derneği Çayevi* önünden gümrüklü sahaya kadar olan kale duvarlarının önündeki limanın beton sahası, kullanılırdı.

SÜNGER KURUTMA (Soldan itibaren Ziya ÖZTÜRK Todori SÜNGERCİ, Yusuf GÖRGÜN)
Fotoğraf: Derviş - Yusuf GÖRGÜN arşivi

Süngerlerin temini ve kurutulması konusunda babam da dayıma yardım ediyordu. Satın alınan süngerler liman sahasında betonu üzerine serilerek kurumaya bırakılmış başına da nöbetçi olarak, hamallık da yapan babamla adaş bizim mahalleli, Girit göçmeni olarak adlandırılan ahaliden Recep amca (*Recep Çelikoğlu*) görevlendirilmişti. Recep Amca 1.90'ın üzerinde, boylu poslu iri bir adamdı. Taşı sıksa suyunu çıkarır bir görüntü verirdi.

Ben henüz ilkokula başlamış değildim zannedersen 6 yaşlarındayım. Babamın meşhur bakkal dükkânı iyi çalışmakta, babamla birlikte olmayı çok istediğimden ben de dükkânda çıraklık yapmaktayım. Babam arada sırada limana serilen süngerleri kontrole gidip gelmekte, ben geri kalır mıyım kuyruğu misali ben de onunla gitmekteyim. Beni de götürmesi gerekmeyen bir yere gidip gelmesi ya da başka bir işi mi vardı bilemiyorum, babam bana "*Recep amcanla beraber burada süngerleri bekleyin*" diye görev verdi.

Ben görevi aldım, Recep amcayla birlikte süngerlerin başında nöbetteyim ancak belli bir zaman sonra sıkılmaya başladım. Ve rıhtımda denizi

seyrederek geziniyorum. O zaman henüz fenere doğru uzanan mendireğin iç kısmındaki kıyı betonlanmış değil, aynı mendireğin dışı gibi deniz kenarı iri taşlarla döşeli ancak taşlar dışarıdaki kadar iri değil. Ben de bu irice taşların üzerinde denizi seyretmekteyim. Denizin taşları yaladığı seviyeye kadar inip çömeldim taşların arasında gezinen küçük balıkları, yengeçleri ve kıyıdaki denizkestanelerini seyre koyuldum. O zamanlar limanın içi de dışı gibi pırıl pırıl, doğru dürüst tekne yok zaten. Biz yerlilerin '*karadiken*' dediği denizkestaneleri kirli denizde yaşamaz, kaçar ya da yok olur. Öyle biliriz ve denizkestanesi gördüğümüz yerlerde gönül rahatlığı ile denize gireriz. Elbette üzerine basmamak şartıyla.

Ben denizi seyre dalmışım. Bir *flooooşşş* sesiyle üzerime doğru gelen kocaman bir ahtapot bacağı gördüm ve ani bir refleksle geri fırlayıp taşa oturdum. Hemen kıyıda, kayaların kenarında benim farkına varamadığım kocaman bir ahtapot varmış ki bana saldırı gerçekleştirdi. Hayret edilecek bir şey, 'suyun altından ona küçük mü göründüm ki beni gözüne kestirmiş, şunun tadına bir bakayım mı' diye düşündü, bilemedim.

Ben şaşkınlığı atlattığımda, beni tutturamayan ahtapot hâlâ orada kaçmadan duruyordu. Ben heyecanla "*Recep Amca… Recep Amca… Kocaman ahtapot var bana saldırdı*" diye bağırarak Recep Amca'ya doğru koştum. Recep Amca da beni izliyor olduğundan bana doğru geliyordu. Ben heyecanla bana nasıl kolunu uzattığını tarif edip duruyorum.

Recep Amca "göster bakayım nerede o" diyerek kollarını sıvadı. Götürdüm ahtapotu gördüğüm yere ve ahtapot hâlâ oradaydı. Recep Amca kolunu uzattığında ahtapot da Recep Amcaya kol atmıştı, bu ahtapot ne yaşıyordu anlamadım. Kaçmak yerine saldırıyordu ve dolayısıyla da yakalandı.

Kumbahçe kıyısında diz altına kadar suda dineliyor olduğumuzda, bazen ahtapot gelir ayağımıza yapışırdı. Bilhassa güneşten yanıp esmerleşmediğimiz yoğurt kıvamında bir renkte isek illaki gelirdi. Ahtapot beyazı çok sever. O nedenle ahtapot avlamak için kullanılan *parangula* dediğimiz ucunda kurşun ağırlık ve 2-3 zokalı balık oltası bulunan misinalı düzenekte, zokaların üzerine beyaz plastik parçaları bağlanır. Ahtapot da gider bu beyaz plastiklere sarılır ve zokalara yakalanır.

Beyaza meraklı ahtapot kıyı denizinde gördüğü beyaz ayaklarımıza yapışınca, henüz ahtapot ile tanışmayanlar bilhassa turistler feryat figan olurlardı ancak bizler ahtapotla birlikte kıyıya çıkar ahtapot yakalamış olurduk. Böyle olaylar sık sık olurdu ancak böyle saldıranına hiç rastlamadım, duymadım da. Deli mi ne?

Recep Amca yakaladığı koca ahtapotu hemen oradaki kayalar üzerinde önce çarptı, sonra sürttü ve bana verdi "*Al bakalım bu ahtapot senin hakkın, bunu eve götür*" dedi. Koca ahtapot belki dört beş kilo. "*Nasıl götürücem*" dedim. "*Elini yumruk yap ve kaldır yukarıya*" dedi. Öyle yaptım, ahtapotu kafasından yumruğuma astı ve "*Böyle götür*" dedi. Ben ahtapot yakalamış cengâver edasıyla yola koyuldum ancak biraz yürüdükten sonra kolum yorulmaya başladı. Dirseğimi bedenime yapıştırıp yumruk yukarda diğer elimle de bileğimden tutup destekleyerek ahtapotun bacakları yere sürte sürte eve gittim.

Arif ŞENOL
Fotoğraf: Ali DİZDAR

Arif ŞENOL
Fotoğraf: Ali DİZDAR

Bizler turizmi yanlış yorumladığımız günlere kadar, yakaladığımız ahtapotları hemen oradaki kıyıda büyükçe bir kaya üzerinde çarpar, sürter pişirilmeye hazır hale getirir ve öylece eve götürürdük.

Arif ŞENOL
Fotoğraf: Ali DİZDAR

Ahtapot yakaladığımızda denize giriyor olduğumuzdan, çarpıp sürtme esnasında üstümüze sıçrayan ahtapot sularından denize girerek arınırdık.

Çarpılma esnasında eti yumuşar daha çabuk pişer ve taşa sürtülme ile deri üzerindeki tuzlu, boyar maddeler ve sümüksü tabakalardan arındığı için de daha lezzetli olur. Günümüzde balıkçılara gelen üstünkörü işlem görmüş ya da işlem görmemiş ahtapotlar eski merdaneli çamaşır makinelerinde işleme tabi tutulurlar, ancak gereği gibi olamadığından eski lezzetlere maalesef ulaşamıyoruz.

Eskilerde kurutulmuş ahtapotlarımızın tadına doyum olmazdı. Yine böyle yakalanmış iri ahtapotlar çarpılıp sürtüldükten sonra, kızgın yaz güneşini gören bir yerde birkaç gün kurutularak iyice sertleştikten sonra, yağlı kağıtlara sarılarak muhafaza edilirdi. Gerektiğinde hafif ateşte yumuşatılarak yenir, lezzet fırtınası yaratan tadıyla mest ederdi.

Kurutulmuş ahtapot, kurutulmuş balık, isli balık, lakerda, Çanakkale'den getirtilen tenekelerde tuzlanmış Sardalye, Dalyan'dan gelen kefal havyarı ve daha birçoğu… Denizlerimize kötü davrandığımız için kirlenme, avlanma stratejilerimizin yanlışlığından deniz ürünlerindeki aşırı azalma, nüfus artışı ve politik yanlışlıklarla alım gücü azalmaları nedenleriyle artık ahtapotlara da ulaşamaz olduk. Ulaşılamayan ürünü pişirmeyi bilen de azaldığından, Bodrum'da bile ahtapotun tadına bakamadan göçüp gidenlerimiz çoktur.

PARLAMENTER

Bakkal dükkânında bol para kazandığı zengin zamanında *Recep Bey*, iflas ettikten sonra *Recep Efendi* liğe terfi eden babam, mahallelinin *Parlamenter* olarak andığı ilginç kişilerin arasında yer alır.

Girit'ten İstanköy'e (Kos) göç eden bir ailenin üçüncü çocuğu olarak,1927 yılında İstanköy'de dünyaya gelmişti. Annesini küçük yaşta kaybetmiş ve babası *Sait Kaptan* yeniden evlenmişti. Babası teknesiyle sefere çıkıp günlerce eve gelmediğinden, evde üvey anneyle sorunlar yaşıyormuş. Bodrum'a göç etmiş olan halası Şerife Ziylan adayı ziyareti esnasında bu durumu görerek olaya el koymuş ve babamı yanına alarak Bodrum'a götürmüştü. Onu büyüten ikinci annesi yani halası aynı zamanda Bodrum'un ünlü *Ziylan Bakkaliyesi* olarak bilinen *Ali Ziylan*'ın da annesi idi. Babam buluğ çağında beraber büyüdüğü kendisinden yaşça büyük olan kuzeni Ali Ziylan'ın bakkal dükkânında çıraklık yapmış. Delikanlılık çağında İzmir'e gidip lokantalarda garsonluk yaparak hayatını kazanmış ve ardından askere gidip Erzurum Palandöken'de üç yıl askerlik görevini yerine getirmiş. Askerden sonra Bodrum'a döndüğünde kuzeni Ali Ziylan'ın da teşviki ve yardımıyla bir bakkal dükkânı açmasını ve annesi gibi gördüğü ve saydığı halası onu torunu Müşerref Anlaşan ile evlendirerek de Bodrum'da kalmasını sağlamışlardı. Tahminim babam da anneme âşık olmuşki ona hep LEYLA olarak hitap ederdi. Leyla ile Mecnun hikayesine vurgu yaparak.

Babam *Recep Dizdar*'ın beş çocuğu olur. *Ali, Türkan, Nuran, Adnan* ve *Hakan*. Ben babamın zengin zamanlarının tadını çıkaran birinci çocuğuyum. Bakkal dükkânımızda da bir süre çıraklık yaptım. Babamın o günkü bakkal dükkânı bugünün süper marketleri kıvamında, hatta fazlası olan bir dükkândı. İhtiyacınız olan her şeyi bulabilirdiniz. Bakkaliye, kırtasiye, zücaciye, her türlü tekstil, hırdavat, av malzemesi bayiliği, patlayıcı madde bayiliği, çeşitli araç gereçler, pil, radyo, dikiş makinesi, bisiklet, makine yağı, gaz, benzin, boya malzemesi, tartı araçları, oyuncak, gripin, sigara, tütün, çakı,bıçak….. Dedim ya ne ararsanız vardı. Dükkânın hemen önünde, (kaldırımın altında iki yakıt deposu olan) bir benzin pompası vardı. İki istasyonlu bir pompa. Birinde gaz (gazyağı olarak da dillendirilen motorin kıvamında renksiz yakıt) birinde benzin satılırdı. Pompa, elektrikle çalışır, elektrikler kesik olduğu zamanlarda, bir kolu vardı ve onu çevirerek çalıştırılırdı.

Bu günkü Akbank karşısındaki köşe dükkân, üç cepheli üç kapılı dört vitrinli bir dükkândı.

Henüz ortaokula geçmiştim ki babam iflas etti. Veresiye vermekten, veresiyeleri toplayamamaktan ve dükkâna aşırı mal yığmaktan günü gelen senetlerini ödeyemediği için iflasını verdi. Borçları ödemek için de dükkânı satmak zorunda kaldı.

Bodrum köylüleri, ekonomik olarak zor günler yaşadıklarından bazen borçlarını para olarak değil de mal olarak öderlerdi. Bir gün bakarsın babamın elinde koca bir yumurta sepeti, bazen iki tavuk. Bazen meyve sebze eve küfeyle gelir, balıkçılar büyük balık yakaladıklarında "*Bu Recep Dizdar Balığı*" derler ve balığı getirip babama satarlarmış. Annem eve gelen malzemeyi koyacak ya da koruyacak yer bulamaz, komşulara dağıtırdı. Bunları sık sık yaşardık. Babam bir gün eve inek getirmişti. Uzunca bir süre ineği bahçede misafir etmiştik. Bazı arazisi büyük eski Rum evlerinde avluda hayvan barındırmakta kullanılmak üzere bir baraka olurdu. Genellikle de buralar odun, öteberi depolamakta kullanılırdı. Bizim kirada oturduğumuz evin bahçesinde de böyle bir yer vardı. Orada bir süre bakmıştık ineğe. Bazen annem, bazen ben, ineği dağa yayılmaya götürür salardık, o akşama doğru kendi gelirdi. Evin yolunu öğrenmişti. Bir süre de komşumuz *Latif* amcanın ineğiyle birlikte dağa yayılmaya gider gelir oldu. İneği sonra kime verdiler bilmiyorum. Bir gün babam birkaç keçi getirmişti. Bir süre keçilere de baktık. Zannederim devlet memurlarından biri tayin olup giderken borcunu ödeyememiş, karşılığında kızının bisikletini vermişti. Ben bir süre kız bisikleti ile gezmiştim utana utana.

O zamanlar *defter-i kebir* denilen A-4 sayfa büyüklüğünde, elinizin 4 parmağı kalınlığında defterler vardı. Kaldırmaya korkarsın. İçinde kırmızı mavi bir sürü çizgileri olan. Genellikle muhasebe işlerinde, envanter ve sayım tutanakları için kullanılırdı. Veresiyeleri o defterlere temize çekerdik. Babam iflastan sonra toplayamadığı veresiyeleri yazdığı o defterlerden iki tanesi sinirlenip yakmıştı. İçinde kimler vardı artık bilemiyoruz ancak çok iyi hatırımda, zaman zaman Bodrum'a tayin olan devlet memurları vardı aralarında bolca. Tayini çıkıp gitmişler ve hesapları da öylece kalmıştı.

Babamın iflasından sonra imdadımıza eczane yetişti. Kuzeni *Ali*

Ziylan'ın oğlu *Yücel Ziylan* eczacılık fakültesini bitirip eczacı olmuştu ve ona bir eczane açılacaktı ancak, askere gitmesi gerekiyordu iki yıl. O sıralarda Bodrum'da var olan bir eczane kapatılıyordu ve piyasayı başkalarına kaptırmamak için bir an önce eczaneyi açmak gerekliliğine inanıp eczaneyi açtılar: *Yeni Eczane*. Bir eczacı mesul müdür tutuldu ve işletmesini babama verdiler. Ben de o zamanlar ortaokula gidiyorum. Okuldan sonra ve tatillerde babamın çıraklığını, bir nevi de eczacı kalfalığı yapmıştım.

Babam çok kısa zamanda eczacı oldu çıktı. Dr. Âlim Bey[2]'in reçetelerini hiç sektirmeden okur, bazen de Dr. Âlim Bey'in yazdığı bir ilaç yoksa hastaya muadilini verir. "*Âlim Bey bilmez, sen beni dinle bunu kullan daha iyi gelecek*" diye hastayı inandırırdı. Çoğu zaman Âlim Bey telefon eder ve kızardı ancak, onunla eskiden gelen bir arkadaşlıkları vardı. Âlim Bey Bodrum'a ilk geldiğinden beri bir yakınlıkları olmuş ki birbirlerine hiç darılmazlardı.

Doktora gitmeye maddi gücü olamayanlar, üşenenler, bu benimki doktorluk değil diye düşünenler ya da doktoru bulamayanlar babama gelir derdini anlatır ilacını alır ve giderdi. Bu durumdan pek bir aksilik de yaşamadık. Maddi durumu kötü olanlardan para almadığını da biliyorum. Babam, ilaç şirket temsilcileri ilaç pazarlamaya geldiklerinde onlardan maddi durumu zayıf olan kişilere verebileceği ilaçlardan bolca eşantiyon almayı becerirdi. Bunda, onları akşamında *Körfez Restoran'*da ağırlaması da etkili oluyordur muhtemelen.

Tek eczane olarak çalıştığımız bu zamanlarda on üç on dört yaşlarındayım. Kış günlerinde akşam saat 10'da; yazın da gece 12 ya da 1'de kapatıyorduk. Eczane kapandıktan sonra ihtiyacı olan, kapıda yazan adrese gelip evden kaldırıyorlardı. Yaz aylarındayız. Sık sık akrep sokmaları gece de yaşanmakta. Akrep serumu almak için gece eve gelip, tekrar eczaneye gitmede gecikmelere sebep olmamak için, bir kısım akrep serumunu da evdeki buzdolabında muhafaza etmeye başladık. Bir gün gündüz eczanede çalışırken, akrep sokma olayı nedeniyle serum almaya geldiler ancak, eczanedekiler bitmiş evde var. Babam çabuk koş evden al gel dedi. O zaman ulaşım aracımız bisiklet, eczanede kapı önünde bir Bisan marka bisiklet duruyor. Ev, *Kumbahçe Mahallesi*nde

2 - Dr. Âlim Ekinci, 1924-1985 yılları arasında yaşamış Bodrum'un sevilen doktorudur.

yerelin dilinde *Giritli Mahallesi*nde. Atladım bisiklete hızlı hızlı eve vardım, aldım serumları dönüyorum ve tüm gücümle de sürüyorum bisikleti. Gören yarış var zannedecek derecede. Azmakbaşı Köprüsü'ne geldim bir trafik polisi dur diye önümde belirdi. Mecburen durdum. Bodrum'a yeni tayin olmuş gelmiş bir memur. Hız yaptığım için kızacak zannettiğimden cebimdeki serumları çıkartıp gösteriyorum, eczaneye yetişmem lazım diye de kekeleyerek.

Şöyle bir baktı bisiklete "*Hani bunun plakası*" dedi. Ben heyecandan yine elimdeki serumları gösterip "*Abi beni bekliyorlar akrep serumu götürüyom*" diye kekeliyorum. "*Ben anlamam,ceza yazıcam*" dedi. Ben yine kekeliyorum, üstelik ilk kez bir polis karşısında olmaktan da elim ayağım titrer oldu ağlamaklı oldum. "*Bekle yazayım gidersin*" dedi. Yapacak bir şey yok, adın soyadın falan filan yazdı cezayı saldı beni, koşturdum serumu Âlim Bey'in muayenehanesine bırakıp, vardım eczaneye durumu babama anlattım ama ağlamaklıyım. Babam kudurdu köpürdü ben hallederim diyerek öylece kapattı olayı.

Bu olayın üzerinden bir ya da iki ay geçmişti ki bana bir mahkeme celbi geldi. "*Biz amme hizmeti yapıyoruz*" diye babam cezayı ödememiş. Üstelik "Ö*demiycem sen korkma hâkim seni beraat ettirecek*" diye bana teselli veriyor. Ceza miktarı öyle ahım şahım bir miktar da değil, ödese cezayı da mahkemeye çıkmaktan kurtulsam diye elim ayağım titrer durumdayım ancak fikir beyan etmek ya da istek belirtmek gibi bir şansım da yok. O zamanlarda trafik cezanı gününde ödemediğinde mahkemeye veriliyordunuz. Hatta ödeme gücü olmayan hapis yatıyordu. Babam, Nuh dedi peygamber demedi beni de iyice hazırladı korkma sen diye.

Neyse artık mahkeme günü geldi mecbur gittim Adliye Binasına. O zaman Adliye Binası Cumhuriyet Caddesi'nden girilen Adliye Sokak içerisinde idi. Adliye Sokak; Mahvel Kafe'den sonra doğu yönünde ikinci sokak. Bugün hala koruma altında olan ve bir ara Akademia Vakfınca kullanılan iki katlı güzel bir eski bina. Girdim binadan içeri yarı titrer yarı ağlar pozisyonda, beni tahta merdivenlerden yukarı çıkardılar ve mahkeme salonunda çıktım hâkim karşısına.

Yarım yamalak anlattım olayı ancak, anlattım mı anlatamadım mı bilmiyorum. Hâkim zaten olayı biliyormuş tamam tamam dedi ve beni beraat ettirdi. Gereği düşünüldü deyip kâtibe yazdırdı bir şeyler. Saldılar

beni çıktım adliyeden titreye titreye. O zamanlar bisikletlere plaka alma zorunluluğu varmış Allahtan ehliyet ruhsat istemedi hepten yanacaktım.

Babamın tahsili ilkokuldu ancak, cin gibi adamdı.Yapamayacağı iş olmaz; pazarlaması kuvvetli, dürüst, doğru ve sözünü sakınmayan bir adamdı. Sık sık dile getirirdi "benim başım kıçım oynamaz" diye. Ancak ilk kadehten itibaren bonkörlüğü berbattı. Ben bile bir şey isteyeceksem rakıya başlamasını beklerdim. Her akşam rakısı vardı. İçmeden önce, çok gerekli değilse herhangi bir şeyi almayı kabul etmesi imkânsız olan inatçı, ketum, otoriter ve gerekmedikçe konuşmayan bir adamdı. İçkiye başladığı andan itibaren pamuk gibi istediğini alabileceğin ve hiç susmamak kaydıyla konuşan bir adam olurdu. İçmeden önce ve içtikten sonra iki ayrı şahsiyet.

İçmeye başlamasından itibaren çok konuşmayı sevdiğinden yaşanmış olaylarına ilaveler katarak anlatır da anlatırdı, ta ki uyuyana kadar. Hele ki dinleyici buldu mu, coşar da coşardı. Bazen o eve geç gelir bizler henüz yatmış olurduk babamın geldiğini duyunca hepimiz uyuyor numarası yapardık. Bazen numaramızı yemez bilhassa bana gelir ayakucuma oturur, beni dürterek maziden başlayarak anlatmaya başlardı. Askerlik anılarını kim bilir kaç kez dinlemişimdir.

İçkili iken konuşmayı sevdiği kadar çok konuşanları da sevmezdi. Bulunduğu ortamda bu konuda tek olmayı ister, başkasının uzun konuşmasına izin vermez, birisi bir şey anlatacak olsa bir yolunu bulur punduna getirir araya girer ve konuya benzer kendi hikâyesini anlatmaya başlar mikrofonu kapar gibi bir daha vermezdi. Eğer ortamda hatip kıvamında sıkı konuşmacı olurda mikrofonu sık sık kaptırıyorsa ve baş edemediyse öyle ortamlarda fazla kalmaz ayrılırdı.

Eczaneyi işlettiği yıllarda genellikle akşam olduğunda eczaneyi bana bırakır, Körfez restoranda masa açar demlenmeye başlardı. Onu gören gelir, masa kalabalıklaşır ödemeyi kimseye bırakmazdı. İçki masasında da olsa oturarak konuşmayı sevmez elinde kadeh ayakta görürdüm hep. Masasında her akşam kentin ileri gelenlerinden birileri olurdu. Sık sık Bodrum'a gelip giden sinemamızın komedi sanatçılarından meşhur Cilalı İbo (*Feridun Karakaya*) ile bu sayede tanışmışlar ve Cilalı İbo'nun komedi ustalığı paralelinde muhabbet arkadaşlığı kurmuşlardı.

Eczaneyi kapatıp eve giderken akşam restoranda içmiş olurdu. Yol boyunca konuşa konuşa giderdik. Açık olan her dükkânda bir sohbet olurdu. Konuşurken yürümeyi sevmez durup da konuşurdu. Beraber yürürken bir mevzu bulur ve onu anlatırken durur, ben bazen farkına varmaz yürümeye devam ederdim, sesi gittikçe azaldığından yanıma bakarım babam yok, taaa gerilerde durmuş anlatmaya devam ediyor. Gersin geriye döner yanına gider mevzu bitince yürümeye devam ederdik. Bu böyle sık sık olurdu. Elbette beş on adım sonra yine yeni bir mevzuya girdiğinden yine dururduk. Bizim yol böyle dura dura uzar giderdi. Zaten eve bir iki saatten önce vardığımız pek olmazdı.Hepi topu on beş dakikalık yol.

Gençliğinde kol kuvveti isteyen bir dönem yaşadıklarından gerekli çalışmaları yapmış kasları sert, 1.70 boylarında kuvvetli bir adamdı. Biraderim Adnan'la ikimiz tüm gücümüzle yüklenir babamın bileğini bükemezdik. Gösterişi ve kuvvetini karşısındakine belli etmesini severdi, içkili olduğu zamanlarda elbette. "*Dur ben seni bir tartayım*" diye bir sarılır kaldırır biraz sıkar kuvvetini hissettirir ve ardından kilosunu söylerdi. Üç aşağı beş yukarı yaklaşık olurdu, gaye elbette tartmak değildi.

Kıbrıs Barış Harekâtı yapıldığı sıralarda, bir gece yarısı kaymakamlıkça belediye anons devresinden "*Yunanistan'ın hava saldırısı yapacağı ihbarı alınmıştır. Evlerini boşaltıp emniyetli bölgelere gidiniz*" anonsu yapılınca zaten diken üstünde oturan millet yaydan fırlamış ok hızında eline ne geçirdiyse kapıp civar köylerdeki tanıdığının yanına kaçmış, tanıdığı olmayan ya da vasıta bulamayanlar Bodrum'u çevreleyen civar dağlara kaçmışlar panik, kaos, curcuna arası bir durum, Bodrum öyle çabuk boşalmış ki saat tutulsaymış, rekor kırıp *Guinnes Rekorlar Kitabına* girebilirmişiz. Gece yarısı herkes telaş içinde koşuştururken o ara babama rastlamışlar sahilde bankta oturuyorken,

"*Ne oturuyon burda Recep abe herkes dağlara kaçıyor*" ikazına, "*Ne kaçıcem ulen gelecekleri varsa görecekleri de var*" diyerek cevap veriyormuş.

Mutfakta bulabildiği kasap baltası elde, Nuhu Nebi'den kalma çakaralmaz antika bir de tabanca belde beklemiş sahilde, millet dağlarda kamp hayatı yaşarken. Mantıksız bir davranış da olsa korkmayı gururuna yediremezdi. Gözü kara ve korkusuzluğunu her fırsatta gösterirdi.

Eczane işi bittikten sonra, dayım Hasan Anlaşan'ın toptancı ve meşrubat dağıtım işinde uzunca bir süre dördüncü çocuğu oğlu Adnan ile birlikte bilhassa köylere mal dağıtımında çalıştılar. Ağır işlerde çalışamayacak duruma geldiği ileri yaşlarda da bir süre kendine bir seyyar araba edinip seyyar çerezcilik yaptızulası da illaki olurdu. Bonkörlüğü de hiç bırakamadığından sık sık sermayeyi batırdığı olur, en küçük oğlu Hakan imdadına yetişirdi.

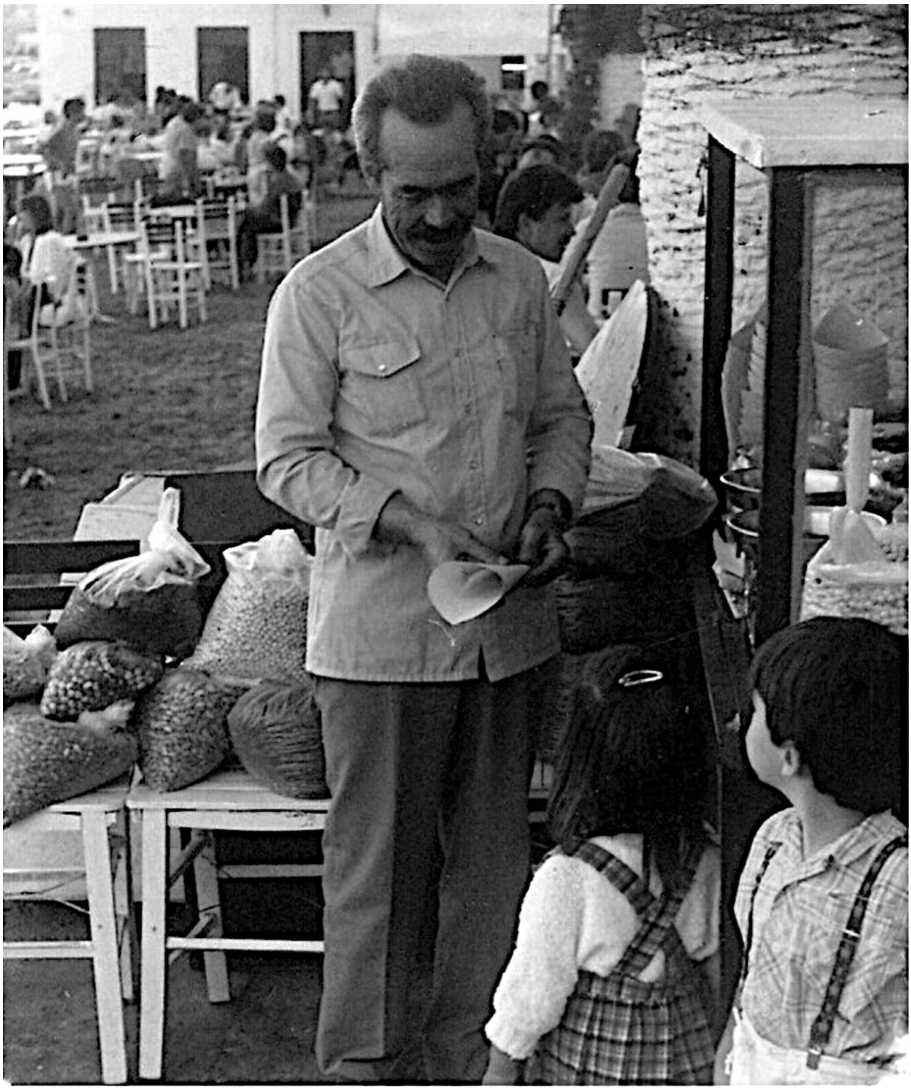

Recep DİZDAR (PARLAMENTER)
Fotoğraf: Ali DİZDAR

Babamın atadan miras lakabı yoktu, bakkal işlettiği zamanlarda lakap olarak *Bakkal Recep* yakıştırması yaparlardı ancak bakkallık bitince o lakap da kayboldu. Bodrum'da lakapsız olmak sanki soyu olmamak gibi sevimsiz bir durum olduğundan biraz geç de olsa babam sık sık anlattığı bir hikâyesi sayesinde kendine *Parlamenter* lakabını kendi oluşturmuştu.

Bakkal dükkânı çalıştırdığı zamanlarda, çarşının parmakla gösterilen bol kazanç sağlayanların başında gelirdi (son zamanları hariç). İşte bu zengin olduğu zamanlarda Türk Hava Kurumu, temsilci üye tayin etmeye ve kaydetmeye Bodrum'a gelmiş.Araştırıp soruşturmuşlar kim olur diye. Kimse istekli olmadığından ve babamı işaret ettiklerinden babama gelmişler. Babamı ikna edip Türk Hava Kurumuna üye yapmışlar. Babam böylece, Türk Hava Kurumunun Bodrum temsilcisi olmuş.

Kurumun her yıl Ankara'da yıllık toplantıları olurmuş. Babamı da davet etmişler, gitmiş, toplantı meclis salonlarından birindeymiş.Toplantı sonrası tüm üyelerle birlikte TBMM merdivenlerine dizilip hatıra fotoğrafı çektirmişler. Fotoğrafı zaman zaman bize de gösterirdi. Zaman zaman da fotoğrafı cebince taşıdığını söylerlerdi. İşte bu hikâye ile "*ben parlamentoya gitmiş adamım*" diye lakabını *parlamenter* koydurttu.

Bir deşsen Kumbahçe Mahalle ahalisinin benden çok daha fazla anıları vardır.Yaşamı boyunca herhangi bir mülk edinemedi. Bir gün bana "*oğlum bak ben size maddi bir şeyler bırakamadım ancak size aşıladığım doğruluk ve dürüstlük yegâne gerekli şeydi gerisi gelir*" demişti. Çok küçükken sigaraya başlamanın zararını akciğer kanseri ile ödedi ve babamı 71 yaşında yitirdik. Kendisi babam olmasaydı da ilginç kişiliğiyle illaki dikkatimi çekerdi. Çetin şartlarda maceralı bir yaşamı olduğundan anlatacak çok hikâyesi vardı ve bizlere her fırsatta anlattı da. Konuşma konusunda mirasını oğlu Adnan'a vermiş ki; ben de yazarak onlara yetişmeye çalışıyorum.

MOBİLET

Babamla birlikte eczane çalıştırdığımız 60'lı yılların ikinci yarısı, eczanede çıraklık yaptığım ortaokula gittiğim zamanlar.

Şehir içi ulaşımında hatta kişilerin köylerinden merkeze ulaşımında en çok kullandığı vasıtası bisikletlerdi. Neredeyse her evde bir bisiklet bulunurdu. İşte yukarıda bahsettiğim bu günlerde yeni bir alet icat etmişler ve hizmetimize sunmuşlar adeta motorlu bir bisiklet. Kullanımı kolay, edinilmesi ucuz bir alet.

MOBİLET
Fotoğraf: anonim

Günümüzde *mopet* olarak adlandırdığımız ve de çok kullandığımız küçük tekerlekli motosikletlerin motor güçleri düşük *mobylette* ve ardından *peugeot* markalarıyla hayatımıza girdiği ve bisikletleri çırak çıkardığı yıllar. Herkesin büyük bir hevesle edindiği ve çok kullandığı yıllar.

Benzinli iki zamanlı küçük bir motora sahip ve motorun yağlanmasını sağlamak için deposuna konulan benzine yağ karıştırılan, gerektiğinde de bisiklet gibi yürütülebilmesi için bu küçük motosikletlerin bisiklet gibi pedalları vardı ve bu pedallar zincir vasıtasıyla arka tekere bağlıydı. Bir nevi motorlu bisiklet.

Motor gücü düşük olduğundan yokuş çıkarken zorlanır pedallarla yardıma ihtiyaç duyardı. Hele iki kişi binilmiş ise yokuş çıkarken arkada oturan motordan atlayıp arkadan iterdi. Patırtısı bol gürültü makinesi motosikletler. Bodrum'un dar sokaklarında müthiş gürültü kirliliği oluşturmuştu. Bir de benim gibi yeni yetmelerin yanı sıra gencinin ihtiyarının hız meraklısı oluşundan Bodrum'un dar caddelerinde tehlikeli

sürüşlerden milletin sıtkı sıyrılmıştı. Ben bir keresinde iyi bir azar yemiştim. Hem de *Güzin Özipek*'ten.

Güzin Özipek o zamanlar Cumhuriyet Caddesi'nde Azmakbaşı Köprüsüne yakın bir evde oturuyordu. Ben de mobiletle köprüden caddeye hızla girdim. Güzin Hanım da kapı önündeymiş bana bir bağırdı ki "*yavaş*" diye, utancımdan kıpkırmızı olmuştum. Uzun süre motorla oradan geçmeye çekinir ve yan sokağı kullanır olmuştum.

Ancak bu motosikletler kasaba hayatımızda çok kolaylıklar sağlıyorlardı. Bilhassa ocak tüpleri kolay taşınır ve servis edilir olmuştu. Motosiklet arkasına römork ilavesiyle gerek malzeme taşıma işleri, gerekse servis olayı pratikleşmiş ve kolaylaşmıştı. Hele ki köylerde yaşayanlar için gerek ulaşım aracı olarak gerek taşıyıcı araç olarak müthiş kolaylık ve özgürlük sağlıyorlardı. Hayatımıza bir girdi, pir girdi. Bir daha da çıkmadı zaten. O zamanları yaşayanların bu motosikletlerle çok anıları vardır, benim de var elbet.

Bu aracı, hayatımıza ilk girenin markasından dolayı motosiklet yerine *mobilet* olarak adlandırdık. Motosiklet diyemedik çünkü o zamanlar *JAVA*, *BMW* gibi büyük olanlarına motosiklet diyorduk. Bu mobiletleri çalıştırmak biraz tecrübe gerektiriyordu. Marş motoru ve aküsü yoktu yani marş basarak çalıştırma yok. Mobilet park ayakları üzerine kaldırılır, arka tekerlek boşta iken selesine oturulur, gaz ayarı kapatılır, pedallar hızla çevrilir, bu arada arka tekerde boşta döner.Bu dönüş motor volanını döndürür ve aniden yakıt vererek yani gaz vererek mobilet çalıştırılırdı. Mobiletler yeni iken zorlanmadan çalışırdı ancak kullanıldıkça, üstelik bakımsız ve hor kullanımdan ötürü yıpranmalar neticesinde çalışmakta inat eder insanı kan ter içerisinde bırakırdı. Yokuş aşağıya vurduranlara, arakasından ittirerek çalıştırmaya çalışanlara çok sık rastlardık. Bu çalıştırma çabaları çok renkli görüntülere sahne olurdu. "*Dur sen yoruldun ver bakem biraz da ben uğraşem*" ya da "*Çekil bakem ordan bir şeyi beceremiyorsun çalıştırayım da gör*" muhabbetlerinin yaşandığı günlerimiz olurdu.

Eh bisikletin motor takılmışına binmişiz hız yapmadan durulur mu? Yollarımız henüz yeterli modernize olmuş değil, sürücüler de acemi olunca herhalde motordan düşmeyen yok gibiydi. Motor gücü düşük olduğundan çok fazla sürat yapılamadığından ve yollarımızda fazla araç

trafiği olmadığından ölümlü kaza çok nadirdi ancak eczaneye her gün bir-iki motordan düşüp yaralanmışlar gelirdi. Yaraya pansuman yapar merhemini sürer, sarar ya da dikişlik durumu olanları Dr. Alim Bey'e gönderirdik.

Mobileti iş icabı ya da ulaşım aracı olarak edinenler haricinde zevk için isteyenler de oluşunca kiralık verenler de oluştu. Çarşıda Askerlik Şubesinin yanında camiye doğru dükkanlar yapılmıştı -Şimdilerde yok, sonradan yıkıldı, şimdiki Ziraat Bankasının karşısı, şimdi oralarda ağaçlar var. İşte o dükkanlardan birinde meşrubat ve dondurma dükkânı olan *Pinnoz Mustafa* ağabeyde ve aynı sırada *Bisikletçi Sami* ağabeyde kiralık mobilet bulunurdu. Ben babama mobilet aldıramadığımdan zaman zaman kiralar sürüş zevkimi giderirdim.

Bodrum'un henüz tenha olduğu yıllarda yaza girmekte olduğumuz bir gündü. Eczanede çıraklık yaptığım sırada akşam saat 21.00-22.00 sıraları söyle bir dolanıp hava almak için mola izni almışım ve gidip Sami ağabeyden mobilet kiraladım. Şöyle bir-iki tur atıp zevk yapacağım. Serde delilik var ya hız yapmadan olmaz, ancak düz yolda mobiletler hele de kiralıklarla yeterince hız yapmak mümkün değil. Yokuş aşağıya hız yapılabilecek tek uzunca yol seçeneği Bodrum Milas yolu. Gecenin bu saatinde hiç trafik de yok.

Milas'tan gelirken Bodrum'a girişte Kalenin *ceeeeeeeeee* dediği Yokuşbaşı virajına kadar çıkıp geri Bodrum'a doğru gelmek. Yeterince yokuş aşağıya hız yaparım hevesiyle düştüm yola pır pır pır çıktım kalenin göründüğü yere kadar ve döndüm son gaz Bodrum'a gidiyorum. Yollar bom boş kimsecikler yok, yol kenarında elektrik direkleri aydınlatmaları cılız ışıklarıyla yolu yarım yamalak aydınlatmakta. Kiraladığım mobilet de oldukça çok kullanılmış olduğundan epeyce yaşlı, farı da üç- beş metre ilerisini anca göstermekte. Üstelik sarsıntıdan far yere doğru eğildi anca tekerleğin önünü aydınlatıyor. Yolun boş olmasından güvenceyle zevkten dört köşe direksiyona doğru eğilmişim ki vücudum direnç gösterip hız kesmesin diye, motor tam gazda, eh işte Allah ne verdiyse kadar bir hızla Bodruma doğru geliyorum. Yokuşbaşı Köprüsünü döndüm. Otogarın üstündeki akaryakıt istasyonuna gelmek üzereyim. O zamanlar oralarda henüz dükkanlar yok. Her yer mandalina bahçesi. Şimdiki nüfus müdürlüğünün bulunduğu sokak, toprak bahçe arası bir sokak.

Tam sokağın hizasına geldim ki hemen beş metre önümde yolu tamamen kaplamış arka arkaya giden iki eşek gördüm. Gazı kesip frene asılmam ne işe yarar ki o hızla eşeğin birine omuz hizasından çarptım ve havalandım eşeğin üzerinden uçtum her halde on metre kadar ileriye düştüm. Ancak nasıl düştüm hiç bilmiyorum. Akaryakıt istasyonu önlerindeyim istasyon ya kapalı ya da çalışan içerde uyuklamakta. Etrafta kimsecikler yok in cin top oynamakta. Birkaç saniye sonra kendime geldim, yattığım yerde muhasebe yapıyorum.

…Yaşıyor muyum?… Evet

…Eşeklere ne oldu? … Yerde yattığımdan dığıdık, dığıdık, dığıdık, nal seslerini duymaktayım. Tamam o zaman eşekler kaçtığına göre onlarda ciddi bir hasar yok.

…Peki bende hasar var mı?... Kolumu oynattım sağlam, ayaklarımı oynattım sağlam, doğrulup oturdum. Üzerimde kot pantolon ve uzun kollu bir giysi var,

…İyi miyim?... İyiyim, dizim dirseğim biraz ağrıyor, giysileri sıyırıp baktım birkaç sıyrık var ancak kanamıyor… Güzel… Ayağa kalktım… Hayret iyiyim…
…O zaman motora bakalım ne durumda?

Mobilet yolun ortasında yatıyor. Tutup kaldırdım. Direksiyon, sele yamulmuş, farın camı kırılmış. Direksiyonu eski haline getirmeye çalıştım düzeldi. Merkezden kaymış. Seleyi de düzelttim. Mobilette birkaç boya sıyrığı hariç bir tek farın camı kırık. Mobileti ayağının üzerine alıp pedalları çevirdim ve çalıştı. Düştüğümü eşeklerden başka gören de yok. Rezil olmuş da değilim, yürü o zaman Ali. Bindim motora farı yanmıyor da olsa yarım aydınlık yolda sorunsuz yavaş yavaş vardım Sami ustanın yanına. Farı gösterip düştüm dedim. Önemli değil dedi. Ödedim kiramı gittim eczaneye sıyrıklarıma oksijen sürüp sildim.

Almanın biri Türkiye'yi gezdikten sonra gördüklerini değerlendirmiş "*bizler tesadüfi ölüyoruz sizler de tesadüfen yaşıyorsunuz*" demiş.

BEKAR HALİL

Lakaplar önemlidir. Adını soyadını söyle tanımazlar; lakabını söyle, sülaleni sayarlar.

Cemile ve Halil SUVAY
Fotoğraf: anonim

Halil Amca olarak anarım büyüğümdür saygı duyarım. Şekerci Bekâr Halil, (Halil SUVAY) rahmetli oldu nur içinde yatsın. Şekerci, dondurmacı, macuncu (Osmanlı macunu) seyyar satıcıydı. Evliydi ancak niye Bekâr diye lakap takmışlardı ki? Elbette öğrendim. Halil Amca'nın babasından gelirmiş bu lakap. Söylentiye göre babası evlendiği gece, gerdekten kaçmış, milletin ağzı torba mı büzesin "ulen bekar kalcek bu adam" diye söylenmişler ki lakap olarak yapışmış. Aslından "*Bekarların Halil*" olarak anılırmış ancak kısaca Bekar Halil olarak yapışmış kalmış dillerde.

Bu gerdek gecesi kaçıp bir hafta kaybolma hikâyesini birilerinden duymuştum. Ne derece doğru bilemedim. Gerdek gecesi gelini bırakıp gider bir hafta eve gelmezlermiş. Ben istediğim zaman, istediğim kadar bir yerlere giderim sen karışamazsın, kabullen ya da ananın evine dön demekmiş ki, kadın erkeğe itaatkâr olsun, tafra yapmasın, hâkimiyet taslayamasın.

İlkokuldan Bodrum'dan ayrılmak zorunda kaldığım lise çağıma kadar hep faal bir seyyar satıcıydı Bekâr Halil amca. İlkokulda teneffüs aralarında başına üşüşürdük, okul yakınında, tezgâhı ile beklerdi. O gün kuvvetli bir harçlık almışsak Halil Amca'nın macunundan yememek olmazdı. Hareketli bir çocukluk geçirdiğimiz için öğleye doğru illaki acıkırdık. Halil Amca'nın tezgâhında sandviç ekmeğine benzer, daha küçük, simit tadında, çok lezzetli bir ürünü vardı arasına macun koydurur yerdim çok da severdim. Kandillerde "*Kandil Şekeri*" yapar gezerek

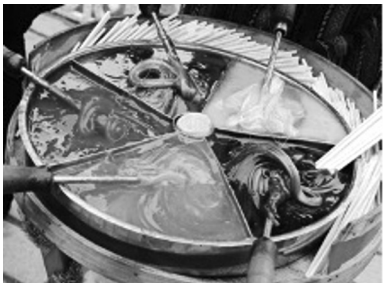

Macuncu tezgahı (temsilen)
Fotoğraf: anonim

satardı. Babam mutlaka alırdı. Çarşı'da Belediye Meydanındaki (Adliye Camisi) Caminin araç yoluna yakın arka köşesi, şimdilerde Çevat Şakir büstünün olduğu meydancığa bakan cami köşesi onun tezgâh mekânıydı. Yaz aylarında onun limonlu dondurmasını yemediğim gün nadir olurdu. Limonlu dondurmayı kendi yapardı. Büyükçe bir dondurma tertibatı vardı. Bel hizası yüksekliğinde çapı 60 cm civarında bir ahşap fıçı içerisinde çapı 30 santim civarında bakır ya da krom kazan. Kazan etrafına buz doldurulur ve kazan devamlı döndürülerek dondurma yapılırdı. Halil Amcayı satışa sunduğu dondurma başında, dondurma fazla sulanmasın diye dondurma kazanını sürekli elle döndürürken görürdüm. Her ne kadar uğraşsa da Halil Amca'nın limonlu dondurması püre haline getirilmiş buz kıvamında olurdu ancak lezzeti süperdi.

El yapımı dondurma kazanı / makinesi (temsilen)
Fotoğraf: anonim

Bekar Halil amca temizlik hastası bir adamdı ve tezgahında neredeyse her şey kâğıda sarılı olurdu. (Dükkânlarda kullanılan ambalaj kâğıtları) Arka ceplerinde kâğıda sarılı iki adet sabun bulunur. Şaşırabilirim ancak sağ arka cebindeki sabunla ellerini yıkar, sol arka cebindekiyle de su içtiği bardağı, yemek yediği kaşık çatalı yıkar ve kâğıtlarla siler kurulardı. Bu sabunlar hiçbir zaman birbirinin yerine kullanılmazdı. Herhangi bir şişeden bir içecek olsa şişeyi ya kâğıtla sararak tutar ya da yıkardı şişeyi ağzına değdirmeden içerdi sıvıyı. Ellerini sürekli yıkadığından elleri buruş buruştu. Bu titizliği herkes tarafından bilinirdi. Böyle küçük kasaba hayatında bir zaaf, bir alışkanlık arkadaşlar da dâhil herkes tarafından zaman zaman kötü şakalara konu olur. Bekâr Halil de bu şakalardan nasibini alırdı.

Esnaf akşam kapanma saatinden sonra eve gitmeden önce bir yerlerde toplanır muhabbet ederlerdi. Bu da genellikle Körfez Restoran'da, Balıkçılar Çarşısı'nda (Topane) ya da Belediye Meydanı civarında sahile

masa atılırdı. O zamanlar Belediye Meydanı henüz betonlaşmış değildi. Etraftaki lokanta ya da köftecilerden alınan yiyecekler bakkallardan getirilen peynir, çerez gibi malzemeler meze yapılarak rakı içilir sohbet, gırgır, günün stresi kovulur neşelenilirdi.

Bu sohbetlere Bekâr Halil de katılırdı. Bu normal bir şeydi çünkü Bekâr Halil de esnaftan birisiydi. Masalar kalabalık olur babam da bu toplantılara katıldığından ben de bu toplantılardan birine şahit oldum. Belediye Meydanı civarında sahile kurulmuş bir masaydı.

Bekar Halil (Halil SUVAY)
Fotoğraf: Ali ŞENGÜN arşivi

Sık sık bu şakayı Halil amcaya yaparlarmış. Halil amca da kendi bardağıyla gelir ya da ona tahsis edilen bardağı alır gider şadırvanın çeşmesinde kendi sabunuyla iyice yıkar gelir masaya oturur, herkes gibi onun bardağına da rakı konur. Şerefe diyerek bardaklar tokuşturulur, ilk yudumlar alınır. Rakı bardakları masaya konduktan sonra bir lokma meze atıştırılırken birisi kuvvetlice ortalığa yalandan hapşırır. Elbette bu hapşırık masaya doğru olmaz, ancak Bekâr Halil amca bozarır, sinirlenir, bardağını alır rakıyı döker, arka cebinden sabununu çıkarır şadırvanda bardağı tekrar yıkadıktan sonra masaya gelir, “arkadaşlar yapmayın” diye rica eder, herkes de “tamam tamam” deyip bardağına tekrar rakısı konur. Yine bir yudum alındıktan sonra bir başkası tekrar yalandan hapşırır. Rakısını tekrar döker, tekrar yıkamaya gider. Bunu kaç kez tekrar ederlerdi bilemiyorum, benim izlediğim masada ikinci kez yaptıklarında dayanamayıp kaçmıştım.

Bekar Halil amcaya yapılanlar gibi Bodrum’da şakalaşmanın dozu bazen çok yüksek olurdu. Esnafların birbirlerine yaptıkları eşek şakalarından anlatılan ikisini yazayım ki hoşgörünün de dozunu anlayalım.

KASAP HACI

Eski Bodrum az nüfuslu (merkezi dört-beş bin) bir kasaba ve herkes birbirini iyi tanır saklı gizli hiçbir şeylerimiz olmazdı. Kasabanın dışarıdan gelir sağlayan bir nevi ihracat ürünlerinden en fazla yekûn oluşturan sünger, incir ve mandalina olduğundan halkının zengini az, alım gücü zayıftı.

Alım gücünün zayıflığı yanında her evin bahçesinde kümes hayvanı beslendiğinden et ihtiyacının büyük kısmı oradan sağlanır, bahçesi elverişsiz olanlar zaten üç kuruşa pazardan kümes hayvanı satın alabilirlerdi. Bu nedenle kırmızı et sarfiyatı yüksek miktarları bulmadığından, kasabamızda bir kasap vardı. O da Çarşı esnafından et siparişlerini alır ve haftada bir hayvan keser ve siparişleri dağıtırdı. İşte bu zamanların birinde hacca da gittiği için *Hacı* olarak anılan kasap siparişleri alıyor. Manifaturacı dükkânı olan Bey çırağı gönderip iki kilo yağlı tarafından et sipariş ediyor. Hacı hayvanı kesiyor herkese yağlı et ayıramadığından manifaturacı beye yağsız et ayırıyor.

Eskiler bilir eskiden etin yağlısı makbuldü, çünkü yemeğin lezzeti etin yağıyla kuvvetlendiğinden ve etler kavurma yapılarak saklandığından yağlı et donarak kendini daha uzun süre muhafaza ederdi. Buzdolabının olmadığı zamanlar. Yağsız etini alan Manifaturacı Bey Hacıya giderek sitemde bulunuyor. "*Ben sana yağlı et sipariş verdim*" diye. Hacı da işine geliyorsa diye manifaturacı Bey'i tersliyor.

Bu olay birkaç kez tekrarlanmış olmalı ki manifaturacı çok kızıyor. Dükkâna gidip çırağı çağırıyor ve dükkandaki en şık, albenili ve pahalı bir top kumaşı çırağın eline verip. "*Al bunu Tepecik'deki Hacının evine götür kapıyı vur. Çıkan hanıma 'bunu Hacı gönderdi burası Ayşe Hanım'ın evi değil mi' diye sor*"diyerek çırağı gönderir.

Çırak söylenileni yapar ve kapıya çıkan *Fatma Hanım* sinirlenerek hayır burası değil diye kapıyı çırağın yüzüne çarparak kapatır. Çırak top kumaşı dükkâna geri götürür. Durumu anlatır.

Manifaturacı Bey tamam der "Şimdi de bu top kumaşı Hacının Omurça'daki evine götür ve kapıya çıkan hanıma bunu Hacı gönderdi burası Fatma hanımın evi değil mi diye so*r*" diyerek gönderir. Çırak

söylenileni aynen yapar ve kapıyı açan *Ayşe Hanım* kızarak hayır değil deyip kapıyı çırağın yüzüne çarparak kapatır. Çırak top kumaşı dükkâna geri götürür durumu anlatır. Manifaturacı Bey işlem tamam deyip kumaşı yerine koyar.

Her nasılsa ve o zamanki alışıla gelen gelenek görenek gereği Hacının iki karısı ve iki evi vardır. Dediğim gibi küçük yerin gereği hiçbir şey gizli kalmaz, hanımlar birbirlerinden haberlidirler. Mutlu mesut yaşayıp giderler. Hacı geceyi her gün bir evde geçiriyordur. Akşam Tepecik'deki evine giden Hacıyı Fatma Hanım "*kumaşı kime gönderdiysen git onunla yat*" diye Hacıyı eve almaz. Konuya bir anlam veremeyen Hacı Omurça'daki eve gidince aynı hışımla evden kovulur. Hacı o geceyi ve daha birkaç geceyi camide yatarak geçirecektir.

Konuyu yakından takip eden manifaturacı Bey ertesi gün Hacıya şadırvanda abdest alırken özellikle rastlar ve sorar "Hayırdır Hacı geceyi camide geçirmişsin". Hacı işi bozuntuya vermeden "Adağım vardı gece camide oturdum, sabaha kadar hatim indirdim" der. Manifaturacı "*Sen bana yağsız et vermeye devam et, daha çok hatim indirirsin*" diye hacıya söylenir.

Sonrasında neler olduğu bilinmez ancak manifaturacı, Beyin bundan böyle yağlı et aldığı kesindir.

SARHOŞ

Omurça Deresi'nde oturan ancak çok içki içen ve devamlı sarhoş gezen ve ailesini uzun süredir ihmal eden bir adam varmış. Dostları arasında bu fark edilir olduğundan ve yapılan "*bırak bu içkiyi*" nasihatlerine aldırış etmediğinden arkadaşları; buna bir oyun oynayıp bu alkol belasından kurtarmaya karar vermişler.

Her zamanki gibi gene kahvede demlenirler ve arkadaşlarının da ilaveleri ile de adamın iyice sarhoş olmasını sağlarlar. Geç vakte kadar içkiler içilir ve artık tahammül sınırı aşılmıştır. Arkadaşları adamı hadi artık yeter sen sarhoş oldun bu gidişle evin kapısını bulamayacaksın diyerek evine gönderirler.

Her sarhoş gibi‘ben iyiyim’ çıkışlarına karşı çok ısrarla evine gönderirler. Bilhassa da kapıyı bulamayacaksın lafını sık sık dillendirerek. Neyse adam ısrarlar karşısında sallana sallana evin yolunu tutar. Bahçe duvarlarını takiben gider de gider duvarlar bitmek bilmez kapıyı da bir türlü bulamaz. Bir aşağı bir yukarı dereyi arşınlar ancak kapı yoktur. Sarhoş endişeyle söylene söylene bir süre sonra kahveye geri döner.

...Hayrola ne oldu niye geri döndün?

...Arkadaşlar benim evin kapısı yok oldu. Ne kadar aradımsa bulamadım, her yer duvar.

...Dedik sana bu kadar içme evin kapısını bulamayacaksın diye...

...Yok valla gelin sizde görün benim evin kapısı kayboldu.

...Hadi yürü ulen bakalım nasıl kayboluyormuş bu kapı.

Diyerek beraber giderler ve evin bahçe kapısına vardıklarında adama,

...Hani kapı kaybolduydu işte duruyor her zamanki yerinde!

Diye çıkışırlar. Sarhoş yemin billah etse de,

...Hadi git yat sarhoşsun sen, bu içki sana yaramıyor artık.

Diye azarlayıp eve sokarlar.

Bu olayın şokunu atlatamayan adam herkesin diline de düşünce alkolü bıraktığı söylenir.

Kahvede içki içildiği sırada arkadaşlarından birkaçı giderek bahçe duvarındaki evin kapısını duvarla aynı olacak şekilde örerler. Sarhoş zaten zar zor gördüğü duvarların örüldüğünü de fark edemez tahmin de edemediğinden kapıyı bulamayıp telaş içinde kahveye geri döndüğünde, tekrar gidilene kadar duvar yıkılır ve kapı eski haline getirilir.

KOÇERO

Babasıyla kavga eden bir genci öldüren *Mehmet İhsan Kilit*, hapis yatmaktan kaçarak *Koçero* isimli ünlü bir eşkıyaya dönüşür. Koçero, göçebe/göçer anlamında kullanılan Koçer'den türetilmiş bir sıfat. 1960-1970 yıllarında, kurulu düzene, baskı ve haksızlıklara karşı dağları mesken tutan Koçero, zamanla efsaneleşir. Yol kesip haraç toplamak yerine sınır kaçakçılığı yaparak geçimini sağlamış, zenginlerden alıp fakirlere dağıtırmış. Adil ve insaflı olarak nitelendirilen Koçero yöre halkının sevdiği ve bu yüzden koruduğu Güneydoğu'nun en ünlü eşkıyası. Koçero, yaşadığı dönemin gazete sayfalarına da sık sık haber konusu olur. Hakkında çeşitli şiirler yazılmış, Selda Bağcan ve Ahmet Kaya tarafından şarkısı bestelenmiş ve hayat hikayesinin kitaplaştırılması yanı sıra birçok filme de konu olmuştur.

KOÇERO MEHMET
(Mehmet İZGİ)
Fotoğraf: kendi arşivi

Bu filmlerden birinin izlenmesinden sonra mıdır gazetelerde yazılanlardan mıdır bilinmez bizim mahallenin delikanlısı *Mehmet İzgi*'ye *Koçero* lakabı takılmıştı. Kendi kendine mi yakıştırdı yoksa arkadaşları mı koydu bu lakabı bilemiyorum ancak mahallemizde benimsenmişti.

Mehmet Ağabey; orta boyda, esmer tenli, zayıf vücutlu benim çocukluk yıllarımın uzun bir bölümünde komşumuzdu. Becerikli, çalışkan, cengâver, tez canlı, yardımsever birisi olduğu gibi mahalle delikanlısı rolüyle kimin ihtiyacı varsa koşuşturur, elinden gelen yardımı yapardı.

Ailece sıkı dostluğumuz vardı ve beni de çok sever çoğu zaman yanında

gezdirirdi. Doğrucu, lafını sakınmayan biriydi ve sokakta öğreneceğim çok şeyi ondan öğrenmiştim. Bıçkın delikanlılık yıllarında sivri uçlu bıyıklarıyla da caka satan biriydi. Yürürken hindi gibi kabarık bir hal alır "*bu mahallenin bıçkın delikanlısı benim*" edasıyla Koçero lakabının hakkını verirdi.

Babası Latif amcayı çok saygıdeğer bulur ve öyle davranırdık. Ablası Güner abla, bizim de ablamız ve annesi Selime teyze neredeyse ikinci annemiz ve çok sevecen gerçek komşularımızdandı. Her günümüz neredeyse birlikte geçerdi. Anneme çok yardımcı olurdu. Başka bir mahallede doğduğum için ben hariç dört kardeşimin de doğumunda annemin başında olmuştur. Zaten o zamanki komşuluk ilişkilerimizi anlatsam ütopik bir yaşamdan bahsediyormuşum gibi gelir size ve günümüze baktığımda bana da…

Selime Teyze çevresinde yaşayanların akıl danıştığı, sorunlarına cevap aldığı, komşularına ablalık yaptığı sayılan sevilen bir kadındı ve çok güzelde masal anlattırdı. Mahalleli, gecelerini komşu gezmeleriyle değerlendirir, yalnız geçirilen geceler nadir olurdu. Selime teyze de çok sıklıkla geceleri bize gelirdi. Hele "*bir kitap okudum size de anlatayım*" diyerek geldiği geceler büyük sevinç yaratırdı.

Ve o kitabı arkası yarın kıvamında ve günlere yayarak bölüm bölüm anlatırdı. Televizyon yok, radyo kısıtlı, sinemaya nadir gidilen zamanlardı elbet. Çok heyecan duyarak, meraklandırarak, ballandıra ballandıra anlatır ve dinletirdi. Ben henüz çocuk yaşlarımda olduğumdan hikâyenin bazı bölümlerinde yatmaya gönderilirdim ki, zannederim çocukların duyması istenmeyen anlatım içeriyordu.

Kumbahçe Mahallesi'nde o zamanların *Kumbahçe Deresi* kenarında, şimdilerin Dere Sokağı'nda oturduğumuz kiralık evimize bitişik komşumuz Latif amcaların büyükçe bir arazileri vardı. Arazinin yarısı mandalina bahçesi diğer yarısı da ekilip biçilen sebze bahçesiydi. Derenin hemen kenarında tek katlı mütevazi bir ev, evin altında bir eşek ve iki ineğin konulduğu hayvan barınağı vardı. Yine dere kenarında evin hemen yanında büyük ve derin bir kuyu, kuyu üzerinde dönme dolaplı su çekme sistemi ve kuyunun yanında oldukça büyük bir su havuzu vardı.

Havuz bahçe sulamasında kullanıldığı için sık sık kuyudan eşeğin

döndürdüğü su dolabı vasıtasıyla havuz doldurulur, ben de ara sıra bu çalışmalara katılır dolabın dönme koluna bağlanan eşeğin kuyu etrafında durmadan dönmesine yardımcı ve denetçi olurdum. O zamanlar neredeyse tüm bahçelerin bir kenarında sulama havuzu ve bir kuyu olurdu.Herhangi bir düzenekle kuyudan çekilen su havuzda bahçe sulaması için hazır bekletilirdi. Ve bu havuzlarda illaki kırmızı alabalıklar olurdu ve biz onlara havuz balığı derdik. Balıkların da bir görevi vardı:*Havuzda oluşacak sivrisinek larvalarını yemek*. Bu sayede bahçe havuzları, sivrisinek üremesine katkı sağlamamış olurlardı.

Mehmet ağabey kuş avcılığı konusunda tutkulu birisiydi. Kuş yakalamak için ökse kullanır ve ihtiyacı olan ökseleri kendisi imal ederdi. Havuzun kenarında yetişmiş büyükçe bir ökse ağacı vardı ve meyveleri olgunluğa eriştiğinde onları toplar, haşlar, ağzında yoğurarak balla karıştırıp, yapışkanlık kazanan bir harç karardı. Bu harcı önceden hazırladığı ince ağaç çubukları üzerine yapıştırır, serin ve karanlık ahırda duvar kenarına dizer bir nevi demlenmeye bırakır ve muhafaza ederdi.

Literatürde ökse olarak yazılan bu çubuklara biz *yellim* derdik. Mehmet ağabey iki türlü yellim yapardı: Kalın çubuklara bol etli yapışkanlı *botak yellimi* ve ince çubuklara az etli yapışkanlı *elmacık yellimi*.

Yöremizde bol bulunan iki iri kuş vardır botak olarak anılırlar. Birisi Karatavuk kuşudur *"Kara botak"* diğeri de Ardıç kuşu kahve tonlarında olduğundan *"Boz botak"* denir. Yine yerelde Saka kuşu da *"Elmacık"* olarak adlandırılır.

Kışın soğuk günlerinde, Botaklar sürüler halinde dere yataklarına su ve yemlenmeye inerler ve kimi avcıların yellimlerine yakalanırlar kimi avcıların da tüfeklerine hedef olurlardı. Zaman zaman kıyıma varan miktarlarda avlandıklarını görür ya da duyardık. Botaklar, Bıldırcın misali eti için avlanan kuşlardır.

Ötüşüyle ünlü elmacık (Saka) avcılığı çok yaygındı. Neredeyse her evde bir kafes ve içinde öten bir elmacık olurdu. Bahar mevsimi ortalarında sürüler halinde gelen elmacıklar yellimler vasıtasıyla yakalanır ve çarşıda pazarda satılırdı. Yellimler sakaların geçiş noktalarına az yapraklı çalılıklara ya da yapraksız genellikle bizim *ahlat* dediğimiz çöğür armudu da denilen yabani armut ağacına yerleştirilir ağaç altına bir kafes

içerisinde iyi öten bir saka kuşu konur ve uzakça bir yere saklanılırdı. Canhıraş öten kafesteki kuşun sesine ağaç üzerine inen kuş sürüsü yellimlere yapışır yakalanırlardı. Erkek olanlar ötücü kuş olarak satılır, diğerleri azatlık kuş olarak para karşılığı doğaya geri salınırdı.

Benim Koçero ile bir iki kez saka avına gitmişliğim vardır. Bu avın yanlışlığını çok sonraları idrak edebildik. Usta çırak ilişkisinde öğrendiklerimizi yapmamız doğal devinimlerdi. Günümüze gelindiğinde saka kuşu avcılığı ve kafeslenmesi ile beslenmesi yasaklanınca artık kuşları rahat bırakır olsak da karatavuk (Kara botak) avcılığı münferit de olsa tüfekle avlandıklarını duyuyoruz. Harika bir ötüşü olan Kara Botak kuşunun zeytin ağaçlarının doğal ortamında çoğalmasını sağlayan tek kuş olduğu bilincinde olup bu avın tez zamanda sona ermesini dilerim.

Koçero her iki kuş avında da usta ve tutkuluydu ve bundan uzun yıllar vazgeçemedi. Latif amcanın vefatı ve sonrasında turizm furyasıyla gelen talepler çerçevesinde bahçeden daha iyi gelir elde etmek için bahçenin mandalina ağaçları haricindeki kısmını *Dere Kamping* adıyla çadır turizmin hizmetine soktu. Kumbahçe sahiline/plajına 100 metre yürüme mesafesinde, şehir içinde olması kampçılar açısından popüler hale gelen bir yer olmuştu, ta ki AtatürkCaddesi yapımı için bahçenin bir kısmı istimlak edilinceye kadar. Yol yapılıp yol kenarına dükkanlar yapılınca da kamping işi sona erdi.

Bahçede sebze yetiştiriciliği ve bir süre kamping işinin yanı sıra, uzun bir süre de çok kişiler gibi o da o zamanların popüler iş kolu sandalet yapım işinde çalıştı. Gün geldi sandalet üreticiliği cazip olmaktan çıkıp popülerliğini yitirince bir kayık yaptırıp balıkçılığa başladı. Yaşlanamadan ansızın yitirdik. Koçero'yu hasretle ve saygıyla anıyorum.

Koçero tutkuyla yaptığı botak avcılığı yıllarında ava gittiğinde yellimler (ökseler) sabahın erken saatlerinde kurulması gerektiğinden, avlanacak mevkiye ya bir önceki gece gidip kamp kurar ya da av verimsiz geçer akşam seansına ya da ertesi sabah seansına kalırmış. Kamp kurar dediğim mevcut kaya kovuğu ya da ağaçlık korunun içinde battaniyesine sarılıp yatarmış.

Doğada yaşamayı içselleştirmiş ve severek yapan biriydi, yerinmez,

İsmail BOZKURT (KOVBOY) Mehmet İZGİ (KOÇERO)
Mustafa ÖKTEN (SAMANYOLU) Ali GÜVEN
Fotoğraf: anonim

gocunmaz işin gereği neyse yapardı. Ancak zaman sağ sol çatışmalarının bol olduğu tedirginlik zamanları, dağlarda terörist kovalandığı zamanlar. Bizim Koçero da kendi memleketinin dağlarında özgürce yatan bir avcı kime ne ki! Ancak eşkıya zannedilip ya bir gören tarafından ihbar edildi ya da jandarmanın rutin devriyesine rast geldi ki bir gün derdest edilip apar topar karakolluk olmuş. İşin gerçeği öğrenilince salıverilir ancak Bodrum'da saklı bir şey kalmaz ve de bu duyulunca arkadaşlarının sataşmalarına engel koymak mümkün olamazdı elbet. Ve bir destansı şakalaşma sözcükleri dökülmüş ağızlardan.

Ey Koçero Koçero
Neden Çıktın Dağlara,
Attığın Nara,
Yatığın Yer Mağara.
Elindeki Silah Ne,
Başındaki Külah Ne,
Üç Gün Açsın Bir Gün Tok
Bir Telefonun Bile Yok…

Bizim *Mehmet İzgi* kimseyi öldürmedi. Dağlara çıkmış bir eşkıya da değildi ancak namı-diyar *Koçero* tanımlaması sanki üzerine yapışmış ve de yakışmış gibiydi. Mahallemizin enteresan kişilerinden biriydi. Bu tür hikâyelerimde sıkça tekrarladığım bir söz var "*enteresan olmayan kişi yoktu ki*"

CEVAT BEY

İlkokula gittiğim zamanlarda, yılda bir kere de olsa Halikarnas Balıkçısı'nı görürdüm. O zaman Kumbahçe Mahallesi'ndeki Atatürk İlkokulunun bahçe duvarları alçaktı ve kapıyı kullanmak istemediğimiz zamanlar yasak da olsa duvardan atlayabilirdik. Nedense hep teneffüse rastlardı Halikarnas Balıkçısı'nın mahalleyi turlaması. Halikarnas Balıkçısı gelmiş fısıltıları ortalıkta dolaşır, hepimiz ön bahçede saf durur, Halikarnas Balıkçısı'nın bahçe duvarı önünden geçişini seyrederdik. Seyrelmiş uçuşan beyaz saçlarıyla bir efsanenin duvarın ötesinde yarı beline kadar etrafı inceleyerek yürüyüşü hiç aklımdan gitmez. O profil beynime kazılıdır. Elini tutup öpmek hiç nasip olmadı. Babam Halikarnas Balıkçısı ile olan anılarını sık sık anlatırdı. Cevat Bey diye hitap eder çok saygı duyduğunu anlatışından anlardım. Onun ne kadar bilgili ve hazır cevap olduğunu anlatan anekdotlarını defalarca dinlemişimdir.

Cevat Şakir KABAAĞAÇLI (Halikarnas Balıkçısı)
Fotoğraf: anonim

Babamdan, Cevat Bey'in kararlılığı ve inatçılığına atfen dinlediğim bir anısını size aktarayım.

İkinci Dünya Savaşının son hızıyla ortalığı kavurduğu, paranın kıtlığının yaşandığı yıllarda, o zamanlar babam *Recep Dizdar*, halasının oğlu *Ali Ziylan*'nın bakkal dükkânında çırak olarak çalışıyor. Bir gün Cevat Bey

gelip babamı yanına çağırmış "*Recepo oğlum al şu zarfı, kasadan 1 lira al ve git postaneye bunu postala*" demiş. Babam zarfa bakmış bu nereye gidiyor diye, üzerindeki adres Fransa imiş, merakından sormuş ne için bu mektup diye "*Fransa'dan tohum istedim*" demiş Cevat Bey. Babamın garibine gitmiş bu istek, bu savaş ortamında kim senin tohumunla ilgilenir ki diye sorunca "*Sen gönder göreceksin*" demiş.

Paranın kıt ve kıymetli olduğu ve Türk lirasının da değerli olduğu zamanlar en küçük ve en çok kullanılan para birimimiz *Para*. 40 para = 1 Kuruş, 100 Kuruş= 1Lira. Bir işçinin gündeliği 50-60 Kuruş olduğu günler, yurt dışı postaları uzaklığı nedeniyle çok pahalı. Belli ki o günlerde Cevat Bey'de de para kıt, Babam Cevat Bey'in isteğini hemen yerine getirmiş elbet.

Aradan uzun günler geçmiş. Bir gün Cevat Bey dükkânın yanından geçerek elindeki zarfı sallayıp babama "*Görüyor musun Recepo geldi işte*" demiş. İçi tohum dolu bir zarfmış.

Babamın muhtemelen Cevat Şakir'den duyduğu ve Cevat Bey'i sükûtu hayale uğratan bir anekdotu daha vardı.

Cevat Şakir'in kalebent olarak sürgün edildiği ilk yıllar. Cevat Bey, kale hakkında araştırmalar yapıyor bunu halk da görüyor elbet. Küçük bir yer, bilgiç bir adam, kale ona emanet, sorup soruşturuyor, ahali ile konuşuyor sorular da soruyordur muhtemelen. Halk da yardımcı olmakta çok istekli bildiklerini hiç çekinmeden söylüyor olmalı ki balıkçının birisi Cevat Bey'e "*Ben kalede kurşundan yapılmış bir kitap buldum*" demiş. Cevat beydeki sevinci siz düşünün artık. Altın bulsa bu kadar sevinemezdi. "*Hay yaşayasın getir bakayım şu kitabı*" demiş, ancak balıkçı "*Ama ben onu eritip ağlarıma kurşun yaptım*" deyince artık siz hayal kırıklığının dozunu anlayın.

Babam bunu zannedersen yöre halkının; saflık, doğruluk, cahillik ve yokluk düzeyini de vurgulamak için anlatıyordu.

Halikarnas Balıkçısı Cevat Şakir Kabaağaçlı'nın inatla ve hiç dinmeyen bir çabayla yeşerttiği bu kasabayı bizler koruyamadık. Rantın hışmına teslim olduk. Bodrum; Halikarnas Balıkçısının bıraktığı Bodrum'a benzemese de hâlâ korunacak çok şeyimiz var.

İKİ SANDAL ve SANDAL SEFALARI

Kumbahçe balıkçı mendireğine bağlanmış olarak *Bodrum* ve *Bodrum-1* isimli iki sandal dururdu. Bana sandal gezintilerini anımsatan bu sandallara orada duruyorlar mı diye her geçişimde bakınırdım. Günün birinde kayboldular elbet.

Bu iki sandalı o dönemin Belediye Başkanı Mazlum Ağan, çocuklarımız kürek çekmeyi öğrenip sandala binme keyfini yaşasınlar diye yaptırıp Kumbahçe balıkçı mendireğine bağlatmıştı. Sanırım eski sandal gezintilerini yâd etmek düşüncesiyle, isteyen alıp gezinti yapabilsin diye ve ara sıra da kendisi kullanarak örnek olmaya da çalışıyordu sağ olsun. Pek gezen olmadı, ara sıra mahallenin *Gara* lakaplı balıkçısı yakın bölgelerde balık, ahtapot avlamak için kullanmıştı ya da kullanıyordu o kadar.

Rağbet görmezdi elbet, Kumbahçe Plajının yüzme sınırı işaretli saha içerisinde herhangi bir deniz taşıtının bulunması usulen yasak, sınırlar dışında da Kumbahçe Koyu'nda demirli onlarca teknenin ve akşam saatlerinde ayışığı gezileri için seyir yapan kocaman teknelerin ve vızır vızır dolaşan sürat botlarının arasında kürekli sandalla gezmek olacak şey değildi. Çok tehlikeli olurdu. Olası bir planlama ile gece saatlerinde yüzmeyi yasaklayıp sandal gezmelerine izin verseydik ne olurdu. Yüzme sınırı işaretli bir saha içine hapsolun muş hissiyle, kaleye yaklaşamadan, bangır bangır barların ses ve ışık gösterileri eşliğinde, sahil boyunu dolduran akşamcıların bakışları altında, eşinle dostunla hiç sohbet edemeden gezmek için pek istekli bulamazdık. Zaten bulamadık da.

Gezi için yapılan sandallar
Fotoğraf: Ali DİZDAR

Anılarımızdaki sandal gezintileri yapıldığı yıllarda, Kumbahçe sahilinde ve Bodrum'un diğer sahillerinde ulaşımın köprüsü görevini yapan basit, küçük, bazıları derme çatma, tahta iskeleler, özellikle sandallara ve teknelere giriş çıkış için kullanılırdı. İşte bu iskelelere neredeyse iki-üç sandal bağlı olurdu. Sandal sefası; ya akşam serinliğinde yemekten önce yapılırdı ki bu gezilerde gençleri görürdünüz. Ya da akşam güneş battıktan sonra başlar geç vakitlere kadar sürerdi. Sandal sahipleri eşini dostunu alıp gezintiye çıkar, monoton gününe bir değişiklik katardı. Hele şehir dışından gelmiş misafirleri varsa bu gezi bir ikram gibi sunulurdu. Sıcak bunaltıcı günlerde serinlemenin bir yolu da bu gezintilerdi.

Sandalınızın olmaması o gezintiyi yapmanıza engel de değildi. Sandalı olan komşuya çocuğu gönderip isteyebilirdiniz "*Bu akşam siz gezmeyecekseniz alabilir miyiz*" diye. Hiç hayır yanıtı da almazdınız, çok önemli bir misafirine gezdirme sözü vermiş ise sizden defalarca özür dilerdi hayır diyebilmek için, kendisi gezecek olsa vazgeçer verirdi sandalı, size hayır dememek için. Ya da sizi davet ederdi beraber gezmek için.

Bodrum Limanı - Sandal Gezisi
Fotoğraf: Ali ŞENGÜN arşivi

Sandal gezintisi yapanlar, kıyıdakileri görebilir ancak kıyıdan baktığınızda sandalda kimlerin olduğunu seçemezdiniz. Mehtaplı gecelerde çok daha keyifli olurdu. Ayın deniz üzerindeki ışık gösterisi eşliğinde Bodrum'un yarı karanlık siluetine bakar, kalenin karanlık

Kumbahçe'de sandal gezintisi
Fotoğraf: Saadet ERGENE arşivi

heybeti altında hayran kalıp, o duru sessizlikte kürek çekerken sohbet eder, küreğin çıkardığı yakamoz pırıltılarını seyrederdiniz, ayaklarınızı denize sarkıtarak. Yanınızdan geçen komşunuzla selamlaşır, aynı yönde iseniz hafiften bir yarış başlardı. Geçilirseniz kabahati ayağını denize sarkıtanlarda bulurdunuz ya da elleriyle yakamozları tutmaya çalışanlarda.

Ailece gezilerin yapılmadığı gecelerde biz çocuklar tanıdık ve akrabalarımıza ait sandalları gider ister genellikle de alırdık. Evdeki pilli pikabı da yanımıza alıp kalenin kayalıklarına bağlar kayalar üzerine yayılırdık. O zamanda bulabildiğimiz 45'lik plaklardan şarkılar eşliğinde yıldızları seyreder ve uzun uzun offf… lar çekerdik. O yaşlarda hiçbirimiz içki ve sigara kullanmazdı, denize ne sigara izmariti ne de içki şişesi hiç atmadık. Tahmin ediyorum 1970'li yılların sonuna kadar yapılabildi bu sandal gezintileri. Günümüzde yapılabilir mi? Neden olmasın, olursa belki bu bahaneyle kürek çekmeyi de öğrenmiş oluruz.

Günümüzde, birkaç grup inatçı kürekçilerimiz kıskançlık yaratırcasına sabahın erken saatlerinde henüz tekneler güne uyanmadan gezer oluyorlar.Eski gece gezmeleri ile maksat farklılıkları olsa da destek verilip çoğaltılması gerekiyor.

PAŞATARLASI ve HIDIRELLEZ

Paşatarlası Bodrum'un en popüler mahallesi olan Kumbahçe'nin, doğuya doğru devamı niteliğindeki Bodrum'un birçok mahalleleri gibi sonradan oluşan ilave mahallesi.

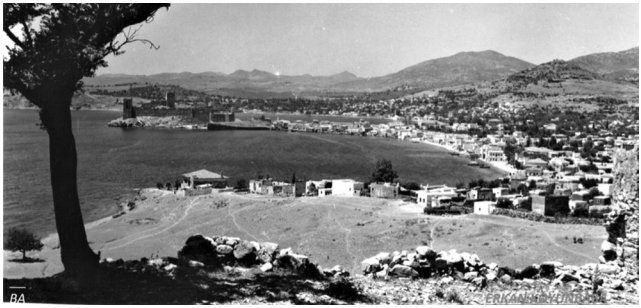

Manastırdan Bodrum Panoraması
Fotoğraf: Erkan KOYUNBABA arşivi

Tepedeki sonradan otel yapılan Manastır'dan sahildeki eskiden Kilise olup depremle yıkılmış, sonradan tekrar yapılmak istenmiş ancak yarıda kalmış, daha sonrasında Girit'ten göçenlere konut olarak verilmiş, ardından Hotel Halikarnas olarak ticaret hayatına atılmış ve en son Halikarnas Disko olarak da hayata veda etmiş binaya kadar inen bir patika vardı. Sonraları belediye patikayı bir yol haline getirdi. İşte bu yol o zamanlar şehrin doğu sınırı sayılırdı. Ve bu sınırdan başlayan yerleşim eskiden Rum Mahallesi imiş ve mübadelede buraya Giritli göçmenler yerleştirilmiş.Mahalle'nin ismi Kumbahçe Mahallesi olmasının yanı sıra yerlilerce Giritli Mahallesi olarak adlandırılırdı ki bizler de böyle söylemekte hiç sakınca görmezdik.

Rivayet olunur ki; Osmanlı Devleti, Bodrum'u topraklarına katınca bu başarıyı gösteren Paşa'sına mükafat olarak bizim Paşatarlası dediğimiz araziyi hediye etmiş. Ethem (Demiröz) Amca'nın anlattıklarına göre bu Paşa'ya hediye edilen topraklar epeyce genişmiş. Kumbahçe Mahallesi'nin bir kısmını da kapsamaktaymış. Paşa'nın varislerinden birisi olsa gerek, Paşaoğlu namıyla anılan kişi o zamanlar Bodrum'a yerleşmeye gelen Rum'lara ev yapsınlar diye küçük küçük parselleri, elindeki değnek marifetiyle "*Bu yana 30 değnek bu yana da 20 değnek*" diyerek ölçüp satarmış. Kumbahçe Mahallesi'nin Paşatarlası'na doğru olan sırttaki sonradan Girit'ten gelenlerin yerleştirildiği bu evler öyle oluşmuş küçük küçük evler ve dar sokaklar.

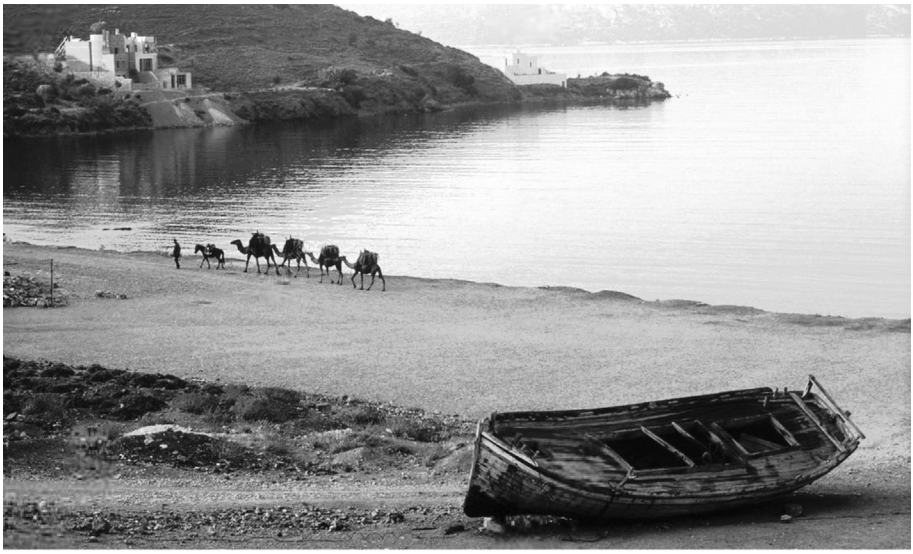

Bodrum PAŞATARLASI Koyu - Fotoğraf: Zeynel YEŞİLAY

Nedense Paşaoğlu, tepedeki Manastırdan sahildeki Kiliseye inen patika yolun şimdilerde Zeki Müren Caddesi olarak adlandırılan caddenin batıya bakan yani kaleye bakan yamaçlarını satmış, manzarası güzel diye mi bilinmez, doğu tarafına dokunmamış. Biz de oraya Paşatarlası diyoruz.

Paşatarlası boş bir arazi olduğu günlerde, içinde bizim biri minik tek kale maç yaptığımız sonradan üzerine tersane kurulan bir nevi çim saha, diğeri büyük taşlı tarla şeklindeki futbol sahalarımız vardı. Futbol sahamızın dışındaki arazi çeti dediğimiz bodur çorak arazi bitkisiyle kaplıydı. Genellikle de develer yayılırdı. Sahipliymiş, bilmiyorduk ancak çok eğimli, çorak, verimsiz ve taşlı bir arazi olduğundan sahipleri bile unutmuşlardı ta ki turizm parlayana kadar.

Denize yakın bir kuyu, kuyunun yakınında da üzerine üç dört çocuğun çıkabileceği gelişkin bir dut ağacı vardı. Çok lezzetli beyaz dut verirdi. Kuyu neredeyse deniz seviyesinde ve denize 20 metre mesafede olmasına rağmen her nasılsa suyu tatlıydı. Dutlar olduğu zaman günün önemli bir bölümü dut ağacının tepesinde geçerdi. Futbol oynar, maç sonunda topu denize şutlar ardından denize girer, hem de dut yerdik. Futbol sahamız taşlı tarla pozisyonundaydı, maça başlamadan önce tüm futbolcular sahayı boydan boya tarar iri taşları ayıkladıktan sonra oyuna başlardık. Düşmek en korkulan durum olurdu, yaralanmadan kalkmak mucizeydi.

Çarşının orta yerindeki futbol sahamız da aynı durumdaydı, zaten biz Bodrumlular çim sahayı, futbol alanını sanayideki yerine taşındıktan çok sonra oluşturabildik. Tahminen 2000'li yıllarda.

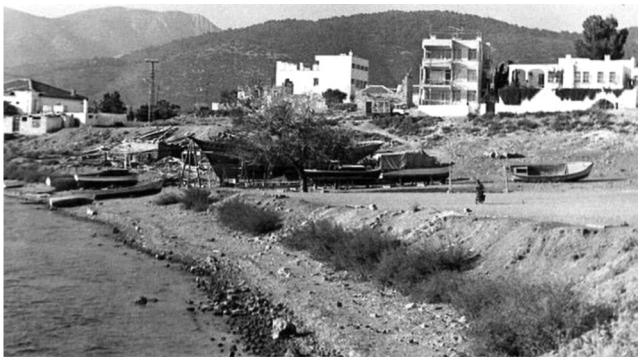

Bodrum PAŞATARLASI Sahili
Fotoğraf: Güngör DALAY arşivi

Paşatarlası oyun alanlarımızın birinci sırasındaydı. Bilhassa kış oyunlarımızdan çelik çomak oyununa benzeyen *göt kazmaca* için oyun alanımızdı. Teneke kayık yüzdürmek için de popüler alanımız olurdu. Zaten koyun başlangıcındaki şimdilerde üzerinde günlük gezi teknelerinin konuşlandığı Halikarnas İskelesi yapılan burnun kıyısı sığ kayalık idi ve sığlık üzerinde oluşmuş minik göletleri, teneke kayıklarımıza liman olarak seçmiştik ve adını küçük liman anlamına gelen "*Limanaçi*" koymuştuk.

Paşatarlası Koyu'nun hemen sonunda da şimdilerde gemi iskelesi inşa edilen burundaki kayalıkların arasında büyük liman anlamına gelen "*Gavo*", teneke kayıklarımızın büyük limanı vardı. Tenekeden yaptığımız kayıklarımızı, baştan itibaren boyunun üçte biri mesafesine kenarından bağladığımız ip ile çekerdik, kıyıda yürüyerek çekilen kayık kıyıdan 3 metre uzakta kıyıya paralel bir seyirle bizi takip ederdi. Kumbahçe sahilinde neredeyse her on metrede bir iskele var olduğundan teneke kayıklarımızı yüzdürürken koşarak sürat yapamadığımızdan Paşatarlası'ndaki biteviye tenha sahilde daha rahat kayık yüzdürebilirdik. Limanaçi'ye kayıklarımızı demirledikten sonra Paşartarlası'nda oyuna dalabiliyorduk.

Bizim çocukluk zamanımızda *1 Mayıs Bahar Bayramıydı*. Henüz işçi bayramı ilan edilmemişti ancak o gün eylem yapma hakkımızı kullanıp denize girmek ister ve girerdik. Paşatarlası, bu ve bunun gibi mayıs ayının sıcak günlerinde elebaşların fişeklemesiyle kaçak denize girdiğimiz, gözlerden uzak mekânımızdı. Gerçi her defasında birimiz

itiraf eder bütün aileler haberdar olur izinsiz ve zamansız denize girmekten azarımızı yerdik. Hazirandan önce denize girmemize izin verilmezdi. Bu konuda anne babalarımızın "*karpuz kabuğu denize düşmeden olmaz*" söylemlerinin yanı sıra bir de sloganları vardı "*haziran bir denize gir*".

Saint Georgia Şapeli (Halk dilinde MANASTIR)
Fotoğraf: Ersin SÜEREN

Paşatarlamızın neredeyse zirvesi olarak kabul ettiğimiz yolun sonunda bir Şapel ki biz ona *Manastır* derdik. Manastırın bahçesinde birkaç servi ağacı ve yaşlı bir çam ağacı vardı. Manastırdan öteye geçmezdik. Daha ötesi dediğim yer ineklerin yayılmak üzere avcıların da avlanmak üzere gittikleri ormanlık alandı.

Manastır zamanının ibadet yeri ve mezar alanıymış. Bizim ise 6 Mayıs'ta yani Hıdırellez'de tüm mahallelinin bayram havasında toplanıp eğlendiği, sosyalleştiği, toplum olmanın dinamiğini oluşturduğu, dostluğu pekiştirdiği piknik alanımızdı. Hıdırellez; baharın gelişi, doğanın uyanışı ve kıştan kurtulmanın şerefine yapılan bir eğlenceydi.

Şeker bayramı kadar kıymetliydi benim için, çünkü babamın bana boyum

büyüklüğünde uçurtma yapmasının günüydü. Paşatarlası'nda herkes tuttuğu takımın renkleriyle bezediği uçurtmaları yarıştırırdı. Kiminki daha yükseğe çıkacak yarışması. Uçurtma ipine, ortası delik kağıtlar takılarak rüzgâr marifetiyle gökyüzüne mektup gönderilir, uçurtmanın kuyruğuna jilet bağlayıp rakip uçurtmaların iplerini kesme girişiminde bulunulurdu ancak bu durum hiç gerçekleşmezdi.

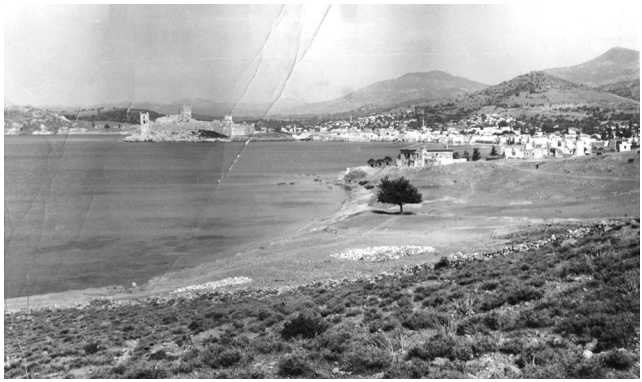

Bodrum - PAŞATARLASI
Fotoğraf: Ethem DEMİRÖZ arşivi

Manzarasıyla muhteşem Manastırın bahçesinde, büyük çam ağacının dallarına salıncaklar kurulur, ağaç etrafına kilimler serilerek yayılınır, boyalı yumurtalardan yaprak dolmalarına kadar çeşit çeşit yemeklerle, gazocaklarında demlenen çaylar eşliğinde piknik yapılırdı. Bir yerde bir kocaman ateş yakılır herkes üzerinden atlardı. Küçük büyük ayrımı olmadan top oynayanlar, ip atlayanlar, salıncakta sallananlar, uçurtma uçuranlarla şenlik yeri gibi olurdu. O gün dükkanlar kapatılır tatil yapılırdı.

Bodrum - Paşatarlası Saint Georgia Şapeli
Fotoğraf: Gülten UZBİLGE

Çocukların babaları ile top oynayıp, uçurtma uçurduğu ve anneleriyle ip atladığı, birlikte salıncakta sallandıkları başka bir buluşması

olmadığından o günlerin gelmesini özlemle beklerdik. O günleri yaşamış olanlar bu piknik alanının üzerine, üstelik aynı isimle yapılan oteli hiç sindiremediler.

Paşatarlası ve etrafı yapılaştıktan sonra bizler bir daha bu şenliği yaşayamadık. Orayı her anımsadığımda bu çok değerli etkinliği ve sosyalleşmenin zeminini kaybedişimiz gelir aklıma ve içim acır. Özlediğimiz, Manastır binası değildir; orada kurguladığımız ve hasretle beklediğimiz etkinliktir.

Manastır biz çocukların devamlı gittiği oyun alanıydı. Genellikle harpçilik oynarken son nokta olur, şapelin içine girince zaten harp filmlerinin etkisiyle dünya değiştirmiş bir pozisyonda olduğumuzdan teatral bir tavır çökerdi üstümüze ve sahneye çıkmış tiyatro sanatçıları rolüne girer o anda aklımıza gelen bir senaryoyu uygulamaya sokarak oynardık. *Sen şu ol, bende şu olayım, sen şöyle yap, ben de* şöyle yapayım diye roller dağıtılır; hünerler sonuna kadar sergilenir ve bu oyun bıkana kadar sürdürülürdü. Oyundan vazgeçemediğimiz yağmurlu günlerde de burası sığınağımız olurdu.

Paşatarlası, bizim Mahallenin oyun alanıydı ancak zamanla diğer mahalle, genellikle Omurça Mahallesi çocuklarıyla kaynaştıkça hepimizin oyun alanı olmuştu. Önceleri deri tabaklanan[3] bir tabakhane vardı. Ben faal olduğu günlere yetişemesem de bina duruyordu, sonraları iki tekne imalat tersanesi faaliyette bulundu. Ardından ne Kilise ne Manastır ne Paşatarlası, ne sahil, ne dağ, ne taş, hiçbir şey kalmadı. Beton yığınına dönüştü. Çocukların cin fikirler üreterek sosyalleşip oynadıkları mecra ile koca bir mahallenin yılda bir de olsa bir araya geldikleri ve eğlendikleri şenlik alanları da yok edilmiş oldu.

---

3 - *Deri Tabaklama ... Deri işleme yöntemidir. Derinin fiziksel ve kimyasal işlemlere tabi tutularak endüstriyel ürün haline getirilmesine tabaklama denir. Hayvanlardan elde edilen deri, yapısının bozulmaması ve kullanımında ciddi problemlere yol açmaması için kalıcı dayanıklılık ve kullanılabilirlik sağlamada temel aşama tabaklamadır. Bu işlemin yapıldığı iş yerlerine 'Tabakhane' denir.*

YALIGIYI

Aynı mahallede çocukluktan beri beraberiz… Aynı okulda, aynı sınıfta, ortaokuldan mezun olana dek, yediğimiz içtiğimiz ayrı gitmez, devamlı birlikte oynamayı, gezmeyi, vakit geçirmeyi istedik, birbirimizden ayrı bir şeyler yapmak aklımıza bile gelmezdi. Lise tahsili nedeniyle Bodrum dışına gitmek zorunda kaldığımızda birbirimizden ayrılmıştık. Ancak tatillerde Bodrum'da yine beraberdik.

Neredeyse 80 darbesine kadar Bodrum'da yaşam güvenliğinde bir terslik olmadığından rahattık. Hele 70'li yılların ortalarına kadar izin almamıza bile gerek kalmadan geceyi dışarıda geçirmemiz ailelerde bir endişeye yol açmadığı gibi "*bu gece biz yalıgıyında yatcez*" diyerek evden bir battaniye alıp çıkardık. "*tamam* oğlum" onayı doğal olarak gelirdi ve bilirlerdi ki biz üç arkadaş birlikte ve güvendeydik. Gözünü sevdiğimin yılları denir ya aynen öyle.

Turizmin henüz yeşermeye başladığı, delikanlılığa adım attığımız 1969-1970'li yılların yaz akşamlarında, harçlığımızın yettiği günler biletli, bazen de disko kapısındaki koruma veya güvenlik tanıdık olduğundan ücretsiz diskoya girmişliğimiz olurdu. İçerde tüketilen hafif alkolle çakırkeyif olurduk. Ancak gecenin ilerleyen saatlerinde gençliğin enerjisi sarhoşluğumuzu söndürüyordu.

Alkole alışık olmayan arkadaşlarımız da vardı elbette. Yerel halkın dilinde Giritli Mahallesi bizim Kumbahçe Mahallemizin *Damat* lakaplı Mustafa'sı bunlardan biriydi.Herkesçe tanınan *Damat* biraz kusurlu doğmuş doktorlar bu çocuk 10'lu yaşları göremez denmesine rağmen maşallahı vardı ve hâlâ turp gibi bizlerden bir iki yaş da büyüktür üstelik. Çelimsiz ufak tefek bir adamdır *Damat Mustafa*. Görme açısı konusunda da zorlukları olduğundan sizinle konuşurken ya kafasını yana çevirerek ya da kafasını yere eğerek gözlerin üstünden bakar.

Mustafa okula da gidememişti doğal olarak. Ergenlik çağında *Ali Ziylan Bakkaliyesi*nde bakkal çırağı olarak çalıştı.Herkesi tanır herkesin de dostudur ancak sıklıkla muzipliklerin kurbanı olurdu. İddia üzerine *iki kiloluk ahtapotu çiğ çiğ yemişti*. Bunun gibi nice muzipliklerin kurbanı olmuştu Mustafa. Benim eczanede çıraklık yaptığım zamanlarda, sıcak bir günde soğuk su arayan Mustafa eczaneye dalıp buzdolabında su

zannettiği şişedeki zehri içip“*ne biçim su bu*” deyip bizim eve giden Mustafa’yı annem tüm gün yoğurt yedirip kusturarak kurtarmıştı, alışkın olduğumuz köpek zehirlenmelerinde uyguladığımız bir yöntemdi.

Damat Mustafa çok inatçı biriydi. Askerlik çağı geldiğinde, Askerlik Şubesine gitmiş “*Seni Askere Alamayız*” denmesine karşılık “*ben askerlik yapmazsam beni adam yerine koymazlar bana kız bile vermezler*” diye Askerlik Şubesi’nde terör estirmiş kendini zorla askere aldırmış birisidir. Askerliğini hem de bahriyeli olarak yapmıştır.

Evet bu Mustafa doğal olarak akşamları bizler gibi seyrü-sefere çıkar her muhabbet ortamında ikram edilenleri içer sarhoş olurdu. Her nedense hep de bize rastlar, Mustafa’yı yerlerde sürünür bulurduk.Kollarından bacaklarından askıya alır evine kadar taşır, yatağına yatırır uyuduğunu zannederek bırakırdık. On dakika sonra Mustafa’yı yalıgıyında yalpalaya yalpalaya yürürken görmek sürpriz olmazdı. Binbirzorlukla ikna edip yatağına tekrar yatırmamız kaçınılmaz olurdu. Gecemiz Mustafa’yı yatırma gecesine dönerdi. Bizim çilemiz bununla bitmez, bir de mahallemizin *Solti* lakaplı Muammer’i vardı. Ortaokulu birlikte okuduk, kerata benden daha zekiydi. O zamanların 1 numaralı Lisesi, İzmir Atatürk Lisesine kabul edilmiş ve babası kaydını yaptırmıştı. Ancak ortama uyum sağlamada zorluk çekmesi nedeniyle okulu bırakıp gelmişti Bodrum’a gersin geriye. Okumayan adam mecburen bir mesleğe çırak verilirdi. Muammer de tekne yapımcılarının yanına çırak verilmişti, muhtemelen de kendi seçmiştir çırak olacağı mesleği çünkü çok inat bir adamdı.

Muammer okul, sınıf ve mahalle arkadaşımız olduğundan doğal olarak akşamları birlikte takılırdık.Yıllar içinde çok sevdiği babasını kaybetmesi, ardından sevdiği kızdan yüz bulamaması nedeniyle bunalım takılmaya başlamış, maddi konuda bizden daha bağımsız ve olanaklı durumdaydı. İçtikçe dertlenir dertlendikçe içerdi. Bizim engelleme girişimlerimiz işe yaramazdı. Elinden şişeyi aldığımızda hiç şaşmaz sinirlenir, daha büyük bir şişeyle geri gelirdi.

1.90 boylarında gençlik yaşlarında “*Sırık*” yaş aldıkça “İri Kıyım” cüssesiyle “*Solti*” ye bu lakabı kendisi koymuştu ve çok da sever öyle anılmak isterdi. Bizler haricinde kimsenin ona Muammer demesini istemez “*Benim adım Solti”* diye bağırarak itiraz eder ağzından küfür

eksik olmazdı. Yıllar geçtikçe alkolün pençesinde esir olan Muammer olgunluk yıllarını sarhoş olarak yaşadı, zaman zaman rahatsızlanıp alkolü azalttığı olduysa da genellikle damarlarında kan yerine alkol dolaştığını söylerdi.

Gençlik yıllarımızda kahvede Muammer ile çok iddialı tavla oynardık. Yenilirsem yutarım bu zarları diye hırs yapar, yenilince de cidden zarları yutardı. Verdiği sözden geri dönmezdi. Bir keresinde çok ileri gidip tavla pulunu yutarım haaaaa dediğinden tavla pulunu yutmuştu, çıkarmakta çok güçlük çektiğini anlatmıştı, bir daha sizle tavla oynamayacağım diyerek. Bodrum'da geçirdiği olgunluk çağında bir gün, bakalım kaç kişi üzülecek diye belediye önündeki camiden kendi salasını okutmuştu.

Yaşlandıkça vücudu alarm vermeye başlayan *Solti*, son on beş yılını İskenderun Arsuz'da bir tersanede barakada geçirdi. 2000'li yılların başında kardeşleriyle anlaşmazlık yaşamış ve o kızgınlıkla İskenderun'a gitmiş, daha önce çalıştığı tersanede bir barakada yaşamayı seçmişti. Alkolü bırakmış olmasına rağmen yıllar ilerledikçe görme yetisini kaybetti ve dayanılmaz diz ağrılarıyla baş başa kaldı. 65 yaşında girdiği felç komasından çıkamadı ve vefat etti. Solti Muammer, kalbimizin bir köşesinde buruk acı olarak yaşadı ve yaşamakta.

Bizim *yalıgıyı*'nda yattığımız yıllar da Solti Muammer'in henüz alkole başladığı yıllardı. Solti Paşatarlası'nda ortak tersane açan tekne ustaları "Dede" lakaplı Mustafa Yıllıkçı ile "Olmayi" lakaplı Ali Dikan'ın yanında çırak olarak çalışıyordu. Bizler "*bu gece yalıgıyında yatcez"* deyip bir yastık ve bir battaniyeyi sırtladığımızda doğruca Paşatarlası'ndaki bu tersane sahiline giderdik.

Tersanenin sahilinde çakıllar üzerine serdiğimiz tekne örtü brandasının üzerinde uyurduk. Buna uyumak denemez elbet. Sabaha dek birbirine takılarak, muhabbet, gırgır, şamata ve kahkahalarla sabaha karşı bayılır güneşle birlikte henüz yeni dalmışken kalkıp eve gider uykuya devam ederdik.

İşte o zamanlardan birinde Muammer yine dertlenmiş batsın bu dünya havasında, yine bir bahane ile alkol aldığı bir geceydi. Gece geç vakit olmuş bizler dört arkadaş Ali, Hasan, Mehmet ve Muammer Paşatarlası tersane sahilinde yayılmış gırgır şamata yapmaktaydık. Hava oldukça

Bodrum - Paşatarlası (DEDE'nin tersanesi)
Fotoğraf: Ali ŞENGÜN arşivi

sıcak olduğundan örtünmeye gerek duymadığımız gecelerden biriydi.

Muammer yürürken bir kazığa takılmış ve düşmüştü. Takıldığı, yere çakılı kazığa sinirlenen Solti 'haaaaaayt' diye nara atarak bir çekişte yarım metrelik kazığı yerden söktüğünde hayretler içinde kalarak hep beraber gülme krizi geçirmiştik. Bazen Muammer'in gücüne akıl sır erdiremezdik. Zaten o zamanlar gülmek için küçük bir hareket ve hatta kapı gıcırtısı yeterliydi bizim için.

Gecenin ilerleyen saatlerinde sıcaktan bunalmış "*ule denize girsek mi acaba*" diye seslenmiştik ki Solti şortunu çıkarıp haaaaaaayt diye bir nara patlatıp anadan üryan denize doğru koşmuştu. Karanlık gecelerden biri idi. Muammer deniz kıyısında karanlıkta kayboldu ve ardından küüüt diye güçlü bir çarpma sesi geldi ve ardından kesin bir sessizlik.
Bir süre birbirimize baktık donup kalmıştık. Birden başımızdan kaynar sular dökülmüş gibiydi. Muammerin koşarak denize atladığı yerde deniz seviyesinde, büyük taşlardan yığma usulü oluşturulmuş bir iskele vardı. Yığma taşlarla oluşturulan bu iskele zamanla dalga vuruşlarıyla dağılmış adeta su seviyesinde bir sığlık görünümündeydi.

Şoka girmemizin nedeni aklımıza gelen Muammerin bu kayalara

balıklama atlayıp kafasını taşlara çarptığıydı. Her zaman yaptığımız gibi sahile kadar koşar ve kıyıdan denize balıklama atlardık suyun sığ olması sorun olmaz ellerimizi koyarak dibe çarpmayı önlerdik, bu konuda oldukça maharetliydik ancak orası balıklama atlanılabilecek bir yer değildi ve bu küüüt sesinin başka türlü bir izahı da yoktu. Üçümüzde de aynı senaryo devredeydi.

Şoku atlattıktan sonra gidip Muammere bakmamız gerekiyordu ancak o cesareti bulmak zordu. Kanlar içinde kafası patlamış biriyle karşılaşacağımız kesin gibiydi. Üstelik küüüt sesinden sonra da ses kesilmiş çıt çıkmıyordu.

Ben gidemem sen git...

Yok yok beni kan tutar ben bakamam sen git...

Topu birbirimize atıp duruyoruz. Zaman önemli adamı kurtaracaksak bir an önce harekete geçmemiz lazım, gerçi ne yapacağımızı da bilmiyoruz; ambulans olmayan zamanlar, olsan ne gezer, kim nasıl çağıracak, bir şey olmuşsa karga tulumba taşıyacağız. Neyse çekişmenin sonu gelmeyeceğini anladığım için ve de ısrarlara dayanamayıp "*tamam len ben gidiyom"* diyerek üstümü çıkarıp kısa pantolonu indirdim donla kaldım. Ve denize doğru gidiyorum, ama kalbim yerinden fırlayacak nerdeyse. Kıyıya geldim kimse yok. Denizdedir herhalde diye devam ettim belime kadar girdim hâlâ kimse yok denizin üzerini süzüyorum bir şey görebilir miyim diye. Gece ay yok, zifiri karanlık, etrafta pek fazla ışık yok, tersanede bir direkte ışık var oda dibini zor aydınlatıyor.

İlerde daha derinde bir yansıma görür gibi oldum kıyıdan gelen ışığın yüze vuran yansımasını andırıyordu. Bir cesaret yürümeye devam ettim, yürüdüğüm yer kumsal neredeyse göğüs hizasına kadar yürüdüm. Evet orada biri var gibi ancak garip sesler duyuyorum kalbim yerinden fırladı fırlayacak, artık neredeyse omuz hizasında sudayım artık Muammeri görebiliyorum elimi uzatıp tutacak yakınlıktayım ancak ne olduğunu anlamaya çalışıyorum nefesimi tuttum ve dikkat kesildim. Evet gelen sesler bir horlama. Muammer denizde sırtüstü yatmış horul horul uyuyor. Düşünüyorum bu adam ölmüş olsa nasıl horlayabilir diye, birden bir gülme tuttu beni, sevincimden, sinirimden, şaşkınlıktan, kızgınlıktan hıçkıra hıçkıra gülüyorum.

Tuttum Muammeri su yüzeyinde yüzen bir kütük misali kıyıya çekiyorum hem gülüyor hem de "*ule bu uyuyo*" diye de kıyıdakilere rapor veriyorum. Bir elimle de kafasında yarık var mı diye yokluyorum. Adamda hiçbir şey yok şişlik bile yok. Soruyorum "*ulen bu nasıl oldu*" diye. Hem gülüyor hem de şarkı söylüyordu. Bildiği bir ya da iki Türk Sanat Müziği şarkılarından biriydi zaten.Bir mısraını bilir onu söyler dururdu.

Hayatımda ilk ve son kez donla denize girme hadisem budur.

O geceki ikinci hayret edişimiz ve sabaha kadar bize uyku haramdı. Bundan sonrasını hatırlamıyorum. Herhalde sabah erkenden gidip Ömer Amcanın Şalvarağa fırınından ilk çıkan sıcak ekmeklerden alıp yiye yiye evin yolunu tutmuşuzdur.

VİKİNG KANI

Yıl 1971.Yaz tatilindeyiz.Yaşları 18 olan Bodrumlu üç arkadaş yine Bodrum'da birlikteyiz. *Ben Ali*; İstanbul'da askeri okulda. *Hasan*; İzmir'de Meslek Lisesinde. *Mehmet*; Aydın'da Lisede ancak liseyi sevmemiş tahsile ara vermiş, Bodrum'a geri dönmüş ağabeyinin yanında sandalet işinde çalışmakta.

O zamanlar eşin dostun her iskelede bir sandalı bağlı olurdu, beğen beğen al, hiç vermemezlik etmezlerdi. Ben, teyzemle evli eniştem *Erol Ağan*'ın sandalını alırdım, neredeyse tüm gün bende olur Bodrum'u denizden kürek çekerek köşe bucak gezerdik. Genellikle Paşatarlası, Kumbahçe, Kale kayalıkları, bazen Bardakçı ve Haremten'e dalmaya giderdik. Spor olsun diye Karaada'ya Ilıcaya kadar bile gitmişliğimiz vardı. Genellikle üç arkadaş günümüzü birlikte geçirir planları üçümüze göre yapardık. Ayrımız gayrımız olmazdı.

Henüz yaz başındayız.Kumbahçe'de Azmakbaşı Kahvesinde söylentiler dolaşıyor film çekilecekmiş diye…Figüran lazımmış çekimler üç gün sürecek, belli olmaz daha uzun da olabilir deniliyor. Gündelik 30 lira, isteyen Artemis Otele gelsin kaydını yaptırsın. Hiç yoktan iyi para, o günlerde disko giriş ücreti 10 lira, epeyce bir katılan oldu. Bizim ayrılmaz üçlüden Hasan ve Mehmet de katıldılar, ben istemedim. Paraya ihtiyacım olmadığından değil utangaç ve sıkılgan adamım, rol yapmayı da hayatta beceremem.

Tarkan filmi çekilecekmiş, hazırlıklara başlandı. Film ekibinin çoğunluğu, *Kartal Tibet* (Tarkan) ve film artistleri bizim Kumbahçe Mahallesinde Artemis ve Karya otelde kalıyorlardı. İriyarı bir halterci vardı adaleli vücuduyla kıyıda gösteriler yapıyor, ağırlık kaldırıp pazularını şişirip bize hava atıyordu. Filmde de dev adam olarak rol alan insan azmanı, zamanın en uzun basketçisi 2,15 boyunda Hüseyin Alp ve artistler Kumbahçe Sahilinden denize giriyorlar, bizde onlarla bazen sohbet bazen birlikte denize giriyor ve seyrediyoruz. O zamanlar sahil herkesin serbestçe gezinebildiği, özgürce denize girebildiği zengin-fakir, yerli-turist ya da şehirli-köylü ayrımı yapılmadığı; sahile masa, sandalye, koltuk, şezlong, şemsiye atılmadığı garsonların ne içersiniz diye başınıza dikilmediği günlerimizdi.

O günlerden birinde her zamanki gibi biz üç arkadaş sabaha karşı Yunuslar Fırını'ndan sıcak ekmek almışız yiye yiye eve dönüyoruz. Artemis Otelin yanındaki köprünün üstündeyiz, hava sıcak, belli ki uyuyamamışlar. Kartal Tibet ve artistler otelin önünde oturmuş sohbet ediyorlar. Bizim de gözümüz onlara takıldı yürüyoruz.Birden Tarkan'ın köpeği Kurt havlayarak bize doğru hamle yapınca gayri ihtiyari irkildik ve durakladık. Biraz da korktuk elbet, ancak Hasan seri bir hareketle elindeki ekmekten bir parça koparıp köpeğe uzattı "*Na…yi…yi…*" dedi. O arada köpeğe seslendiler, köpek sakinledi bizim verdiğimiz rüşvet ekmeğe tenezzül etmeden geçmemize izin verdi. Biz olayın şokunu atlattıktan sonra başladık gülmeye. Hasan'a takılıyoruz, "*Ulen o artiz köpek nerdese pirzolayı beğenmetduru, guru ekmek gurtarır mı le bizi….*" diye...

Kaptan İsmet Cengiz, namı-diğer *Deli İsmet* o zamanlar *Artemis* isimli trol balıkçı teknesini gezi için uyarlamış mavi yolculuk yaptırıyor. Ayrıca bir tekne almış gulet tipi, sanırım on yedi metre boylarında ancak sadece kabuk, Artemis otelin önlerinde açıkta demirli duruyordu. Önünün şeklinin benzerliğinden ona *Savarona* ismini takmıştık. Böyle boş duran teknelerin hiç şansı olmaz, tüm mahallenin çocukları tekneyi oyun alanı olarak kullanır, üzerine çıkar bulunduğu yeri savunarak burası benim oynarlar, denize atlama figürleri ile eğlencelik olurdu. Karanlık bastıktan sonra sandalla gider üstüne çıkar, baş güvertesi üzerine yayılır hem sohbet hem Kumbahçe'deki hareketleri seyrederdik. Bazen yatıya bile kaldığımız olurdu. Böyle yerlerde alkol tükettiğimiz hiç olmadı. Bizler her zaman alkolü mekânında adabıyla tüketirdik.

İşte o gulet tekne Viking teknesi haline getiriliyor. Teknenin bu tadilatları ve dekorasyonu Artemis Otelin önünde kıyıya baştankara yanaştırılarak yapılmakta bizler de seyrediyoruz. Neyse tekne tadilatları ve tasarımı bitti çekimler başladı, figüran getirmişlerdi ancak yeterli değildi, piyasadan epeyce figüran toplamışlardı.

Viking teknesinde çekimler erkenden başladı. Bir savaş sahnesi çekiliyor, çekimler bizim mahallede. Bugünkü Kumbahçe Plajı olarak anılan sahilin biraz açığında yapılıyor, ben de sandalla yakınlarına gidip arkadaşları da görebilmek hayaliyle çekimi seyrediyorum. Çekim ekibi hem tekne içinden hem de sandaldan çekim yapıyorlar. Bana el ettiler gel gel diye gittim, rica ettiler Tarkan'ın köpeği Kurt tekneden denize atlayacak

TARKAN VİKİNG KANI filmi için guletten adapte edilen 1. VİKİNG teknesi
Fotoğraf: Anonim

kendisi tekneye geri çıkamaz sandala alır mısın diye. Çekim yaptıkları sandalda kalabalıktan Kurt'a yer yoktu. Elbette olur dedim ve yakınlarda bekliyorum, elbette Kurt atlamak istemiyor. İttirdiler köpeği tekneden denize pat diye düştü garibim.Tabi hızlıca gittim. Kurt pek sevindi. Hemen sandala hamle yaptı yardım edip sandala aldım götürüp tekneye geri verdim. Anlasa söyleyeceğim, sen bana geçen gece saldırıyordun bense hayatını kurtarıyorum diye.

O günkü Kumbahçe'deki çekim öğle saatlerinde sona erdi ve bizim figüranlar Viking teknesi ile başka bir teknenin yedeğinde epeyce bir seyir yaptılar. Sandalla onları takip edecek değildim elbette. Ben sandalla bir de Kale kayalıklarındaki meşhur ahtapot sahnesinde yardımcı oldum. Yine seyre gittiğimde dalgıçları taşımaya yardım etmiştim. Benim de bu filme katkım bu kadar oldu, üstelik ücret talebim de olmadı. Çekimlerin sürdüğü günlerde ve çekimler bittikten sonra bu film sahnelerinin muhabbeti bizleri epeyce meşgul etmişti.

Viking teknesindeki o kavga sahnesinde rol yapacağız derken bizim figüranlardan kazara da olsa hırpalananlar olmuş. Bizim Hasan'a iri yarı biri düşmüş. Hasan'ı kaldırıp kaldırıp denize atıyor, talimat gereği denize düşen geri tekneye çıkıp savaşa katılıyor ve savaş sahnesinin uzamasını sağlıyormuş. Neyse bizim Hasan savaş sahnesinden parmak incinmesi hasarıyla kurtulmuştu ancak "*Adama bak leee…Ciddi ciddi vuruyo…*" diye de hayıflanıyordu. Mehmet'e de cılız biri düşmüş "*Ben de adamı*

ahtapot gibi çarpıyodum…" deyip gülüşüyorduk. Tavşan Burnu sahilinde kıyıya çıkıp savaş sahnesinin devamını çekmişler. Savaşçı asker giyimli üç dört figüran çalıların arkasından dönüp dönüp kameranın önünden tekrar tekrar geçiyordu diye anlatıyorlardı. Öğle yemeğinde bir kuru sandviç ve meyve suyu vermişler onu da "*tut*" diye uzaktan atmışlar.Bu Hasan'ın çok ağrına gitmiş söylenip durmuştu.

Neyse çekimler bitti bizim figüranlara üç gün figüranlık macerası sonrası ellerine 30'ar lira sıkıştırıp gönderdiler. Millet köpürdü tabi, ancak geçmiş ola, filmciler gitti biz yine günlük hayatımıza döndük. Film çekilirken yaşanan enteresan sahneler günlerce ve hatta yıllarca konuşuldu sohbet masalarında. Sonra filmini de seyretmiştik. "*Tarkan Viking Kanı*". Kendini filmde görenler sevindi göremeyenler kızdı. Filmin nasıl çekildiğini seyrettiğimizden bizi içine çeken büyüsünü de kaybetmişti elbette.

Filmcilerin henüz yeni gittiği günlerde, öğle yemeği sonrası evden çıktım gidiyorum.Oturduğumuz ev Kumbahçe Sahilinde, günümüzde Beyaz Ev ismiyle bar olarak kullanılan mekân büyük dayı diye hitap ettiğimiz babamın kuzeni Ali Ziylan'a aitti. İki katlı, üst katta Ali Ziylan alt katta da biz oturuyoruz.

Hemen bir sonraki sokak başında yengeme (Küçük Dayımın eşi) rastladım. Bana; "*Nuri'yi bulamıyorum yemeğe gelmedi. Fatih'le beraberler, onu da annesi arıyor, bul şu çocukları da getiriver*" dedi. Teyzem, dayım, anneannem ve biz neredeyse tüm sülale iki sokak arayla çok yakın oturuyoruz. Tamam deyip, olsa olsa otellerin önünde denizdedirler diye o tarafa yöneldim. Nuri, dayımın oğlu daha dört yaşında, Fatih de teyzemin oğlu üç yaşında, sıkı arkadaşlar, kuzenim olurlar ancak bana yeğen gibi geliyorlar. Ebeveynlerimiz arası yaş farkı ve evlenme yaşı farkları, nedenleriyle aramızda on dört, on beş yaş farkı var.

O günlerde hatta o devirde desek daha doğru olur; üç dört yaşlarındaki çocuklar bile gün boyu sokakta oynarken ebeveynler tarafından ancak yemeğe geç kaldıklarında merak edilip aranan bir ortamda yaşıyoruz. Yadırganacak bir durum değil bizlerde öyle büyüdük. Sokaktaki her çocuk herkesin çocuğu; her büyük, her çocuğun ağabeyi ve babası gibiydi.

Sahile bakına bakına gidiyorum. Dinç Pansiyonun önlerine geldim. Karşımdan iki siyahi çocuk geliyor, pek şirinler, çok da severim, ilgimi çektiler.Sevecen sevecen bakıyorum ancak siyahi de olsalar koyu kahve tonunda olurlar, bunlar resmen kömür karası, öyle olanları da varmış demek diye düşünerek bugüne kadar görmemiş olmanın verdiği merakla, daha da ilgimi çekti, dikkatli dikkatli süzmeye başladım.İyice yaklaştım, yakından bakmaya başladım, çünkü bizim kuzenlerle de aynı boydalar sanki benziyorlar gibi de bir his var içimde ancak mümkün olamaz diye de ihtimal vermiyorum. Yakından bakınca feleğim şaştı, bunlar bizim kuzenler, gözlerinin beyazı ile dişleri haricinde komple simsiyahlar, nutkum tutuldu. Bir süre öylece bakakaldım, şaşkınlığımı atlattım ve "Ne oldu len?.... Ne bu haliniz?" dedim ve bekledim ki boya döküldü tepemizden aşağı desinler, ancak şok eden bir cevap geldi.

"*biz zenci olduk*" dediler.

Filmlerde mi gördüler, turistlerden canlısını mı gördüler bilemiyorum, özenmişler, buldukları siyah boyayla itinayla kara adam olmuşlar. Bir tek gözlerinin beyazı ve konuşurken dişleri beyaz olarak dikkat çekiyor.

Nasıl becermişler, hiçbir ayrıntıyı atlamadan tepeden tırnağa birbirlerini siyaha boyamışlar. O boyayı üstlerine başlarına sürerken ne eğlenmişlerdir kim bilir. Yaz günü olduğundan çıplaklar ve üzerlerinde bir tek mayoları var, onlarda dahil komple boyanmışlar, saçları da boyarken kıvırcık yapmışlar. Bir makyöz ustalığında istedikleri kılığa girmişlerdi. Irkçılığa karşı eylem yapan iki çocuk, ellerine birer pankart tutuştursan gazetelerin ilk sayfasına manşet olurlardı.

Ben önce bu süründüklerini katran zannettim "Katranı nereden buldunuz" dedim "Köprünün altında" dediler. Viking Kanı filmi için bizim Savarona dekore ve restore edilirken kullanılan katran ve boya malzemelerinden arda kalanları Artemis otelinin yanındaki köprünün altına bırakılmış ve de unutulmuş, bizim kuzenler de bulmuşlar ve affetmemişler.

Yürüyün bakayım dedim, ellerinden tutup götürülecek bir durumda da değiller. Onlar önde ben arkada gidiyoruz ayaklarının altına sürmeyi unutmuşlar ki yürürken iz bırakmıyorlardı. Bir tek tüyleri eksik diye düşünmüştüm. Red Kit kitaplarında sık sık rastladığımız katrana bulayıp üzerine de tüy yapıştırılarak cezalandırılan figürler aklıma geliyordu.

Gülsem mi ağlasam mı bilemiyordum. Katranı sürmek zor olduğundan buldukları siyah boyayı kullanmışlar.

Evlerine teslim ettiğimde, kapıdan girilen evde bir feryat kopuyordu ki sormayın, yengem de teyzem de elime birer plastik bidon tutuşturup gaz almaya gönderdiler. Evdeki gaz yetersiz gelmişti. Gaz yerelde gazyağı olarak da adlandırılan petrol türevi bir nevi renksiz motorindir ve o zamanların çok kullanılan yakıtı idi. Gaz lambalarında, gaz ocaklarında, gaz sobalarında, mangal kömürü ve soba tutuşturmakta çok kullanırdık, artık çok kullanmıyorduk ancak neredeyse her evde bulunurdu. Akaryakıt istasyonlarında ve bazı bakkalların önünde demirden büyük gaz bidonları (180 litrelik) olur üzerine takılı özel tulumbası marifetiyle isteyen getirdiği kaba doldurturdu. Artemis Otelin yanındaki köprünün diğer ucunda, günümüzde Penguen pastanesi olan mekânda Şalvarağa İbram Amcanın bakkal dükkânında da vardı.

Teyzem de yengem de siyah boyayı, gaz ile sürte sürte temizlediler. Başkaca bir yol da görünmüyordu zaten. Gaz hem ciltlerini hem de gözlerini yakıyor onlar ağlıyor ağladıkça da şaplağı yiyorlar daha fazla ağlıyorlardı. Kurtarsan kurtarılmaz, teyzemle yengemin yanına yanaşılmaz, bıraksan yürek dayanmaz, selameti kaçmakta bulmuştum.

Bu filmde de olduğu gibi filmlerin sonu hep mutlu biterdi, ancak bizdeki filmde *Tarkan Viking Kanı*'nın sonu acılı bitmişti.

ÇAKTIRMA

Bizim için çok hareketli ve tatil aktiviteleri nedeniyle çok bereketli, hatta Mehmet için kaderinde değişim yılı idi 1971. Yazı ortaladık, Ağustos ayındayız. Bodrum'da *Mavi Yolculuğun* yeni başladığı yıllar. Cevat Şakir, çok önce başlamış ancak turizm ile birlikte popüler olmaya başladığı ilk yıllar. Şanı dilden dile dolaşmakta, yereldeki adı "*Gökova Turu*". Tura giden kaptan, aşçı ve gemicilerin çoğunluğu bizim Kumbahçe Mahallesi'nden, ballandıra ballandıra koyların güzelliklerini anlatıyorlar. Ağzımız bir karış açık dinliyoruz. O sıralar Bodrum'un reklamı Mavi Yolculuk anlatılarak yapılıyor, afişlerde gördüklerimiz, gazetelerden okuduklarımız bizdeki merakı öyle bir arttırdı ki, biz üç kafadar Gökova'yı görmeye ve gezmeye karar verdik.

Bu işin nasıl olacağı konusunda kafa patlatıyoruz, ancak bizde para yok, tekne yok, gemici ehliyetimiz yok. Mavi Tur yapan doğru dürüst tekne sayısı bir elin parmaklarını geçmez,üstelik üçümüzü birden kimse teknesine almaz. Nasıl olacak bu iş diye kafa patlatırken sonunda tek seçenek tersanede çalışan arkadaşımız Solti lakaplı Muammer'in 4,5 metrelik sandalına vardı. İsmi üzerinde yazılı değil ancak sandala "Solti" diyoruz, yelkeni yoktu ancak Muammer ben direk takarım dedi.Biz de eşten dosttan üstünkörü yelken teşkilatı bulur takarız, bir çift küreği var bir çift de biz eklersek iki çift kürek ile biz bu geziyi yaparız diye düşündük ve uygulamaya karar verdik. Başkaca bir çare de gelmiyor aklımıza, çekilecek sıkıntılar hiç umurumuzda değil: *Yeter ki Gökova'yı gezelim görelim*.

Biz bu geziyi yapmaya kararlıyız ancak karşıda görünen pusun arkasındaki sıra dağlara bakınca Gökova'nın ne denli uzak olduğu belli. Karşı kıyıya ulaşmak gözümüzde büyüdükçe büyüyor. Yol iz bildiğimiz yok, yolda nelerle karşılaşacağımız konusunda bir öngörümüz de yok ve bizim bu yolla Gökova'ya gitmemize ailelerin onay vermesi de mümkün değil. Bizim sandal bulmamız yetmiyor. Bir yolunu, bir kolayını bulmamız lazım.

Düşündükçe bir şeyler buluyoruz da uygulanır mı bilemiyoruz ancak deniyoruz. Sandalımızla Gökova'ya giden bir teknenin arkasına bağlanıp karşı kıyıya kadar kendimizi çektirebilirsek, gerisini yelken kürek hallederiz. Dönüşe de bir tekne denk getiririz düşüncesiyle bir yandan

Gökova'ya gidecek tekne kolluyoruz. Bir yandan ailelerimizden izin koparmaya bir yandan da kumanya için para tedarikine uğraşıyoruz.

Planlar yapılıyor, Hasan'ın Babasının balıkçı teknesiyle bir gün balığa çıkarak hasılattan büyük bir bahşiş koparmak. Mehmet'in daha fazla sandalet yaparak ek ücret alması ve benim de babamdan hatırı sayılır bir harçlık koparmam gerekli.

Çok şey alabilecek paramızın olmasının zayıflığı yanı sıra çok şey alacak yerimiz de yok, balık tutup yeriz çok önemi yok diye düşünüyoruz ve bir kumanya listesi yaptık ki alacaklarımızın muhasebesini yapalım. Peynir, zeytin, patates, soğan, domates, peksimet, karpuz derken sıra sigaraya geldi. Seyrek de olsa üçümüz de özenti olarak içiyoruz ancak bağımlılığımız yok. Ailelerimiz de bilmiyor zannettiğimizden Gökova'da illa canımız çeker diye listeye yazmamız lazım. Gizlilik nedeniyle listenin sigara hanesine Çaktırma diye yazmıştık.

Çaktırma'nın anlamı: O zamanki piyasanın en ucuzu, bir karton filtresiz sigarasıydı.

Şansımıza o zamanın en büyük teknelerinden 17 metrelik balıkçı (trol) teknesinden Mavi Tur teknesine adapte edilen gulet "*Artemis*" isimli teknesi ile o zamanın en popüler dalgıçlarından; mahallelimiz, tanıdığımız ve bizi de iyi tanıyan Kaptan İsmet *Cengiz*, namı-diğer Deli İsmet, Mavi Yolculuğa hazırlanıyor.

Niye Deli İsmet diyorlar.Tüm gençlik yıllarını çeşitli atraksiyonlar yaparak yaşayan aksiyon meraklısı süper aktif birisi. Motosikletle tek tekerlek üzerinde gösteriler yapar, gösteri yaparken denize uçmuş, Kumbahçe denizinde sürat teknesi ile milletin ödünü patlatan sürat ve dönüş manevraları yapan birisi ve hatta yaşlılık yıllarında araba kazası yapmış iki ayağını da kırmış bir süre alçıda çift koltuk değneği ile gezerken koltuk değnekleri üzerinde amuda kalkardı.

İsmet Kaptan'ın Gökova'ya gideceğini duyar duymaz koştuk, durumu anlatıp "İsmet Abe bizi Gökova'ya kadar çeker misin" diye sorduk. "*Bakarız*" deyip geçiştirdi, bu bakarız sözü bizde biraz moral bozukluğu yaratmıştı ancak çok sonra anlamıştık neden hemen cevap vermediğini.

Biz devamlı İsmet Kaptanın yolunu gözlüyoruz. Artemis Otel'in orada takılıyor. Bizi görsün ve konuyu unutmasın diye oralarda geziniyoruz. Bir gün sonra cevap geldi. Ailelerimize siz merak etmeyin deyip vizeyi aldıktan, yolculara da güven telkin ettikten sonra "*Tamam ülen gelin, yelkene gerek yok zaten bana da bir sandal lazım, sizi çeke çeke gezdiririm, sizde sahil servisini yapar halatlarımı bağlarsınız*" deyince sevinçten kalp ritmimiz tavan yapmıştı. "*Yarın akşam gidiyoruz hazırlanın*" demişti.

Biz apar topar hazırlıklarımızı tamamladık. Yelken ve ikinci çift kürek bulmak zorunda olmadığımız için işimiz kolaylaştı ve gücümüz yettiğince kumanya alıp konvoya katıldık.

Ana tekne *Artemis*, arkasına bağlı 9 metrelik *Sibel* tirhandili var ve Sibel'e bağlı en arkada bizim kayık *Solti*. Üç tekne konvoy oluşturduk. Bizler Sibel tirhandilindeyiz. Elbette yolculuğu sandalda yapmamız mümkün değil. İsmet ağabey yolcuları zor ikna etmiş olmalı ki sıkıla sıkıla siz Sibel teknesinde gelirsiniz ana tekneye pek çıkmayın diye tembihlemişti. "*Sen merak etme ahtapotumuzu balığımızı yakalar kıyıda kendi yemeğimizi pişirir yeriz, brandamız, battaniyemiz var kıyıda yatar size görünmeyiz bile*" diye planladığımızı anlatmıştık.

O zamanlar erkeklerde uzun saç moda idi.Daha modern ve entelektüel kanısı sağladığını düşünürdük. Biz de ortaokulu bitirdikten sonra saçları uzatmıştık ancak ben askeri okula, Hasan da meslek lisesine girene kadar uzatabilmiştik. Bir tek Mehmet liseye ara verdiğinden uzun saçlıydı ancak o da bir iddia nedeniyle kafayı usturayla kazıtmış dazlak durumdaydı. Yazın ortasındaydık, güneşte yanmaktan Arap çocuğuna dönmüştük, görüntümüz entelden çok eşkıyaya daha yakındı.

Bizi hor görüyorlar diye biraz bozulmuştuk, ancak birbirimize bakınca haklılar demekten ve gülmekten kendimizi alamıyorduk, "*zararı yok oğlum çekeceğimiz sıkıntılar Gökova'yı görmeğe değer*" diye avunuyorduk.

Gün battıktan sonra konvoy yola çıktı Sibel teknesindeyiz. Ben her zamanki gibi dümendeyim. Arka havuzlukta oturmuş sevinç, heyecan ve merak karışımı bir sohbetle karanlıkta bir gizeme doğru yol alıyoruz. Bodrum'da deniz manzarasının ana aksesuarı Karaada fenerinin yanından

geçmekteyiz, ana tekne Artemis birden Bodrum'a geri dönüş yaptı.

Eyvah arıza mı var acaba endişesinden daha kötüsü "bizi geri bırakıyorlar" tedirginliği bastı içimizi. Ana tekneyle irtibatımız da yok. Bodrum'a varana dek içimizi kemirmişti kurt. Mahalleye varınca sandalı alın gelin çağrısıyla anladık durumu ve büyük bir ohhh çekmiştik. Dertleri biz değilmişiz. Nevresim almayı unutmuşlar. Yolculardan meşhur göz doktoru Tanju bey, "*ben nevresim olmadan yatamam"* diye tutturduğundan geri dönmüştük. Nevresimleri Artemis otelden temin ettikten sonra tekrar yola koyulduk. Sibel tirhandilin dümeninde yine ben varım, zaten gezi boyunca kolay kolay alamadılar dümeni elimden.

Arka havuzluğa iyice yayıldık bu sefer içimiz de rahat bizden yana bir sıkıntı yok. 2-2,5 saatlik bir yol gittik.Bizde uyku muyku ne gezer; neler göreceğimizi, neler yaşayacağımızı, öngöremediğimiz bilinmez bir maceraya doğru gidiyoruz, üstelik gece zifiri karanlık.

İlk durak *Mersincik Limanı*... Sahile ilk halatları aşçımız Anter ağabey yardımıyla bağlamıştık henüz acemi gemiciyiz. Gece saat 3 civarıydı herkes yattı. Sabah bir kalktık ki bizim *Akvaryum* da dediğimiz *Adaboğazı* benzeri bir yerdeyiz ve bu ortam bize hiç yabancı değil, ancak bu mavi yolculuk ortamı çok farklı duygular uyandırıyor.

Mersincik limanında misafirler denize girdiler, kahvaltı yapıldı ve ardından yola çıkıldı. Mersincik limanından Çatı Koyu'na gidiyoruz. Yolculardan balık avcılığına meraklı emekli Hava Albay Ekrem Bey sırtı çekmek istiyor. Ana tekneden bunu yapması mümkün değil. Biz, ana tekneden ayrıldık onlar bastı gitti. Biz Sibel teknesiyle motoru çalıştırıp yola çıktık. Arkada bizim sandal Solti içinde Ekrem amca ve bir kişi daha sırtı çekiyorlar yavaş yavaş gidiyoruz. Balık falan yok tabi, bir süre sonra sıkıldılar sandal sefası sona erdi. Sırtıya Sibel'de devam ediliyor. Yol uzun geç kalmamak için yelkenleri de açtık yelken motor tam sürat sırtı çekerek gidiyoruz. Güvertede denize yakın oturuyorum arada bir elimi denize sokup yolculuğun tadını çıkarıyorum.Teknenin yanında bir karaltı gördüm. İrkilmeme kalmadı yunus balığı diye bağırdılar. Bodrum'da Yunus balıklarını uzakta atlayıp zıplarken kıyıdan seyrederdik. İstanbul Boğazı'nda görmüşlüğüm de vardı ancak hep uzaktan. İlk kez bir yunus balığını bu kadar yakından görüyordum. Elimi uzatsam değecek kadar tekneyle bir süre beraber yüzen yunus, bizim süratimizden sıkılmış

olacak ki ışık hızıyla bizi geçip giderken yunus balığı neredeyse tekne kadar büyük görünmüştü gözüme.

O günü, Sibel teknesinde yelkenle yolculuk yaparak tamamladık. Deniz üzerinde güneş altında saatlerce yolculuk yapmaya alışkındık zaten ve Çatı *Koyu*'nun harika ortamına girerken anlamıştık koyları anlatanların dili tutulurcasına tarifte yetersiz kaldıklarının gizemini.

Gezinin ikinci gününde Ekrem amcadan başlayarak gezideki yolcularla tanışmaya başlamıştık ve o günden itibaren de bizlere bir ara serseri mi bunlar, tedirginliği ile bakanların bakışları değişmeye başladı. Sandalla gezmek, balığa çıkmak, sahile yapılan seferler esnasında bizi tanıyan yolcuların gözdeleri haline gelmiştik ve yolculuğun sonunda da akraba gibi olmuştuk.

Çatı koyunda ilk gün tasarladığımız gibi sahilde ocağımızı kurduk. Ahtapot yakalamıştık birkaç "Pina"[4] da çıkarmıştık, kuru fasulye de pişirip yiyeceğiz. Elbette bizim bu sahildeki üç kişilik hararetli etkinliğimiz tekneden de seyrediliyor. Ateşi yaktık daha fasulyeyi ocağa yeni koymuştuk ki yolculardan Gülşen Teyze ben de çocuklarla kıyıda yiyeceğim diye teknede olay çıkarmış bizi çağırıyor, *"Gelin beni alın"* diye. Diğer yolcular ve Gülşen teyzenin kızı itirazdalar. İsmet Kaptan'a çaresini bul demiş olacak ki, İsmet Ağabey bize *"bırakın ateş yakmayı geçin Sibel'e size balık çorbası gönderiyorum"* diye bir nevi emir verdi. Biz söyleneni yaparız elbet, toparlandık geçtik tekneye bir tencere balık çorbası geldi. Elimizde birer kaşık tencereye yumulduk.

Ancak açlıktan değil çorbanın enfesliği bizi tencereden ayıramıyordu. Aşçımız Anter ağabeyi zaten tanıyorduk ancak bir çorba bu kadar mı leziz olur. Tencerenin sonunu gördüğümüzde kendimize gelip gülme krizine girmiştik. Bu sayede kıyıda ateş yakıp kendi yemeğimizi yapma projemiz suya düşmüştü.

---

4 - PİNA; Bilimsel ismi "Pinnanobilis" olan Dünyada sadece Akdeniz Havzası'nda yaşayan, boyu 120 cm'e kadar büyüyebilen ve yaklaşık 50 yıl deniz tabanına tutunarak sabit yaşam süren denizin filtrelerinden biri olan çift kabuklu midye ya da istirdye türü deniz canlısı. Son yıllarda hızla tükenmesi dikkat çektiğinden koruma altına alındı.

SİBEL Tirhandili (Hasan ARSLANSEREN - Mehmet İNCE - Ali DİZDAR)
Fotoğraf: Ali DİZDAR arşivi

O akşamı Sibel teknesinin kamara üzerinde tantanayla bitirip yatma zamanı gelince brandamızı battaniyelerimizi alıp sandalla sahile yatmaya gidiyoruz. Nevresim siz yatamam diyen Tanju Bey seslendi: "*Beni de alın. Ben de sizinle sahilde brandanın üzerinde yatacağım*" deyince teknede yine bir ağız dalaşı başladı "*Nevresim yok diye bizi taaa nerelerden döndürdün, olacak iş mi bu senin söylediğin, çocukları rahat bırak*" seslerini duyuyoruz. Biz de tedirgin olduk, zaten yerimiz yok üç kişi anca sığışacağız. Üstelik adamı da gereğince tanımıyoruz. Neyse ki İsmet Kaptan imdadımıza yetişti. "*Geçin Sibel'e, orada bir yer bulun yatın*" dedi. Hem istekli hem isteksiz geçtik tekneye. Teknede de yer yok, gezide yirmi kişiyiz. Tekne büyüklüğüne göre oldukça fazla idik. Bir kısım yolcu Sibel teknesinde, İsmet Kaptan bile sevgilisiyle uyku tulumunda bizim sandalda yattı. Sibel tirhandilinin kamara içi, kamara üstü tutulmuş durumda. Bize bir tek teknenin başüstü kalıyor. 9 metrelik Sibel Tirhandil'in ön güvertesine üç kişi sığışıp uyuduk mecburen. Zaten yatacak başka yer de yoktu. Bu olayla bizim kıyıda yatma projemiz de sona ermiş oldu, ancak gezi boyunca tirhandilin önünde iki büklüm kıvrılıp yatmaktan hiç şikâyet etmemiştik.

Denize kadar inen çam ormanları, sürekli sürpriz yaparak kıvrım kıvrım içinde kaybolunan koyları, dingin denizi, Sedir Adası'nın

Mehmet İNCE - Ali DİZDAR - Hasan ARSLANSEREN
Fotoğraf: Ali DİZDAR arşivi

balık yumurtasına benzeyen kumu içerisinde rüyada gibiydik. Koyları gördükçe bizim dibimiz düşüyordu. Yattığımız yer sanki kral yatağı gibiydi.

Haritalarda *Değirmen Bükü* diye yazan, bizlerin İngiliz Limanı dediğimiz koylar topluluğuna girdiğimizde öyle şaşırmıştık ki; koya girene kadar denizle epey boğuşmuştuk. Koya girdiğimizde öyle bir sükûnetle karşılaştık ki biri gelip dışarıda fırtına var dese inanmayacak kadar afallamıştık. Tekneyi bağladıktan sonra "*biz nereye geldik, burası neresi*" gibi hayretimizi yüksek sesle ifade ediyorduk. Biz üç kafadar, koyları gördükçe geziye çıkma inadımızın ne kadar isabetli olduğuna seviniyorduk.

Yolcularla da içli dışlı olduk. Bizi yanlarından ayırmaz oldular. Kumanya listemiz yolcular arasında elden ele dolaşıp, Çaktırma hanesi popüler olmuştu. Bizim harika bir buluş olarak nitelendirdiğimiz bu şifreye, "Çaktırma Ha" deyip çok gülüştüler...

Denize girmenin yanı sıra koylarda sandal gezileri revaçta idi. Ekrem amca ile sık sık çapariye giderdik. Derdimiz balık tutmak değil; zevk olsun, muhabbet olsun, zaten pek bir şey de tutamadık. Ekrem amcanın da niyeti farklıymış zaten. Ankara'da kuru temizleme ve halı yıkama

işleri yapan oldukça büyük bir fabrikası varmış ve işleri devredeceği kendine sadık bir yardımcıya ihtiyacı varmış. İki kızı vardı ancak onlara iş buyuramadığından bir nevi manevi oğul arıyormuş. Üçümüzü de gözü tutmuş. Birimizi seçecek ancak hangimiz uygunuz kafasında onu tartıyormuş. Biz bunu çok sonra fark ettik. O nedenle bizimle sık sık yalnız kalır, balık avlama bahanesiyle durumumuzu öğreniyordu.

O zamanlar balık bol. Yıllarca, *Mavi Yolculuk* kaptanları dalar, balık yakalayıp getirir ve yolcularına bol balık yedirirlerdi. İsmet Kaptan da her gün dalar, iki üç büyük balık yakalardı. Bir gün; neredeyse kendi boyu büyüklüğündeki akya balığını zıpkınla avlama mücadelesine şahit olduk. İsmet Kaptan Akya balığını zıpkınla vurduktan sonra sandala alabilmek için, namına yaraşırcasına bedenini delip geçen zıpkının her iki ucundan tutarak, balığın üstüne ata biner gibi abanıp balık çatlayana kadar bata çıka mücadele etmişti. Akya çok hırçın ve güçlü bir balıktır. Anlayacağınız gezi boyunca bolca balık yendi.

Tekne kalabalık ve yolcuları doyurmak da kolay değildi. Sadece balık yeterli olmuyordu, kumanya takviyesi de gerekiyordu. O zamanlar henüz koylarda market olmadığından bazı koylardan köylere yol vardı. Eskinin balıkçıları ve süngercileri bu yolları bildiklerinden köylere gidildi, köy bakkalından kumanya ve bahçelerden sebze meyve temin edildi. Et ihtiyacı için köyden bir koyun alınıp kıyıda kesildi. Elbette kuzu çevirdik, koca bir kazan mısır kaynattık. Yediğimiz balığın haddi hesabı yoktu. Biz o geziyi, peri kızının elindeki sihirli değneğinden fışkıran yıldızlar eşliğinde bitirmiştik. İlk olmanın gizemiyle de eşsiz güzellikte yaşadığımız bu Gökova turu hayatımızın en önemli deneyimlerinin başında geldi.

Ne zaman üçümüz bir araya gelsek o Gökova turunu anmadan geçemeyiz. Daha sonra ne kadar Gökova Turu yapsak da bunun yeri ayrıydı. Mavi Yolculuğun o ilk kaptanları bu işin en iyileriydi, gezdirdikleri yolcularla uzun süren dostluklar kurmuşlar aynı ekiplerle yıllarca tekrarlanan geziler yapmışlardı. Mavi Yolculuk, sevdiklerinizle beraber yapıldığında buna bir de Gökova'nın eşsiz güzelliği eklenince tadından yenmez.

Gezi sonunda Ekrem amca niyetini açıkladı ve en uygun pozisyonda olan Mehmet ile anlaştılar. Mehmet de hem liseyi bitirmek hem de bir iş

ortamına girmek ve bir meslek öğrenmek için bu teklife sıcak baktı. Bir babaya ihtiyacı yoktu elbet ancak, babasını küçük yaşta kaybetmiş olması nedeniyle manevi oğul teklifi pek fazla rahatsız etmemişti kendisini ve Ankara'nın yolunu tuttu.

Bu mavi yolculuk benim ve Hasan'ın hayatında çok değerli renkli bir anı olarak yer aldı ancak Mehmet'in hayatını değiştirdi. Mehmet, Ankara'da lise tahsilini tamamlarken kuru temizleme ve çamaşırhane işini de iyice öğrendi ve uzun süre fabrikayı yönetti. Kuru temizleme fabrikası miadını doldurup kapanınca Bodrum'a kesin dönüş yapan Mehmet Bodrum'da ilk olan çamaşır yıkama fabrikasını açtı. Bodrum'un ilk çamaşırhane sahibi oldu ve zamanla yoruldu işini küçültüp küçük bir çamaşırhaneyi hâlâ çalıştırmaktadır. Bizler de hâlâ birlikteyiz.

Hasan ARSLANSEREN - Ali DİZDAR - Mehmet İNCE
Fotoğraf: Ali DİZDAR arşivi

PİSTON KIRILDI

Kumbahçe plajında çok canti fotoğraflar çekebilirsiniz. Kendinizce ve çevrenizce çok beğeni de alabilir, ancak bu sadece bir manzaradan öteye gitmez.Hele ki eski Kumbahçe sahiliyle kıyaslamak anlamsızlaşır. Şimdilerde kıyıya şemsiyelerin altına şezlong serip yatıp güneşleniyormuş süsü vererek yatmaktan öte bir etkinlik bulamazsınız. Ara sıra denize girenlere de rastlarsınız o kadar.

Bodrum KUMBAHÇE sahili
Fotoğraf: Brian NAAS

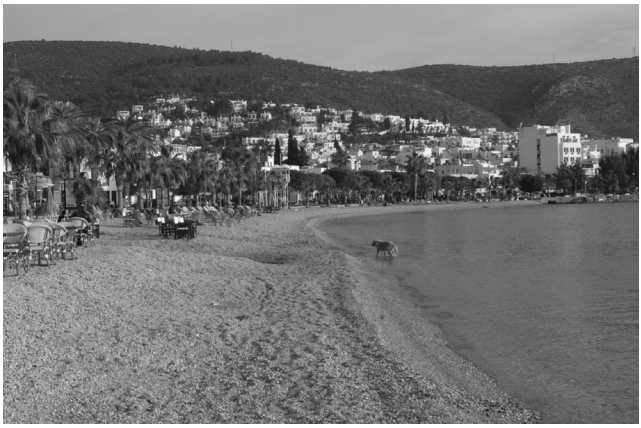

Bodrum KUMBAHÇE sahili (Günümüz)
Fotoğraf: Ali DİZDAR

Bu küçük karşılaştırma hislerime tercüman oluyordur umarım.

70'li yılların ilk yarısı, Bodrum'da tatildeyiz. Biz üç arkadaş yine birlikteyiz, zaten bekarlık hayatımızda kolay kolay ayrı duramazdık.Ben İstanbul'da Dz. Astsb. Okulu'nda, Hasan İzmir'de Mithat Paşa Sanat Enstitüsü'nde, Mehmet Ankara'da hem liseyi okuyor hem de kuru temizleme işini yürütüyor.Velhasıl üç büyük şehri aramızda paylaştık. Ortaokuldan mezun olduğumuzda Bodrum'da gidebileceğimiz henüz bir lise yoktu.

Mehmet'in Ankara yaşamı süresince baba gibi gördüğü, aynı zamanda patronu olan, Gökova gezisi (Mavi Yolculuk) sayesinde tanıştığımız Hava Emekli Albay Ekrem amcanın Bodrum'da da bir teknesi vardı ve kızının ismini koymuştu. "Siğnem" teknesinin boyu altı metre civarında, İstanbul balıkçı teknesi diye bilinen içinde 8-10 beygirlik benzinli Lombardin motoru var. Ekrem amcalar ailece yaz boyu Kumbahçe'de Artemis otelde tatil yaparlar, Ekrem amca da balık tutma meraklısı, Bodrum'a tatile geldiğinde sık sık tekneyle balığa götürüyoruz. Tekne Mehmet'e emanet.Tekne, Kumbahçe plajında Artemis Otelin önünde bağlı durur, Ekrem Amca Ankara'da olduğu sürede biz keyfimizce geziyoruz ve tekne dolayısıyla bizim tekne.

Genellikle Kumbahçe sahilinde tur atmayı severdik, o zamanlar yüzme alan kısıtlaması yoktu. Sahildeki irili ufaklı iskelelerde hayat oldukça hareketli geçiyordu. Sahilde her tür insana rastlamak mümkün. Bizde sandal, yelkenli ya da böyle bulduğumuz tekne ile piyasa yapıyorduk.

Yaz ortalarındayız yine… Ekrem amcanın Ankara'da olduğu bir dönem, tekneyle biz üç kafadar keyfince geziyoruz. Kürekleri de var, çok benzin harcamamak için kürekli de geziyoruz. Motorla Kumbahçe plajında tur attığımız bir sırada motor stop etti. Benzinli motorun epeyce derdini çekiyorduk zaten. Sık sık yapardı, güneşlik tente olarak kullanılan brandayı, ayakta elleri iki yana açarak gergin tutup yelken yaptığımız bile olmuştu. Hiç öf pof çekmez bunu bir zevk görürdük.

Hava çok durgun, rüzgâr yok.Kıyıya da yakınız, motoru tekrar çalıştırmaya uğraşıyoruz. Volana ipi sarıp çekerek yorulana dek sırayla çalıştırmaya uğraşıyoruz ancak nafile. Çalışmayacağım diye tutturdu. Canımıza tak etti. Hasan İzmir'de Mithat Paşa Sanat Enstitüsünde okuyor, torna tesviye ve motor branşlarında bir sürü ders görüyor, bu işten anlaması lazım ne de olsa okulunda okuyor diye Hasan'a; "*Oğlum bak bakalım şu motora nesi v*ar" diye görev verdik. Hasan fırsatı kaçırır mı "*çekilin bakem ordan*" diye motorun başına çöktü, bir kısım takım aletlerimiz de var. Hasan motorun orasına baktı, burasına baktı, sonra bujiyi söktü iyice inceledi volanı elle çevirip bujinin deliğinden içeri baktı ve büyük bir bilgelikle "*piston kırılmış*" dedi. "*Oğlum emin misin iyice bak bakem*" dedik… "*oğlum na işte görünüyo piston kırık*" dedi. Ve ekledi "*sakın oynamayın daha fazla zarar verirsiniz*". Adam bu işten anlıyor, okulunda okuyor. Ona inanmayıp daha kime inanalım ki.

Mehmet'le benim başımızdan aşağı kaynar sular döküldü. Çünkü tekneyi en çok ikimiz kullanıyoruz.Tekne Mehmet'e emanet ancak bu durum beni de ilgilendiriyor ayrımız gayrımız yok. Hasan genellikle babasına yardım ediyor, gündüzleri pek fazla bizimle olamıyor.
Eeeee ne yapcez?… Ne yapcez var mı!… Tamirciye gidecek… Çok tutarmılen masrafı… Tutar tabii leen nerdese yeni makine fiyatına denk… Usta komple sökücek piston değişcek… Oğlum biz nerden bulcez tamir parasını etimiz ne budumuz ne!… Valla ben anlamam ne yapcekseniz bilmem gari…

Böyle konuşmalar çerçevesinde asıldık küreklere tekneyi yerine götürüp bağladık. Karadeniz'de gemileri batmış kaptan psikolojisiyle.

Hafta sonu günlerinden biriydi ertesi gün Hasan İzmir'e gitti geçmiş gün ne işi vardı bilemiyorum gitti kurtuldu. Biz Mehmet'le sürekli birbirimize soruyoruz "*oğlum ne yapcez*" çözüm bulabilme imkânımız yok ki cevap bulalım. Adamın teknesini bozduk ne yüzle karşısına çıkarız.

Haftayı ortaladık, sıkıntıdan havale geçireceğiz neredeyse. Hasan, "*kurcalamayın daha fazla hasar verirsiniz*" dedi diye korkumuzdan orasını burasını kurcalayamıyoruz, tekrar deneme yapamıyoruz da. Bizde ne neşe kaldı ne huzur sürekli "*ne yapcez*" diye oflayıp duruyoruz. Haber de geldi. Ekrem amca hafta sonu geliyor.

Denize düşen yılana sarılırmış pozisyondayız. Yapacak bir şey yok tamirciye götüreceğiz, en azından ne masraf çıkar onu öğrenelim bari. Kendi aramızda konuşuyoruz: *Tuğrul abiye götürelim, nazımız geçer, ona yaptıralım. Masrafı neyse, artık yavaş yavaş öderiz, bize bir kıyak yapar belki*. Başka bir çaremiz de yok zaten, Ekrem amca hafta sonu geliyor. Hadi balığa derse ne deriz.

Tuğrul abi iyi bir motor ustası, daha sonraları Bodrum Belediye Başkanlığı da yapmış *Tuğrul Acar*. Günlerden perşembe ya da cuma, Hasan hâlâ İzmir'de. Mehmet'le ben aldık tekneyi kürek çekerek kale altındaki tersaneye yanaştık. Erol Ağan henüz tersanesini (Ağanlar Tersanesi) İçmeler'e tam olarak taşımamıştı. Tuğrul ustanın da atölyesi orada.Şimdiki Mandalin Barın olduğu yerde.

Bodrum Kumbahçe Koyu kale dibi tersaneler önü tekneler
Fotoğraf: EBA arşivi

Tuğrul abiye gidip ezile büzüle sıkıla yakıla, "*abi biz motoru bozduk, galiba piston kırılmış bir bakıversene*" diye. Önce bir baksın hasarı söylesin ödemeyi de yalvar yakar konuşacağız artık.Zaten tekneyi de tanıyordu, motorun montajını da daha önceki arızalarını da o yapmıştı sanırım.

O zamanlar çok fazla motor tamircimiz yok, hepsinin işi başından aşkın. Teknede oturmuş bekliyoruz, başımıza ne bela sardık acaba düşünceleriyle. Tuğrul abi sağ olsun işine ara verip geldi. Bakayım deyip motorun başına geçip bir kere ipini çekti denedi, sonra "*hıııım*" dedi. Manyato kutusunu açtı, ince bir zımparayla platinleri zımparaladı ve ardından bir kez daha çekti ipini motor çalıştı. "*Tamam leen bişeysi yok motorun haydi selametle*" dedi ve gitti.

Daha önce öyle bir duygu tatmadığımızdan, eşeğini kaybettirip bulmanın ne demek olduğunu o zaman anladım. Herhalde böyle bir şey olsa gerek. Biz gülüyor muyuz, ağlıyor muyuz, haykırıyor muyuz, kahkahamı atıyoruz, çıkardığımız seslerden ne olduğu pek anlaşılmıyordu. Aldık tekneyi mahalleye doğru gidiyoruz, artık yolda Hasan'a makineli tüfek gibi saydırıyoruz. Bir haftadır çektiğimiz ıstırap canımıza yetmişti, "*Eeehbreeee Hasan! çekeceğin var elimizden*"

Hasan yıllarca bizim yaylım ateşimizden kurtulamadı. "*Piston Kırıldı*

Haaaa". Tüm saydırmalarımıza göğüs gerdi de tek bir ricası vardı "*Sakın Babam Duymasın*". Arkadaşlık hatırına Arap amcaya duyurmadık (Arap Ömer Aslanseren). Nurlar içinde uyusun artık, duymasında bir sakınca yok, yaşasaydı da duysaydı keşke.

Günümüzde sahillerimizin turistik ticarete konu edilmesiyle yoğun işgale uğraması neticesinde sahillerde maruz kaldığımız muamele artık kanımıza dokunuyor. Sahillerimizdeki eski özgür yaşamımızı şiddetle arar olduk. Bizim ve önceki kuşakların hayatımızın altın dönemi dediğimiz çocukluk ve gençlik yıllarını, günümüzde"eski yaşamımız" olarak nitelendirilen zamanlarını anlatmak öyle tek bir öyküyle mümkün değil.

Bodrum'a "*Sahil Kasabası"* niteliğini kazandıran Kumbahçe sahili aynı zamanda Bodrum'un sosyal yaşamının gözlenebildiği de bir yaşam döngüsüne sahip idi. Hem yaşamımın önemli bir evresini geçirdiğim hem de Bodrum için çok öneme haiz olması nedenleridir ki hikâyelerimin çoğunluğu bu sahilde şekillenir. Sitemlerimi de bu sahile bakarak dillendiriyorum. Ve şimdilerde bu sahile bakınca gerçekten *Piston Kırılmış* diyorum.

SAAT SIFIR DÖRT OTUZ

Fırtına, yağmur, dolu ve selden sonra
Deniz yosunlarıyla tıka basa sahil,
Hırçınlığına gem vurmuş hatıralar gömülü deniz,
Karşıda karaltı halinde adalar,
Işıkları yanar söner İstanköy.

Karanlıklar içine saklanmış
Esrarengiz havasında Bodrum Kalesi
Hiç aralıksız göz kırpan
Sadık dostumuz Karaada Feneri.

Gökte pamuk yığını bulutlar
Arasında saklambaç oynayan dolunay.

Fanus lambaları başı öne eğik
Sadece dibini aydınlatıyor.
Loş, ıslak ve ıssız sokaklarda,
Ayak sesleri bir davul gibi patlıyor
Yürümeye korkuyor insan.

Uzaklarda öten horozun sesi,
Yalnız olmadığını hatırlatan köpek havlamaları,
Bekçi Mustafa'nın nağmeli düdük sesi,
Asayiş berkemal.

Işığı loş bir direğin altında
Yalnızlığımı paylaştığın bir bankta denizi seyretmekteyim
Deniz hemen üç adım önümde.

Kıyı, fırtınanın hediyeleriyle bezeli,
Kuruyunca çocuklara döşek olacak erişteler ve
Üzerinde denizin karaya tükürdüğü kırık dökük eşyalar sergisi.

Başımı kaldırıyorum
Dolunay gülümsüyor yüzüme,
Etrafında topladığı yıldızlara beni gösteriyor.
Dost oluyoruz hemencecik,

Anlıyor beni, dinliyor beni,
Dertleşiyoruz sözsüz lakırdısız.

Mehtabın elmas taneleri,
Dalgaların ritmine kaptırıp kendini
Sessiz sessiz raks ederek
Ayak ucuma kadar uzanırken
Yağmurun hediyesi soğuğu
İliklerime kadar işletse de rüzgâr,
Mehtabın arkadaşlığı ile öyle ısınmışım ki,
Gitmeyeceğim diye diretiyorum.

Sokak lambalarının yarı aydınlattığı sahilde
Fırtınadan kaçmış, soluğu karada almış tekneler.
Korkmuş, suskun, uyuyor.

Denizle aynı seviyede tahta bir iskele
Ve ucunda bağlı dayı pozlarında bir tekne
Savaştan galip çıkmışçasına mağrur, yorgun ve pervasız.
Hiç kımıldamadan duruyor.

Tenha sokaklarda yankılanan
Balıkçıların çizme sesleri,
Öksürür gibi boğuk boğuk.

Çalışan motorların tan tan sesleri
Egzozdan fışkıran kıvılcımlar,
Gökyüzüne saçılan yaylım ateşi,
Ekmek parasına koşan balıkçılar.

Paspasını denizde yıkayan,
Yusuf amcanın fırınında hareket var,
Sabaha ekmekler yetişecek,
Çok demli çaylar eşliğinde.

Yıl bin dokuz yüzyetmişdört
Aylardan Şubat
Bodrum'da bu gece
Saat sıfır dört otuz.

Bodrum KUMBAHÇE sahili fırtına sonrası
Fotoğraf: Anonim

ÜŞ KURUŞ

Çocukluğumun ve gençliğimin geçtiği Bodrum'da neredeyse herkes enteresandı. Halikarnas Balıkçısı'nı altın bulmuş gibi sevindiren Bodrum'un şirin görüntüsünün yanında entelektüel yaşamının çeşitliliğiydi. Cevat Şakir'in yazdığı onca kitabın esin kaynağı, bu yaşamdan aldığı sinyaller ve etkileşimlerdir.

Cevat Şakir'in en çok dostluk kurduğu yerli karakterden biri *Paluko* lakaplı denizcidir. Paluko'nun *(Mustafa Esim*) ölümünden öyle etkilenmiştir ki bir dostuna yazdığı mektupta; "*Paluko öldü... Paluko bile ölebiliyor*" diye bahsetmesi, bir dost kaybetmenin yanısıra, o kadar önemli bir figürün yitirilmiş olmasıdır.

Ve bu figürlerden o kadar çok vardı ki; *balıkçısı, fırıncısı, ayakkabı boyacısı, fıstık satıcısı, dondurmacısı, bakkalı, köftecisi, kahvecisi, hamalı, berberi, manavı, kasabı, zabıtası, komiseri, trafik polisi, emeklisi, dertlisi, delisi..* Say say bitmez.

Yüzlerce enteresan karakteriyle harmanlanmış gözünü sevdiğimin kasaba yaşamımdan kesitler anlatmaya çalışıyorum ki; turizm sayesinde kazanıyormuyuz, kaybediyormuyuz anlayalım. Unutulan selamlaşmadan başlayalım.

Bodrum'un yaşayanları yolda karşılaştıklarında bırakın selamlaşmadan geçmeyi, birbirlerine esprili bir kelam etmeden geçemezlerdi.

Akşam dükkânı kapatıp babamla birlikte eve gidişimiz tam bir ritüeldi. İşyeri Çarşı'da, ev Kumbahçe Mahallesi'nde idi. Cumhuriyet Caddesini boydan boya yürüyerek geçerdik. Çarşı'dan eve olsa olsa en çok on beş dakikada yürünürdü. Ancak geçtiğimiz her dükkânın önünde dururduk. Yolda karşılaşılanlarla ayaküstü sohbetleri yapılır, hâl hatır sorulur, espriler havada uçuşur; hatta fıkralar anlatılır, gülüşmeler, kahkahalar, hatır alışverişleri yapılarak öyle yavaş ilerlerdik ki eve 1-1,5 saatte zor varırdık.

Mahallemizde *Samut* lakaplı bir abimiz vardı. Balıkçılık yapardı. Samut[5]

---

5 - Bodrum'da kullanılan yöresel sözcükler için bakınız: Cezmi Çoban, *Bodrum İlçesi Ağız*

Giritli lisanında dilsiz demekti. Duyma ve konuşma özürlüydü.İşaret dillini bilmediği halde (bilse ne yazar anlayan yok ki) geveze biriydi. Her derdini, komik anılarını; el hareketleri, yüz mimikleri eşliğinde mükemmel anlatırdı. Yine dükkândan eve gittiğimiz akşamın birinde Samut ile yol yoldaşlığı yapıyoruz. Babamla bir muhabbete daldılar. El hareketleriyle hararetli hararetli sohbet kıyamet, sanki dilsiz alfabesinin mucidi iki prof. el hareketleri yetersiz geldiğinden vücuden anlatımlar devrede, hayran hayran onları izliyorum ve de çok gülesim geliyor. Ancak, büyüklerimizin yanında kahkaha atıp cakcak gülemediğimizden, çaktırmayayım diye de kıs kıs gülmekten nerdeyse altıma edecektim.

Bizim yaşlı denizciler yolda karşılaştıklarında önce selamlaşır; bir durur, birbirlerine bakarlar biri diğerine el hareketiyle nasılsın sorusu sorar. Karşısındaki; iyi ise ve sağlığında bir değişiklik yoksa daha önce gördüğün gibi anlamında "*Ayni*" ya da iyi değilim hastayım anlamında "*Kesat*" diye cevaplardı ki bu onların espri dağarcığı zenginliğiydi.

Günün hangi saati olursa olsun yolda karşılaştığınız eş dost ile acele işi yoksa dakikalarca sohbet edilirdi. Günün hangi saati olursa olsun yürüdüğünüz yol kenarlarındaki hiçbir dükkânın önünden selam vermeden geçilmezdi, geçemezdiniz. Ayıplanırdınız. Bizim zamanımızda ayıplanmak çok küçük düşürücü bir şeydi.

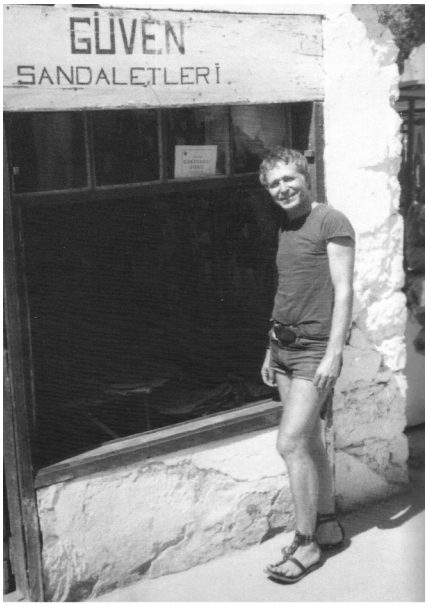

Ali GÜVEN
Fotoğraf: Kendi arşivi

Cumhuriyet Caddesi'nde Kortan Restoran'ın karşısındaki köşede tek katlı küçücük bir dükkân vardı. Meşhur *Ali Güven*'in ayakkabıcı dükkânı. O'na Ali Abi diyemezdik, yakışmazdı da. Çünkü o bir marka idi. O Ali Güven idi. Onun markası Bodrum Markası'nın önüne geçmiş, daha Bodrum'un ünü yayılmamışken

---

Sözlüğü, Çatı Kitapları, İstanbul, 2014.

Ali Güven ünü Amerika'ya varmıştı. Dünya'nın birçok ünlüsüne sandalet giydirmişti çoktan. Başka bir isim ya da sıfat onu ifade edemezdi. O Türkiye'de ilk sandaleti ve en güzel sandaleti yapan *Usta* idi.

Kumbahçe ve Omurça Mahallesi'nde oturanlar; çarşıya, okula, işe yada gezmeye gidenken onun dükkanının önünden geçmek zorundadırlar. Genellikle Ali Güven içerde çalışıyor olurdu, Samimi olmanız önemli değildi. "*Günaydın Ali Güven*" veya "*Merhaba Ali Güven*" diye yüksek sesle selamlayarak, zaman zaman da küçük sataşmalar yaparak geçerdik. "Merhabaaaaaaa" diye uzatarak karşılık verirdi.

Günümüzde artık nadiren duyduğumuz Bodrumlunun sürekli zikrettiği "Merhaba" kelimesi Cevat Şakir'in de ağzına pelesenk olmuş ve kitaplarına taşımıştır. Bodrumlular "Merhaba"yı o kadar sık kullanırlardı ki, ikinci dünya savaşı yıllarında Bodrum'da doktorluk yapan şişman doktor olarak da anılan doktor; küçük büyük ayırt etmeden her rastladığına "Merhaba" diye selam vererek gezdiğinden sonunda lakabı "Merhaba Doktor" olarak anılmaya başlamış.

İşte bu eskilerden devir aldığımız "Merhaba" kelimesi hepimiz gibi Ali Güven de hakkını vererek kullanırdı "Merhaba" kelimenin tonlaması bir selamlama prosedüründen çok bazen "Dostlarınızı Unutmayın" ikazı gibi olur, bazen "Selam Dostum" bazen de "Canım Sıkkın Bu Gün Sataşma Bana" hatırlatması olurdu.

Kazara ya da dalgınlıkla dükkânın önünden sessizce geçecek olsak, "*Ne O! Selam Sabah Yok Mu?*" diye seslenerek utandırırdı. Bu serzeniş şahsına yapılmış bir nezaketsizlikten çok dostların veya insanların birbirlerine saygı sevgi içerisinde olmasının gereğini hatırlatırdı. Havasından mıdır, suyundan mıdır enteresan kişilik olmak sanki yöre karakteri gibiydi, sanki yüklenilmiş bir görev gibi normal olmak can sıkıcıydı. Burada doğup büyümek gerekmiyordu, sonradan yerleşseniz bile enteresan olmaya gönüllü ya da mecbur kalıyordunuz. Benim tarifini yapıp anlattığım ya da saydıklarım devede kulak kalır.

Fıstıkçı Ali Dayı (*Ali Batı*) sepeti kolunda cadde ve sokak gezerek fıstık satardı. Seyircisi bol toplanma yerlerinde, davul zurna da varsa sepeti kolunda oynar, bazen bir sokak köşesinde yorgunluk ve sarhoşluktan uyur kalır çocuklar fıstıklarını aşırırlardı.

Ali dayının o zamanlarda meşhur ettiği, müstehcen sözleri nedeniyle yazamadığım Şipşakla şarkısı yanı sıra fıstık satarken çeşitli maniler söylerdi.

Alıveren makası
İki gömlek yakası
Oğlanlar hep çalışsın
Gızlara manto parası.

Zaman zaman, eşeğinin her iki yanına yerleştirdiği küfelere Şalvarağa Fırınından doldurduğu ekmeği sokak sokak gezerek satan ve rekabete ilginç boyutlar katan Şalvarağa İbram Amca, (*İbrahim Karabak*) Baraz Otel'in (şimdiki Mahfel Kafe) yanındaki bakkalında "*Abuhayat bu*" diye bağırıp caddeyi inleterek sattığı el yapımı ayranı allandıra ballandıra, öyle bir kalite katardı ki zemzem suyu onun yanında zehir kalırdı.

Ayakkabı boyacısı bedensel engelli "*Yavalet Ali*" Çarşıdaki Han'ın girişinde küçük bedeniyle kocaman boyacı sandığının arkasında oturur, tüm esnaf neredeyse her gün çırağı ile ayakkabısını gönderir boyatırdı. Bekleteceği müşterisine terlik verir ayakkabısını bıraktırırdı. Ağzından hiç sigara eksik olmaz, içtiği sigaranın külünü illaki boyadığı ayakkabının üzerine düşürür, "*daha iyi parlar*" diye yaptığı işe kalite kattığını söylerdi.

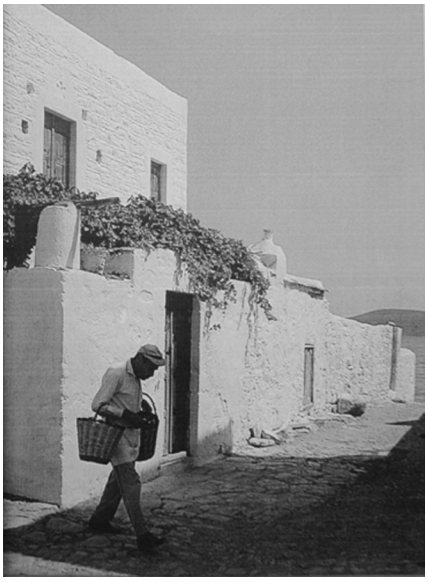

FISTIKÇI ALİ DAYI (Ali BATI)
Fotoğraf: Ara GÜLER

Cumhuriyet Caddesi İbrahim KARABAK (ŞALVARAĞA İBRAM)
Fotoğraf: Harun GENCER arşivi

Ayakkabı boyacısı YAVALET ALİ
Fotoğraf: Ali ŞENGÜN arşivi

Çarşı esnafı sabahın erken saatlerinden itibaren kahvaltısını rutin olarak "*Nasip Şeker*"in kömür ateşinde pişirdiği nefis şiş köfteleriyle yapar, çarşı kahvecisi sabah kahvaltısında bu köfteyle bi ufak devirirdi.

"*Tekaüt Berber*" usturayı kullanırken elim titremesin bahanesiyle tıraş arası, dükkânın bir köşesinde perde arkasında bir tek atar; tıraş ederken bir gözü dışarıyı süzer, kapı önünden geçen kimseyi kaçırmaz atışarak selamlaşırdı.

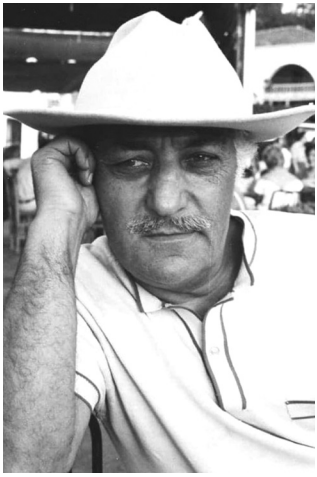

Komiser Mustafa YEŞİLOVA
Fotoğraf: Sema YEŞİLOVA arşivi

Emniyet amiri *"Kopo"* lakaplı *Mustafa Yeşilova*, kovboy şapkasıyla gezer, cadde sokak dolaşır esnafla sohbet ederdi. Emekli bankacı *"Hug"* lakaplı *Enver Kayador*; Kızılderili kıyafetiyle dolaşır, Kızılderili selamı verir, turistlerle fotoğraf çektirir, gazetelere at üstünde poz verir turizmi çeşitlendirirdi. Trafik polisi çok süslediği motosikletiyle belediye meydanında nöbet tutar halkın sevgisine mazhar olup "*Süslü*" lakabıyla sevilirdi.

Bodrum'un ve mahallemin renkli kişilikleri saymakla bitiremem. Akıl fakiri, akıl zengini, güçlüsü, zayıfı, engellisi, sarhoşu ile herkes gündeme etki edecek bir etkinlik içerisindeydi. Sakin ve sessiz olandan *bugün bunun bir derdi var* diye endişe edilirdi.

Bodrum'un bu denli hızlı turizm kentine dönüşmesi ve popüler olmasının altında bu enteresanlığının yanında sınırları aşan hoşgörülülüğü de yatar.

60'lı yıllarda, Alman ve Fransız turistler sahilde, yerli halkın henüz rastlamadığı bikini mayolarıyla denize girdiklerinde, ahali başını çevirmekle yetinmişti. 70'li yıllarda, mayo ve şortlarımızla restoranlarda oturabilir, turistler bikinileriyle pazarda alışveriş yaparlardı. Memlekette lakabı olmayanı tanımıyorlar diye kendine "*Hey Yavrum Hey*" lakabını yakıştıran ortaokul öğretmeni Mustafa Bey, emekli olup deniz kenarındaki evini restorana çevirdiğinde, masasını denizin içine taşıyan müşterileri büyük bir zevkle ağırlardı. Biz çocuklar bisiklete binmeyi kendimiz öğrendik, babamız ya da annemiz arkamızdan tutmadı. Arkadaşlarımız tutu. Babamızın, akraba ve tanıdıkların ya da arkadaşımızın büyük yüksek kadrolu bisikletlerini alır, öğrenene kadar düşe kalka bisiklette ustalaşmaya çalışırdık.

Bisiklete binmeyi öğrenen çocuk
Fotoğraf: anonim

Bisiklete binmek için boyumuz yetmediğinden seleye oturamaz, bisikleti ayakta sürer bazen oda yetmez, tek pedal üzerinde bir ayağıyla ittirerek ya da kadronun altından ayağını diğer pedala basarak bisiklete yan yan binerek gezerdik ki bu normal bisiklet sürmekten daha zor olurdu. Boyumuz erdiğinde de bisiklete binen usta bir sürücü olurduk. Böyle ilk bisiklet sürme çabalarından bir gün bisiklete yan yan tek pedal, çarpa çarpa, düşe-kalka biniyorum, Kumbahçe Mahallesindeyim elbet. Artemis Otelin yanındaki köprünün bir başında Şalvarağa Bakkaliyesi vardı o zamanlar. Bakkalı erken yaşta kanserden kaybettiğimiz Yusuf Amca (*Yusuf Karabak*) işletiyor. Ben bisikleti kontrol edemedim bakkalın önündeki gaz bidonuna çarptım.
Gümbürtüyü duyan Yusuf Amca dükkândan fırladı, ben az ilerde bisikleti tutmuş başım öne eğik mahcubiyetimi belirtiyorum. Elbette kaçamazdım cezam ne ise razıydım. Yusuf Amca seslendi; "*Oğlum Ali zarar yok,*

bak varil de zaten delinmemiş ama dikkat et" diye esprili bir yolla beni teselli etmişti. O zamanki gaz taşınan variller kalın demir varillerdi ve benim çarpmamla delinmesi mümkün değildi. Yusuf amca benim sağlıklı olduğumu görmüş ve bana devam et demek istemişti.

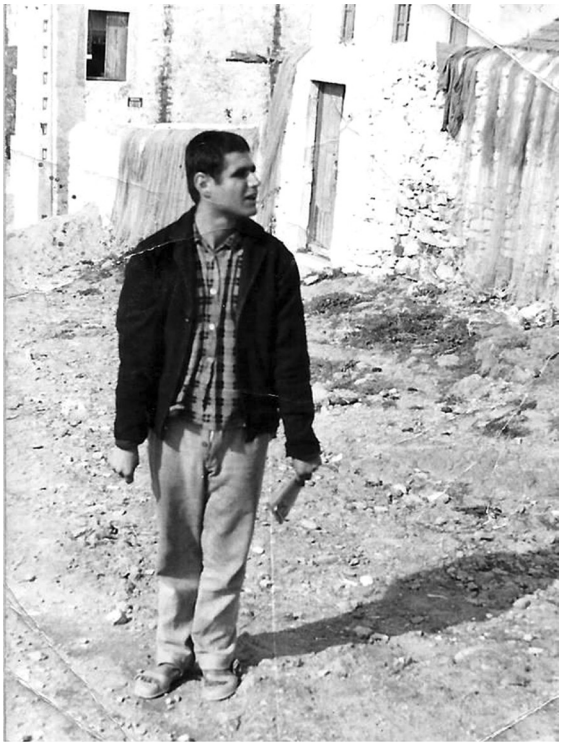

Turgut AKSU (GUGU)
Fotoğraf: Ali ŞENGÜN arşivi

Bir de *Gugu*'yu anlatayım ki, yerelin hoşgörü eşiğinin ne kadar yüksek olduğunu da tam algılayın.

Kızılhisarlı Mustafa Paşa ismini hatırlamamız zor olduğundan,*Liman Camisi* olarak tarif ettiğimiz caminin müezzini bizim Kumbahçe Mahallesinde otururdu. Çok güzel de ezan okurdu. O zaman yayın sistemi yok elbet. Minareden kendi sesiyle, ezanı bizim mahalleden duyulurdu.İşte bu imamın oğlu yaşça benden büyük, doğuştan beyinsel engelli ismi *Turgut*. Ancak Turgut konuşma ve ezberleme zorluğu yaşamakta bazı kelimelere dili dönmediğinden kendi ismine de dili dönmemiş ve Turgut isminin Gu hecesinden yola çıkarak kendi adını *Gugu* olarak telaffuz ederdi. Doğal olarak okula gidemeyen Turgut'un okuması yazması yoktu. Turgut boylu poslu normal görünümlü bir genç.Artık bıyıklarının terlediği zamanlar. Mahallede ev ev dolaşır, belediye görevlisi memur gibi elektrik ve su saatlerini okuma görevi yapardı.

*Gugu'*nun dokunma konusunda da bir alerjisi vardı. Kapıya gelir kapıya elle vurmaz ağzıyla "*Tak, Tak Tak, Gugu Geldi, Gugu Geldi*" diye bağırır biraz bekler, asla kapıyı açıp girmezdi. Kapılarımız kilitli değildi. Dışarıdan rahatlıkla açılıp girilebilirdi. Kapıyı açan olmazsa tekrar aynı

şekilde bağırır, cevap alamazsa üzgün bir şekilde bir sonraki eve geçerdi. Annem duyduğu ilk "*Tak Tak Tak"* da ses verir "*Hoşgeldin Turgut Bekle Geliyorum*" diye içerden seslenirdi. Onun üzülüp gitmesine gönlü razı olmazdı.

Avlulu Eski Bodrum Evleri, evden avluya çıkıp dış kapıyı açacak ve illaki elinde bir iş vardır. Eski yaşamımızda bir kadının boş oturabildiği bir an yoktu. Çamaşır, bulaşık elde yıkanırdı.Yemek gazocağında ya da odun ateşinde yapılıp evde on nüfus doyurulurdu. Delik çoraplar yamanır; ütü, dikiş, örgü derken 24 saat yetersiz kalırdı.

Annem, *Gugu* gelince elindeki işi bırakır, avluya çıkardı. Gidip dış kapıyı açar tekrar "*Hoş Geldin Turgut*" diye karşılardı. Gugu'nun kucağında sıkı sıkıya sarılarak tuttuğu bir defter ve elinde bir kalem olurdu. Gugu, "*Okucem, Okucem, Okucem, Okucem*" der; annem de buyur diyerek içeri alırdı.

O zamanlar elektrik saatleri evin içinde, su saatleri ise avludaydı. Gugu; yiyecek, para, ya da verilecek herhangi bir şey kabul etmezdi. Evin içine de girmezdi. Mecburen su saatine yönelirdi. Su saatini işaret ederek "*Açıvese, Açıvese, Açıvese, Açıvese*" diye kelimeyi dört kez tekrar ederdi. Bu onun ısrarla saati okumak istediğini ve lütfen kapağını açarmısın dileğini anlatırdı. Annem su saatinin kapağını açardı. Gugu saate bakar "*Okuvese, Okuvese, Okuvese, Okuvese*" diye dileğini söylerdi. Annem yine eğilir okuyor gibi yapar Gugu'nun ezberleyebildiği *Bir-Üş-Beş* rakamlarından birini söylerdi. Gugu rakamı tekrarladıktan sonra elindeki defter kalemi uzatır "*Yazıvese, Yazıvese, Yazıvese, Yazıvese*" isteğini belirtirdi. Annem defteri alır üzerine söylenen rakamı yazar, Gugu'ya iade ederdi. Defterine tekrar sıkıca sarılan Turgut mutluluktan zıplaya zıplaya sevinç çığlıklarıyla evden çıkardı. Hepimizin yüzünde silinmesi zor mutluluk gülümsemesi asılı kalırdı. Turgut gün boyu sokak sokak ev ev dolaşır ve bu enstantaneyi yaşardı. Hiç kimse Gugu'yu evine almaktan sakınmaz, kapıya gelen Gugu'yu duymamazlıktan da gelmezdi. Biz bu enstantaneyi Eski Bodrum günlerinde haftada bir yaşardık.

Daha nice yaşam formlarımızı turizm canavarına kaptırdık….
Karşılığı…. Üş kuruş

İKİ KURT

Bodrum'un yaşanmışlıklarının yanında enteresan kişilerini de yazmamak olmazdı ancak neredeyse herkes enteresan, sanki normal olmak sıradanlıkmış da kimse kabul etmemiş gibi. En enteresanlarını seçmeye çalışıyorum, hepsini anlatmaya ömrüm yetmez. Üstelik herkesçe bilinen enteresan kişileri anlatabilmek onlarla çok fazla yaşanmışlık gerektiriyor. Benim ise kendime özel çok kişinin bilemediği anılarıyla haşır neşir olduklarım var hemen dibimde yaşıyorlardı. Birisi babam diğeri kardeşim Adnan.

Fotoğraf: Ali DİZDAR arşivi

Parlamenter hikâyemde anlattığım babam akşamcıydı içkiyi ağzına sürdüğü andan itibaren çenesi açılır müthiş bir iştahla aklına gelen her şeyi anlatır susmazdı. Dinleyici bulamadığı için evde içmeyi pek sevmez genellikle kalabalık ortamları seçer lokanta, şehir kulübü ya da dost meclislerinde takılırdı. Gece eve geç gelir bizler ise yeni uykuya dalmış olurduk. Gelişini illaki duyurur ve mevsim yaz ise illaki dondurma ile gelir ve getirdiği dondurmayı hepimize yedirirdi. Çocuksun dondurma ikram edilmiş kaçırmak olur muydu, uyku haydi sana güle güle.

Kış geceleri çok fazla geç kalmaz bizlerin yatma saatine yakın gelirdi. Bazen henüz yatağa girme aşamasında olur geldiğini duyar muhabbetine takılmamak için hemen yatağa girer uyuyor numarası yapardık.

Konuşmaya doymayan iştahı nedeniyle anneme sarar "*Yeter Recep haydi yat artık*" diye terslenir ve çocuklarının en büyüğü benim ayakucuma oturur dürterek anlatmaya başlardı. Saygısızlık olmasın diye mecburen yarı uyur yarı uyanık tavırla dinlerdim. En meşhur kahramanlık hikayelerinden kurtla boğuşmasını illaki anlatırdı.

Askere gitmekte geciktiği için asker kaçağı pozisyonuna düşmüş ve Bakaya denilen bir pozisyonda askere alınmış. Belki de Bakaya olması nedeniyle Erzurum Palandöken de bir birliğe gönderilmiş (1947).
O zamanki askerlik süresi 3 yıl. Beceri ve cevvalliği nedeniyle kısa zamanda çavuşluğa terfi etmiş. Zaten o zamanlar okuma yazma bilmek bile terfi sebebiydi.

Birliği topçu birliği imiş ve top arabalarını çekmek için kışlada Kadana cinsi atlar beslenmekte ve babamın sorumluluğuna verilmiş. Palandökende kış şartları çok çetin geçermiş babam nöbetçi çavuşu olduğu zamanlar çok sıklıkla nöbet yerlerini kontrole gider nöbet tutan erlerin nöbette uyumasını önlemeye çalışırmış. Çünkü nöbet tutan askerlerin nöbet kulübesinde uyuyup soğuktan donup ölmesinden korkulurmuş.

Atı bol olan birlikte babamın Napolyon adını verdiği yağız bir atı varmış. Karda kışta nöbet kulübelerini ve kadana atların konuşlandığı "Tavla" dedikleri mekânı denetlemeye hep atıyla gidermiş. Yine bir gün atıyla Tavla'yı denetlemekten dönmekte imiş, kar diz boyu, at güçlükle ilerlemekte, gece karanlıkta yol alırken atı huysuzlanmış.

"*Atın huysuzlanmasından anladım etrafta kurtlar vardı ancak çok karanlık pek bir şey göremiyordum. Aniden bir kurt atın üzerinde üzerime atladı ve bacağımı kavradı kurtla birlikte karların üzerine düştük. Kurt bacağıma dişlerini geçirmiş bacağım ağzındaydı, ani bir dönüşle kurdun kafasını koltuğumum arasına aldım ve sıkmaya başladım bıraksam tekrar saldıracaktı ancak benim mengene gibi koltuk altımdan kurtulması mümkün değildi. Sıktım…. Sıktım…. Sıktım…. ve boğdum. Atım kaçmıştı, bir ıslık çaldım ve Napolyon geldi çok sadık bir attı, birliğe varıp pantolonu çıkardığımda baldırım kan içindeydi*"

Ve bu hikayesini öyle anlatırdı ki kurdun hırlayan yüzünü görürdüm. Tüm boğuşma sahnesini aslına uygun anlatır "sıktım…" derken dişlerini sıkar

kurtla mücadele sahnesini yaşatır, finalde pantolonu sıyırıp baldırındaki kurdun diş izlerini gösterirdi.

Ve daha nice hikayelerini hep yaşayarak anlatırdı. Üç oğlu iki kızı olan babamın kendine benzeyen bir varisi olmalıydı. Ben fiziki benzerliği taşıyorum ancak konuşma iştahını yansıtamıyorum. Bu açığımızı da dördüncü çocuğu kardeşim Adnan halletti.

Adnan'ın enteresanlığı üniversite (muhasebe) mezuniyeti ile başladı, ailede tek üniversite okumayı beceren adam kamyon şoförü olmayı seçti. Ne kadar dil döktüysek nafile "Ben muhasebeci olmak istemiyorum katakullilere bulaşamam aklım da ermez" dedi ve ağır vasıta ehliyeti alıp kamyon şoförlüğüne geçiş yaptı. O zamanlar ağır vasıta kullanabilmek içim 5 yıl yardımcı şoför yani muavin olarak bir ağır vasıtada staj yapma zorunluluğu vardı. Bodrum'un enteresan kişilerinin ilk sırasında yer alan "*Todori*" lakaplı (Salih Baltutan) kamyon şoförünün yanında staja (muavinliğe) başladı. O zamanlar ilçemiz nüfusu düşük ancak ihraç malzememiz çok, bilhassa mandalina ihracatında kamyonlar çok önemli, epeyce de kalabalıklar, çok meziyet ve özveri isteyen bir meslek. Üzüm üzüme baka baka kararır hesabı mıdır bilinmez neredeyse tüm kamyon şoförlerimizde espritüellik ve enteresanlık üst düzeyde, Adnan bunların arasında pişince gerisi çorap söküğü gibi geldi. 5 yıl akıl almaz maceralardan sonra da Adnan'ı tut tutabilirsen. Çocukluğunda başlayan atasözlerini fıkraya döndüren becerileri ve anlatma isteğinden belliydi. Olacak çocuk bokundan belli olur misali yaşı ilerledikçe anlatımlar öyle gelişti ki hikâyelerindeki atmosfer abartılarak gerçeğinden kat kat albenili ve ilginç ve hatta mistik bir hal alır oldu, dinlemeye doyamaz olduk.

Benim gurbet olarak nitelendirdiğim Bodrum dışında yaşadığımız ve Bodrum'a ziyarete ya da tatile geldiğimiz zamanlardı, daha çocuklarım 4-5 yaşlarındalar. Adnan o zamanlar bekar, dayımın toptancı işyerinde çalışıyor kamyon şoförü, tüm köyleri gezerek yapılan dağıtım işi geç vakitte bittiği için eve geç gelirdi. Biz de henüz çocukları uyutmuş olurduk ki çıkıp biraz sahil gezisi yapalım. Adnan gelir, avluda başlardı yüksek sesle anlatmaya, çarşıda bir lunapark kurulmuş uffffff neler varmış neler, deve, dinozor, zürafa daha neler neler, atlı karıncada bir kuğu varmış sanki canlı, binmeye doyum olmazmış. Öyle de güzel anlatır ki benim bile canım çekerdi. "Oğlum sus çocukları yeni uyuttuk", zaten gayesi çocuklara duyurmak. Adnan'ı susturmak mümkün değil,

çocukların da Adnan'ı duymaması mümkün değil.

Haydaaaa gece yarısı lunapark isteriz muhabbeti. Zar zor "yarın söz gidicez" vaatleriyle taraflar sakinleştirilirdi. Adnan kıs kıs gülmekte, bizim sahil sefası suya düşerdi. Ertesi sabah çarçabuk kahvaltı sonrası doğru lunaparkın olduğu yere gidilir ancak hayal kırıklığı. Kıytırık bir kuğu maketi üzerine biniliyor kısa bir ray sisteminde bir tur attırılıyor hepsi bu. Ne deve var ne de zürafa. Çocuklar sorar Adnan amcanın anlattıkları nerde? Haydi bakalım gel de anlat. En çok da kendime kızardım ben bile inanmıştım.

"Adnan!... Sıra bana da gelecek bunun intikamını illaki alacağım" diye kendime söz vermiştim.

Gel zaman git zaman Adnan evlendi ve bir kız çocuğu oldu ben de emekli olup Bodrum'a geri döndüm, zamanlama cuk oturdu, kızı küçük ve ben buradayım. Aynı gece sendromunu yaşatacağım ve intikamım alınacak. Bir akşam Adnan'lara misafirliğine gittik uzun bir hoşbeşten sonra kızı yatmaya gönderdiler. Kız "baba bana masal anlat" diye odasından seslendi. Tamam geliyorum diye gitti. Tam sırası, kız uyusun ki benim sıram gelsin diye bekliyorum. Adnan gitti gelmez, biz meraktayız, eşi "onun masalı bitmez" dedi. Nasıl yani… Diye gidip bir baktık ki kız yatağında oturmuş Adnan'ın hararetle anlattığı masalı dinliyor desem değil çünkü seyrediyor.

Adnan'ın seçtiği masal "*Kırmızı Başlıklı Kız*". Adnan ayakta, adeta tiyatro sahnesinde oynar gibi kurdun anneanne kılığına girdiği sahne dahil her sahne tamamen canlandırmalı anlatılmakta, kızın gözler fal taşı gibi olmuş, uyku uçmuş gitmiş. Gece yarılarına kadar aynı masalı, hiç heyecanını eksiltmeden aynı rutinle iki-üç kez anlatıyormuş, daha doğrusu oynuyormuş…

Uykusuz kalan kıza mı üzüleyim benim intikam suya düştü ona mı üzüleyim bilemedim.

Babamın kurdu beni uyutmamıştı, Adnan'ın kurdu da kızı Manolya'yı, üstelik Adnan şimdi torununa sarmış torun da uykusuz…

ADNAN'IN HOROZU

Bodrum bir tatil kasabasıdır, ancak sadece turizm ile hareketlenen bir yer değildir. Aldığı göçlerle etkinlik enflasyonu yaşanan kasabamızın geçmişi de pek farklı değildi. Turizmin parlamadığı zamanlarda da kasabalı miskin miskin oturup yazı beklemiyordu. Her zaman bir aktivite peşindeydi: *futbol maçları*, *deve güreşleri*, *yağlı pehlivan güreşleri* hiç eksik olmazdı. Yarışmacı kişilik, kasabalının karakteri gibi idi. Bodrumlu hep bir yarışma ve iddialaşma içindeydi."*Benim kayık seninkini geçer, benim bisikletim seninkinden iyi, 'varmısın yarışa', benim köpek seninkini döver*" gibi daha nice iddialaşmalar yaşanırdı. Bu nedenledir ki *1 Temmuz Kabotaj Bayramı* ki biz ona *deniz bayramı* derdik; çok ciddi kapışmalara sahne olur, neredeyse olimpiyatlar seviyesinde ciddiyet ve çeşitlilikle renkli ve zevkli bir gün geçirirdik.

Armut dibine düşer misali, biz çocuklar da bu iddialaşmadan payımızı alırdık elbet. Oyunlarımız bir yarışma halini alır, her oyunda var gücümüzle mücadele ederdik. Mahalleler arası futbol maçları hadiseli olur, bazen mahalleler arası sokak kavgaları bile yaşanırdı. Köpek dövüştürenler de olurdu, arı dövüştüren de.

Arı mı? demeyin anlatayım. Eşek arısı dediğimiz büyük kırmızı arılar su birikintilerine su içmeye gelirler, su içerken bir çalı yardımıyla sıkıştırılır itinayla iğnesi çıkartılır, kanatlarının ucu kesilir ki uçup kaçmasın. Sonra bir kavanozda ya da kibrit kutusuna hapsedilirdi. Yanında taşıması kolay olduğundan genellikle kibrit kutusu tercih sebebiydi. Ortaokul çağlarındaki çocukların okula kibrit kutusunda eşek arısı getirdiklerine rastlamışımdır. Eşek arıları asabidir, sıkıştırıldıklarında saldırganlaşır. Rakip arıyla da karşılaşınca kavgaya tutuşurlardı. Bana küsmeyin ben hiç yapmadım gördüklerimi anlatıyorum sadece.

Çocuk, gördükleriyle el yordamı yaşamı öğrenirken bu tür zalimlikler kaçınılmazdır; ancak eşek arıları arıcılar tarafından düşman ilan edilirler. Bal arılarına saldırıp kovanlara zarar verdikleri için, biz çocuklara her eşek arısı ölüsü karşılığında 5 kuruş verileceği teklif edilirdi. O zamanlar Bodrum merkezi ve civarları tarla ve bahçelerle doluydu. Bu arazilerde arıcılık yapanlar da oldukça çoktu. Bu teşvik nedeniyle de biz çocukların oyun oynamaktan sıkıldığımız zamanlarda bazen eşek arılarına savaş ilan ettiğimiz de olurdu. Eşek arıları genellikle taş duvarlarda taşların

arasındaki kovuklara yuva yaparlardı. Herkes eline bir çalı alır yıkılmış ya da harabe ev duvarlarında ya da bahçe duvarlarında yuvalarını bulur, arı kovanına çomak sokar yuvadan çıkan arılarla savaşa tutuşurduk. Bazen biz bazen de onlar galip gelirdi. Yuvada gelişmiş çok arı varsa bizden birçok kişi eve yüzü gözü şişmiş olarak giderdi.

Büyük küçük herkeste bu enerji varken elbet doğru mu yanlış mı irdelemesi yapılmadan bazı gereksiz iddialaşmalar da oluyordu. Bunlardan birisi de horoz dövüşleri idi. Bir dönem halk arasında yaygınlaştı. Mahalle aralarında toplanılır seyirciler bir çember oluşturur ve bu çemberin içinde horozlar dövüştürülürdü. Koca koca adamlar ciddi ciddi dövüş horozu yetiştirirlerdi. Kahvede futboldan çok horoz mevzusu konuşulur olmuştu. Bu uğraş nedeniyle "*Horoz Ahmet*" gibi lakap alan bile olmuştu. Yalnız bunun parasal bir iddialaşmaya sahne olduğuna rastlamadım da duymadım da. Sırf rekabet ve tatmin uğruna yapılıyordu.

Benim birader Adnan da bu kapışmaya kendini kaptırmış, müptelası olmuş ve dövüşçü yapmak üzere iyi bir cins Hint Horozu edinmiş. Gerçi neredeyse her evde bir kümes olur, beş on tavuk birkaç horoz beslenir ve günü gelince kesilir evin beyaz et ihtiyacı öyle karşılanırdı.

Bizim evin bahçesinde de bir kümesimiz vardı. Adnan piliç iken aldığı horozu besleyip büyütüp dövüş için hazırlamaya başlamış. Zaman zaman kasaptan aldığı sakatat parçaları ile besliyor, aynada kendisiyle kavga ettirerek antrenman yaptırıyormuş. Gün geçtikçe horoz irileşmiş, asabileşmiş ve dövüşe hazır hale gelmiş. Dövüşlere başlayan Adnan'ın Horozu kısa sürede bir fenomen olmuş. Yapısal olarak iri bir horoz olmasının avantajıyla da hırçın, gaddar ve yenilmez bir dövüşçü olup çıkmış, bu horoza rakip dayanmaz olmuş, rakibini öldüresiye dövmesi ile ünlendiğinden belli bir zaman sonra karşısına rakip bulunamaz ve kimse horozunu Adnan'ın Horozuyla dövüştürmeye yanaşmaz olmuş.

Horozunun galibiyetleriyle övünmek isterken bir cinayet aracına dönüşmesiyle Adnan'da pişmanlık başlamış ki rakip olmak isteyenleri de geri çevirir olmuş. Rakip bulamayan ve de dövüşçülüğü yasaklanan horoz artık günlerini normal horozlar gibi tavuklarının lideri olarak bizim bahçede geçirir olmuş.

Bir gece yarısı bizim evin bahçesindeki bir patırtıya uyanan ev ahalisi,

bahçeden gelen dalaşma seslerinden babamın bir kavgaya karıştığını zannederek bahçeye koşmuşlar ki; babamla horozu kıyasıya kavgaya tutuşmuş bulmuşlar. Babam genellikle akşamları bir yerlerde demlenir gece geç vakit eve gelirdi. Avluya girip kapı önünde eğilip ayakkabısını çıkarırken horoz babama saldırmış, baya Bruce Lee stili çift bacak darbesiyle saldırıyormuş. Çakırkeyif olan babam da horoza sinirlenip "*ulan sen benim kim olduğumu biliyor musun*?" hesabı hem söyleniyor hem de horozun ataklarına karşılık veriyor basıyormuş tokadı, ancak horoz dövüşçü kolay kolay pes edecek gibi de değil. Babam da inatçı derken epeyce bir patırtı yaşanmış, gece yarısı her iki taraf da yatıştırılana kadar.

Bilindiği üzere kümes hayvanları akşam oldu mu uyurlar. Bu horoz bahçede gece nöbete durur olmuş. Adnan'ın horozu gün geçtikçe asabilikten psikopatlığa terfi edip bahçeye kimseyi sokmaz olmuş, bu psikopatlığından ötürü genellikle kümeste hapis yatarmış ancak zaman zaman fırsatını bulur kümesten kaçtığı ya da Adnan'ın merhametinden faydalanıp bahçede serbest kaldığında Adnan hariç kimse bahçeye çıkamaz olmuş. Sadece bizim bahçede sınırlı kalmıyor, bahçe duvarını aşıp komşu kümeslerine saldırıp oradaki tavuk horoz ne varsa itlaf ediyor sokağa giren kediye köpeğe saldırıyor kovalıyormuş.

Hasan dayım ile bizim ev komşu iki sokak içindeydi, ancak bahçe duvarları bitişikti. Duvardan bir gedik açılmış geliş gidişler kolaya getirilmişti. Bir gün dayımın kızı bahçe gediğinden bizim eve geçerken horozun saldırısına uğrayıp, korkulu anlar yaşayınca bu bardağı taşıran son damla olmuş ve Adnan'a bu horozun çaresine bakması söylenmiş. Kesmeye kıyamadığı horozu ne yapsın, çok da seviyor birileri ister mi diye etrafa çıtlatmış ki Bitezli bir arkadaşı horoza talip olmuş. "*Bana ver, bahçede bakarım ben ona*" demiş ve almış götürmüş.

Gel zaman git zaman Adnan çarşıda rastlamış arkadaşına… Bir-iki horoz dövüşüne de götürdüğünü duyduğundan horozdan ne haber diye soracak olmuş "*Adnan sorma yahu. Biz o horozu kesmek zorunda kaldık*" deyince Adnan'ın bozulduğunu görüp anlatmaya başlamış. "*Bir gece babam tuvalete kalkmış, biliyorsun bizim mandalina bahçe evleri eski tip tuvaleti evin dışında kapısı da yok, kapı yerine çuvaldan perde var. Babam tuvalete oturur oturmaz horoz saldırmış. İhtiyar adamı perişan etmiş. Zor aldık elinden. Babam da ya bu horoz ya ben diye resti çekince mecbur*

kaldım" demiş… Horozun bu hazin sonu Adnan'ın da horoz ile ilgili her türlü hobileri ve aktivitelerini de sonlandırmış oldu. Bir süre sonra da horoz dövüşleri yasaklanınca Bodrumlular da bu vahşi alışkanlıklardan kurtuldular. Ben bu hikâyeyi ikinci ağızdan mışlı muşlu anlattım çünkü bu olaylar sırasında kendime göre gurbetteydim.

KARLAR ERİMEDEN

25 Ocak 2022 günü gece yarısı Bodrum için 40 senede bir olur denilen bir doğa olayı yaşadık. Bodrum'a kar yağdı. Hatırladığım 1979 kışında bir gün yine Bodrum'a kar yağmıştı sabaha karşı, o zaman tüm Bodrum ve çevresi mandalina bahçeleri ile bezeli olduğundan ağaçların üzeri karla kaplanmıştı. Benim gibi gece uyumayanlar pencerelerden doya doya seyrettiler, ne yazık ki günün aydınlanması ile eriyip yok olmuştu. Görüp göreceğimiz o kadardı. 1987'de de yağdı diyorlar ancak ben yoktum şahit olamadım.

Bizler kar görmeden büyüyen çocuklardık, kasabamıza gelen nakliye kamyonlarının üzerinde erimemiş kar kalıntılarını görmüşlüğümüz vardı. Bazen sinemada seyretmiş, kartpostal ve gazetelerde fotoğrafını görmüştük. Mahallede kartopu oynayamadık, kardan adam da yapamadık, karda kayıp kolumuzu bacağımızı da kıramadık, ta ki şehirlere okumaya gidene kadar.

Bodrum'dan uzak yaşadığım yirmi altı yıl boyunca, çok defa haşır neşir olsam da Bodrum'da tepeme kar yağması çok canti bir olay.
Ve 25 Ocak 2022 günü gece yarısı acabalarla beklediğim kar nihayet tepeme yağdı. Özellikle bekledim lapa lapa yağışını seyredip üstüme başıma kar biriktirdim. Ne yazık ki kardan adam yapma yaşım geçmiş. Gece vakti fotoğraf makinesiyle bir o yana bir bu yana koşuşturup kar fotoğrafları çektim. Şanslıydım, kar yağması daha olası bir yörede ikamet etmekteydim. Bodrum merkezde bu kadar şanslı olamazdık. Ölmeden bu da oldu diye düşünürken sabah olunca karlar erimeden biraz daha fotoğraf çekebilecek miyim diye düşünürken, *karlar erimeden* söylemi beni eskilere götürüverdi birden. Bir sitem, bir çaresizlik ve yoklukları anlatan ve kitabıma isim yaptığım bu tekerlemeyi çok sık duyarsınız:

"Bodurum Bodurum,
İki Dükkân BiFurun,
Peynir Ekmek Yiye Yiye,
Ne Ağız Kaldı Ne Burun"

Aslında değilmiş… O günlerin yoklukları, *günümüzün varlıklarına fark atıyor.*

Kar görmüyorduk ancak sinemamız vardı. Haftada bir film değişir, turneye çıkan tiyatrolar, ses sanatçıları illaki Bodrum'a da uğrarlar, bizler de izleme imkânı bulurduk. Mesela *Bedia Akartürk* kasabamıza çok sık gelir konserler verirdi. Bazen *sihirbaz* gelir gösteri yapardı. Babam, o zamanlar üst düzey esnaf olmasından dolayı piyasada devamlı görünmek icap eder görüşüyle, yani bir tür sosyete takıntısı nedeniyle, bu tür organizasyonlarda illaki bulunmak ister, bizler de onları seyretmekten mahrum kalmazdık. Her yıl en az bir kere cambaz gelir, bazen panayır kurulur, deve güreşleri, pehlivan güreşleri illaki olurdu. Deve güreşleri, cambazhane kurulumu ve panayır,şimdiki çarşının orta yerindeki, altı kapalı otopark olan üstüne dükkanlar yapılan o zamanın bizim top sahası dediğimiz futbol sahası, pazar yeri ve sonradan otogar olan meydanda yapılır; yağlı güreşler ise kalenin kuzey hendeği denilen şimdiki konser sahasında, çim sahası gibi olan çayırda yapılırdı.

Kasabaya cambaz geldiğinde ahaliye haber vermek, onları cezbederek müşteri toplamak için palyaço kılığına giren cambaz, ayaklarına dört beş metrelik tahta bacak ekleyerek daha doğrusu tahta bacakların üzerine çıkarak davul zurna eşliğinde Bodrum'u turlardı. Palyaço kılığına girmiş cambaz tahtadan bacaklarla yürürken, elektrik tellerine takılmamak için tellerin altından eğilerek geçerken zorlanır bu bize heyecan olur, bazen cambazın geçeceği yerlerde elektrikler kesilirdi. Uzun tahta bacaklarını yerlere kadar uzanan rengarenk kumaşlardan yapılmış pantolonla gizleyen palyaçonun, sanki dört metre bacakları var gibi yürüyüşü biz mahalle çocuklarını konvoy halinde arkasından takip ettirirdi.

Minik bir sirk hüviyetindeki bu cambaz organizasyonu top sahasının ortasına kurulur, gösteriler gece yapılırdı. Cambazhane dediğimiz bu kurulum yüksekçe dikilmiş iki direk arasına gerilmiş bir tel ve yakında kurulmuş bir çadırdan ibaretti. Cambaz ve yardımcısı önce palyaço kılığında meydanda komikpantomim ve şovlar sergiler ardından tel üzerinde yürüyerek birkaç gösteri yapardı. O zamandan aklımda kalmış palyaço tekerlemesi…

Babamdan miras kaldı,
Onu da genç kızlar aldı,
Genç kızların uğruna,
Ayağımda pantolon kalmadı.

Oy dingala dingala,
Kömür de koydum mangala,
Ayşe de Fatma dostum var,
Çalkala palyaçom çalkala.

Palyaço bu tekerlemeyi hem yerde gösteri yaparken hem de tel üzerinde yürürken söylerdi.

Kasaba ahalisi bizler iki direkle gerilmiş tel düzeneğinin etrafında çember oluşturmuş seyirciler yerdeki palyaço şovunda bol bol güler, tel üzerinde yürüyüşlerinde heyecan yaşardık. Gösteri arasında ve sonunda palyaço yardımcısı şapkayı halka uzatarak bahşiş toplardı. Gerçi bahşiş toplanma esnasında seyirciler birden azalırdı ancak yine de yeterli hasılat toplarlardı zannederim.

Yıllar ilerledikçe bu cambazhane organizasyonları genişlemeye ve çeşitlenmeye başlamış çekiliş stantları, kasnak atma masaları, korku tünelleri, garip hayvan çadırları gibi fonksiyonlar eklenerek uzun süreli kurulan eğlence mekânları haline gelmişti.

Karlar erimeden fotoğrafını çekmek isteğimin çağrıştırdığı *Buzlar Çözülmeden* tiyatro oyununun ilk versiyonunu turneye gelen bir organizasyon sayesinde yıkılan kilisenin bulunduğu meydandaki *Turgut Reis* sinema salonunda izlemiştim. İzlediğim ilk tiyatroydu, zannederim 1965-66 yılları olmalı. İzleyenler ya da hatırlayanlar bilir, *Buzlar Çözülmeden* 1965 yılında *Cevat Fehmi Başkut* tarafından tiyatro oyunu olarak yazılmış, çeşitli tiyatrolarca da oynanmıştır. Birincisi *Fikret Hakan* başrolünde, ikincisi *Kemal Sunal* başrolünde iki sinema filmi olarak da uyarlanmıştı.

Benim izlediğim ilk tiyatroydu ve beni çok etkilemişti. Sahneler hâlâ hafızamda görüntülenir. Konusu da çok ilginçtir. 1960 darbesi sırasında tımarhaneden kaçan iki delinin bir kış günü karlarla yolları kapanan bir kasabaya ulaşıp, kaymakam olarak atandıklarını söyleyerek kasabayı yönetişleri ve hatta bozuk ve çarpık olan düzeni düzeltişleri, kasabaya çeki düzen vermeleri, sömürüye son vermeleri, eşkıyayı bertaraf etmeleri anlatılır. Ve bunu Buzlar Çözülmeden yapmaları gerektiğini sık sık tekrarlarlar. Çünkü buzlar çözülünce işin aslı anlaşılacaktır.Tiyatroyu seyrederken buzlar çözülmesin diye dileklerde bulunmuştum.

BODRUM - ÇİFTLİK MAHALLESİ
25 Ocak 2022 Kar Yağışı - Fotoğraf: Ali DİZDAR

Yine aynı temennilerle sabaha kadar uyumadan karlar erimesin diye dua ederken bu konular dolandı durdu kafamda. Neyse ki karlar erimeden yetiştim fotoğraf çekmeye, köyde ahali de kartopu oynayıp kardan adam yapmaya yetişti karlar erimeden. Daha fazlasına da gerek yok, pek alışkın değiliz zaten yeterince soğuk oluyor.

BODRUM - ÇİFTLİK MAHALLESİ
25 Ocak 2022 Kar Yağışı - Fotoğraf: Ali DİZDAR

KOYLARIN EFENDİSİ ve MAVİ YOLCULUK

Dünyada birçok harikulade koy vardır ancak yalnızdırlar. Oysa, Dünyanın En Güzel Koylarından biri unvanını alan Bodrum ve koyları kol kola girmiş dostlar gibi çember oluşturmuş koylar birlikteliğidir.

Bodrum, Ege ile Akdeniz'in birleşim sınırında yer alan; her iki denizin hırçın denizinden ve sert fırtınalarından fazla etkilenmeyen yakınındaki adalar üzerindeki koylar ile birlikte 60 koya sahip bir yarımadanın merkez koyudur.

Bodrum'u oluşturan ana iki koy İç Liman ve *Dış Liman*; yerleşim, yatçılık, balıkçılık, tüm su sporları ve turizm amaçlı kullanımlara elverişlidir. Dış limanı güneşin doğuşu, batışı ve gece mehtabı ile doyumsuz bir manzaraya sahip olmasının yanı sıra koyun sunduğu geniş açı; gemilerin, teknelerin geliş gidişlerini, yelkenlilerin gezişlerini büyük bir hazla seyredilir kılmaktadır. Uygun hava şartları gece deniz sefalarına ve gündüz keyifli gezilere olanak sağlar.

Gerek merkez gerekse civar koyları; yaz ve kış aylarında ters esen rüzgârlarla kendi kendini temizleyen, plajlarını kumsallarını otomatik olarak düzenleyen ve oluşturan bir deniz organizasyonuna sahiptir.

Yaz aylarında esen rüzgârlara korunak sağlayarak bizlere yazın keyfini çıkartır, kışın esen rüzgârlarla da bozup pislettiğimiz plajlarını temizleyip yeniden düzenler, denize attıklarınızı yüzümüze tükürür gibi sahile geri atarak bizleri sürekli ikaz eden bir karakteri vardır.

Deniz çayırları (*posidonia*) ile kaplı taban dokusu balık popülâsyonlarının üremesine elverişli olduğu gibi sünger oluşumları için de uygun şartlara sahiptir. Suyu her zaman berraktır. 9-10 metre dip yüzeyi su üzerinden rahatlıkla görülebilir. Bilinen hava şartları gün içinde değişim göstermez. Yaz aylarında esen kuzey ve batı yönlü rüzgârlara korunak sağlayan merkez ve civar koylar güven içinde konaklama ve deniz sefalarına olanak sağlar. Akşam saatlerinden itibaren ertesi günün öğle saatlerine kadar dingin bir havası vardır. Sürpriz yapmaz.

Bodrum'un civarında çabuk ve kolay ulaşılabilen 26 adet gezilere elverişli koy vardır. Bu civar koylara küçük büyük tüm teknelerle 15 ile

60 dakikalık sakin ve zevkli bir yolculukla ulaşılır. Suyunun berraklığı yanında, doğasının yeşilini deniz kıyısında birleştirerek, turkuaz renk sunumları ile zihinleri temizler. Görüntü ve gürültü kirliliklerinden uzak bir yaşantı sağlar. Her türlü aktivite için uygun şartlar oluşturan koylarında her türlü balık avcılığı yapılabildiği gibi, sualtı dalış şartlarına da sahiptir. Sularında tehlikeli görülen deniz canlıları yoktur. Suları aniden kabarmaz, aniden çekilmez, med-ceziri fark etmek bile dikkatli gözlem gerektirir.

Bodrum ve civarında yıl içinde belki bir-iki kez suların yarım metre çekilmesi gazetelere manşet olur. Yıllar içinde suların bir metre veya daha fazla çekildiğini hatırlayan insan sayısı çok azdır. Hortum, girdap, dev dalgalar oluşmaz ve tsunami tehlikesi yoktur. Koylar içindeki derinlikler 20 metreyi pek aşmaz, bu nedenle de her türlü teknenin demirlemesi için uygundur. Koylarda tekneler için tehlike oluşturan sığlık, topuk, banko veya döküntü kayalıklar yoktur. Birbirlerine benzer özellikler taşımazlar. Kaya oluşumlu, kıyısında küçük turkuaz plajları oluşmuş, sığ suya sahip kumsalı olan, derin suya sahip kumsalı olan, kumul sahilleri olan, çakıllı plajları olan, resifleri olan, uzun plajların yanı sıra mini plajları olan, dere ağzına sahip, akvaryum kadar balığı bol olanlar, hemen kıyısında orman dokusu gibi olan bu koylar, birçok seçeneği ziyaretçilerine sunarlar. Ve bu koyların çoğunluğunda tarihi kalıntılar görmek mümkündür.

Bodrum hem kendi yarımadası etrafındaki koylara hem de bir evin avlusu ya da bahçesi gibi kullanabileceği dünyaya ün salmış *Gökova Körfezine* ve bu koylara yapılan dünyada eşi olmayan *Mavi Yolculuk* konseptine sahip eşsiz koylar merkezidir. Bu eşsiz özellikleri yeni keşfedilmiş değildir. Tarih boyunca birçok medeniyet ya burayı mesken seçmiş ya da sahip olmak için savaşmıştır. Her devrin izlerini ve kalıntılarını taşıyan bu yarımada denizi ile var olmuş, denizi içinde yaşamıştır.

Yarımadasında tekne yapımları için uygun ormanları ile kaplı olmasının getirdiği avantajla çeşitli medeniyetlere tekne yapımcılığı ile de hizmet etmiştir. Osmanlı donanmasının birçok teknesinin burada inşa edildiğini biliyoruz. Tarihten gelen bu zanaatını geliştirerek sürdüren yatçılık sektörü; bugün artık dünyanın bir numaralı ahşap tekne yapım tersanelerine sahip olmasını, kışlama, bakım, onarım tersanelerinin çokluğunu ve kalitesini bu koylara yapılan Mavi Yolculuk turizmi ile gelen ahşap tekne yapım taleplerine borçludur.

Mavi Yolculuğun ilk kaptanlarını saygıyla anıyorum. 1965-1970 yılları arası başladıkları bu işe ivme kazandırdılar, bu işin en iyileriydiler ve buna bir de Gökova'nın eşsiz güzelliği eklenince Mavi Yolculuğa talep katlanarak çığ gibi büyüdü. Tekne yapım sektörü Bodrum'dan Antalya'ya kadar yayıldı ve büyüdü. Mavi Yolculuk güzergâhları genişledi ve yayıldı. Tekneler büyüdü modernleşti. Teknelere malzeme sağlayan sektör büyüdü, tekneler öyle çoğaldı ki limanlara sığmaz oldu. Mavi Yolculuk Bodrum'u tanıttı, Türkiye'yi tanıttı, Türk turizmine büyük bir katkı sundu.

Tarihte Mısır Kraliçesi Kleopatra'nın Mısırdan kalkıp tatile geldiği Gökova; nadiren oluşmuş, görülmesi ve gezilmesi gereken ve binlerce yıldır yaşayan bir doğa harikasıdır ve bu eşsiz coğrafyada gezmek ve turizm yapmak biz Türklere nasip olmuştur.

İtalyanların Napoli'yi görmeden ölme anlamında söylediği "*Napoli'yi g*ör ve ö*l*" deyişine karşılık, rahmetli Halikarnas Balıkçısı şöyle der: "*O da s*öz mü *a canım.* Gökova'yı *g*ör ve *yaşa*".

Dünyayı iki kez dolaşmış ünlü denizcimiz Sadun Boro, yaşamının büyük bir bölümünü geçirdiği Gökova için şöyle bir tanımlama yapar: "*Tanrı dünyayı yaratmış, Gökova'yı nakşetmiş. Cenneti tasvir için kullarına bahşetmiş*."

Ünlü denizci Kaptan Kusto (Jacques–yves Cousteau) Gökova hakkında olan düşüncelerini şöyle açıklıyor: "*Eğer dünya yüzeyinde cennet arıyorsak Gökova'da buluşalım*."

Mavi Yolculuk sadece bir tekne gezisi değildir. Özellikle Gökova'da yapılır ve Mavi Yolculuğu layıkıyla yapan kişiler gezisini dostlarına anlatırken sözcük sıkıntısı çekerek gidin görün anlarsınız demekle yetinir. Çünkü, Mavi Yolculuk; taşla, toprakla, ağaçla bütünleşip gökyüzüne ya da denizin maviliğine karışarak yaşamın aslına dönüş formudur. Bu benzersiz yaşam formunu sadece Gökova'nın el değmemiş koyları gibi koylarda bulabilirsiniz. *Mavi Yolculuk yapmayanlar,* Gökova'nın kıymetini pek algılayamazlar. Dünyada eşi olmayan bu turizm şekli, Mavi Yolculuk sayesinde oluşan tekne filosu ki bu filonun büyüklüğü dünyaya parmak ısırtacak devasa boyutlara ulaşmışken koylarını yapılaşmaya kurban ederek baltalamakyerine teşvik vermek gerekir. En önemliside daha bu cenneti ziyaret etmemiş milyonların ve hatta doğmamışların da hakkını bugünden korumak görevimiz olmalıdır.

TIRHANDİL ve USTALARI

Deniz hayattır, deniz özgürlüktür,
*Deniz m*ücadeledir, *deniz sonsuzluktur,*
Deniz mutluluktur, deniz kardeşliktir,
Deniz: Bodrum'dur…

Fotoğraf sanatçısı değilim, ancak fotoğraf çekmeyi çok seviyorum. Bu nedenle de tekrarlanması çok zor enstantaneleri yakalamaya çalışıyorum. Yelken yarışlarını fotoğraflamayı bu nedenle çok sevdim.

2006 yılında eşim *Filiz* ile *Bodrum Cup*'a dahil olduk. O günden bugüne bir bot içerisinde yarışçıların arasında fotoğraf ve video çekerek dolaştık durduk. Gördüğümüz manzara çok etkileyici ve heyecan vericiydi. Ve bunu görsel sunumlarla yansıtmaya da çalıştık.

Yarışlara katılamadığım önceki yıllarda; yarışın bitiş gününü limanın girişinde dalgakıran üzerinde heyecanla bekler, limana giren tekneleri alkışlayan ve el sallayarak karşılayanlar arasına katılır, limana üşüşen kalabalığın arasında rıhtıma yanaşan yarış teknelerini hayranlıkla seyrederdim. Yarışmaya katılamamanın kıskançlığı içerisinde.

Dünyanın bu konuda tek organizasyonu niteliğini taşıyan Bodrum'a has guletlerin yarışırken sergilediği bu görsel şölen hem Bodrum'un hem de Türkiye'nin dünyada en etkili reklamını yapabilir niteliktedir. Böyle bir yarış şölenine sahip bir kentin yaşayanı olmaktan gurur duyuyorum.

Yarışan bir tekne içerisinde olmayı hep istemiştim, çok da imkânım oldu, çokça davet de aldım ancak tekneler arasında dolaşıp fotoğraf çekmenin cazibesi daha ağır bastı. Ve bir gün, ilk defa fotoğraflamayı yapacağım bir bot bulamadığım için, 2017 yılı 3 Aralık günü yarışan bir tekne içerisinde, tirhandil yarışlarını izleme ve görüntüleme mecburiyetinde kalmış; bu mecburiyete de aslında çok sevinmiştim.

Tırhandil Cup'ın 2018 yılı Kış Trofesi olarak gerçekleştirilen altı etabın birincisi Aralık 2017'de yapılıyordu. Ünlü Bodrumlu tekne ustası *Erol Ağan*'ın mesleğini devam ettiren oğullarından en büyüğü *Mazlum Ağan*'ın kendi yaptığı ve yarıştığı 15 metre boyunda *Gargantua* isimli Tirhandil teknesinde.

Gargantua: 1494-1553 yılları arasında yaşamış Fransız yazar François Rabelais'in dönemin yasal, politik, dini ve toplumsal kurumlarını eleştirmek için yarattığı roman kahramanı efsanevi dev Gargantua'dır. Gelişmesi için yeterli süre olan on bir aydan sonra annesinin kulağından doğar. Doğar doğmaz diğer bebekler gibi ağlamak yerine "İçki! İçki! İçki! *"* diye haykıran, babasının günlük süt ihtiyacını karşılamak için 17.913 inek ısmarladığı, kendisini hayranlıkla izleyen Parislilerin ilgisinden bunalıp 260.418 Parisliyi idrarıyla boğan bir dev *Gargantua*.

Mazlum teknesine bu ismi koymuş, tirhandiller arasında parmakla gösterilenlerden biri ve her katıldığı yarışlarda birincilik için yarışırdı. Kuzenim olduğu için biliyorum kazanamadığında belli etmezdi ancak çok sinirlenirdi. Zaten geçilen yarışçılar; yarış sonrası, kendisini geçen yarışmacıların sokuşturduğu laflarla canlarına okunurdu. Asıl yarışmanın tadını veren de bu çekişmeydi.

Tirhandil; EgeAdaları, yoğunlukla günümüzün Yunan adalarındaki denizcilerin ihtiyaçlarını karşılaması için tasarladıkları ve ilk ustalarının bu adalarda oluştuğu ancak yapımının geliştirilerek sürdürülmesinin biz Bodrumluların çabası ve inadıyla gerçekleşen bir tekne türüdür. Yunan adalarındaki balıkçılar yaygın bir şekilde ihtiyaçları ölçüsünde irili ufaklı ilk formlarını halen kullanmaktalar.

Tirhandil, Bodrumlu denizcilerin henüz turizmle tanışmadan önce balıkçılık ve süngercilikte kullanmak için en çok tercih ettikleri tekne tipiydi. Denizcilerin tabiriyle "*denizde domuzda bana mısın demez, denizci teknedir*" olarak tarif ettikleri gibi hırçın denizlerde kullanışlı bir yapıya sahiptir. Turizmin ilk yıllarında da sıkça kullanılan, ancak teknelerin gelişmesi büyümesi sonrası gezi turizminden arınarak yelken seyrinden zevk alanların tercihi haline geldi.

Bodrumun tekne ustaları tirhandil üretmekten asla vazgeçmediler; inatla ve inançla ticari kullanımdan çok, özel gezi amaçlı tekne isteyenlerin üstelik yelken de seviyorsa tirhandil edinmeleri bu inadın ödüllendiricisi oldular.

İşte bu nedenle Bodrum, dünyanın en yakışıklı ve en çok tirhandil teknelerinin hem üretim hem de barınma yeri oldu. Gezi turizmine uyarlanmış, yelken donanımları mükemmel bu kadar çok ve yakışıklı

tirhandil Bodrum Cup yarışlarının da devamlı katılımcıları oldular. Sıklıkla genel klasmanın ilk sıralarında yer almaya ve birincilikleri ele geçirmeye başlayınca tirhandil sahiplerini artık Bodrum Cup kesmez oldu. "*Neden biz de kendi kategorimizde yarış düzenlemiyoruz*" sorusu ve düşüncesiyle Tirhandil Cup ortaya çıktı. Kış günlerinin iddialı eğlencesi olan bu yarışların kış turizmine yaptığı katkıları da göz ardı edemeyiz.

2018 Kış Trofesi'nin ilk yarışı, 2 Aralık 2017 tarihine denk getirilmiş idi. Yarışmalar hafta sonu cumartesi pazar günleri düzenleniyordu ve halen de hafta sonunda düzenlenmekte. Cumartesi günü yapılması gereken ilk ayak yarışları keşişlemeden esen rüzgârın çok kuvvetli olması nedeniyle iptal edilmiş idi.

Sanmayın ki o rüzgârda bu tekneler yarışamaz. Bodrum Cup'ın 2015 yılındaki Leros-Leros etabını ve 2016 yılında Bodrum-Gümüşlük etabını örnek verebilirim. Çok hırçın ve fırtınalı havada çok iyi ve ilk sıraları kapan bir yarış çıkarmışlardı. Zaten tirhandil yapısı nedeniyle sert denizlere göğüs gerebilen yeteneklere sahiptir ancak denizci; "*Zorunluluk yoksa fırtınalı havalarda denize çıkmaz*" öngörüsü ile donatılmış kişidir. Bu nedenledir ki yarışmacılar, o sert havada teknelerini olası bir hasardan korumak içgüdüsüyle karar vermiş ve ilk gün yarışlarını iptal etmişlerdi.

İkinci gün 3 Aralık Pazar günü rüzgârın sertlik derecesinin biraz daha düşük olduğunu görerek yarışmışlardı. Sert rüzgârlı yarışların görselliği ve heyecanı muhteşem oluyor. Heyecan, koşuşturma, adrenalin, yelkencinin müptela olduğu yaşam.

Yarışın ikinci günü ben de *Gargantua* ile bu heyecana ortak oldum. Teknede dokuz kişinin atakları gereği aralarında dolaşma olanağım yoktu. Teknenin kıçüstünde kullanılmayan bir yer buldum, kaldırılmış pasarellaya (*tekneye giriş merdiveni*) tutunup ve yarış boyunca yerimden hiç ayrılamadan çekimler yaptım. Yerimden kımıldayamadım, çünkü teknenin elli dereceye varan yatışları ve personelim yarış boyunca yaptığı ataklar gereği, yerimden ileri bir adım atsam ya bana çarpıp denize düşürürler ya da azar işitirim korkusuyla tuvalet ihtiyacım bile gelmemişti.

Yarış bir önceki günün yapılamayan Bodrum Karaada arasındaki planlı kulvarını yarışmakla başladı. Saatler ilerledikçe rüzgâr kuvvetini arttırdı.

O günün asıl kulvarı olan ve açık denize çıkmayı gerektiren ve tehlikeli olacağı ölçülen uzun kulvar yerine aynı kulvar tekrarlanarak yarışlar tamamlanmış oldu. Ben de bu görsel şöleni kaydederken yaşadığım heyecanı asla unutamam.

Bu yarış yöresel değerlerin sergilenmesidir. Ahşap tekne yapımında öncü ve hünerli olan Bodrum'un gururudur.

Tirhandil yarışlarında tekne sahipleri yarıştığı gibi tekne ustaları da yarışır. Kendi teknesini ile yarışan ustalar da vardır, yaptığı tekneleri yarıştıran ustalar da. Eskinin ustaları teknem yarışsın diye tekne yapmamışlardı ancak yeni ustalar yarışmak için de tekne yapıyorlardı. *Mustafa Cengiz* (*Kıvırcık Musto*), *Mazlum Ağan* ve *Mustafa Özkeskin (Hacı)* gibi tirhandil'in son ustaları da kendi yaptıkları tekneleri ile yarıştılar. Bu nedenle eski yeni tüm tirhandil ustalarını da yad etmeden geçemeyiz.

Eskinin ilk ustası Naminin Memet,
Ziya usta lakaplı…. Ziya Güvendiren,
Çolak Erol lakaplı…Erol Ağan,
Küçük Ziya lakaplı…. ZiyaTünay,
Şef lakaplı…Ali Kemal Denizaslanı,
Engin Denizaslanı,
Dede lakaplı…Mustafa Yıllıkçı,
Olmayi lakaplı…. Ali Dikan,
Erol Özyurt,
Mehmet Özyurt,
Kıvırcık Musto lakaplı…. Mustafa Cengiz,
İlkay Mıstık,
Palyâ Lakaplı…Uğur Susam,
Mahir Top,
Mazlum Ağan,
Hacı lakaplı…Mustafa Özkeskin.

Arkası gelir mi bilinmez ancak ustalarımıza, inatla üretimleri için çok çok teşekkür ederiz.

Buraya neden bir tirhandil fotoğrafı koymadığımı merak ettiyseniz

söyleyeyim; o kadar çok tirhandil fotoğrafım var ki hepsini koymak isterdim ancak kitaplara sığmaz, birini koysam diğeri alınır. Yunanistan'ın Lipsi Adası'nda rastladığım emekliye ayrılmış, parçalanıp yok edilmeye kıyılamamış, nostaljisini yaşatmaya çalışılan bir tekne görmüştüm. Sadece onun fotoğrafıyla yetindim affınıza sığınarak.

ÇOLAK EROL

Denizci çocuğuydu, denizcilik hepimizde olduğu gibi genlere kazınmış bir kader gibidir, ancak babası Mazlum Kaptan'ı daha küçük yaşta iken bir deniz kazasında kaybetmişti, annesi onun kaptan olmasını istemediği için İlkokulu bitirdikten sonra sevdiği ve bir sanat olarak gördüğü tekne yapımcısının yanına çırak olarak girmişti. Denizden uzaklaşması mümkün değildi. İlk tekne yapımcısı Ziya Güvendiren ustanın ilk çıraklarından oldu ve en iyileri sıralamasında birinci sırayı kaptı.

Askerlik çağına kadar Ziya ustanın yanında çalışan Erol Ağan askerliğini yaptıktan sonra artık iş kurmaya hazırdı ve kendi işini başlatmak istiyordu ancak ustası Ziya Güvendiren, elinde çok iş olduğundan Erol'dan bir süre daha yanında çalışmasını ve işleri yetiştirmesini istedi. Erol yaptığı işin hakkını veren en sıkı çalışan en iyi çırağıydı. Erol Ağan askerden sonraki bu çalışma döneminde talihsiz bir iş kazası sonucu sağ elini bileğinden itibaren kaybetti. Bu travma onu bir yıl kadar meslekten uzak tuttu.

EROL AĞAN İlk Dükkan Önü - İnci AĞAN, Erol AĞAN, Hasan SUBAŞIOĞLU
Fotoğraf: Hasan SUBAŞIOĞLU arşivi

Ve 1961 yılında bizlerin kale altı olarak tabir ettiğimiz bugünkü Trafo Kafe binasının (o zamanın tüm Bodrum'un elektriğini sağlayan jeneratör binasının) hemen altında denizin başladığı yerde zamanla küçük bir tersaneye dönüşecek olan kendi tezgahını kurarak tekne yapım dükkanını açtı. O günkü haliyle bu işletmelere bir tersane diyemeyiz marangozhane olarak başladılar git gide işleri büyüdü ve tersaneye dönüştüler.
Sandal yapımıyla işe başlayan Erol Ağan ardından piyade tekneleri ve tirhandiller imal ederek hızla iyi usta şöhretini kazanmaya başladı.

60'lı yılların sonunda turizm hareketi ilk atağını Mavi Yolculuk ile yapınca, tekne ihtiyacını doğurdu.Tekne yapımcıları çok fazla siparişler almaya başladılar. Ardından ahşap teknelerimizin kullanışlı ve alımlı olmaları özel tekne siparişlerini de beraberinde getirince siparişler adeta patlamıştı.

O sıralar Liman içinde bizim yat limanı tabir ettiğimiz marina yapım çalışmaları da başlamıştı. Erol Ağan aldığı siparişler içim tekne kuracak yer bulamaz olmuş ve bu gidişin çok daha büyüyeceği sinyallerini almıştı. O zamanlar Bodrum'da tek bir çekek yeri vardı orası da Osmanlı tersanesi dediğimiz Liman içinde bu günkü Milta Marinanın olduğu yerdi.

Liman içindeki yat limanı yapım çalışmaları Osmanlı Tersanesinin artık yetersiz kalacağının da sinyaliydi. Yeni yapılanlarla birlikte çoğalan tekne varlığının yeni bir çekek yerine ihtiyaç duyacağı kesindi. Erol Ağan yeni ve büyük bir alan arayışına girdi. Merkeze yakın ulaşmakta az zorluk çekeceği İçmeler mevkiini uygun görmüş ve orada 15 dönüm yer satın alarak yeni tersanesini ve zamanla çekek yeri haline gelecek sistemini kurmaya başladı.

1971 yılında yolu olmayan bir kıyıya kurduğu tersanesi ile gelecekte yerelin en büyük istihdamının sağlanacağı bir merkezin ilk adımlarını atmıştı. İlk zamanlar malzemeleri ve personeli Ağan isimli üstü açık 7-8 metrelik bir piyade teknesi ve sandalla taşıyorlardı. Tekne yapımında kullanacağı ağaç kütüklerini tekne arkasına bağlayıp denizde yüzdürerek götürürlerdi. Eline para geçtikçe İçmeler yolunu açtırdı. Ardından meslektaşlarını komşusu yapmaya başladı. Teknecilik ve tersanecilik yan sanayi atölye ve dükkanlarının İçmelere taşınmasına ve yenilerinin açılmasına ön ayak oldu. Derken Bodrum İçmeler bölgesi bugün

Türkiye'nin parmakla gösterilecek tekne yapım, bakım ve kışlama çekek bölgesi haline geldi. Bodrum tersaneleri ahşap tekne yapımında Dünya çapında bir üne sahiptir ve bunu sağlayan ustaların ustası unvanına ulaşan, gulete dünya çapında ün kazandıran Erol Ağan'dır.

Erol AĞAN İçmeler Tersanesi İmalat Hangarı
Fotoğraf: AĞANLAR arşivi

Yaptığı teknelere ismiyle kalite kazandıran, parmakla gösterilen tekneler yapan, teknolojinin kısıtlı zamanlarında göz kararıyla şaşmaz stil yaratan bir gulet ve tekne ustasıydı Erol ağan. Bu ustalığı ona Çolak Erol lakabını getirdi. Bu lakap kaliteli bir marka gibi söylenir oldu. Teknesini övecek kişi "bu bir Çolak Erol teknesidir" diyerek böbürlenir ve teknesini satışa çıkaran kişi ilanına ya da tekne özelliklerine "Çolak Erol yapımı" ibaresini ekler fiyatını da yüksek tutardı.

Erol Ağan çocukluğundan itibaren ele avuca sığmaz yaramaz bir çocuk olduğundan yanına çırak gireceği Ziya Usta bile çıraklığını kabul etmekte epeyce zorlanmış hısım, akrabanın torpili ile çıraklığa alınmış. Gençlik yıllarında bilhassa delikanlılığa terfi ettiği yaşlarından itibaren başa çıkamadığı enerjisi ile bıçkın delikanlı rolüne soyunmuştu.

İşe geliş gidişi esnasındaki herkese sataşır bir tavır ve mahalle içindeki agresifliği nedeniyle eve çok şikâyet getirmesine sıkılıp annesine teknecilik işini bırakıp kaptan olmaya karar verdiğini söylemesi evde kaos yaratmıştı. Annenin kocasını denize kurban verme acısı nedeniyle oğlunu ısrarla işe döndürme çabaları sonucu Erol Ağan tekrar tekneciliğe geri dönmüştü.

Eski yaşamımızda mahalle delikanlıları mahalle ahalisinin koruculuğunu

Erol AĞAN ve Kumbahçe Ahalisi
Fotoğraf: Ali ŞENGÜN arşivi

üslenirlerdi. Erol Ağan bu görevi bir tık daha yukarı çıkartarak mahallede erkek sinek uçurtmayacak raddeye getiren bıçkın delikanlı olmuştu. Bu rolünü uzun süre sürdürdüğünden benim delikanlılığa geçiş yıllarımda bile Erol Ağabey caddeye çıkınca herkes kendine çeki düzen verir sulu cıvık davranışlar sergilemekten sakınırdı. Mahallesinde gezen tanımadığı kişilere hesap soran koruyuculuğu uzun yıllar devam etti.

Erol ağabey İnci teyzemle evlenince de Erol Eniştem oldu ki torpilli pozisyon elde etmiştim. Sandalını ve piyadesini bol bol ve çekinmeden kullanır bir imtiyaz kazanmıştım.

Erol eniştemin 4 oğlu oldu Mazlum, Fatih, Cem ve Erdem. Dördünüde teknecilik sektörüne adapte etti. Çocuklarının tekne ustası, tersane işletmecisi ve gemi inşa mühendisi olarak yetişmesini sağladı. İşinde aşırı titiz ve emniyeti ön planda tutan tavır ve disiplini ile çalışanlarına kök söktüren bazen tir tir titreten iş anlayışı yanı sıra girişimci olan çalışkan ve dürüst herkese iş imkânı sağlama çabasıyla ve yardım severliği ile tanınırdı.

Baba adamdı vesselam…

Oğullarının da katkılarıyla bugün Bodrum'un en büyük tekne çekek yerine, tekne imalat, bakım ve restorasyon atölyelerine sahip bir işletmeyi Bodrum'a kazandırdığı ve çok büyük boyutlarda yerele istihdam sağladığı için, yardımsever, nüktedan, açık sözlü, dürüst, doğrucu, zaman zaman da sataşmayı seven yüksek sesle konuşan Çolak Erol'a, çok teşekkür ederiz.

SKAL Ödül Töreni
Fotoğraf: Bodrum Skal Kulübü Derneği arşivi

2015 yılında SKAL İnternational İstanbul Kulübü ev sahipliğinde yapılan 18'inci "Skalite Turizm'de Kalite" ödüllerinden "*Ahşap Yat Yapım Ustası*" dalında layık görülen ve ödül verilen Erol Ağan'ı namı-diğer Çolak Erol'u, 1 Mart 2021 günü 85 yaşında yitirdik.

Özlemle ve rahmetle anıyor, anısına saygılarımı sunuyorum.

ŞEF

Çocukluğumuzda peynir, gaz ya da yağ tenekelerini kullanarak yaptığımız, hatta yarattığımız teneke kayıklarımızı özenle boyar, süsler Kumbahçe sahilinde gezdirerek bazen de tüm çocuklar hep beraber geziler düzenleyerek konvoy yapar, teneke kayıklarımızla gururlanır hava atardık.

Ve bir gün, deniz üzerinde ahşaptan yapılma bir tekne maketi gördük ki dibimiz düştü.

Ali Kemal Denizaslanı yapacağı teknenin maketini yapmış mahallede biz çocukların önünde yüzdürüyordu. Üzerinde Şef yazılı, bir metreden büyük bir tekne maketiydi. Hepimiz hayran hayran ve kıskançlıkla seyretmiştik. Bizim teneke kayıklarımızın forsu birdenbire sönüvermişti.

Biz çocukların hayallerini süslemişti o maket. Hatıralarım arasında resmi kaldı.

Ali Kemal DENİZASLANI (Maket atölyesinde)
Fotoğraf: Zehra LEVENT DENİZASLANI

Emekli olup Bodrum'a kesin dönüş yaptığım yıllarda bir ara arkadaşım Hasan "Şef tekne maketi yapıyor gördün mü?"dediğinde (*Ali Kemal Denizaslanı'nın bizim mahallede lakabı* Şef*'dir*) hemen o resim canlanmıştı beynimde koşarak ziyaretine gitmiş, mini tersanesini hayran hayran izlemiştim sohbet ederken. Yakınıyordu "*Bu işi öğretmek istiyorum ancak hiç çırak bulamıyorum*" diye.

"*Şef nasıl yapıyorsun bu maketleri*" diye sorduğumda. "*Hiç farkı yok*

aynı tekne yapar gibi yapıyorum, yalnızca ölçüleri küçülterek. Bu maketi suya koy aynı büyük tekneler gibi yüzer" diyordu usta… Evine girip salondaki tekneleri görünce dilimi yutmuş konuşamaz hale gelmiştim. Tüm salon tekne maketleriyle dolmuştu, her biri masa büyüklüğündeydi.

Ali Kemal DENİZASLANI (Maket atölyesinde)
Fotoğraf: Zehra LEVENT DENİZASLANI

Başka bir dünyaya geçip gitmiştim. Bir teknede olması gereken her detayı düşünüp yapmıştı. Hele bir piyade (eski balıkçı teknesi) yapmıştı ki "*Anaaaa piyadeye bak aynısı uleeee…*" deyivermiştim. Tersaneyi kapatmış, tekne yapımcılığını bırakalı çok olmuştu. Bu işe nasıl başladığını sorduğumda bir sipariş vesilesiyle gönlünde yatan aslan kükremiş ve başladığı maket yapımcılığından para kazanmaya başlamıştı. Asıl gayem bu adamları (Bodrum'un yönetim kademesi) inandırıp destek sağlayabilirsem, eski yaşamış teknelerin maketlerini yapmak istiyorum demişti.

Yıllar geçip haklı bir üne kavuştu yaptığı maketler. Sergiler açıldı ve sonunda istediğini gerçekleştirip, Bodrum'da kullandığımız eski teknelerin maketleriyle bir müze oluşturdu. Biz eski Bodrumlular için paha biçilmez bir nostaljiye, siz yeni Bodrumlular için dünyada eşi olmayan bir müzeye sahip olduk.

Bu müzenin oluşmasına ve maketlerin yapılmasına destek olanlara da teşekkür ederiz. Bir mobilyacı dükkânıyla işe başlayan Ali Kemal Denizaslanı, kardeşi Engin Denizaslanı ile birlikte eski Osmanlı tersanesinde tekne yapımcılığı ile devam etmiş tekne yapım ve tasarım ustalarıdır. Denizaslanı kardeşler ilklere imza atmış Bodrumda ilk kez en büyük tekne yapımına cesaret etmişlerdir.

Ali Kemal Denizaslanı ilk kez bir gulet teknesinin arka kısmına kamara yerleştirerek kendisine meşhur ŞEF teknesini yapmıştı ve daha sonra alışılmış formların dışına çıkarak yaptığı teknelerden, övgüyle söz ettirmiş ve bu harika tekne maketleriyle de bizlere veda etmiştir. Bizlere elsanatının ne kadar değer taşıdığı ve sahiplenmemiz gerektiğini göstermiştir. Bizler O müzeyi gezdikçe de hatırlatmaya devam edecektir.

İlk açılan DENİZ MÜZESİ (İskele Meydanı)
Fotoğraf: Ali DİZDAR

Yaşattıklarıyla yaşayan *Ali Kemal* ustaya sonsuz saygılarımla.

Ali Kemal DENİZASLANI maketlerinden (Bodrum Ticaret Odası salonu)
Fotoğraf: Ali DİZDAR

YARIŞ BAHANE DOSTLUK ŞAHANE

Gönül ne kahve ister ne kahvehane,
Gönül sohbet ister kahve bahane…

Yılardır süregelen dostlukların yılda birkaç kez buluşarak pekiştirilmesi için yaratılan bahanelerden birisi de Bodrum'da gerçekleştirilen "*Zıpkınla Balık Avlama Yarışları*" idi. Bu yarışlar, Bodrum Belediyesi tarafından koordine edilmekte idi. Koordinatörlüğünü de belediyede görevli *Filiz Tan* yapıyordu ve bizleri de heyete katarak yarışmayı zenginleştirmişti.

Deniz altını seyretme olanağı ve becerisini edinenlerin bu hobiden vazgeçme şansı, araya kötü ihtimaller girmedikçe mümkün değildir. Deniz dibi seyrinin verdiği haz, yeryüzünde herhangi bir manzara seyriyle karşılaştırılamaz. Dalmak için sağlıklı bir vücuda sahip olma şartı sizi sağlıklı yaşamaya mecbur kılar. Dalarak balık avlamak; *balık ihtiyacını gidermekten çok deniz altına yapılan gezi isteğidir.*

Günümüzde dalmak; artık öldürme içerikli spor dalı olmamalıdır. Ancak tüpsüz dalarak balık avlamak için, sağlıklı olmak ve birçok becerinin yanı sıra tüketeceğiniz kadarını avlayabilme ve doğanın dengesine olumsuz katkılarda bulunmama bilincine sahip olunarak organize edilen Bodrum'daki bu yarışma, bir spor aktivitesi olmaktan çok buluşma bahanesine dönüşmüştü. Bu bahane eskileri anma, hatırlama ve gönül alma işleviyle süslenince de beğenilen bir etkinlik halini almıştı.

Kadın yarışmacılarıyla da ünlenen bu yarışmada 400 gramın altında balık avlamak, fenerle avlanmak, havalı tüfek kullanmak, karaya çıkmak, kaya levreği, her türlü lagos, yılan balığı, müren ve ahtapot avlamak da yasak olunca; çoğu yarışmacılar, denize girip biraz deniz dibini seyredip memleketine geri dönüyorlardı. Bir sonraki yıl tekrar gelmeyi iple çekerek.

Türkiye'nin çeşitli illerinden, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nden, zaman zaman da yurt dışından katılan dalgıçlarla kalabalık ve renkli bir yarışma halini almış olan Bodrum'un bu etkinliği, her yıl popülerliği artarak gelişmekte ve seyircisiz yapılan bu yarışma dilden dile en etkin Bodrum reklamı olmasına katkı sağlamaktaydı. 8 kez gerçekleşen yarışmalar, yitirilen dalgıçların adına düzenleniyor ve o yıl sırası gelen

Yarış sonrası toplu çekim (KAREN teknesi Bitez 2006)
Fotoğraf: Ali DİZDAR

yerelin tanıdığı dalgıç yad ediliyordu. Ancak anmak için yitirilmesini beklemenin anlamsızlığına karar veren düzenleme komitesi, hatırlamamız gereken "*Yaşayan Efsaneler*" formatını Aksona Mehmet'in teklifiyle 2007 yılındaki 6.anı yarışmasında başlattı.

Bu vesileyle yarımada da yaşayan tüm dalgıçlara ulaşmak ve hatır sormak hedef alındı. *Mehmet Baş* (Aksona Mehmet) bu dalgıçları iyi tanıyor ve onlara ulaşımımızı sağlıyordu. Beraber, o yılki seçilen dalgıçları ziyaret ediyor ve onları davet ediyorduk. *Yaşayan Efsaneler* yarışmaya misafir olarak davet ediliyor; onlara çeşitli hediye, plaket veriliyor, yarış sonu buluşma yemeğinde ağırlanarak gönül alınıyordu. 2009'da yeni seçilen belediye yönetimi, bazı çevre örgütlerinin eleştirisini dikkate alarak yarışmaya son verme kararı aldı.

ADINA YARIŞMA DÜZENLENEN YİTİRDİKLERİMİZ

2002, Hüseyin Bilen (Matiz Üsen)
2003, Mehmet Bayzıt
2004, Ali Can Acar
2005, Abidin Sertkaya (Kara Abidin)
2006, Dara Çetinkale (Dara Hoca)
2007, Ali Köse (Gaydura Ali)
2008, Ahmet Denizkıran (Koca Şeytan)
2009, İbrahim Nalbantoğlu (Deli İbram)

2002 2003 2004 2005

2006 2007 2008 2009

YAŞAYAN EFSANELER:
(Aradan geçen uzun yıllar neticesinde bu yaşayan efsaneleri de kaybettik ve kaybediyoruz)

İbrahim Erdoğan (Fenerci)
Muzaffer Cengiz
Mehmet İmbat
Mustafa Doksan
Ali Yuvanç
Mehmet Aybey
Girgin Denizkıran
İbrahim Göymen (Çarık İbo)
Mehmet Buluş (Tabancalı)
Hasan Hüseyin Esen
Sabri Zor
Hasan Kayacan
Durmuş Erol
İbrahim Yılankaya
Turgut Özkargın (Herkül)
Muharrem Özbaylan (Tipa)
İsmet Cengiz

İBRAHİM ERDOĞAN

MEHMET İMBAT

ALİ YUVANÇ

GİRGİN DENİZKIRAN

MEHMET BULUŞ

SABRİ ZOR

DURMUŞ EROL

TURGUT ÖZKARGIN

MUZAFFER CENGİZ

MUSTAFA DÖKSAN

MEHMET ÖZBEY

İBRAHİM GÖYMEN
(ÇARIK İBO)

İSMET CENGİZ

İBRAHİM YALÇINKAYA

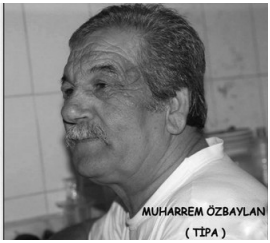
MUHARREM ÖZBAYLAN
(TİPA)

Benim de bu yarışmalarda epeyce fotoğraf çekmişliğim vardır, ancak *Yaşayan Efsaneleri* davet sırasında yaşadığım bir anıyı size aktarmak isterim.

2008 yılı *Zıpkınla Balık Avcılığı* yarışmasında *Yaşayan Efsaneler* bölümüne konulan eski dalgıçlardan *Herkül* ile ilgili bilgi ve fotoğraf gerekmesi üzerine ve bu görevi benim üstlenmem dolayısıyla Kumbahçe'de *Aliko'nun Kahvesi* civarında rastlar mıyım diye dolanıyorum. Herkül hakkında bir şeyler yazacağım ama adını soyadını bilmiyorum. Etrafımdaki tanıdıklara sordum. Adı İbrahim dediler ama soyadını hatırlayan çıkmadı. Namı diyar *Herkül* herkes öyle biliyor, zaten başka türlü hitap eden yok.

Tek çare muhtara başvurmak oldu. Gittim sordum ikametgâhını çıkardı ve okudu. *Turgut Özkargın*... Hani İbrahim nerde diye sordum. O zaman Kumbahçe Mahalle Muhtarı Zehra Artemiz Asal idi. "*Valla bende İbrahim biliyordum*" dedi. Neyse evini öğrenip çıktım, evine vardım.

Beni görünce gözleri parladı. Hep öyle olurdu ne zaman bir tanıdık görse yüzüne bir gülümseme oturur ve gözleri parlardı. Bir kahvesini içip kısa hoş beş den sonra durumumu anlattım. Yaşayan Efsanelerde anılacağını ve varsa birkaç eski fotoğrafını ve yenilerini de çekmek istediğimi bildirip davetimi yaptım. Çok sevinmiş gözleri dolmuş ve heyecanlanmıştı. Kıyafetim uygun değil birazdan kahveye inelim orada çekersin dedi. Ve elinde ne kadar çekilmiş fotoğrafı varsa vermişti. Ardından kahveye indik ve orada bir koyu sohbet ve fotoğraflarını çekmiştim. Anılarını da tıpkı babam gibi yaşayarak anlatırdı. Davete katıldı, çok da hoşuna gitmişti çağrılması. Birkaç yıl sonra da vefat etti.

Herkül filmini seyretmemiş iseniz sadece çok güçlü kişilere söylenen Türkçemize geçmiş bir kelime olarak bilirsiniz. Ama biz filmini seyrettikten sonra kullandığımız bir kelime olarak ve tam hakkını vererek algılarız. İbrahim ağabey de öyle algılamış kendine Herkül kisvesi giydirmişti. Filmdeki Herkül'e özenmiş onun gibi olmayı hayal etmiş ve biraz olsun kendini benzetebilmişti. Hareketli, akrobatik, canı tez, kimse hakkında kötü düşünmeyen, çok candan, yardımsever ve güleç biriydi.

En son *Herkül*'ü Karaada'da çalışırken hatırlarım. Banyonun (Sıcak su mağarası) yanında kurulmuş tezgâhta haşlanmış mısır satardı. Her

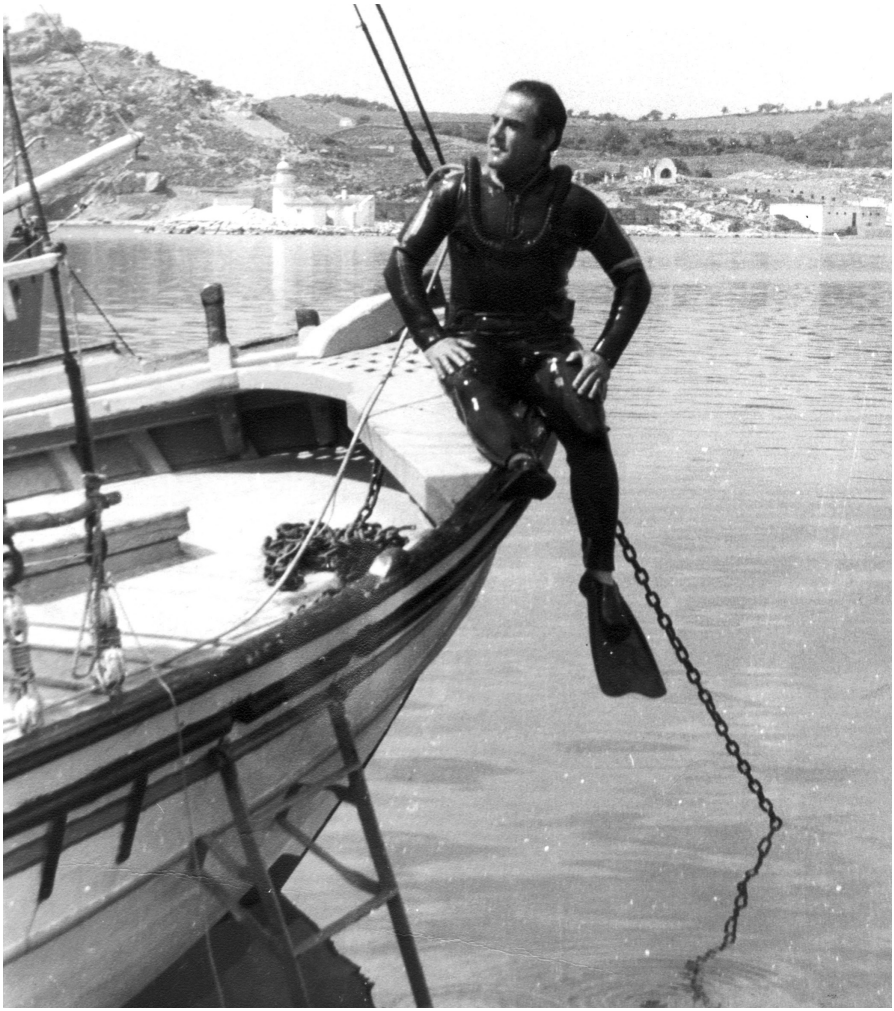

HERKÜL (Turgut ÖZKARGIN)
Fotoğraf: Kendi arşivi

gidişimde ondan mısır alır hâl hatır sorardık. Beni uzaktan gördüğünden itibaren yanına gidesiye kadar gözleriyle takip ederdi. Karaada'yı işletenlerle birlikte çalışıyordu, her işe koşturabilen becerikli birisiydi. Bilhassa tekneyle getir götür işlerini de yapardı. Dalgıçlığının yanı sıra kaptanlığı da vardı. Herkesin kendisine İbrahim dediğini düzeltmemiş Turgut Özkargın'ı yakınları haricinde kimse bilmiyordu.

Bu yarışma devam etseydi diğerlerinin de gönlünü alma fırsatım olacaktı, ancak ulaşamadıklarımıza da selam ve saygılarımı iletiyorum.

DİNOZOR YARIŞLARI

Dinozor yarışları tanıtımı öyle yapıldığı için, Bodrum'un Bodrum Cup hali diye bahse konu edilen geleneksel ahşap tekne yarışlarımız başlamadan önce, antrenman yapılan bir yarışı olarak zannedilse de aslı öyle değildir. 2008 yılında katıldığım bu yarışta edindiğim izlenimlerimi fotoroman kıvamında anlatayım ki aslını öğrenin.

Fotoğraf: Ali DİZDAR

Bilirsiniz, Bodrum yelkencilik konusunda epeyce ilerlemiş bir deniz kentidir. Ebeveynler çocuklarının küçük yaşta denize aşina olmasını istediğinden yelken kurslarına gönderirler. Ve devamlı da gidip çocuklarını seyrederler. İşte bu çocuklarını gurur ve gıpta ile seyreden anne ve babalar, "*Aaah, aaah bizim çocukluğumuzda böyle şeyler olsaydı ne yarışlar çıkarırdık*" diye, iç geçire geçire optimiste binmeyi saplantı haline getirdiklerinden, cin fikirli birinin "*Dinozor Yarışları yapalım*" önerisine balıklama atladılar. Bir yolunu bulup çocukları bir bota doldurup, "*Abi sizi gezdirsin*" yoluyla oyalayıp optimistlerine el koydular.

Fotoğraf: Ali DİZDAR

Eh zamane çocukları da cin gibiler maşallah. Bu zorunluluğu bir fırsata dönüştürüp, hem yelken kullanırken çektikleri sıkıntıları ebeveynleri görsünler hem de "Şimdiye kadar siz

bizi yarıştırdınız şimdi sıra bizde" diyerek anne ve babalarını, "*Benim babam senin babanı geçer*" diye kızıştırıp yarışmaya heyecan ve hırs kattılar. 45 kilodan yukarı ağırlıkla bu yelkenlilerle yarışmanın uygun olmadığı endişelerini bertaraf etmek için brifing verip "İşte asıl marifet, bu yelkenliyi normlarının dışında kullanabilme kabiliyetidir" diyerek ufaktan gaz verip ebeveynlerin yüreğine su serptiler.

Yarış başladığında henüz rüzgâr yoktu, ancak hayli kalabalık olan hırçın ve kelimenin tam anlamıyla kabına sığmayan yarışmacılar yarışlar iptal edilir korkusuyla hayli kuvvetli rüzgâr esiyor görüntüsü vermekte pek ustaydılar.

Fotoğraf: Ali DİZDAR

Bu yetersiz rüzgâr karşısındaki akıl dolu taktikleri ve yarışma heyecanı görülmeye değerdi. Rüzgâr varken herkes yarışır, önemli olan rüzgâr yokken yarışmaktır doktrinini ile yelkenciliğe yeni bir soluk getirdiler.

Fotoğraf: Ali DİZDAR

Rüzgârın yönünü bulup kuvvetlenmesiyle, çocukluk günlerine dönen yarışmacıların ne denli becerikli oldukları ortaya çıkmaya başlamıştı. Yelken kullanmakta usta olduklarını her fırsatta sergileyen yarışmacıların kıyasıya yarışma heyecanı her hareketlerinde gözleniyordu.

Fotoğraf: Ali DİZDAR

Yelkenliye hâkimiyetin yanı sıra, bilhassa tiramolalardaki atiklikleri seyircilere parmak ısırtacak seviyede hayret vericiydi.

Ara sıra hırsına yenik düşüp dümeni, hızı artırmak amacıyla kürek gibi kullananlara dahi rastlanıyordu. Ancak bu gayret ve hırsa kapılan yarışmacı diskalifiye edilmek yerine helal olsun övgüsü ile teşvik ediliyor olması, toplumun sportif gelişimine katkı sağlıyor nitelikteydi.

Fotoğraf: Ali DİZDAR

Yarışmacılar; çocuklarının bilgiçlik taslayıp zaman zaman küçük taktiksel uyarılar vermesine tamam tamam diyerek kabul etmiş göründüler ki, çocukların gücenmesini istemediler. Ne de olsa optimist onlarındı. Ve ebeveynlerinin kazanmasını istiyorlardı.

Fotoğraf: Ali DİZDAR

Serinlemek amacıyla kendi isteğiyle suya düşen yarışmacıların hacim ölçüleri ve ağırlıkları, yelkenliyi batırmadan tekrar içeri girmelerine uygun olmasa bile çevikliklerinyle bunu sorun olmaktan çıkarabilecekleri halde, çocuklarının yardım edelim mi tekliflerini "*Ben babama yardım ettim*" hissini yaşamalarına engel olmak istemediler.

Fotoğraf: Ali DİZDAR

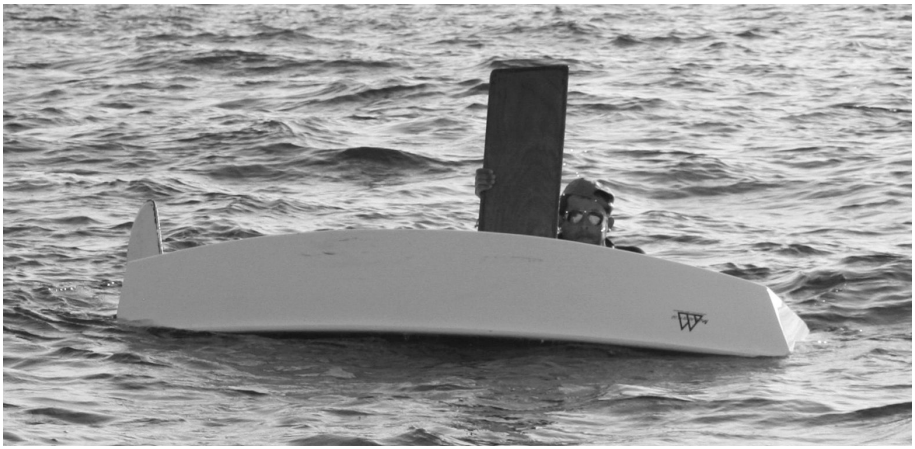

Fotoğraf: Ali DİZDAR

Hatta sırf çocukların ebeveynlerine yardım etmesini sağlamak ve çocuklarının yarışmaya katkı sağlıyoruz duygularını artırmak için, kendini suya bırakıp yardım gelmesini bekleyenlere bile yer yer rastlanıyordu.

Geç saatlere kadar süren yarışmalarda ödüller, kilo fazlası olmayanlar ile doğru yerde oturanlar arasında paylaşılınca; heybetli görünenler doğal olarak puanlamada yanlışlar yapılıyor, hacim ölçüleri dikkate alınmalıdır,

Fotoğraf: Ali DİZDAR

handikap uygulayalım, serzenişinde bulunup seslerini yükselttikleri de oldu. Ancak bir sonraki yarışlarda çeşitli vaatler ile susturuldular. Yarışmacılar; seyircilere ve çocuklarına parmak ısırtan gerek performansları gerekse yarışma azimleriyle örnek olup, *Ne güzel oldu değil mi? Valla seneye yine yapalım!* nidalarıyla, günü toplu bir yemek ve ödül töreniyle sonlandırdılar.

Yarışma öyle zevkliydi ki, yarışmalardan *seneye yine yapalım* duygusuyla ayrılan ebeveynler, ancak çocuklara yalvarmadan bu yarışları tekrar yapmanın bir yolu olmalı deyip, hatta gelenekselleşmesini sağlamak için Erman Aras'ı da kandırıp *Bodrum Cup Dinozor Yarışları* adıyla lanse edilip programlanmasını sağladılar.

Şimdi her yıl Bodrum Cup geleneksel ahşap yat yelken yarışları arifesinde Dinozorlar Yarışıyor adıyla sanki yarışların bir antrenmanı havasında emellerini gerçekleştiriyorlar.

Seyreden herkeste "*Ben de istiyorum*" havası uyanıyor. Bu yarışları seyretmenizi tavsiye ederim. Katılmak ise süper olur.

Bodrum Cup Arşivi

MARTI'NIN BEKLENTİSİ

Biz denizciler sürekli seyir yapmayız elbet. Bazen marinalarda, limanlarda bazen açık denizde bazen de koylarda demirde bekleriz. Bu bekleme zamanlarında bol olan boş zamanlarımızda, balık ve martı beslediğimizde olur. Martılarla çok içli dışlı oluruz. Bazı ısrarcı martılar inatla yemek vermemizi ister, vermezsek arkada bağlı botun motoruna konar ve pisler gemicilerin bedduasını alırlar.

Yine böyle bir koyda demirli iken teknenin yakınına denize bir martı kondu.Tanıdık değildi, çekingenliğinden olsa gerek uzun süre uzakça bir mesafede bekledi durdu, bizden bir beklentisi olduğu belliydi. Olağan bir davranışla martı kontenjanı olarak ayrılmış bayatlamış ekmeklerden küçük parçalar kopararak gücüm yettiğince martıya doğru fırlattım. Ekmek parçaları pek martıya yakın düşmedi ancak martıda da bir hareket olmadı. Martı yeni yetme olsa gerek ürkekliği nedeniyle ekmek parçalarının kendine doğru gelmesini beklerken yüzeydeki ekmeklere küçük balıklar üşüştü ve martıya gelene kadar pek bir şey kalmadı.

Hay Allah! Neye niyet neye kısmet martı aç kaldı diye tekrar ekmek parçalarını bu sefer martıya daha yakın bir mesafeye düşürmeye çalışarak fırlattım. Yine küçük balıklar üşüştü ekmek parçalarına, bu sefer martı durumu anlamış olmalı ki hızla yüzerek ekmeklere yetişti bitmeden ve balıklarla beraber ekmekleri yemeye başladı, ancak balıkların da kaçmadığını fark eden martı bir de balık yakalayıp yuttu.

Bu ilginç durumu bir daha görmek için tekrar ekmek parçaları fırlattım. Yine balıklar üşüştü ve martı hızla yüzerek ekmeklere yetişti, ancak ekmekleri yemekten çok balıkları gözlüyordu bir tane daha kapabilir miyim diye. Bir balık daha yakalayıp yuttuktan sonra ekmekler sona ermeden birkaç parça daha ekmek yiyip beklemeye devam etti. Ancak, bugünlük balık-ekmek ziyafeti bu kadar deyince sıkılıp gitti.

Ertesi gün yine aynı saatlerde belirdi, yine aynı senaryo tekrarlandı ancak martı artık ekmekten çok balık yakalamaya odaklanıyordu. Ekmek yemeyi en sona bırakıyor, ekmek parçalarının etrafında pusuya yatıp başarılıda oluyordu. Balık yakalıyor, birkaç parça da ekmek yiyip gidiyordu.

Bu durumun dördüncü gününde martı yine aynı saatlerde yerini aldı. Ben de ekmekleri fırlattım ve martı hızla yüzerek ekmeklerin yanına geldi, ancak hiçbir ekmeğe dokunmadan ekmek parçalarının etrafında dolanarak beklemeye başladı ancak bu sefer hiç balık gelmedi. Martı ekmek topluluğu ile birlikte akıntı ve rüzgârla tekneden uzaklaştı gitti, ancak hiçbir ekmeğe dokunmadı ve bir süre sonra da balıkların gelmeyeceğini anladığından bir lokma bile ekmek yemeden uçtu gitti.

Martı artık benim attığım ekmeklerle değil de balık yakalayarak karnını doyurmayı seçti, attığım ekmekleri balık yemi olarak kullanmayı yeğliyor ve ekmek yemek istemiyordu.

Ertesi gün yine geldi erkenden, ekmek parçalarını attım balıklar da üşüştü martı bir o parçaya bir bu parçaya koşup durdu bir türlü balık yakalayamıyordu. Balıklar da martının zararsız olmadığını öğrenmiş korunma taktiği geliştirmişlerdi. Martıya uzak olan parçalara üşüşüyor, martı gelince parça değiştiriyorlardı. Bir süre bu oyun oynandı, martı hiç balık avlayamadı ve ekmeklerde tükendi. Martı teknenin yanına gelip yeniden beklemeye başladı.

Martının işini kolaylaştırmak için tek bir parça iri bir dilim ekmek parçası attım ki balıkların fazla seçeneği olmasın diye, ancak balıklar martı gelince uzaklaşıyor martı uzaklaşınca ekmeğe saldırıyorlardı hiç kayıp vermediler.Sonuçta bizim martı hiç balık avlayamadı sonunda ekmek bitmeden hakkına razı olup ekmeği yedi. Martıya birkaç parça değişik yiyecekler vererek karnını doyurdum da içim rahatladı.

Yarın yine gelecek, yine ekmek atacağım öğrenmeye devam edeceğiz; ben de martı da balıklar da… Belki ben olmayacağım bir başkası ekmek atacak sezon bitince hiç kimse olmayacak.

Birden içim burkuldu bir an çöplük üstünde uçan martı sürüleri geldi gözümün önüne, denizlerimizde martıların avlayabileceği bollukta balık kalmadı ki.

Balıkçılar, yakaladıkları yasak kapsamına giren ya da ticari değeri düşük küçük balıkların çoğunu martılara atıyorlar. Kedi köpek gibi beslenmeye muhtaç canlılar haline geldiler. Bir şey bulamadığı çoğu zamanlarda mecbur çöplüğün yolunu tutacak garibim.

Dünyadaki tüm düzenlerin tekerine çomak sokan insanoğlu çoğaldıkça, dünyada yaşam zorlaşıyor. Hem diğer canlıların hem de kendisi için.

Bodrum - Gündoğan çöplüğünde martılar
Fotoğraf: Ali DİZDAR

Bodrum çöplüğünde martılar
Fotoğraf: Ali DİZDAR

SELAMET

Dudak kenarları tütün rengine boyanmış pos bıyığını sıvazlayıp, sigara kağıdının kenarını diliyle yalayıp yapıştırdıktan sonra sardığı tütün sigarasını dudaklarının arasına sıkıştırıp yaktı. Azmakbaşı'ndaki kahvede deniz kenarına yerleştirdiği sandalyesinde oturmuş, karşıda pusun arkasında uçuk gri görünen İstanköy Adasını seyre dalmıştı ki, önünden birbirinin peşi sıra yürüyen ve teneke kayıklarını kenarına bağladıkları ip ile çekerek yüzdüren çocuklar geçiyordu konvoy yapmış düğün alayı gibi. Direklerine bayrak asmayı ihmal etmemiş, kayıklarının önüne övgüsünü duyduğu teknelerin isimlerini yazmışlardı. Bir tanesi dikkatini çekti. Önünde *Selamet* yazan teneke kayık. Sigarasından bir nefes çekti ve uzun bir of çeker gibi üfledi dumanı. Adaya doğru.

Kaptan Sait DİZDAR
Fotoğraf: Sulhi KURTBAY

İkinci Dünya Savaşı yılları. Yıl, 1944 Selamet Kayığı. Yelkenli teknesi onun ekmek teknesiydi, ancak iki yıldır karada bekliyordu.Kısmen katrana bulanmış pamuğu büküp, armuz yapmış maderlerin arasına keski ve kalafat tokmağı ile tıkıştırmaya çalışıyordu. Bu işler kalafatçının işiydi, ancak iki yıldır işe çıkamamıştı, kalafatçıya verecek parası yoktu, kalafatı da boyayı da artık kendisi yapacaktı. Kahrolası Almanlar Avrupa'yı kasıp kavurmaları yetmemiş ta buralara kadar gelmiş, adaları işgal etmişlerdi. Denizde can pazarı yaşanıyordu.

Sait Kaptan nakliye işi yapıyordu, o adadan bu adaya taşınacak ne olursa salimen götürürdü, bu nedenle teknesine *Selamet* ismini koymuştu. Dalgıçlar süngerciliği bırakmış, balıkçılar bile kıyıdan fazla uzaklaşmıyorlardı. Denize çıkan birçok kaptan evine dönememiş, kim bilir hangi adada tutsak tutuluyorlardı. *12 Adalar*, İtalyanlardan Almanlara geçmişti. Denizler, İngiliz ve Alman donanmalarının çatışmaları nedeniyle cehenneme dönmüştü. Hangi adayı kim istila ediyor hiç bilmiyorlardı. Lanet olsun deyip canından olmaktansa açlığa mahkûm olmayı yeğlemişler adada kısılıp kalmışlardı. Artık Kos Adası da yaşanmaz hale gelmişti. Çocuk yaşındayken babası Ali Kaptan Girit'ten İstanköy'e (Kos'a) getirmişti onları, daha güvenli bir ortamda yaşasınlar diye. Osmanlı'nın zayıflamasını fırsat bilen Rum çetelerin baskınlarından canlarını zor kurtarıp gelmişler İstanköy'e (Kos'a) yerleşmişlerdi.

"Sait Kaptan dedesi Recep kaptandan geleneksel mesleklerini devr alan babası Ali Kaptan'dan öğrenmişti denizciliği ve iyi bir kaptan olmuştu. Evlenip çoluk çocuğa karıştıktan sonra teknesiyle çıktığı Afrika seferinde yaşadığı talihsizlikler nedeniyle Yemen'de iki yıldan fazla bir süre mahsur kalmış adaya geri dönememişti. Ailesi adada bu iki yılda zor günler geçirmiş karısı uzun süre dönmeyen ve bir haber alamadığı kocası Sait Kaptan'ın öldüğüne kanaat getirmişti. O zamanlar denizcilerin eceliyle öldükleri nadirdi. Sefere gidip uzun süre kendisinden haber alınamayan denizcilere, fırtınada teknesi batmış ve boğulmuş gözüyle bakılırdı. Artık eşinden ümidini kesmiş ve üç çocuğuyla (Müveddet, Nefise, Recep) ortada kalmış geçinemez duruma olan anne daha fazla dayanamadığı için kendisine talip olan bir adamla evlenmek zorunda kalmıştı. Daha yeni evlenmişlerdi ki Sait Kaptan çıka geldi. Karısının başka bir adamla yaşadığını da görünce çok kızıp çocuklarını yanına aldı. Karısı geri dönmek için çok yalvardıysa da affetmedi. Ancak mesleği icabı evde oturması mümkün değildi. Denizciydi eve gelmesi bile haftalar alan seferlere çıkıyordu. O sıralarda ölen ağbeyinin karısı Saadet ile nikah kıyıp yeniden ev kurdu. İkinci karıs Saadet'ten de üç çocuğu oldu. Fatma, Ali ve Ahmet."

Çoğu akrabası, arkadaşı gitmişlerdi zaten. Bodrum'a geçmenin zamanı geldi diye düşünüyordu. "Daha fazla neyimi kaybederim ki" diye kendi kendine söylenirken elindeki tahta tokmağı hızla kalafat keskisine vuruyordu. Küçük oğlu Recep, ikinci karısına bir türlü alışamamış; üvey

anne sendromu yaşadığı için, kız kardeşi Şerife, duruma el koymuş oğlanı yanına alıp Bodrum'a götürmüştü. Onu 7 yaşından beri göremiyordu. Şimdi 17 yaşında yağız bir delikanlı olmalıydı. Burada kalmanın anlamı yok artık diye söylenerek, kalafat tokmağından alıyordu hıncını.

Savaş yılları adaya kıtlık ve sıkıntı getirmiş, yaşamı çekilmez yapmıştı. Adaya atılan bombalardan illallah etmişlerdi, ancak bununla kalsaydı iyiydi.İkinci karısından da üç çocuğu daha olmuş, en küçükleri 7 yaşındaki oğlu *Ahmet* arkadaşları ile tarlalara düşen patlamamış bombaların barutlarını çıkarıp, yakma oyunu oynarken patlayan bir bomba nedeni oracıkta yaşamını yitirmişti. Savaşmadan, savaşa bir şehit vermişti. Bu adada yaşanmaz artık diye kafa sallıyordu hınçla katranlı pamuğu tıkarken maderler arasına.

İlk karısından doğma iki kızı da evden gitmişlerdi. Büyük kızı *Müveddet*'i evlendirmiş, küçük kızı *Nefise* de üvey anne ile geçinemediğinden ablasıyla yaşıyordu. Altı çocuktan ikisi kalmıştı Fatma ve Ali. Ali özürlü doğmuş kendini zor idare eder haldeydi. Kaçalım buradan savaştan, beladan, kıtlıktan. Bodrum'da iş olur, hem orada her gelen Türk'e ev veriyorlar, tekneyle işe çıkar karnımız doyar, en azından savaştan uzak huzurlu oluruz diye piposundan derin bir nefes çekti.

İki-üç haftaya teknesini selametle yüzer hale getirip denize indirebilecekti.Tamam da, ben gidiyorum diye kaçması mümkün değildi, sefere çıkması için bir iş olmalıydı. Neyse onu da düşünmüştü, sıra müşteri bulmaya gelmişti. Adadan hastaları Kalimnos adasındaki hastaneye götürme seferi yapma bahanesiyle limandan çıkacak, gece karanlığında rotayı Bodrum'a çevirip kaçacaklardı. Limandan ayrılmak için izin belgesi gerekiyordu yoksa askerler bırakmazdı.

İzin almak çok kolay değildi elbet, ancak adada kıtlık başlamış adaları işgal eden Almanlar halka dağıttıkları gıda maddelerinde büyük sıkıntılar yaşıyor, adadan kaçanlara bir bakıma göz yumar hale gelmişlerdi. Bundan faydalanıp izin koparmak kolay olacak diye düşünüyordu ancak Bodrum'a kaçacak gönüllü ailelere ihtiyacı vardı. Kahvede fısıltıyla samimiyetinden emin olduğu arkadaşlarına çıtlattı "*Tekne hazır olunca Bodrum'a kaçacağım isteyen gelsin onlardan ücret istemiyorum*" diyordu. Birlikte kaçacakları ailelerin de hazırlanması gerekiyordu.

Mart ayı ortalarıydı, kayığın hazırlıklarını tamamladı eskiden beri beraber çalıştıkları gemicisi *Selim*'i de yanına alarak tekneyi denize indirdiler. Birkaç gün tekneyi deniz üstünde gözlemledikten sonra su yapmadığını görüp emin oldu ve evde muhafaza ettiği yelkenleri getirip montesini yaptılar. Artık hazırdı ve harekete geçti. Birlikte kaçacağı dört aile daha bulmuştu. Kendi ailesi ile toplamda 20 kişilerdi. Hükümet konağına gidip eşinin ve oğlunun rahatsız olduğunu, Kalimnos'taki Hastaneye tedaviye götürmek istediğini ve adada tedaviye gitmek isteyen kişileri de götürmek istediğini, kişilerin isimleri ve rahatsızlıkları yazılı listeyi verip izin istediler.

Elbette şıp diye evet demediler. Bir iki gün bekletip, izin kağıdını imzalayıp verdiler. Birlikte kaçacakları ailelerden birinin oğlu *Bekir* işlemleri takip etmiş izin belgesini almıştı. Artık yola çıkma zamanı gelmişti.

İkinci karısı *Saadet*, kızı *Fatma* ve oğlu *Ali* ile üç beş eşyayı da alıp kayığa yükledi. Evleri babadan kalma Girit'ten gelen mülteciler için yapılan ve dağıtılan, halkın Giritli mahallesi dediği Kumburnu Mahallesinde küçük bir evdi. Evi ilk evliliğinden olan kızı *Müveddet*'e bıraktı. Onları götüremiyordu çünkü önce gidip Bodrum'da ortam ve yerleşim konularında bilinmeyenleri görüp tartmalıydı. Önce ben gidip bir keşif yapayım sonra gelip sizi de alırım diyordu.

Gündüz gözüyle limandan çıkamazlardı, Bodrum'a yönelmeleri fark edilir başları belaya girebilirdi.O nedenle akşamüstü saatini seçmişti, liman sınırından çıkana kadar karanlık basması gerekiyordu. *Sait Kaptan* kaçacak ailelere yanlarına fazla eşya almamaları konusunu sıkı sıkı tembihlemişti. Gitmelerine razı gibi görünseler de şüphelenmelerini istemiyordu. Gerçi millet fakirlikten yıkılıyor, taşıyacakları pek fazla eşyaları da olmuyordu, ancak işgüzarlık edip gereksiz öteberi ile risk almak istemiyordu. Akşam olmak üzereydi güneşin batışına iki parmak kalmıştı. Herkes gelip teknede yerini aldı. Yüklenip vedalaşıp limandan *avara* ettiler (ayrıldılar).

Hava sakin, hafif bir rüzgâr, akşam esintisi ile yelkenleri açıp yavaş yavaş adadan uzaklaşmaya başladılar. Kalimnos'a gitmek için önce Bodrum'a doğru uzanan Kumburnu denilen kumluk sığlığı aşmak gerekiyordu.Bu nedenle senaryo gereği önce Bodrum istikametinde açılacaklar, ardından

Kalimnos yönüne döneceklerdi, ancak dönüşe geçene kadar karanlık basacak ondan sonra da takipten kurtulacaklardı. Rüzgârın hafif esmesiyle de plan tıkırındaydı. Sahilde el sallayanlar görünmez olup iyice karanlık basınca gaz lambalı sancak ve iskele borda fenerlerini yakıp çarmıklara astılar ve ardından rotayı Bodrum Limanına çevirdi Sait Kaptan.

Çok yavaş ilerliyordu 14 metrelik *Selamet* kayığın ortasındaki ambarda birbirlerine yaslanıp oturan tedirgin 20 kişi götürüyor kimseden çıt çıkmıyordu.Bir bilinmeyene ancak özgürlüğe kaçışın dümenindeydi. Teknede 7 kadın, 8 çocuk, kendisinden başka gemicisi de dahil 5 erkek vardı. Savaşan her iki tarafın da donanma gemilerine rastlamak şansızlığın dik alası olurdu. Selametle götür bizi diye küpeşteyi sıvazladı okşarcasına.

Yolu yarılamışlardı, mehtap yoktu, gecenin iyice karanlığa büründüğü saatlerdi. Hafif esen rüzgâr da sönmüş, yelkenler teknenin ortasına asılmış perde gibi duruyordu. Öyle bir güne rastlamışlardı ki, kiminin deniz tahta gibi dediği, kiminin deniz çarşaf gibi diye tarif ettiği, kiminin de karıncalar su içiyor diye tabir ettiği havaya rastlamışlardı. Kaptan bir ümit gece yarısını bekledi, genellikle gece saat iki sıralarında hava değişimi yaşanır, farklı yönlü rüzgâr çıkabilirdi. Ancak olmadı, gece sakinlikte ısrarlıydı. Sait Kaptan seslendi; "*Beyler bu hava bizi Bodrum'a götürmez, yelkenleri topluyorum sırayla kürek çekeceğiz.*"

Teknenin baş üstünde ters çevrilmiş duran küçük kayığı denize indirdiler. Erkekler sırayla sandalda kürek çekecek, teknenin başından kayığa bağlı bir iple *Selamet*'i Bodrum'a çekerek götüreceklerdi. Küçük bir sandal içi dolu koca tekneyi çekebilir miydi? Çekebilirdi elbet her denizci bu tür deneyimi bir kez olsun yaşardı. Zaten başka da bir seçenekleri yoktu. Adada neredeyse tüm erkekler kürek çekmeyi çocukken öğrenirlerdi. Deniz kenarında yaşamanın öğretilerindendi.

Kaptan dümende, 5 erkek sırayla sabaha kadar sandalda kürek çekerek kağnı yavaşlığında Bodrum Limanına girdiklerinde hava henüz ağarıyordu. İstanköy (Kos) limanından Bodrum'a 9 mil gelmişlerdi. Defalarca sefer yaptığı bu hat bu kez çok farklıydı. Kaptanın iyisi selametle limana girendir sorumluluğunun gereğini yapmıştı. O da babası gibi ailesini güvenli bir ortama taşıyordu.

Savaş sürdüğü sürece ve sonrasında *Selamet* Kayığı ile adada kalan diğer aile fertlerini ve Bodrum'a kaçmak isteyen çok kişileri taşımıştı yıllarca.

Kahveci seslendi "*Sait Kaptan kahven!* Bir elinde kahveci askısı (tepsisi), bir elinde bir sandalye ile birlikte gelmişti kahveci. Kahve fincanı ile küçük bir bardak suyu askıdan alıp getirdiği sandalye üzerine koyup bıraktı. "*Ne düşünüyon Sait Kaptan.Deniz bu, bir kere kıçın suya değdi mi bi daha kurtuluşun yoktur*" diye kaptanın deniz hasretine dem vurup gitti. Sait Kaptan gelen sudan bir yudum aldıktan sonra kahveden bir fırt

Bodrum Kumbahçe sahili teneke kayık yüzdüren çocuklar
Fotoğraf: Ali DİZDAR

çekti. Ceketinin sağ cebinden tütün tabakasıyla birlikte piposunu çıkardı, tütün tabakasını dizinin üzerine koyup piposunu doldurmaya başladı. Sarma sigara kesmemişti, içini kaplayan deniz hasretini söndürmeye yetmemişti.

Sait kaptanın babası da dedesi de kaptandı. Denizciliği babasından öğrenmiş,kaptan sıfatına liyakati mahallelinin Sait Kaptan seslenişlerindeki saygı ve övgü vurgulamasıyla belli olurdu.
Sait Kaptan'ın ikamet ettiği, yerlilerinin yine Giritli Mahallesi diye adlandırdıkları Kumbahçe Mahallesi'nde oturan erkeklerin tamamına yakını denizciydi, kaptan lakabı olmayan neredeyse yok gibiydi. Denizci olmak ata öğretisi ve en ulaşılabilir meslekleriydi. Girit'te, Kos'ta ve

Bodrum Kumbahçe sahili teneke kayık yüzdüren çocuklar
Fotoğraf: Ali DİZDAR

Bodrum'da yaşam alanları deniz kenarı ve öğretileri denizcilikti. İyi denizci ve iyi kaptan yetiştiren toplumun üyeleriydiler. İyiki kaçmıştı Bodrum'a ve çok kişiyi de taşımıştı. Huzurlu ve güvenli bir ortamda yaşamayı sağlamaktaki katkısının övüncüyle teneke kayıklarını yüzdüren çocukları seyrederken, geleceğin kaptanları yetişiyor diye gururlandı. Baba dedem *Sait Kaptan*, mahallesine kıyıda yetişen denizci çocukların öğretilerini engelleyen uygulamaları göremeden 96 yaşında vefat etti. İyi ki de göremedi, edindiği öğretilerin sonraki nesillere aktarılıyor olduğu ortam huzuruyla göçüp gitti. Kıyıda gördüğü teneke kayıklarını yüzdüren çocuklar kaptan olmuşlardı, ancak bir sonraki nesilde artık kaptan yetiştiremez oldular.

Kıyıları işgal edilen mahallelinin denizle olan ilişkisi kesildi. Kurtarıcı olarak sunulan turizm uygulamasını menfaatperest ellere bırakan mahalleli, *selametle* limana varacak geleceğin kaptanlarından mahrum kaldılar.

Ne büyük tesadüftür ki teneke kayık yüzdüremeyen ya da yüzdürme imkânı bulamayan çocuklar kaptan olamadılar.

*****

Metinde geçen gemici terimlerine yabancı olanlar için açıklamalar yaptım affınıza sığınarak.

Mader…. Teknelerin güvertesini ve gövdesini oluşturan yan yana yerleştirilmiş/çakılmış sıralı kaplama tahta dizilerine ya da parçalarına denir. Zamanımızda terkedilmiş olan yığma usulü denilen gövde yapma tekniğinde mader dediğimiz tahta dizileri eğilip bükülerek yan yana çakılarak gövde oluşturulurdu.

Armuz…. Teknenin karada kalması ile maderler kuruyunca daralır ve araları açılır. Bu aralıklara armuz denir ve bu armuz aralıkları teknenin su almasına neden olur.

Kalafat…. Armuz dediğimiz aralıkların kapatılma işlemine kalafat denir. Katrana bulandırılan pamuk bükülerek mader aralarına keski ve tokmak yardımıyla sıkı sıkıya tıkıştırılır. Buna *kalafat yapmak* denir. Ustalık isteyen bir işlemdir. Bunu yapana da *kalafatçı* denir. Denize inen tekne maderleri suyla temas edince ıslaklık ve nem alarak şişer ve armuzlar kapanır, arada sıkışan pamuk su sızmasını önler.

Denizciler sağ taraflarına *Sancak*, sol taraflarına İskele derler.

Borda…. Teknelerin dış yan yüzeylerine denir.

Borda Feneri… Gece karanlığında gemilerin birbirlerini görüp gittikleri yönlerini de anlamaları için tekne yanlarında bulunan yeşil ve kırmızı ışıklara/lambalara denir.

Küpeşte…. Teknenin baştan kıça yan çıkıntılarına denir. Yani bordanın en üst kısmıdır.

Çarmık…. Direğin sabit durmasını ve kırılmamasını sağlayan direğin tepesinden teknenin yan duvarlarına (bordasına) bağlanmış gergi tellerine denir.

SATMASAYDINIZ

Cevat Şakir Kabaağaçlı (Halikarnas Balıkçısı) sürgün edildiği Bodrum'a üç buçuk ayda gelmiş, çok aksilikler yaşayarak yaptığı bu sürgün yolculuğu aslında 10 gün süren bir yolculuktu diye bahsedilir.

Ankara'dan İstanbul'dan bugün günün her saatinde Bodrum'a 1 saat uçak yolculuğu ile ulaşabiliyoruz. Bugünü yaşayanların Bodrum'un o günlerini hayal ederek empati kurmaları çok zordur.

10 gün süren bir yolculuk dile kolay. Milas'a kadar bir araç bulunur, ondan sonrası at sırtında Bodrum'a gelinirmiş. Cumhuriyetin ilk yıllarında Bodrum'dan Milas'a 8 saatte at sırtında gidilir o gece Milas'ta konaklanır,ertesi sabah günün tek vasıtası otobüsle Milas'tan Aydın'a da Yatağan- Çine yolu üzerinden 14 saatte gidilirmiş. Oradan da İzmir'e trenle. Aydın'dan İzmir'e kara yolu yokmuş.

Kara yolculuğunun eziyetine katlanamayacak olanlar, haftada bir gelen İzmir vapurunu beklerlermiş. Öğleden sonra kalkan vapur ertesi sabah İzmir'e ya da Bodrum'a varırmış. Bodrum'dan köylerine ulaşım tam bir çile…Ya yürüyerek ya da eşek sırtında ya da denizden kayıklarla yapılmakta olan bir yolculuk. 1927 de yapılan nüfus sayımında Bodrum kent merkezinde yaşayan *4.290* kişi iken; 33 yıl sonra yapılan 1960 nüfus sayımında,kent merkezi nüfusu *5.047* kişi olur[6] ve bu süredeki nüfus artışı sadece 757 kişidir. Ankara'da, İstanbul'da zamanın bütün imkânlarıyla yaşayanlar; Bodrum diye bir yer olduğunu bile bilmiyorlardı.

Bodrumlu tecrit edildiği yarımadasında kendi imkânları ile yaşamaya çabalarken, yaşamanın bu olduğunu zannettiği için mutluydu.

İlkokuldan öteye okul yoktu okuyamadılar. Meyve sebze boldu; yetiştiriyor, yiyor, içiyor ancak kendi pazarından gayrı alıcısı olmadığından pek para etmiyordu. Balık boldu yakalıyor pişirip yiyor, ancak satacak adam bulamadığından para etmiyordu. Hastanesi yoktu, hastalıklardan kırılıyor kader deyip ölüyorlardı. Ağrıyan dişini berber

---

6 - Bodrum'un, *1892-2015* arasındaki yaşadığı nüfus değişimi hakkında bilgi edinmek için bakınız: Cezmi Çoban, *Bodrum Belediye Başkanları*, Bodrum Belediyesi Kültür Yayınları, Bodrum, 2016, sayfa: 191.

çekiyor, kırılan kolunu çıkıkçı alçıya alıyordu.

Şehrine gelen devlet memurların yaşamını görüp imreniyorlardı. Biraz fazla para kazanıp çocukları şehre gönderelim, okuyup memur olsunlar, bu çileli hayattan kurtulsunlar diye düşünüp süngerciliğe koşuşturdular. Ancak birçoğu vurgun yedi, sakat kaldı, birçoğu da öldü evine dönemedi. Her evde ya bir sakat ya da bir vefat bırakarak kadere boyun eğdiler. Ancak süngere hastalık geldi yasaklandı.

Kurtulma çaresi narenciye dediler, herkes dikti dünyanın en meşhur mandalinasını sundu piyasaya,az biraz belini doğrulttu ki, çekirdeksiz satsumayı sürdüler piyasaya mandalinası para etmez oldu. Bu seferde turizm sizi kurtaracak dediler. Eyvallah dedi, ne dedilerse yaptı. Sunulan bu şahane imkâna dört elle sarıldı. Öyle güzel bir turizm şekli oturttu ki görenlerin ağzı sulandı. İşte amansız saldırı o zaman başladı.

1...Eğitimsizdi, tecrübesizdi, tehlikeyi görebilecek öngörüsü yoktu. Ne dedilerse yaptı ne yaptılarsa baktı. Pansiyon yaptığı evinde, ya da öteberi sattığı dükkânında kazandığı yüz lirayı burnundan fitil fitil getiren bürokrasinin dayattıklarıyla, saçını başını yolduğu sırada, birileri gelip bin lira vereyim burayı bana kirala dediğinde vermemezlik edemedi. Kimisi vatan hainliği ile suçladı, paraya tamah ediyorsun dendi. Para kazanamadığı mülkünden tonla kira parası almayı elinin tersiyle itmesi aptallık olmaz mıydı? Düşünün bakalım siz olsaydınız ne yapardınız!

2...Günde üç beş kuruş kazanıp, evini geçindirmeye çalışırken; dağ başında görmeye, gitmeye tenezzül bile etmediği kervan geçmez kuş uçmaz babadan kalan arsasına çuvalla para verdiler, bilet almamış olmasına rağmen piyango vurmuş gibi oldu. Birdenbire lüks arabaya binebilecek imkânlara ve en önemlisi çocuğunu üniversiteye gönderme imkânına kavuşmasına sırtını dönemezdi.

3... Kıt kanaat geçindiği tarlada bahçede kan ter içinde çalışırken, etrafındaki şaşalı yaşamlara bakıp yutkunurken, komşusu çetilikleri satıp bahçede davul zurna çaldırdığında; birileri geldi,*ver şu tarlanı ya da bahçeni 10 ev yapayım sana beş ev vereyim* dediğinde düşünmesi bile aptallıktı. Maddi imkânsızlıklarla boğuşurken çocuklarına iyi bir gelecek sağlama imkânı sunulmasına sırt çevirip, mazisinde çektiği sıkıntıları çocuklarına miras bırakamazdı.

4… Babasından kalan tarlayı bahçeyi ya da zeytinliği altı kardeş pay edemediler. Devlet arazilerini altıya böldürmüyordu. Hiçbiri, diğer kardeşlerinin hakkını ödeyip alacak maddi güce sahip değillerdi. Hele dededen kalma mülkler yirmi beş otuz mirasçıyla içinden çıkılmaz sorunlara dönüşmüştü. Bir çaresi bulunamadı. Hep beraber imza verdiler. Emlakçı arsalarını satıverdi kolayca, fırsat kollayanlar kapıştılar, imarını değiştirip parsellediler ya da siteler yaptılar.

5… Hasbel kader biriktirebildiği parasıyla kıyıda köşede kalmış ya da güzide arsasına turistik bir işletme yapmak için plan yapmaya kalkıştığında, mevzuat deyip öyle engeller çıkardılar ki, mevzuatı kendine uydurabilecek iş bitirici mafyatik şirketlerle ortaklık yapmak zorunda kaldı. Ev yapmak için üç bina planlamıştı, otuz üç binaya razı oldu.

6… Tütüncülük yaptığı yarı çorak tarım arazilerinde tütün ekimini yasaklayıp, tarım yapmayı öyle zorlaştırdılar ki tarımdan vazgeçen köylüye, tarım yapamıyorsun burası tarım arazisi, burada bina da yapamazsın boş boş durmasın yazık, sat burayı al sana para dendiğinde başka çaresi yoktu. Verdikleri paraya razı olup sattı, zaten bir işe de yaramıyor haybeye emlak vergisi ödüyordu. Ucuz ucuz sattı, birileri topladı imar planlarını değiştirdiler her istediklerini yaptılar. O, ormana hayvanını bile sokamıyordu. Buraları satın alanlar ormana villa bile yaptılar. Üç kuruşa sattığı arsasının, yeni değerini öğrendiğinde bu durumu kendine yediremeyip intihar edenler bile oldu.

*7…*Arsasının olduğu alanlarda devlet gelip burada endemik Halep çamı var, burası doğal sit buraya ağaç bile dikemezsin, en iyisi arsanı devlete sat kurtul dediklerinde, köylünün satmaktan başka çaresi yoktu. Toplanan bu arsalar bazı şehzadelere tahsis edildi. Allah'ın bir hikmeti, mevzuata uysun diye bu alanlarda birden yangın çıktı, endemik ağaçlar yok oldu, bir de baktık koca koca endemik oteller doldu.

Ben yedi başlık attım, sizler daha çoğunu biliyorsunuz. Sattığına bin pişman, elinden alınan arsalarına yanan bunca insanın mazisini hatırlatan fotoğraflara bakıp ahhhh vahhhhh çekmesine, ohhh olsun der gibi "*Satmasaydınız*" denmesi ne kadar ayıp ve haksız bir söylemse "*Niye Geldin", "Niye Yaptın*" demek de o kadar ayıp ve haksızlık içeriyor.

TIRKALAMAK

Eski Bodrum evlerinin ve Rum evlerinin duvarları taştan yapılmış olması sebebiyle (bahçe duvarları dahil) duvar kalınlığı genellikle 60 cm civarında olurdu. Bahçe ya da avlu duvarları insan boyundan yüksek olur duvar üzerleri bombeli ya da üçgen şekilde sivrilirdi. Ve üzerinde kırık cam parçaları saplanıyor olurdu ki üzerinden aşmayı ya da üzerine çıkmayı engellemek için. Yine haneye girilecek tüm kapı ve pencerelerde kol demiri dediğimiz destek ile emniyetli bir kapatılma yapılırdı.

Kapı Tırkası / Demiri
Fotoğraf: Anonim

Pencerelerin dışarıdan kapatılan panjur kapakları (ekseriyetle zengin evlerinde) ya da çoğunluk evlerde içerden pencerenin üzerine kapatılan tahta kapakları olurdu. Bu içerden olan pencere kapaklarının odaya bakan tarafında kapağa monte edilmiş uzun (50-60 cm.) duvar kalınlığı ölçüsünde demir mandallar olurdu.Her kanatta bir tane, bu demir mandalların takıldığı pencere duvarı kenarlarında duvara gömülü takma halkaları olurdu. Aynı şekilde dışarıya çıkılan kapıların (bahçe kapısı dâhil) kanatlarında da aynı düzenek mevcuttu. Bu demir mandallar duvardaki yuvasına takıldığı zaman bu kalın demir destekler nedeniyle kapı ya da pencereler tekme ile yada omuz vurarak açılamazlardı. Tahta kapı ya da pencere kapaklarının ahşabını tamamen parçalamanız gerekirdi.

Kapı Tırkası / Demiri
Fotoğraf: Anonim

Eski devirlerin emniyet sistemi bilhassa deniz kenarında ve yakınında oturanlar sık sık denizden gelen eşkıyalardan ani baskınlar yememek için, kendini koruma sistemleri geliştirmişti. Halk kendi emniyetini, kendisi sağlamaya çalışıyordu.

İşte bu demirlerin takılması bizde *tırkalamak* anlamına gelirdi. Tırkala dendiğinde pencereyi ya da kapıyı kapatmak yeterli değildi, '*emniyete de al,* açılmasın*!*' anlamı taşırdı. Bu eski evler, tadilat gördükçe bu sistemden de vazgeçildi ve kayboldu gitti. Hem modernize adına hem de Cumhuriyetle birlikte eşkıyalık bitmişti.

Günümüzde yine aynı anlamlarda kullanılsa da kapıyı kapatıp kilitlemek ya da sürgü varsa sürgülemek ya da kapının emniyet zincirini takmak da *tırkalamak* oluyor.

Bağı, bahçesi, tarlası olanlar da çitinin kapısını kapatıp; varsa emniyet kolunu takmak ya da bir telle bağlamak, hiçbir şey yoksa kapıya büyük bir taş dayamak suretiyle kapının ya da geçişin kendiliğinden ya da hayvanlarca açılmasını önleme olarak kullanılıyor. Geçişleri *tırkalarız* ki hayvanlar bağa bahçeye girip ürünleri yemesinler ya da talan etmesinler.

Tarla veya Bahçe Gediği (kapısı) - Fotoğraf: Ali DİZDAR

Bazen aklıma düşüyor: Zamanında Torba Kavşağında geçişi *tırkalasaydık* belki de Bodrum'u bu hallere düşürmezdik.

DENİZE GİRMEK

Bodrum'da bulunmanın ilk ve en önemli amacı denize girmektir. Günümüzde denize girmek için artık yer seçimi ve program yapmak ve bunun için de ekstra zaman ve para harcamanız gerekiyor. Denize sıfır site ya da konutlarda protokolde yer kapanlar misali açıkgözler de var elbet. Ancak Bodrum geneline baktığınızda konutların çoğunluğundan denize ulaşabilmek için bir vasıtaya binmek ya da uzun mesafeli yürümek gerekiyor.

Bugün hangi sahile hangi plaja gitsek acaba diye plan yapmak zorunda kalıyoruz. Sahiller işgal altında olduğundan kafana göre takılamıyorsun. Çünkü, her plajın ayrı statüsü ve ücreti oluştu. Bodrum'un, belediyenin organize ettiği plajları hariç, meşhur plajlarına yakın konaklıyor ya da orada yaşıyorsanız ve eskisi gibi özgürce denize girme alışkanlığınız varsa plajın sakin saatlerini şezlongların daha seyrek olan yerlerini seçerek gider bir süre denize girer, plaj garsonlarına yakalanmadan çıkar evinize dönersiniz. Biraz denize gireyim, biraz da güneşleneyim düşünceniz var ise illaki ücret ödemeniz gerekir. Kendi kasabanda kendi mahallende tamamı sana ait olan sahilde gönlünce eğlenmek yerine; çekinerek, sığıntı psikolojisi ya da para ödeyerek faydalanmak devrine evrildik.

Haydi gel de şimdi eski yaşamı arama. "Eski yaşamımız" tanımlamasını çok kullanır olduk çünkü yenisi ile çok farklı. Neredeyse hiç benzerlik yok gibi.

Biliyorsunuz eskiden korsanlar ve adalardaki eşkıyalar kıyı kentlerine denizden baskınlar yapıp zararlar veriyorlardı. Bu nedenle ani baskınlar yememek ve gizlenmek için kıyılara uzak ve denizden görünmeyecek gizlilikte ancak kıyıları ve denizi gözetler konumlarda yerleşimler kurmuşlar. Kıyılardaki verimli topraklarda da tarım yapıyorlardı. Eski Bodrum köylerinin hepsi aynı pozisyondaydı. *Kıyılara turizmle birlikte yerleşildi*. Kıyıdan uzak bu köylerde yaşayanlar da denize girerlerdi. Hem denize girmeye hem hayvanlarını yıkamaya hem de tarım yapmaya gittiği en yakın sahiline de "*Yalı*" dediler. *Sandima Yalısı*, *Bitez Yalısı*, Çiftlik Yalısı, *Müskebi Yalısı*, *Yahşi Yalı* gibi. İşte Bodrum haricinde köylerde yaşayanlar da zaman zaman gidip yalıda denize girerlerdi. Kendilerini emniyette hissetmeleri için kıyılara uzak durduklarından denize girmek için mecburen biraz yürümeleri gerekiyordu.

Biz Bodrum merkezde yaşayanlar denize sıfır konumlandığımızdan denize girmek gündemimizde ya da kafamızda herhangi bir düşünceyi gerektiren yer işgal etmezdi. Ya; çok sıcakladım işe ara vereyim gidip biraz denizde girip serinleyeyim ya da içgüdüsel bir hareketle mayo giyilir, sahile gidip denize istenilen formatta girilirdi. İster evin önünden ister öbür mahallenin filanca iskelesinden.

Hele biz çocuklara tatil dönemi ve serbestliği sağlanmış zamanlarda, hepten "çılgınca denize girerdik" söylemlerini dillendireceğimiz özgürlükleri yaşadık.

1972 Kumbahçe Sahili
Fotoğraf: Andreas TORNEBERG

Ortaokul çağlarına gelen bilhassa erkek çocuklara, genellikle bir sanat erbabının yanında ya da babanın iş yerinde çıraklık yapma devri başlatılırdı. İşte bu çalışma devri denize girme özgürlüğü ya da serbestliğine biraz sekte vursa da genellikle dayak yemeyi göze alıp işten kaytarır doya doya denize girerdik.

Biz çocuklar için denize girmek sadece suya girip serinleme amacı taşımazdı; orası bizim oyun sahamız idi, tıpkı futbol oynamak için gerekli olan futbol sahası gibi. Denizde oynanabilecek tüm oyun ve aktiviteleri

biz kendimiz icat ederdik.
İskelelerden denize stilli atlama, iskeleler üzerinde ya da denizde demirli boş tekneler üzerinde yer koruma mücadeleleri, yüzme yarışlarının her türü, derine dalma, deniz tabanında amuda kalkma, denize atılacak özellikli bir taşı bulma yarışmaları… Mesela Kumbahçe'den kalenin kayalıklarına yüzerek gidip yüksek kayaların tepesinden denize atlamak gibi aktivitede bulunmak, sandalla gezmek, yelken yapmak ekstralarının yanı sıra gece denize girmek gibi daha saymayı unuttuğum bir dolu

1974 Kumbahçe Sahili
Fotoğraf: HAYAT Dergisi

spontane davranışlardı.
Yoruldukça ve üşüdükçe sahilde genellikle çakıllar üzerine yatarak ısınmayı seçer, mola verdiğimiz zamanlarda sahil yolu betonu kenarına kömürle dama tablası ya da dokuz taş tablası çizer oynardık. Deniz bizim hem oyun hem yaşamı kurguladığımız alanımızdı.

Denize girerken illaki şakalaşmalarımız kaçınılmaz olurdu. Bu şakalaşmalar arasında iskele üzerinde yakaladığımız arkadaşları "*Altı Okka*" denize atmayı planlar ve yapardık. "*Altı Okka*" deyimi her ne anlama geliyordu bilemiyorum ancak böyle denize atılmak hiç hoş olmaz, ancak illaki iki kişi bunu planlamış ise kurtuluşunuz olmazdı. Çabuk fark ederseniz denize atlayarak kurtulabilirdiniz. Önce *Altıokka* atılacak adam tespiti yapılırdı. İskele üzerinde gezindiği veya duraksadığı bir anda

1981-82 Kumbahçe Sahili
Fotoğraf: Kanat YILDIRIM

yakalanır, yere yatırılır; bir kişi ellerinden, bir kişi bacaklarından askıya alınır ve salıncakta sallanır gibi 1, 2, 3, sayması ile denize fırlatılırdınız. Eğer bu ani baskından kurtulmak için debelenmeyi seçer iseniz düzgün denize atılmaktan mahrum kalır rastgele denize fırlatılırdınız ki; karın üstü ya da sırt üstü düşer kızarırdınız. Bu nedenle uslu durur paşa paşa atılmayı beklerdiniz ki, altıokkayı gerçekleştirenlerden ellerinden tutan kişi denize fırlatılma anından ellerinizi daha geç salıvererek denize dikey ya da dikeye yakın düşmenizi sağlardı.

Bu şakalaşmalardan aniden denize ittirilmek ya da düşürülmek olağan gibiydi, o nedenle dalgınlığa yer yoktu. Biraderlerim *Adnan* ile *Hakan* arasında iki yaş farkı var ve çok çekişmeli sataşmalı ve şakalaşmalı günler geçirerek büyüdüler. Adnan büyük olduğundan Hakan'a zaman zaman eziyet derecesinde şakalar yapardı. Hakan ise acısını çıkarmak için fırsat kollardı. Bu çekişme çok uzun yıllar sürdüğünden ortaokul çağlarına geldiklerinde bile devam etmekteydi.

Bizim mekanımız Kumbahçe Mahallesi idi ve bizler o sahilde büyüdük. Doğal olarak da en çok o sahilde denize girerdik. Ortaokul çağlarındaki Adnan ile Hakan'ın birlikte denize girdiği zamanlardan birinde yine

Adnan ile Hakan şakalaşmaktalar, üstünlük sağlama yarışı gibi. Adnan'a bir fırsat doğar. Artemis Otelde kalan turistlerin de mahallelinin de birlikte denize girdiği otelin iskelesinin ucunda sırtı karaya dönük denizi seyreden Hakan'ı görür. Bu fırsat kaçmaz diyerek iskele üzerinde hışımla koşarak arkası dönük Hakan'ı kung-fu filmlerindeki gibi uçarak çift bacak darbesi ile denize tepikler ve Hakan'ın sudan çıkıp yüzüne bakarak üstünlük bende demeyi bekler. Denize tepiklenen Hakan zor zar kendine gelip su yüzeyine çıkıp Adnan ile göz göze gelir ki, bu kişi Hakan değildir. "*Hayret aynı Hakan'a benziyordu*" şaşkınlığındaki Adnan hunharca darbe vurduğu bu turiste ne diyeceğini şaşırmış ve nutku tutulmuş bir durumda adama ancak: "*Abe çok özür dilerim sizi kardeşim zannettim*" diyebilmiştir. Deniz üzerinde zorlukla nefes alan adam ise zar zor "*Zannetme kardeşim zannetme*" diyebilir. Adnan çok fazla oyalanmayıp bölgeden tüymek zorunda kalır.

Ben 13, Adnan 8, Hakan da 6 yaşlarında. Babamın bakkal dükkânı olduğu zamanlar. Yaz aylarında tüm esnafın öğle 12 ile 15 saatleri arası zorunlu siesta molası vardı. Herkes dükkânını kapatır evine giderdi. Önce ailece denize girme ritüeli gerçekleştirilir, sonra ailece yemek yenir ve ardından ailece öğle kestirmesi yapılarak tekrar dükkânlar açılırdı. Biz çocuklar da bu siesta saatini özlemle bekler babamla birlikte denize girmenin zevkini çıkarırdık.

Pazar günleri dükkânlar kapalı olduğundan babayla denize girme ritüeli sabahtan başlardı. Yine böyle bir pazar günü sabahla öğle arası babamla birlikte havlularımızı alıp evden neşeyle çıktık denize gidiyoruz. Evimiz Artemis Otel ile yanı başındaki Şalvarağa Fırınının arasındaki dar sokağın sonundaydı. Adnan yine Hakan'a sataşmış ki Hakan Adnan'ı kovalamaya başlamıştı. Adnan önde Hakan arkada Artemis otel ile Şalvarağa Fırınının arasından caddeye fırladılar. O sırada Artemis Otel çalışanı 1 Temmuz Kabotaj bayramlarında sadece Şahinde ablayla çekişen güzellik yarışması adayı *Emsal* abla, fırının yanında ikamet ettiği küçük evinden otele bir tepsi çay götürmekte. Hışımla caddeye fırlayan Adnan, Emsal ablayla çarpışınca tepsi dolusu çay Adnan'ın başından aşağıya döküldü.Denize doğru gittiğimizden üzerimizde sadece mayomuz var. Haşlanan Adnan, aynı hızla denize daldı. Uzun süre de denizden çıkamadı. Hakan ne kadar üzülse de, intikamı alınmış bir keyifle Adnan'ı kızdırmayı uzaktan da ihmal etmiyordu.

Sakarlıklarımızın yanı sıra küçük kazalarımız da olurdu. Sahilimizdeki bütün iskeleler bizim oyun sahamız idi.İskeleleri çok yoğun kullandığımızda iskele sahipleri ara sıra kızsa da marifetli ya da komik şekillerde denize atlama figürleri sergilediğimiz denize atlama seanslarımıza mâni olmazlardı. Sahilde bulunan her iskeleden atlama zevkini tadardık. Bizim bu iskele üzerinde koşarak marifetli ya da esprili atlayışlarımız sahilde denize girenlerce tebessümle seyredilirdi.

O gün uygun gördüğümüz, seyirci bolluğu da olan *Ziraatçı Yalçın Amca*'nın sandalını bağladığı mütevazi dar ve kısa iskelesinden koşarak denize atlama stillerimizi sergiliyoruz. İskelenin en derin yeri bizim göğüs hizasında, ancak maharetli ve ileriye sıçrayarak atladığımızdan derinliği çok önemsemiyoruz. Sıra bizim Hasan'a geldi. Babası Arap amcanın "*sacayağı*" diye adlandırdığı bizim üçlü sıkı arkadaşlık üyesi *Hasan Arslanseren*. İskele üzerinde koştu ve havaya sıçrayıp denize dikey atlama figürünü yaptı ve suya dikey bir pozisyonda girdi ancak ayakları suya batmadı. Sanki denizde amuda kalkmış bir pozisyonda kaldı. Bizler bu ilginç görüntüye gülerken, Hasan devrilip suda dikildi ve sağ koluyla sol kolunu tutmuş "*Aliyyyy… Aliyyyy… Aliyyyy*" nidalarıyla yarı ağlar, yarı inler bir şekilde kıyıya doğru koşmaya başladı. Kolu bilekle dirsek arasından kırılmıştı ve bu gözle görünür şekilde belli oluyordu. Bizler şaşkınlık içinde donup kalmıştık ki, seyirciler arasında sahilde olan çok sevdiğimiz mahallelimiz komşumuz ve de ağabeyimiz yakın tarihte Bodrum Belediye başkanlığı da yapmış olan Mazlum Ağan, Hasan'ı aldığı gibi doktora koşturdular. Ertesi günden itibaren Hasan kolu alçıda bizimle günlük aktivitelerimiz ve oyunlarımızda yine birlikteydik.

Biz çocukların oyunlar oynamasına ve gönlünce denize girmesine kimse engel koyamazdı. Zaten o zamanki düzende kimse bizleri engellemeyi, kısıtlamayı veya programlamayı aklına bile getirmezdi.

Denize girmeyi sorun yapmak mı? Aklımıza bile gelmemişti. Ta ki turizmi yanlış yorumladığımız güne kadar.

OLSA DA YESEK

Tahminen 1966 yılı ortaokula başladığım yıldı, "*Hey Yavrum Hey*" lakaplı ortaokul öğretmeni Mustafa Bey de o yıllar yeni tayin olmuş gelmiş, babamla bir şekilde tanışmışlar.Babam o zamanlar çarşının en büyük bakkallardan biri, hatta birincisi. Mustafa Bey'i yöresel tatlarımızı tanıtma adına *Pinpin* bakla yemeye davet etmiş. Komşumuz Latif Amca'dan da rica etmiş ki, akşam vakti Latif Amcaların sebze bahçesinin orta yerinde cümbür cemaat, kazan kadar büyük koca bir tencerede haşlanmış *Pinpin* bakla ziyafeti yapmıştık. "*Hey Yavrum Hey*" ile ilk tanışmam da Pinpin bakla yerken olmuştu.

Eski Bodrumlunun elde ettiği, ancak ticari değeri az olup alıcı bulamadığı ürünleri vardır. Mecburen çoğunluğunu kendisi tüketirdi, elbette düşük alım gücü ve nüfus azlığı yanı sıra ürün bolluğu da sebepler arasındaydı. Karasal ürün üreticilerinin günümüzde ateş pahasına erişen ürünleri eski yaşamımızda maddiyat açısında düşük değerli ürünlerdi. Yöresel tat olarak misafirlerine ikram edilecek enteresanlıkta, yaygın olmayan ya da herkesçe bilinmeyen tüketim usullerimiz de vardı. Bunların başında Pinpin bakla gelirdi. Pinpin bakla olarak anarız ancak bir bezelye türüdür Pin bakla ya da *Fink* olarak da bilinir. Güzelce haşlar tuzlar ve elimizle limonlu zeytinyağı sosuna bandırdıktan sonra içini, ağızda sıyırarak yeriz. Mevsimi özlemle beklenen olsa da yesek ürünlerindendir. Şimdilerde pahasından yanına bile yaklaşılamıyor.

Aynı sorun balıkçılarımızda da vardı:Gelir getirmeyen ürünleri, evlerine götürüp değerlendirirlerdi ve bu sayede bizlerin damak tadına yerleşmiş özlediğimiz, kendimize has damak tatlarımız oluşurdu. Garasübye, İskorpit çorbası, Kırlangıç çorbası, birde soframızdan eksik olmayan balıklardan yerel isimleri ile yazıyorum "*Gara İzmarit, Hennoz, Delisarpa, Guppez ve Kapak*". Bodrumluların nostaljik, ekonomik ve vazgeçilmez lezzetleridir.

Bizim "Sübye" dediğimiz hatta Giritlilerin "Ş*ubşez"* dedikleri literatürde Mürekkep balığı olarak anılan kafadan bacaklı deniz hayvanı, balıkçının ağlarında yakalanır, ancak gerekli gelir getirmezdi. Ya yeterli miktarda yakalanmadığından arz edemez ya da değerlendirmeyi bilenin az olmasından alıcısı az ve değeri çok düşük idi. Türklerin denizci toplum olamaması etkendir. Genlerine karasal yaşam kodlandığından deniz

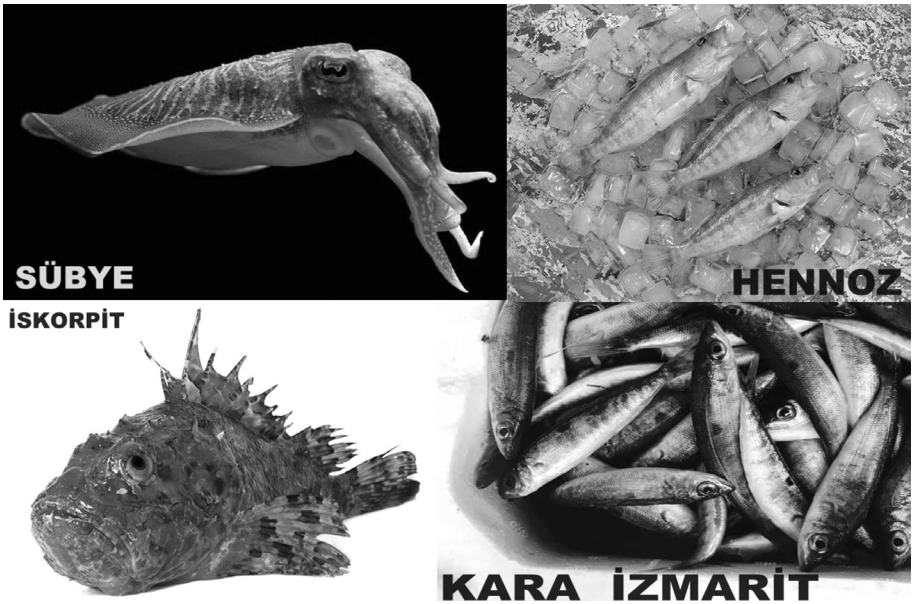

ürünleri üzerine fazla düşmemişlerdi. Bizim küçük balıkçı ağlarında çıkan bu deniz ürününü genellikle ya büyük balık yakalamak için yem olarak kullanır ya da eve götürür Garasübye yemeği olarak değerlendirirdi. Bu nedenle biz denizcilerin çocukları, bebekliğimizden beri alıştığımız bu lezzeti, bir nevi tiryakilik yarattığından sürekli arar oluruz.

Niye Garasübye diyoruz anlatayım. Bildiğiniz gibi kafadan bacaklı kalamar, ahtapot ve subye düşmanlarından kurtulmak için ortama, hatta düşmanına doğru siyah sıvı fışkırtıp görmeyi zorlaştırıp kaçmayı denerler. Bu siyah sıvıyı üretip hazırda beklettikleri kesecikleri vardır. Biz bunlara mürekkep kesesi diyoruz. Bu nedenle sübye de mürekkep balığı ismini almıştır. İşte Sübye pişirilirken bu mürekkep kesesi de kullanılınca kapkara bir yemek oluşur adına da gara ya da karaSübye diyoruz. Bizim ana yemek gibi tükettiğimiz Garasübye'nin günümüzde değeri anlaşılıp fiyatı artınca, ulaşmakta zorluk çekildiğinden artık bazı meyhanelerde meze olarak sunulmakta.

Nasıl pişirdiğimi de yazayım da konu hakkında eksik bilgilendirme kalmasın: İki kişi için bir kilo sübye yeterlidir. Sübye pişince hacmen küçülür, kalabalık sofralarda her iki kişi için yarım kilo ilave edilir. Balıkçıdan alırken temizletin, mürekkep kesesini de isteyin. Kafa ve

bacakları kuşbaşı parçaları büyüklüğünde doğrayıp müsait bir tencereye koyun, tencereniz yayvan olmasın.

Kabuklarını soyduğunuz orta boy bir soğana artı pozisyonunda iki kesik atın, bütün olarak tencerenin ortasına sübyenin arasına yerleştirin. Kesikler çok derin olmasın, soğanın yarısını geçmesin ki dağılmasın ancak lezzetini de versin. Soğanı da yerleştirdikten sonra mürekkep keselerini (iki kese yeterlidir) tencerenin içine koyup bıçakla keseleri patlatın ki mürekkep dağılsın, elinize fazla bulaştırmayın yıkamakta çok su harcarsınız.

Evet tencereye Sübyeleri koyduk, ortasına soğanı yerleştirdik, mürekkebi dağıttık, ardından bir fincan yerli zeytinyağı, bir çay bardağı su ile bir çay kaşığı tuz ilave ederek ateşe koyun. Zeytinyağı konusunda titizlenirim. Köylüden aldığım yerli zeytinyağı ile lezzet daha mükemmel oluyor. Önce yüksek ateşte kaynayana kadar bekleyin, kaynamaya başladığında altını kısın, pişme süresi yaklaşık bir saattir, ancak siz yarım saatten sonra tadına bakarak belirleyin. Lokum kıvamında çiğnendiği zaman pişmiş demektir. Ara sıra karıştırın ki tencere dibine yapışmasın. Piştikten sonra içindeki dağılmamış bütün soğanı çıkarıp atın. Sıcak sıcak tabağa alıp tüketin.Arzu ederseniz yerken limon sıkabilirsiniz. Soğuk ta tüketilir. Sübye miktarı çoğaldıkça soğan boyutunu büyütün, yağ ve su miktarlarını çoğaltın. Bu benim sevdiğim, dostlarımın da taktir ettiği lezzetteki Garasübye'nin daha birçok pişirilme usulü vardır.

İskorpit balığı biz ona "*Sokkan*" da derdik, Skorpion (akrep) benzetmesi ile *Skorpit* (İskorpit) denmiş. Balığın üzerinde savunma silahı bir sürü dikensi kemiği vardır ve kemik uçları zehirlidir. Elinize batarsa kıvrandırır, fena canınızı yakar, hastanelik bile olursunuz. Bizim küçük tekne balıkçılarımız genellikle ağlarla balık yakaladıklarından tüm balıkları ağlardan elleriyle çıkarırlar. İskorpit balığının sokmadığı balıkçımız neredeyse hiç yoktur. O nedenle küçük balıkçımız ağlarında iskorpit görmeyi pek sevmez. Yakalanmış balık ağdan çıkarılana kadar zaten ölür denize de geri atamaz, balığın alıcısı da çok az olduğundan ticari değeri yoktur, yine evine götürmek zorunda olur. *Ancak denizci evlerin kadınları İskorpit'ten bir balık çorbası yapar ki kaşığı ısırırsınız*. Balığın dikenleri balık ölse bile etkisini sürdürdüğünden, annelerimiz tüm dikensi kemiklerin uçlarını makasla keserek sokulmaktan kurtulurlardı.

Kırlangıç balığı yine ticari değeri nedeniyle düşük değerli satılan ve balık çorbası yapmakta sık sık kullanılan bir balıktır. Bizimki gibi balıkçı kasabalarında ve bilhassa adalarda, ucuzluğu ve çorbasının lezzetine alışmış olmaları nedeniyle düşük gelirli yerlilerden rağbet gören bir balık idi. Çocukluğumda hediyelik eşya satan dükkanlarda tavana asılı kurutulmuşunu da görürdüm. Rastladıysanız görmüşsünüzdür tıpkı balon balığı misali kırlangıç balığını da uçar vaziyette içini doldurup kurutarak süs eşyası gibi satışa sunarak değerlendirirlerdi. Günümüzde kurutulmuşuna rastlamadığımız gibi fiyatından yanına bile yaklaşılamıyor.

Eti bol *Akya* balığı ve *Bakaleros* ya da *Tavukbalığı* olarak da andığımız *Mezgit* balığı, etini yedikten sonra kalan koca kafasını çorba yaptığımız *Lagos* ve *Orfoz* balığı, *İskorpit* ve *Kırlagıç* balığıyla yapılan balık çorbası konusunda çok ustalaşmış halka sahip bir kasabayız. Sırf bu özelliğimizle bile turizme çeşni katabiliriz. Kaptanlığım nedeniyle gezdiğim İtalya, Hırvatistan, Karadağ, Yunanistan yani bizim turizm rakibimiz olan ülkelerde balık çorbasında bu derece ustalaşma yok gibi. Restoran menülerinde pek rastlamazsınız. Rastladığınızda da lezzete aşinaysanız hüsrana uğrarsınız. Eşim Filiz'le birlikte seyahate dönüştürdüğümüz İtalya'dan Türkiye'ye tekne getirdiğim sırada uğradığımız (Montenegro) Karadağ'ın Bar liman şehrinde marina restoranının menüsünde balık çorbasına rastladığımızda sevinmiş ve sipariş vermiştik. Gelen çorba ile pişmanlığımız zirve yapmıştı. Tavuk suyu benzeri bir çorbaydı, biraz

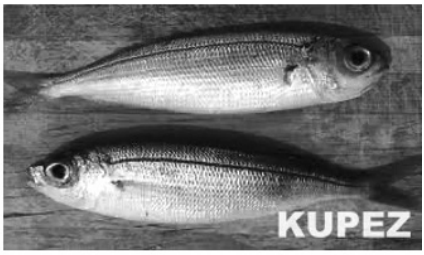

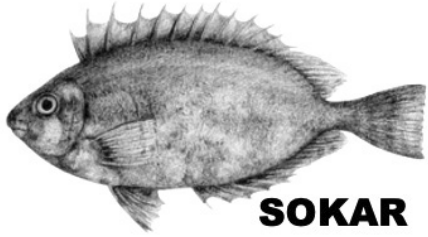

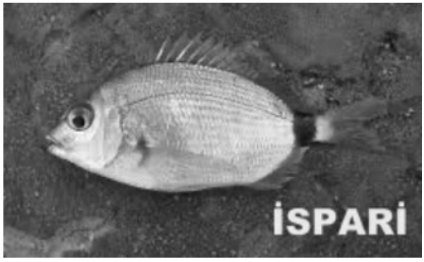

balık kokuyordu hepsi o kadar. Zannedersem balığı suda haşlamışlar suyunu tabağa koyup getirmişlerdi. Sadece tadına bakıp bırakmıştık. Güzel bir balık çorbasına sadece Yunan adalarında rastlama olasılığınız var. O nedenle bu özelliğimiz köpürtülerek kullanılmalıdır.

Gara izmarit, sürütme ağları ile avlanan, trata ve trollerde yakalanan küçük balık türüdür. Her trol ya da tratada yakalanan gara İzmarit'ler miktar olarak da paha olarak da yetersiz olduğundan bir kenara ayrılır hem hayır işlemek için hem de nazardan korunmak için göz hakkı olarak halka ücretsiz dağıtılırdı. Bodrum ahalisi bu dağıtımı bildiğinden, sahilden Bodrum limanına doğru gelen tekneleri görünce kabını ya da poşetini alıp limana koşardı. Limana yanaşan tekne önce halka dağıtacağı Gara İzmarit kasalarını sahile çıkarır halka paylaştırırdı. O zamanlar trata ya da trol ve hatta balıkçıların konuşlandığı mekânı *liman içi ve kale önü* idi. Hayatımıza turizm girince ve her şeyden para kazanma aç gözlülüğü keşfedilince, liman içi de marinaya dönüştü ve balıkçılar da kovuldular. İşte bu sık sık halka dağıtılan gara izmaritler mutfaklarımızın vazgeçilmezlerinden biri olduğu için hep aklımızın bir köşesinde "*Ahhh Gara İzmarit olsa da yesek*" düşüncesi bekler durur. Kara tanımlaması renginin koyuluğundandır. Değerinin düşük olma nedeni de az miktarda yakalanıyor ve pullarının temizlenmesi zahmetli bir balık olmasındandır, ancak kızartması çıtır çıtır ve çok lezzetlidir.

Hennoz, literatürde *hani* balığı olarak bilinen balığın yereldeki ismi. *Hennoz, Hannoz, Hanoz* gibi isimle anılır. Bodrum kıyı denizinde çok bol bulunan bir balık türüdür ve eline olta alan herkes yakalayabilir. Canı balık isteyen sandala binip yarım mil kadar denize açılırsa günlük ihtiyacını yakalayabilirdi. Hâlâ da yakalayabilir. Hennoz dip balığıdır yakalamak için bizim gadidi dediğimiz düzenekte ucunda kurşun ağırlık olan misina,kurşundan sonra birer karış mesafeyle kısa bedenli beş kadar olta bağlı olur, kurşun deniz dibine değene kadar gönderilir, oltalarda çeşitli yemler takılıdır, balık parçası ya da sübye parçası, koca ağızlı Hennoz yem seçmez ne verirsen kapar ve yakalanır. Balık ihtiyacımızın önemli bir bölümünü Hennoz karşılıyordu. Denize ve balığa meraklı her Bodrumlunun illaki Hennoz ile karın doyurmuşluğu vardır. Yanına nevalesini de alan küçük tekne sahipleri grup oluşturur, Hennoz avlayıp öğleden sonra Karaada üzerinde pişirip ziyafet çekilirdi. Zaman zaman ekonomik darlık yaşayan Bodrumlunun kötü gün dostu ve sofrasının zenginliğidir Hennoz…

Literatürde *Sokar balık* olarak bilinen Bodrumlunun dilinde *Delisarpa* olarak anılan bu balık Bodrum dışında *Sokkan* diye anılır. Ben de kaptanlık yapmaya başladığımda yıllarda geziler esnasında Bodrumlu olmayan aşçılar ve gemicilerin bahse konu etmeleri ile bu farkı anladım. Delisarpa, sırt yüzgeçleri üzerinde zehirli dikenleri bulunan bir balıktır. Dikkatli tutmak gerekir ki dikeni elinize batarsa kıvrandıran türdendir. Müdavimleri vardır, *olsa da yesek* türünden alışkanlık yapmış bir balıktır. Kıyı balığıdır balıkçının voli ağlarında çıkar, olta ile avlanır, denize bırakılan sepet dediğimiz tuzakların içine girerek yakalanır ya da mevsiminde sürüler halinde bulunduğu mevkilerde ağlarla çevrilerek ve tüfekle avlanmak suretiyle balık severlerin sofrasında yer alır. Genellikle ızgarası muteberdir. *Voli* deyimi yabancı gelenlere de tarif edeyim. Sığ kıyılarda kıyıya yakın döşenen ağlar ile yapılan balık avcılığına '*voli avı*' diyoruz. Bu avda kullanılan kısa bedenli balık ağlarına da "*voli* ağları" deriz.

Guppez olarak andığımız bazı yörelerde *kupa* ya da *Guppa* olarak bilinen *Kupez* balığı Bodrum civarında da bol bulunur. Lezzette küçüğü *İzmarit'*e rakip olur, büyüğü *Kefal'*e kafa tutar bir balıktır. Sandalı olan balık meraklıları özel seferler yaparak ve günlük gezi yapan tekne kaptan ve personeli gittiği koylarda boş zamanında olta ile bolca tutarak balık ihtiyacını ve zevkini giderirler. Orta lezzet balıklardan olup erişmekte zorluk çekilmeyen ve genellikle trol tekneleri ile yapılan balık avcılığında büyük boylarının da bol yakalandığı bir balık olması sebebiyle ucuz balık kategorisindedir. Bu nedeniyle seyyar balık satıcılarının sahile uzak yöre ya da köylere götürüp satışa sundukları en popüler balık türüdür.

Bazı Bodrumluların *Kapak* dediği *İspari* ya da *İsparoz* balığı. Çipura, *Karagöz* veya *Lidaki* balığı familyasının en küçüğü olarak tarif edebileceğim bir balıktır. Eti kıttır dolayısıyla kızartması lezzetli olur. Her yerde bulunan bir balık olduğundan, çocukluğumuzda bile elimize aldığımız on metre misina ucundaki tek oltayla, ekmek içinden yaptığımız hamuru yem yaparak bolca yakalayabilirdik. Balıkçının ağlarında çıkanlar genellikle eve giderdi. Balıkçı sahile yanaştığında mahallenin kedileri üşüşüp bekleşirler. Balıkçı onlara eve götürmekten bıktığı *ispari*leri atar.

Emekliliğimin ilk yılıydı. 1996 yaz başı. Kaptanlıkta iş aradığım günler, çocukluk arkadaşım Hasan Kaptan (*Hasan Arslanseren*), Datça'dan

Bodrum'a tekne getirecek.İkinci el midir üçüncü el midir bilmediğimiz, kullanılmış eski bir 17 metre klasik gulet. Beni de çağırdı beraber getirelim tekneyi diye. Lodoslu bir havada öğle üzeri Datça'dan yola çıktık.Hava oldukça sertti. İki deli fişek "*Deneyelim lee şu tekneyi*" diye vurduk dalganın alnına alnına. İşte delilik çağında böyle acemilikler de yapılıyor demek ki. Hiç tanımadığın bir tekneyi azgın denizde teste tabi tutmak akıl tutulması olmalı. Neyse ki tekne sağlam çıktı. Uzun bir süre denizle boğuştuktan sonra geceyi geçirmek üzere Knidos Limanına sığınmıştık. Bir günlük yolculuk diye yanımıza pek bir kumanya da almamışız. Hasan kaptanın yanaştığımız kıyıda yakaladığı on kadar ispari ile karnımızı doyurmuştuk, ancak o balıkların lezzeti hafızama kazılı kalmış ki unutamadım. Deniz üzerindeki çetin mücadeleden sonra, sefer sonu bir koya girdiğinizde yiyebileceğiniz yegâne şey İspari balığı ise tadından yenmez. Böyle balıklar kötü gün dostudur.

Yöresel tatlar denildiğinde ilk aklıma gelen yemek ve enteresan tüketim şekli *Pinpin* bakladan sonra Fava'dır. Kızartma balığın yanına en çok *Fava* yakışır. Bodrumluların *Pava* olarak da adlandırdığı *iç Bakla ezmesi*. Genellikle öğle yemeğinde kızartılan balıkların yanında kuru bakladan fava pişirilirdi. Biliyorsunuz bir de *Gambilya* vardır, *Bodrum Baklası* olarak da anılır. Mercimekten biraz büyük ve bezelyeyi andıran bir bakliyat. Bakla ile Mercimek arası bir tadı vardır, Fava gibi pişirilerek de sofralarımıza gelir. Meyhanelerde meze olarak sunulan Fava genellikle kuru bakla ile Gambilya karıştırılarak pişirilir. Fava zeytinyağlı meze olarak tüketildiğinde soğumaya bırakıldığından katılaşır. Ancak bizim öğle balık ziyafeti sofralarımızda gerek kuru Bakla'dan gerekse Gambilya'dan ya da karışımından yapılan Fava yemeği henüz sıcak ve çorbadan biraz daha koyu kıvamında iken kızartma balık ile birlikte tüketilir. Ocaktan alınan tencere sofrada ortaya koyulur ya da birkaç çukur tabak içinde ve bol zeytinyağı ilave edilir. Herkesin önünde yarım baş soğan vardır. Boyuna kesilmiş soğanı yaprak yaprak ayırarak kaşık gibi kullanır, Fava'ya daldırır alabildiğiniz kadar Favayı yedikten sonra kaşık yaptığınız soğandan da bir ısırık alırsınız. Gözünüzden yaş gelse de o soğan ve o Fava biter.

Bizler deniz kenarında büyürken edindiğimiz öğreti ve deneyimleri ağabeylerimizden ya da çıraklığını yaptığımız ustamızdan öğrendik, anne babaların çok fazla çaba sarf etmeleri ve gözetmeleri gerekmedi. Turizm nedeniyle kıyılarımızın işgaline çeyrek kala hâlâ kıyı denizinde

çocukları serbest bıraktığımız günlerde. Biz ailece Bodrum'a ziyarete ya da tatile gelmişiz, çocuklarım henüz beş altı yaşlarındalar. Çocuklarım Çağın ve İdil, kuzenleri ile birlikte deniz kıyısında oynamaktalar. Kıyıda denize ayaklarını sokmuşlar; gördükleri taş, böcek incelemedeler.
O ara Deniz Çıyanı görmüşler, serçe parmağı büyüklüğünde tırtıla benzer, parlak pembe renkli deniz leşçisi mahluk "*Aaaa ne güzel tırtıl diye ellerine almışlar*" biraz sonra hepsinin elleri cayır cayır yanıyor. Ağrısı ve kaşıntısıyla büyük bir feryatla ortalığı ayağa kaldırdılar. Bizim ağabeylerimiz bize aktardıkları gibi, tehlikeleri öğretecek ortamları olamadı ki. Bizler de biz gibi büyüyorlar zannederek dalgınlık yapmıştık. Kültürümüzü kaybettiğimizin ilk sinyalleriydi. Kültür büyükten küçüğe aktarılarak gelenekleşir ve yaşatılır. Kültürümüzü turizme kurban ettiğimizi anlamamız acıtmaya başladı. Biliyorum geç kaldık ancak birazını geri alabilsek iyi olurdu. Kültürünü yaşatma çabası içinde olan herkesi saygıyla selamlıyorum.

Fotoğraf: Ali DİZDAR

YALINAYAK

Yanlış algılanma olmasın. Ben burada Eski Bodrum'daki olanaksızlıklardan bahsederken fakirliğe dem vurmuyorum, çünkü o zamanın yoklukları diğer yörelerdekilerle benzer durumlar arz ediyordu. Türkiye Cumhuriyeti, tüm yokluklar sonrası var olabilmiş bir devlet olduğundan, günümüzdeki şartlarla olanaklı hale gelmesi uzun yıllar almıştır. Bunun değerini bilmek ve kaybetmemek en önemli görevimiz olmalıdır. O yoktu bu yoktu diye anlattığım konuları fakirliğe bağlamayın… Demirel'in dediği gibi "*mazot vardı da biz mi içtik*".

Farzedin ki şehrinizde elektrik yok ve evinizdeki tüm elektrikle çalışan aletlerinizi yok sayın….

Nasıl bir özgürlük var değil mi?

İşte, böyle özgürlüklerin bol olduğu eski zamanlarda yalınayak dolaşmak da özgürlüklerin başında geliyordu. Elektriği hayatınızdan çıkarttığınızda, ihtiyacınız olan her bir şeye ulaşmak için imalatına doğru adım adım geri gittiğinizde ne kadar zorluklar içerdiğini göreceksiniz. Ayakkabı da zor ulaşılanlar arasındaydı. Sipariş verilerek ve ayak ölçünüz alınarak yapılırdı. Ayakkabılar genellikle bayramlarda alınan ve kış günlerinde giyilen eşyalarımızdı. Ayakkabı edinemeyenler ya takunya ya da lastik çizme ile idare ediyordu. Zaten yaşadığı ortamda sel ve çamurla mücadele ettiğinden çizme ayakkabıdan daha gerekliydi.

Kışı atlattık gelelim yaza; yaz aylarında ayakkabı giymek hem rahat değil hem de sıkıcıydı. En iyisi yalınayak dolaşmak hem rahat hem pratik. O nedenle yaz günü ayaklarını özgürlüğe alıştıranlar ayakkabı edinmekte veya giymekte zorluk çekenler, kışı da yalınayak geçirirdi. Zaman geçtikçe özgürce yayılan ayaklar iyice yayılır genişler nasırlaşır ve artık ayakkabıya sığmaz olurlardı. Ya da o ayakları ayakkabı içerisinde tutmak ıstırap olurdu.

İşte bu sebeplerle eskiden yalınayak gezen vatandaşlarımız çoktu. Meşhurlardan birkaçını ben hatırlatayım, gerisini siz dillendirin. Babamın dilinden düşürmediği meşhur hamal *Plaçi*, (*Hüseyin Özkaplan*). Lakabını yayvanlaşan ayaklarının yere bir palet gibi vurduğunda *plach!... plach!... plach!* sesi çıkardığından lakabını *plaçi* olarak koymuşlar. Şalvarağa

İbram amca diye de andığımız *Pita İbram* (İbrahim *Karabak*). Pita halk dilinde *yayvan, yassı* anlamında kullanıldığından ayaklarının yayvanlaşması pita lakabını getirmiş. En sık yalınayak gördüğümüz sucu *Karadayı* (*Mehmet Ali Olcay*) vardı Afrika kökenli. Evlerimize, *Bardakçı Koyu*'ndaki kaynaktan su taşırdı ve sonra oğlu da (*Ahmet Olcay*) hem lakabını hem işini hem de yalınayaklığı devam ettirdi. Oğul Karadayı'nın bir süre su taşıma işini de devam ettiren damadı *Gabis Memet*, (*Mehmet Karadeniz*) oda çoğu zaman yalınayak dolaşırdı. Daha bunlar gibi yaz kış yalınayak gezen birçok kişi vardı. Bu bahsettiğim kişileri hiç ayakkabı ile görmedim. Şalvarağa İbrahim amcanın ileri yaşlarında ayaklarının rahat ettiği terlikler giydiğini görmüştüm o kadar.

Ayakkabı edinemeyenler için en kolay ulaşılabilen '*takunya*'vardı. Buna '*nalın*' da denirdi.Tahta kısmı pazardan satın alınırdı ve ayakkabıcılara üzerine lastik bantçaktırılıyordu ya da mahalle aralarında takunya yapıp satanlardan alınırdı. Yaygın olarak kadınların gündelik ayak giysisi olarak kullandığı, bazı çocukların okula *takunya* ile geldiği söylenir. Ben takunyanın çok yaygın kullanıldığı zamanları görmedim. En çok şehir hamamında kullanıldığını, namaza gidenlerin şadırvana abdest almaya takunya ile giderken görürdüm. Bir de evin banyosuna ya da evin dışındaki tuvalete girerken kullandım. Bir süre de bahçeye çıkma terliği olarak kullandık. Tokyo terliklere kavuşana kadar, yalınayak yürüyemeyenler denize sınır ya da yakın evlerde oturanlar, denize girmek için havlu elde takunya ile kıyıya yürürlerdi.

Takunya - Fotoğraf: Anonim

Yalınayak ya da takunya ile dolaşan çoğu halkımızın imdadına, hayatımıza giren naylon ile birlikte önceleri naylon ayakkabılar çare oldular. Hem pratik hem ucuz olduğundan biz çocuklara, sandalet

Naylon Ayakkabı - Fotoğraf: Anonim

Tokyo Terlik - Fotoğraf: Anonim

görünümlü geniş delikli naylon çocuk ayakkabısı alırlar, parçalanana kadar giyerdik. Denize girerken çıkarmak gerekmediğinden rahattı. Yalnızca yanda bulunan bağlama tokası metal olduğunda ayaklarımızın dış yanlarında gömlek düğmesi büyüklüğünde yuvarlak bir pas izi olurdu. Ardından Tokyo terlikler yetişti imdadımıza, parmak arası ve ardından çapraz bantlı sıkıştırışmış süngerden yapılmış terlikler, yalınayak dolaşmak istemeyenler için ideal oldu ve bir anda popüler oldu ve neredeyse herkes giydi. Ucuz, bol bulunan, pratik ve gün geçtikçe daha şık modelleri yapılan Tokyo terliğin bir sıkıntısı ıslak kaygan zeminlerde, buz pistine çıkmış gibi olur artistik patinajcılara parmak ısırtırdık. Dalgınlığa gelenler, kaydığını unutanlar bir anda ahtapot gibi çarpılır kendini yerde bulurdu. Sık sık bant kopması yaşanır, kapı önünde bırakırsan evin köpeği parçalardı.

İşte bu ara hem şık bir giysi hem de sükse yapma aracı olarak; başta Ali Güven olmak üzere bir döneme damgasını vuran kösele sandaletler imal edilmeye başlanmıştı ki hem Bodrum iş piyasasına ilaç gibi geldi, hem de insanları ayakkabı giymekten ve yalınayak dolaşmaktan kurtarmıştı. Ancak fiyatı nedeniyle Tokyo terliğe rakip olamadı.

Her yaz sezonunda yalın ayak gezmeye çocukluğumuzda başladık; alışkanlık ve dayanıklılık kazandığımız kesin ki yalınayak futbol bile oynadık. İşin güzel tarafı bu alışkanlığı gençliğimizde moda haline getirip zevkine devam ettirmemizdir. Şık giyinsek bile şık bir yalın ayaklık moda olmuştu. Hele bir de ayak bileğine deri sırımdan imal bileklik taktın mı *havan batsın* olurduk. Ayakkabıları nereden aldın diye takılanlara ünlü ayakkabı mağazası ismiyle hava atardık.

Bu yalınayak modasında benim bir sıkıntım vardı. Bilhassa 1970'li yılların başlarında Cumhuriyet Caddesi'nin popüler olduğu gezinti zamanlarında, arkadaşlarımla yaptığımız piyasa gezilerimizde yere atılan sönmemiş sigara izmaritleri illaki bana denk gelir ve üzerine basar yanardım. Arkadaşlar "*hayret bir şey nasıl denk getiriyorsun*" diye çok gülerlerdi.

Bizim bu kâh olanaksızlıktan, kâh zevkten yalınayak gezme sevdamız ayak tabanlarımızın sertleşmesini de beraberinde getirdi. Deve tabanına dönüşen ayak tabanlarımızın derisi kalınlaştı nasırlaştı ve dolayısıyla ölü deri çoğaldı. Bu aylarca özgür dolaşan ayakları çorap giydirip ayakkabı içine hapsettiğimizde ölü deriler çok kötü ayak kokusuna dönüştü, en çok sıkıldığımız konu bu olmuştur.

Kaptanlığımın ilk yıllarında (1996) hâlâ teknelerde yalınayak çalışılıyordu, sonra sonra bu alışkanlık tekne ayakkabısı giymeye döndü. Son 10-15 yıla kadar çakıllar üzerinde koşan ben, artık çakıllı sahilde yürüyemez oldum.

"Yalınayak başıkabak" günleri zannederim hepimiz çok özledik.

YEDİ BASAMAK HATIRA

Şunu anladık ki biz eski bina ya da oluşum sevmiyoruz. Tarihin cömertçe, bonkörce ve tıka basa donattığı Bodrumumuzda yok edilmeyen ya da değişikliğe uğramayan bir tek Mahfel Kafe'nin karşısındaki kütüphane binası, bir de işlevsel olarak belediye kaldı.

En çok sevdiğimiz Atatürk Heykelinin bulunduğu, Bodrum'daki tüm resmî törenlerin yapıldığı ve tüm Bodrumlunun sesini yetkililere ve basına duyurma mecrası olan Belediye Meydanı ve Belediye Parkı. Bodrum Belediye binasının yapılışı ile birlikte günümüze kadar korunagelmiş tek eski oluşumu. Gerçi bina kırk değişim geçirse de işlevselliğinin devamı kalıcı oldu ve belediye parkı da çok değişime uğramadı.

Belediye binası, belediye parkının yüzeyinden yüksekte yapılmış, herhalde arazi yapısı onu gerektiriyordu, eskiden kazıcı makinalarımız yoktu, küçük tepeciklerin bile kazma kürekle yok edilmesi deveye hendek atlatmakla eşdeğer görüldüğünden binalar mevcut doğa üzerine inşa ediliyormuş. Zannedersem bu nedenle belediye binamız 7 ve 7 basamak iki kademeli 14 basamak merdivenden çıkılır hale inşa edilmiş.

Bodrum Belediyesi - Fotoğraf: Ali ŞENGÜN arşivi

Kamuya açık bir hizmet binasına bunca merdivenden sonra girmek, üstelik tek seçenek olması aslında hiç iyi bir şey değil, yaşlısı var, engellisi var, merdiven çıkamayanı var ya da çıkmak istemeyeni var. Belediyemiz yetkilileri bir ara bu durumu dikkate alıp bu 14 basamak merdivenlere engelli asansörü monte ettiler. Yağmurdan çamurdan etkilenmesin diye üzeri örtülü durumda korumaya alınmıştı, ne derece kullanılmış idi bilemiyorum. O sıra Belediye Meclis Üyeliğine tekerlekli sandalye kullanma zorunluluğu olan sevgili arkadaşımız Abdülmecit Poyraz (biz ona kısaca Mecit diye hitap ederiz) seçilince kesin kullanacak bir kişimiz oldu gözüyle baktık. Ancak Mecit; *"kullanışı zor bir sistemdi çok eleştirdim çünkü engelliyi sandalyesinden kucaklayıp asansöre bindiriyorlar ardından sandalyeyi merdivenlerden çıkartıp, engelliyi tekrar kucaklayıp sandalyesine oturtuyorlardı. Ben bu sistemi protesto edip kullanmadım o merdivenleri kendim inip çıktım sonra mecbur kalıp yan taraftan kapı açtılar ancak o da sorunluydu"* diye anlattı.

Belediyenin yanındaki Türkuyusu Caddesi'ndeki eğim Belediyenin arkasında sıfırlanıyor engelliler oradan gelsinler düşüncesiyle Belediyenin giriş kapısının yan tarafından kapı açılıp belediyeye düz ayak bir giriş inşa ettiler. Evet yönetimin çok kullanışlı olmadığına kanaat getirip bu asansör sistemini iptal etmesiyle bizim merdivenler yine eski haline döndü ancak ilk 7 basamak merdivenlerin eski işlevine geri dönmesi sanki mümkün değil gibi.

Belediye Merdiven girişi
Fotoğraf: Şükran (Anlaşan)
TAN arşivi

Evet nedir bu yedi basamak merdivenin nostaljisi.

Bu ilk 7 basamak merdivenin son alt basamağının solunda başsız Karialı Kadın heykeli, sağında da yine o devirden kalma aslan heykeli vardı. Neredeyse hepimiz ve de ziyaret edenler heykelin arkasına geçip başımızı heykelin kafa boşluğuna

yerleştirip heykele can vermişizdir ve fotoğraf çektirmiş olanlarımız da çoktur.

Belediye Meydanından 3 basamak merdivenle girilen ve belediye girişindeki merdivenlere kadar belediye parkının içinden geçen ve bir koridoru andıran 50 metrelik yol vardır. Bu yola koridor havasını veren yol kenarlarındaki, Bodrum'a kalebent olarak sürgüne gönderilen ve bir dönem belediyenin kadrolu bahçıvanı olarak çalışan Cevat Şakir Kabaağaçlı, namı diyar Halikarnas Balıkçısı'nın diktiği palmiye ağaçlarıdır. Bunun yanı sıra ağaçlar arasında yol kenarlarında kırık sütun parçaları diziliydi. Günümüzde burada değiller. Bu tarihi eserler Bodrum Kalesi restore edilip müze müdürlüğü teşkil ettirildikten sonra kalenin bahçesine taşındılar. Bu koridor gibi yoldan, palmiyeler, sütün parçaları ve heykeller arasından belediye binasına ya da meydana yürümek adeta eski yaşamın antik havasını soluturdu.

14 basamakla çıkılan belediye binasının giriş kapısının hemen solunda genişçe bir oda nikah salonuydu (Şimdilerde bekleme salonuna dönüştürüldü). Tabanı ahşap döşeli bu odanın ortasında büyükçe bir masa dururdu.

Bu oda hem nikah salonu hem de meclis toplantı salonu olarak kullanılırdı. Meclis üyeliği de yapmış Ethem Demiröz amcadan aldığım bilgilere göre belediyenin salonda sabit duracak sandalyeleri olmadığından nikah töreni ya da meclis toplantıları için sahildeki Davazlı Han kahvesinden sandalye getirtilirmiş. Davazlı Han yıkıldıktan sonra da diğer kahvelerden ya da belediye odalarında çalışan memurların oturduğu sandalyeler getirilirmiş.

Nikah saatine yakın 20 kadar sandalye temin edilip oda donatılır. Masanın etrafına evlenecek çift ve nikah şahitleri oturur masa etrafındaki sandalyelere de salonun sınırlı kapasitesi nedeniyle ancak evlenenlerin anne baba ve çok yakınları otururdu. Arkadaşları, bulunmak isteyenler ya da meraklı olanlar nikah salonu kapı girişi civarında ayakta yığılırlardı. Herkes hazır olur nikah memuru beklenirdi. Önceden bildirilen nikah saatinde Belediye Başkanı namına görevli memur ya da ilçenin ileri gelen şahsiyetleri ise, Belediye Başkanının kendisi alkışlar eşliğinde salona girer büyük bir ciddiyet takınılarak nikah kıyılırdı.

Bodrum Belediye merdivenleri - Fotoğraf: Deniz ZİYLAN arşivi

Nikah kıyılıp merasim sona erdikten sonra nikah memuru odadan çıkar gelin damat ebeveynlerin elin öper ve tebrik edilirdi. Ardından belediyenin çıkış kapısında bekleyen ikramcılar gelenlere nikah şekeri ikram ederdi. İkramını alan aile efradı, arkadaş, hısım, akraba, belediyenin o ilk yedi basamak ya da son yedi basamak merdivenlerinde yerini alır ve hatıra fotoğrafı çektirilirdi.

Bodrum Belediyesi giriş merdivenleri Fotoğraf: Ali DİZDAR arşivi

Ardından gelin damat kol kola girer ve merdivenlerden yola kadar, yol boyunca yolun her iki tarafında saf tutmuş palmiye ağaçları ve ağaçlar arasına dizilmiş mozoleden kalan sütun parçalarının arasından adeta gladyatörlerin kılıçlarıyla oluşturduğu tünelden geçer gibi hısım akrabanın alkışlarıyla yürür son üç basamak merdivenden inip gelin arabasına binilirdi. Gladyatör

Bodrum Belediyesi önü
Fotoğraf: Ali DİZDAR arşivi

kılıçlarını beğenmeyenler istediği ambiyansı hayal edebilir.

Çarşının göbeğindeki bu nikah töreni sayesinde evlilik duyan duymayan, gören görmeyen herkesin dikkatine sunulmuş olurdu. Gelin damat muhakkak şehir turu attıktan sonra evine gider akşamki düğün töreni için dinlenirlerdi. Bu bir gelenek, bir ritüel idi. Nikah memurları henüz düğün salonlarına servis yapmıyorlardı. Gerçi o zamanlar düğün salonu da yoktu. Düğün salonu Bodrumun meydanları ya da sokak aralarındaki geniş boşluklardı.

1980 Kasım'ında evlenirken bu geleneğe ben de uydum. Benden sonraki yıllarda Bodrum'da olamadığımdan bu gelenek daha ne kadar sürdürüldü bilemiyorum. Ancak günümüzde vazgeçilmiş olmasına çok üzülüyorum. Rastlantı da olsa burada kıyılan nikahlar çok sağlamdır, hiç boşananına rastlamadım.

Daha nice gelenek ve rutinlerimizi çöpe attık, say say bitmiyor.

(1) nolu fotoğraf..... Belediyenin 7 basamak merdivenleri. Soldan sağa... Bodrum Belediye Başkanı Derviş GÖRGÜN, Muğla Milletvekili Hatice Mualla AKARCA, Bodrum Kaymakamı Mustafa Kemal PALAOĞLU.

(2)nolu fotoğraf.....Heykele başını koyan Çolak Erol lakaplı merhum tekne ustası Erol AĞAN sol taraftaki eşi teyzem İnci (Anlaşan) AĞAN, sağdaki teyzem Gönül (Anlaşan) AKBABA.

(3)nolu fotoğraf.....Benim merdiven hatırasına ilk girdiği fotoğraf annemin kuzeni Mustafa Serter ZİYLAN ve Deniz ZİYLAN'ın nikah töreni.

(4) (5) nolu fotoğraflar.....kendi nikah törenimde 7 basamak merdivenlerde çektirdiğimiz son hatıra fotoğrafımız ve yürüyüş.

SON SÖZ

Yıllardır kökleriyle yerleşik yaşayan ya da göçerek gelen eski Bodrumlular, yüksek sesle esprili konuşan, sataşarak şakalaşan, şiirsel dörtlükler üreten, hoşgörüsü bol, tarihi boyunca birçok denizci yetiştirmiş, denizcilikte ustalaşmış ve denizci kültürüne sahip bir toplum oluşturdular.

İyiliği de kötülüğü de denizden geldiğini gördüğümden kaderini denize bağlamıştır. Ancak düşmanından korunmak için gereksinilen kalesini bile denizdeki küçük bir adacık üzerine inşa etmiş olması onların denizle olan bağlılığı ve bağımlılığı nedeniyledir.

Eski Bodrumlular yüksek eğitim görmüş çok ileriyi gören bir topluluk değildiler. Hoşgörü ve doğrulukla yoğrulduğundan kötü ve sinsi düşüncelere sahip olmamış, yüksek eğitimli kişilerin yönlendirmelerini doğru ve faydalıdır düşüncesiyle kabullenmişlerdir.

Bilhassa; *Kumbahçe*, *Umurça* ve *Çarşı Mahallesi* sakinleri sosyal yaşamının çoğunluğunu Kumbahçe sahilinde kurgulamış ve bu kıyıda sosyalleşmiş, kahvehanesini, lokantasını sahile kurmuş, çocuklarını da deniz kıyısında büyütmüş ve deniz kültürüyle yetiştirmiştir.

Sıklıkla kıyı denizinde sandal sefaları yapan mahallelinin, gece sohbetleri için sözleşmişçesine her akşam yemekten sonra buluşup oturduğu bu kıyı; bunaltıcı sıcak gecelerde ailece serin serin oturulan ve hatta uyunan bir mekân haline gelirdi.

Bodrum'daki yaşamın canlılığı, karakteri ve kalitesi gözlenebilen Kumbahçe sahilinde; kıyıya çakılmış ahşap kazıklar üzerine tutturulmuş gibi duran küçük iskeleler vardı. Bu tahta iskelelere bağlanmış sık kullanılan sandallar, küçük yelkenliler ve balıkçı tekneleri demirli olurdu.

Balıkçısından, teknelerle içme suyu taşıyan suculara, süngercisinden, tekne yapım işçilerine kadar herkesin kullandığı bu ulaşımın köprüleri; iskeleler üzerinden biz çocuklar da koşarak denize atlama figürleri geliştirirdik. Parende, burgu, en uzağa atlama, en yükseğe sıçrama, çok su taşırma, az su sıçratma gibi birçok maharetli atlamanın yanı sıra çok çeşitli, esprili denize atlama figürümüz vardı. Turizmin yeni başladığı

yıllarda sahile denize girmeye gelen turistlerin oturup bizleri zevkle seyrettiklerini bilirim.

Kumbahçe sahilinin bu güzelliklerinin biz çocuklara sunduğu olanakları dibine kadar kullanıp tüm günümüzü bu sahilde geçirirdik. Uzun süre denizde oynayıp üşüyünce, sahildeki kızgın çakıllar üzerine yatarak ısınırdık. Denize girmeye ara verdiğimiz zamanlar sahil şeridindeki betona, kömürle dama tablası çizip oynar, tenekeden yaptığımız harika kayıklarımızı yüzdürürdük. Gündüz ve gece bir dolu oyunu bu kıyıda oynar, uyumak da dâhil günün en fazla zamanını bu sahilde geçirirdik.

Sahilde oteller yapılmaya başlayınca her otel, müşterisi için kendi önüne kum döküp güneşlenme plajı oluşturduğu zamanlar, bizler de kumda oynama fırsatını elde etmiştik. Otel sahipleri müşterilerinin rahatsız edildiği endişesi ile bizleri kovaladığı zamanlar gururumuz incinmişti ancak yine de koca sahil bizimdi.

Eski Bodrum'da telaşsız bir yaşam sürdürdüğümüz zamanlarda öğlen 12.00-15.00 saatleri arasında dükkânların kapatılma zorunluluğu olan *siesta* zamanı olurdu. Dükkân kapıları kapatılmaz, kapıya ters bir sandalye koyularak dükkân öylece bırakılırdı. Bu anne ve babaların çocukları ile hatta ailece denize girdiği ve uyuyup zindeliklerini sağladıkları bir fırsattı.

Turizme balıklama daldıktan sonra, elbette ki elindeki en önemli kozu denizi olduğundan ve sahip olduğu onlarca koylara yapılması gerekecek gezileri hem böbürlenerek anlatıyor hem de pazarlıyordu.

Mavi Yolculuk'un beşiği ve koylarıyla ünlü Bodrum'da tatil yapmaya gelenler hem koyların ününü duyarak hem de kent merkezinde denize girmenin hava atacak bir tarafını da göremeyenler, teknelerle seyahat edip yakın kıyı ve koylarda denize girmenin zevkini almaya başladılar. Zamanla günlük gezi turizmi popülerleşip yaygınlaştı, tekneler çoğaldı ve tüm Bodrum Yarımadası'nda devasa bir sektör oluşumuna yol açtı.

Limanın yetersizliğinin de getirisi Kumbahçe sahilinde de yoğunlaşan teknelerin bağlama, giriş ve çıkışları için ihtiyaç duyulan iskeleler yapılmaya başlandı ve günden güne büyüyerek çoğaldılar. Bu yığılma nedeniyle oluşan sıkışıklık, kargaşa, kirlilik ve işgaliye kalabalıklaşan

turiste ve yerel halka denize girecek yer bırakmayınca, Belediye'nin aklına gelen tek çare sahildeki iskeleleri söküp sahili teknelerden arındırmak olmuştur.

Ve ardından verilen ikinci bir yanlış kararla, Kumbahçe sahili plaj oluşturma adına tıka basa mıcırla doldurularak doğallığına son verilmiştir.

Her yıl yinelenen bu dolgu malzemesi mıcırların büyük bir bölümü lodos fırtınalarının büyük dalgalarıyla denize çekilerek Kumbahçe Koyu'nun deniz dibi yaşamının da kısa zamanda yok olacağını öngöremediler.

Halk plajıdır tabelası dikilerek kurtarma kuleleri inşa edilen bu kıyı şeridine plaj imajı yüklenerek *Mavi Bayrak* bile verilmiştir. Ancak yapay olarak oluşturulan bu mıcırdan plaj, sahile sınırı olan işletmelerce yavaş yavaş işgal edilmiştir. Yönetimlerin bu işgali parasal gelir kaynağı olarak görmesi ile Kumbahçe Plajı, sahile kıyısı olan işletmelere tamamı kiraya verilerek mahalle halkının da denizle olan ilişkisine engel konulmuştur.

Gündüz ve gece ticarete malzeme olan deniz kıyısını da kullanamayan, denize girmekten bile vazgeçen mahalleli; çocuklarını da sahilde büyütmekten vazgeçmiş ve eve kapatmıştır. Gelenek ve göreneklerini öğrendiği alanı kullanamayan sokağa çıkamayan çocuk; arkadaşlık edinmedeki sabır, gayret ve özverilerden yavaş yavaş uzaklaşmıştır.

Kıyıya plaj düzenlenmesi adı altında yapılan bu uygulama ile bu koca mahalleler; yüzlerce yıldır yaşamını şekillendirdiği denizle olan bağlılığını, geçim kaynağını, eğlenmek için de dinlenmek için de kullandığı çocuklarının oyun sahasını, denizci olmayı öğrendiği ilk mecrasını kaybetmiştir.

Kültüründen uzaklaşmakta, yabancı kültürlerin etkisinde kalmakta, sınırsız özgürleşme isteklerinin yaşandığı davranışlarla dolu bir ortamdan etkilenmekte, anayasal haklarını kullanamadıkları için de haksızlıklarla karşı karşıyadırlar.

Kültürel değerlerine aykırılaşan bu sahille ilişkisi otomatik olarak kesilen mahallelinin, daha fazla umursanması Kumbahçe Sahiline ve halkına yapılan bu kötü ve yanlış uygulamadan acilen vazgeçilmesi gerekiyor.

Sadece Kumbahçe ile sınırlı kalmayan bu uygulamalar tüm yarımadamıza hâkim hale gelmiştir. Hangi yöreyi, plajı ya da kıyısı olan yerleşimi ele alsan durum aynıdır.

Turizm yapmak adına, yöre insanının sosyal yaşamı engellenmemelidir. İhtiyaç hissedilen meydanı yaparken bile çocukların basket oynayabildiği sahalarını yok edebilen anlayışlara son vermek gerekir.

Bodrum'da turizmin gelişmesini ve devasa boyutlara gelmesini sağlayan, gelirin ana malzemesi denizimizdir.

Her kim ki Bodrum'da yaşamaya kalkışıyorsa denizi kötü ve hor kullanma şansı ve hakkı yoktur. Ve olmadığını bizler ne kadar anlatsak da insanoğlunun yaşa ve gör sistemiyle deneyerek öğrenmekteki ısrarı sona doğru hızlı adımlar atmaktan başka bir yarar sağlamıyor.

Turistten para kazanma uğruna, gelişen tamahkar politikaların ısrarla sürdürülmesi alışkanlığına kapılmış ve çocukların gelişimine karşı umursamaz tavır takınan yöntemlerden arınmak gerekir.

"Ne olacak benim sosyal yaşamım!..." Diye haykırarak sormak gerekiyor…

Bodrum KUMBAHÇE Mahallesi ve sahili
Fotoğraf: Gülten UZBİLGE

AMANİİİİİİİİİN

Adam yüzü mü görüyoduk bu köylük yerinde,
Gara gara tomofil ilen gelivediydiler, kelli felli goca goca adamlar,
Deniz gıyısına otel yapceklemiş,
Bize sormeye geldiledi gara gara tomofillenen dakım elbiseli bissürü adam,
Doluşuvediydilee gayveye,
Anlatıvediler neler olcekmiş, okumuş,görmüş adamlar, yalan mı söölecek,
Tarlamız, bahçamız gıymete bincekmiş,
Çocuklarımız çalışıcekmiş gari otellerinde,
İş sahıbı olcekler, ırak ırak diyarlara çalışmaya gitmecekler,
Hasretlik çekmecez gari,
Bakkalımız dolup taşcek,
Bahçadan goparıvecem üzümü inciri,
Yol kenarında satıcem gelip geçen turistlere,
Gapan gapış alıvecekler zeytinimi balımı,
Paralanıvecez çar çabuk deye bekleyodum……..olcek dedile,
Şindilik gadınnar temizliğe gidiyo, çağırıyola bazen otellere,
Emme olcek diye bekleyom,
Deniz gıyısına da otel yaptılar, artık gızan gıltan konu komşu gıyıya gidip denize giremeyoz,
Ama ossun, bekleyom çocuklarıma iş verceklerini,
Meramıza da golf sahası yaptılaaa, ineği kuzuyu otlatameyom gari ama ossun,
Bekleyom çocuklara iş verceklerini,
Tarlayı süremeyodum, ürünüm pek para etmeyodu,
Ekiyodum tohum alameyodum, her sene tohuma paramı dayaneyo,
Gübresi mazotu ilacı derken masıraflara yetişemeyodum,
Bende satıvedim gitti tarlayı, gara gara tomofilnen gelen adamlara
Eeeee ne yapem zaten bene dam bilem yaptırmeyoladı,
Evler yapceklemiş, yapsınla tabi,
Şeherli gomşulamız olcekmiş şennencek ulen köyümüz,
Bakkal Hasan emmi yaşadı gari, mal yetiştiremez valla,
Gayfe de dolar daşar,
Berber Üsen bilem başını kaşıyemez valla.
Diye düşüneyodum emme baksana,
Goca goca marketle açtıla, her bi yere,

Bakkal Hasan emmi gapattı dükkânı, gari göfte ekmek sateyo.
Berber Üsen üçe gatladı dıraş parasını bizi sıraya goyeyo.
Tavuk galmadı baççada, gelen geçen arabalar çiğneyo,
Anaaaaa……Gadına bak len eşşek anıreyo köpek havkıreyo diye şigayet etmiş belediyeye,
Ne yapemlen ben… Eşşeğe sus deyom susmeyo,
Hem eşek anırmasıynan uykusumu gaçarmış insanın?
Köpek bu havkırcek tabiiiii.
Amaniiiiin ne yapcez uleeeen şindiiiii……..

BEN KİMİM…

Merhaba,

Girit göçmeni ailenin beş çocuğunun ilki olarak 1953 yılında Bodrum'da doğdum. Annem *Müşerref* ve babam *Recep* Kos'ta doğmuşlar, eskinin deyişiyle İstanköy'de. Çocuk yaşta aileleriyle birlikte Bodrum'a göçmüşler ya da kaçmak durumunda kalmışlar.

İlk ve ortaokulu Bodrum'da okuduktan sonra, Bodrum'da lise olmaması nedeniyle tahsilime devam etmem için beni İstanbul'a gönderdiler. İstanbul'da dayım vardı, bilirsiniz dayısı olanın sırtı yere gelmez. *Halil* dayım beni Tekstil Sanat Enstitüsüne kayıt yaptırdı. Okula başladım, okulu da sevdim ancak buğday ambarına düşmüş tavuk misali, İstanbul'un sinema ve tiyatro salonlarından çıkmaz oldum. Okulu çok fazla asmışım, daha ilk sömestrde devamsızlık kotamı doldurmuş hatta taşırmış olmam nedeniyle sınıfta kalmayı garantileyince, okulu bırakıp Bodrum'a döndüm.

Bir dahaki yıl beni *Deniz Astsubay Okulu* sınavına soktular ve sınavı kazandım. Deniz Astsubay Okulunu bitirip *Deniz Kuvvetleri*'nde yirmi buçuk yıl görevden sonra 1996'da emekli oldum. Emekli olur olmaz, ailece tası tarağı toplayıp Bodrum'a dönüş yaptık.

1980 yılında *Filiz* ve ben evlendik. Çağın adında bir oğlumuz ve İdil adında bir kızımız dünyaya geldi.

Bodrum'a kesin dönüş yaptıktan sonra ben kaptanlığa başladım, Filiz de üniversitede başladığı ve zaman zaman ara verdiği siyasi ve çevresel faaliyetlerine hız verdi. "*Bodrum Habitat Kozası*" ardından "*Bodrumlu Gönüllüler Derneği*" çatısı altında çevre mücadelesi çalışmalarına katıldık.

2005 yılında merkezi hükümetin, içinde Bodrum'un da olduğu ülke çapındaki orman alanlarını ve koylarını otel yapımı için tahsis etmesine karşı harekete geçen, Bodrum'daki sivil toplum örgütleri, *Mavi Yol Girişimi Platformu*'nu kurdular. Filiz, platformun kolaylaştırıcısı; ben de fotoğrafçısı, basın ve arşiv sorumlusu oldum. Bu vesileyle yazarlık hayatım da başlamış oldu.

Emekli olduğum günden bugüne kadar kaptanlık yaptım, hâlâ da yapmaktayım. Çevre gönüllüsü olarak sunduğum katkılar kaptanlığımın yanı sıra aldığım görevlerdir. Kaptanlığım, çevre aktivistliğim ve Eski Bodrum yaşantısına dair yazılarım sağlığım el verdikçe devam edecektir…

Saygılarımla.

Ali DİZDAR

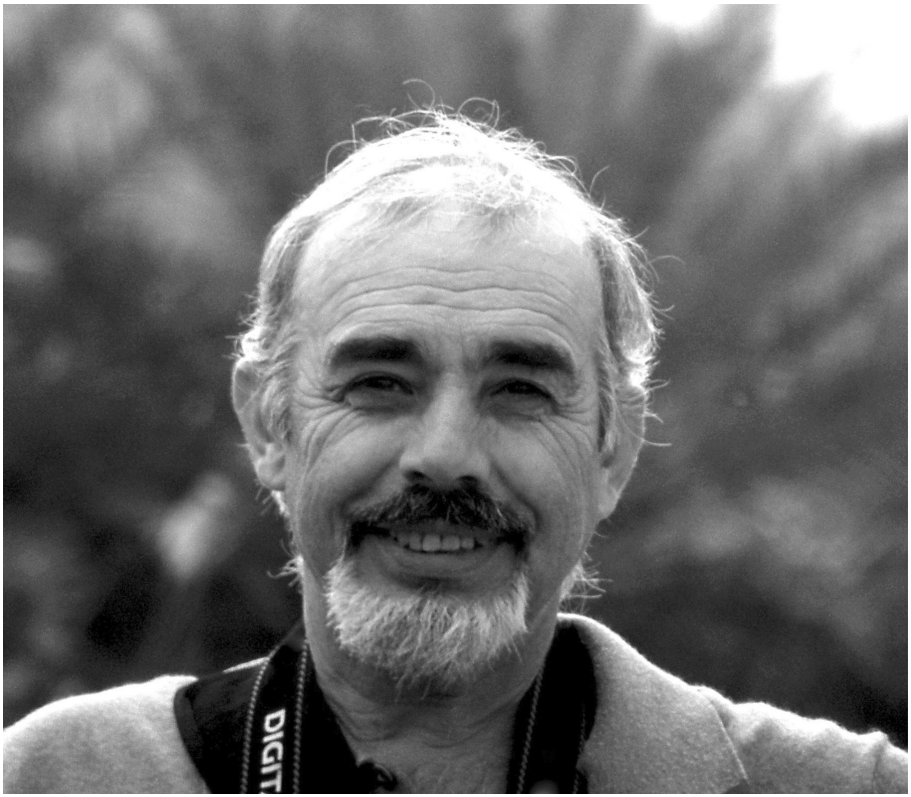

Ali DİZDAR - Fotoğraf: Hakan DİZDAR

TURİZM KENTİ OLMAYI YANLIŞ ALGILADIĞIMIZ GİBİ
DEĞİŞİMLERİ DE YANLIŞ ALGILADIK VE UYGULADIK

KUMBAHÇE AZMAKBAŞI

KUMBAHÇE ORTANCA SOKAK AĞZI

KUMBAHÇE SAHİLİ

KUMBAHÇE AZMAKBAŞI DERE AĞZI

LİMANDA KALEYE BAKIŞ

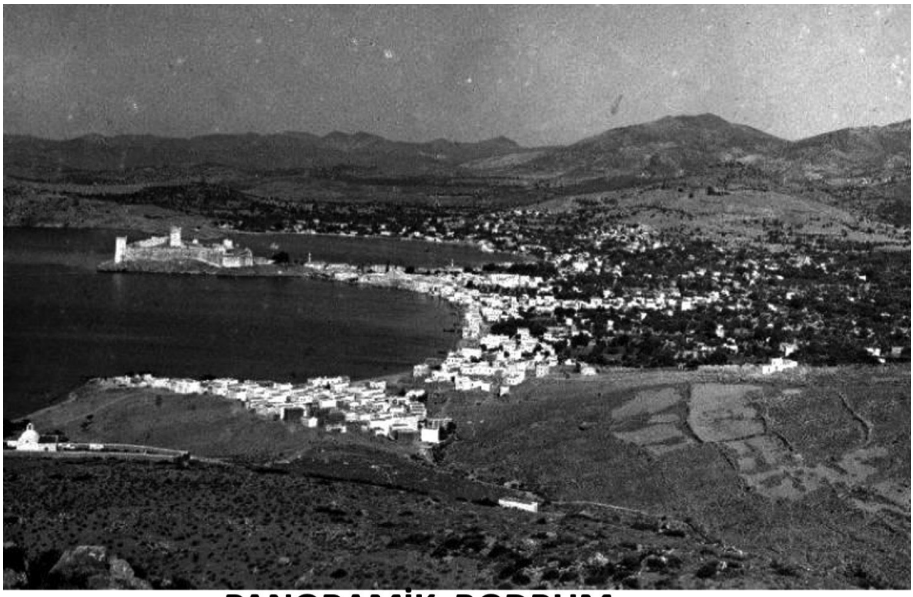

PANORAMİK BODRUM

ISBN 978-625-944-850-3
9 786259 448503